

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

РУДЕНКО МАРИНА ЮРІЇВНА

УДК 81'276

ДИСЕРТАЦІЯ

**АРГО, ЖАРГОН І СЛЕНГ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ Й АМЕРИКАНСЬКОМУ
МОВОЗНАВСТВІ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНИЙ СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ**

10.02.15 – загальне мовознавство

Філологічні науки

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ М. Ю. Руденко

Науковий керівник: Глуценко Володимир Андрійович, доктор філологічних наук,
професор

Слов'янськ – 2019

АНОТАЦІЯ

Руденко М. Ю. Арго, жаргон і сленг у європейському й американському мовознавстві: історія і сучасний стан дослідження. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.15 «Загальне мовознавство». – Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет» Міністерства освіти і науки України, м. Слов'янськ, 2019; Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» Міністерства освіти і науки України, м. Одеса, 2019.

У дисертації здійснене спеціальне лінгвістичне дослідження загальнотеоретичних проблем арго, жаргону та сленгу в європейській та американській соціолінгвістиці. З цією метою проведено огляд праць лінгвістичного спрямування, присвячених вивченню теоретичних проблем соціальної діалектології упродовж ХІХ ст. – початку ХХІ ст.

Наукове дослідження соціальних діалектів виникло в ХІХ ст. У працях соціолінгвістів розв'язуються важливі теоретичні проблеми, пов'язані з функціонуванням жаргонно-сленгового вокабуляря в системі сучасних (переважно індоєвропейських) мов. Соціолінгвістичні студії містять важливі твердження щодо вивчення різних аспектів функціонування арго, жаргону та сленгу в людських спільнотах. Авторами розглянутих нами праць є англійські, французькі, іспанські, італійські, німецькі, датські, румунські, чеські, хорватські, словацькі, болгарські, польські, російські, білоруські, українські, американські мовознавці та вчені інших країн. У їхніх студіях розглянуто широкий спектр теоретичних питань, виділено актуальні напрями дослідження, зокрема: 1) визначення понять *арго*, *жаргон*, *сленг*; 2) типологія соціальних різновидів мови; 3) історичний розвиток, еволюція арго, жаргону та сленгу; стародавність кенту і сленгу; зіставлення старого і нового арго; 4) класифікація, диференціація соціальних діалектів; диференціація сленгу і кенту в історичному аспекті (стародавній і сучасний сленг); виділення загального сленгу і сленгу різних

професій, занять і груп; виділення різновидів арго, жаргону, сленгу, їх зіставлення; 5) взаємодія арго, жаргону, сленгу з іншими різновидами мови тощо.

Водночас багато що залишається недослідженим. У мовознавстві до цього часу немає спеціальних комплексних праць лінгвістотріографічного характеру, в яких було б розкрито специфіку студіювання арго, жаргону та сленгу в загальнотеоретичному аспекті. Залишається багато білих плям, нерозв'язаних питань, протиріч у трактуванні соціальних діалектів. Наявні праці не дають достатньо чіткої характеристики змін, що трапилися в арго, жаргоні, сленгу в ХХ ст. і особливо наприкінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст., висвітлюють лише окремі аспекти відповідних лінгвістичних явищ.

У нашому дослідженні розкрито специфіку термінології соціальної діалектології та її складових, що має велике значення для дослідження арго, жаргону, сленгу. Нами розглянуто такі питання: 1) тлумачення терміна *соціальні діалекти (соціолекти)*; 2) демаркація термінів *арго, жаргон і сленг*; 3) етимологія термінів *арго, жаргон і сленг*; 4) час появи і особливості застосування термінів *арго, жаргон і сленг* у різних мовах тощо. Незважаючи на велику кількість досліджень з питань соціальних діалектів, до цього часу має місце термінологічна відмінність основних термінів і понять.

Відповідно до поставленої мети та завдань дослідження в дисертації застосовано актуалістичний метод, який є загальнонауковим методом теоретичного рівня наукового пізнання, дає змогу найбільш адекватно розкрити предмет дослідження. Завдання засвоєння матеріалу минулих епох з актуалістичних позицій полягає в тому, щоб аналізувати минуле на основі досягнутого рівня сучасних наукових знань. Принцип актуалізму веде думку дослідника до використання сучасного знання при вивченні минулого і прогнозуванні майбутнього.

Перші достатньо глибокі дослідження арго починають з'являтися наприкінці ХІХ ст. – на початку ХХ ст. Більш активно досліджується французьке, російське арго, пасивніше українське й білоруське. Оцінки, трактування, характеристики

арго різних авторів (30-і рр. XIX ст. – 20-і рр. XX ст.) суттєво розходяться: від вкрай негативної (Дж. К. Хоттен, 1859) до цілком толерантної (М. І. Греч, 1840).

Науковці спостерігають еволюцію арго; зокрема, воно змінилося в XX ст. У 30-і рр. XX ст. – на початку XXI ст. арго різною мірою вивчається у Франції, Іспанії, Румунії, Німеччині, Англії, США, Словаччині, Росії, Україні тощо. Водночас погляди авторів на поняттєву сутність арго розходяться, вона в мовознавстві залишається досить розмитою і дифузною.

Багато теоретичних питань з арго ще глибоко не вивчено. Це стосується, наприклад, словотвірної системи арго, яка в низці лінгвістик розглянута фрагментарно; у мовознавстві відсутній сталий погляд на класифікацію арго тощо. В оцінках дослідників немає єдності поглядів на низку питань, пов'язаних з арго.

Аналіз теоретичних аспектів дослідження жаргону в студіях 40-х рр. XIX ст. – 20-х рр. XX ст. свідчить про те, що зазначена проблема в науковій літературі відображена недостатньо. У XIX ст. жаргон фіксується переважно в глосаріях і словниках, теоретичних досліджень дуже мало. Тільки наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. з'являються поодинокі ґрунтовні праці з жаргону. Сучасні дослідники недостатньо уваги приділяють дослідженню теоретичних питань жаргону минулих часів.

У XIX ст. – на початку XX ст. ще не склалася чітка диференціація жаргонів, але в більшості мов уже виділяються дві основні групи: 1) молодіжні жаргони, 2) професійні й корпоративні жаргони. У цей період у багатьох мовах домінує молодіжний жаргон, у першу чергу – жаргон учнівської молоді. Молодіжний жаргон впливає на мову інших шарів населення. Трактування жаргону в різних лінгвістиках суттєво відрізняється, єдиного визначення немає.

У 40-і рр. XIX ст. – 20-і рр. XX ст. дослідники виділяють характерні якості, притаманні жаргону: 1) соціально-групова приналежність; 2) тематична спрямованість жаргонної лексики; 3) нестабільність, мінливість, але водночас певна стійкість жаргонного словника; 4) у деяких випадках регіональна приналежність жаргонних лексичних одиниць; 5) багатозначність; 6) позитивність; 7) емоційність, експресивність, гумористичність; 8) взаємодія жаргону з іншими

формами мови; 9) взаємопроникнення різних жаргонів, особливо вплив злодійського жаргону на інші; 10) розширення сфер функціонування жаргону (наприклад, у художній літературі).

30-і рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст. відзначаються появою теоретичних праць з жаргону. У першій половині ХХ ст. з'являються поодинокі дослідження, але згодом, особливо з 60-х – 70-х рр. ХХ ст., активність учених на ниві жаргону різних мов посилюється. У першу чергу досліджуються жаргони молодіжний, декласованих елементів; поступово, починаючи з другої половини ХХ ст., увага лінгвістів зосереджується й на інших групових, а також професійних жаргонах. Учені пропонують різні класифікації жаргону, наповнюють змістом нове поняття – *інтержаргон*, розширюють тлумачення загального жаргону і окремих груп жаргонів у різних мовах. У другій половині ХХ ст. жаргон помітно трансформується, виявляє неабиякі динамічні можливості, у зв'язку з чим за короткий термін (з 70-х – 80-х рр. ХХ ст.) жаргон суттєво змінив свої основні ознаки, властивості й функції. Незважаючи на численні праці, доки ще немає єдиного погляду на поняття *жаргон*. У різних авторів це поняття значно відрізняється за змістом.

Дякуючи працям вітчизняних та іноземних дослідників соціальна діалектологія помітно просунулася вперед у вивченні теоретичних питань жаргону. Водночас аналіз свідчить, що й сьогодні бракує досліджень, які узагальнюють питання студіювання жаргону в соціолінгвістиці; у різних лінгвістиках спостерігаються істотні відмінності в поглядах на жаргон, його тлумачення; ці питання не вивчаються комплексно, на матеріалі різних мов, в історичному розвитку.

У ХІХ ст. – на початку ХХ ст. сленг уживався переважно на англomовному ґрунті. У першій половині ХХ ст. сленг починає поширюватися і в інших індоєвропейських мовах, особливою популярністю він користується у молоді. Друга половина ХІХ ст. характеризується початком студіювання різних рис сленгу і переходом від простого укладання словників і глосаріїв до наукового дослідження. Але вчені зазначеного періоду не змогли дати відповіді на багато

питань, що торкаються сленгу. Проте безсумнівним є те, що зусилля лінгвістів у XIX ст. заклали основи для поглибленого вивчення сленгу в XX – XXI ст. У першій половині XX ст. теоретичні дослідження сленгу активізуються.

У 50-і рр. XIX ст. – 40-і рр. XX ст. соціолінгвісти виділили характерні риси, якості, ознаки, притаманні сленгу: 1) стародавність і наступність; 2) наявність загального сленгу і спеціального сленгу; 3) групова приналежність; 4) відкритість, але водночас наявність у другій половині XIX ст. поглядів на сленг як на таємну мову; 5) мінливість, рухливість, але водночас існування сленгізмів, що тривалий час не зникають і не змінюються; 6) образність і багатство експресії, гумор і жарт; 7) багата синоніміка сленгу, його метафоричність; 8) «живі» факти словотвіру, новоутворення; 9) активна взаємодія сленгу з іншими соціальними діалектами, територіальними діалектами, просторіччям, літературною мовою.

У другій половині XX ст. – на початку XXI ст. *сленг* застосовується в мовах багатьох європейських країн, у США і в деяких інших англословних країнах світу. Особливою популярністю він користується в США, Англії, Чехії, Хорватії, Росії, Україні тощо. Водночас формування сленгу в різних мовах відбувається по-різному: відрізняються темпи його поширення, понятійно-семантична сутність, склад носіїв тощо.

З другої половини XX ст. починається поглиблене студіювання сленгу на матеріалі різних мов. Більш активно дослідження з тематики сленгу проводяться в мовознавстві Англії, США, нарощуються в Росії, з першого десятиріччя XXI ст. – в Україні. У багатьох країнах такі дослідження проводяться вельми повільно. Серед студій зі сленгу дуже часто превалує молодіжна тематика (сленг шкільний, студентський, молодіжних груп тощо).

Вивчення літератури другої половини XX ст. – початку XXI ст. дозволяє виділити найбільш виразні риси сленгу: нестандартний характер, різноманітність, відкритість, недовговічність і водночас «живучість»; експресивність, емоційність, оцінний характер, образність, багатозначність тощо.

Незважаючи на значну кількість використаних у дисертації теоретичних праць з питань сленгу, багато питань з цієї проблематики залишаються

проблематичними й дискусійними, що відкриває широкі можливості й перспективи для подальших досліджень.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що спробу спеціального лінгвоісторіографічного дослідження загальнотеоретичних проблем аргю, жаргону та сленгу здійснено вперше. Це зумовило необхідність теоретичної розробки питання. Новизна роботи виявляється й у тому, що в ній розглянуто значну кількість лінгвістичних праць.

Теоретичне значення дисертації пов'язане з розробкою методики лінгвоісторіографічного дослідження теоретичних проблем історіографії соціолінгвістики. Оперування значним за обсягом фактичним матеріалом зумовило необхідність створити методику його систематизації шляхом поєднання хронологічного та концептуального підходів. Та чи інша концепція розглядається з погляду того, що нового внесли лінгвісти в науку порівняно зі своїми попередниками та яке значення мали їхні праці для розв'язання актуальних проблем соціальної діалектології.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що матеріали дисертації сприятимуть розв'язанню методологічних проблем історіографії соціолінгвістики, вдосконаленню курсів лінгвістичних дисциплін у вищій школі. Результати здійсненого дослідження можна застосовувати у викладанні курсів історії лінгвістичних учень, вступу до мовознавства та загального мовознавства, лексикології, практики усного та писемного мовлення (іноземні мови), порівняльної типології української та іноземних мов на філологічних факультетах вищих навчальних закладів вищої освіти, а також у культурно-просвітній роботі.

Ключові слова: соціальний діалект (соціолект), аргю, кент, жаргон, сленг, загальний сленг, спеціальний сленг, інтержаргон, лінгвоісторіографічний аспект, актуалістичний метод.

ABSTRACT

Rudenko M. Ju. Argo, jargon and slang in European and American Linguistics: History and Modern State of Research. – Qualification research paper, manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology (PhD): Speciality 10.02.15 – “General Linguistics”. – State Higher Educational Establishment “Donbass State Pedagogical University” Ministry of Education and Science of Ukraine, Sloviansk, 2019; The State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky”, Ministry of Education and Science of Ukraine, Odesa, 2019.

The special linguistic historiographical research of general theoretical problems of argo, jargon and slang in European and American social linguistics is presented in the thesis. For this purpose the review of works of linguistic historiographical direction, devoted to the study of theoretical problems of social dialects during the XIX century – the beginning of the XXI century is done.

Scientific investigation of social dialects appeared in the XIX century. Important theoretical problems, connected with the functioning of jargon-slang vocabulary in the system of modern (mainly Indo-European) languages are solved in the works of social linguists. Social studios contain important assertions according to the study of different aspects of functioning of argo, jargon and slang in human communities. The authors of the reviewed works are English, French, Spain, Italian, German, Danish, Romanian, Czech, Croatian, Slovak, Bulgarian, Polish, Russian, Belarusian, Ukrainian, American and linguists of other countries. In their studios, a wide spectrum of theoretical questions are reviewed; actual directions of research are clarified, in particular: 1) definition of *argo, jargon, slang*; 2) typology of social varieties of language; 3) historical development, evolution of argo, jargon and slang; ancientness of cant and slang; comparison of old and new argo; 4) classification, differentiation of social dialects; differentiation of slang and cant in historical aspect (old and modern slang); highlighting general slang and slang of different occupations; highlighting the varieties of argo, jargon, slang and their comparisons; 5) interaction of argo, jargon, slang with other levels of language, etc.

At the same time, much remains unexplored. In linguistics till now there are no special complex works of linguistic historiographical character, where the specific of argo, jargon and slang would be solved in general theoretical aspect. Remains a lot of white spots, unsolved questions, contradictions in understanding social dialects. Existing works don't give rather clear characteristics of changes, that have happened in argo, jargon, slang in the XX century and especially works of the end of the XX century – the beginning of the XXI century, they clarify only aspects of these linguistic phenomena.

In our research the specificity of terminology of social dialectology and its constitutes, that is of great importance for argo, jargon and slang investigation is reviewed. Questions reviewed by us are: 1) understanding the term of *social dialects (sociolects)*; 2) demarcation of terms *argo, jargon* and *slang*; 3) etymology of terms *argo, jargon* and *slang*; 4) time of emergence and peculiarities of application terms *argo, jargon* and *slang* in different languages, etc. Regardless a huge amount of researches on the issue of social dialects till now there is term difference of the main terms and concepts.

According to the goal and tasks of investigation, actualistic method, that is general scientific method of theoretical level of scientific cognition, it gives an opportunity to investigate the subject of the research more adequately. The task of the assimilation of the matter of previous ages according to the actualistic positions is that to analyze the past on the basis of the achieved level of modern scientific knowledge. The notion of actualism leads the investigator to the usage of modern knowledge while learning the past and prediction of the future.

The first deepest researches of argo appeared in the end of the XIX century – the beginning of the XX century. French, Russian argo is invested more active, Ukrainian and Belarusian are investigated a bit more passive. Remarks, conceptions, characteristics of argo of different authors (30-s of the XIX century – 20-s of the XX century) essentially diverge: from the most negative (J. K. Hotten, 1859) to the tolerant (M. I. Grench, 1840). In argo of the mentioned period scientists underline the features, qualities: 1) succession, close connection between old and modern argo; 2) social grouped belonging; 3) instability, variability, but at the same time, existence of basic vocabulary fund of argo; 4) gradual approaching of different argo; 5) polysemy; 6) synonymy; 7) briefness (laconic

brevity), visualization; 8) independence from narrow professional specialization; 9) interaction of varieties of argo with each other and with other forms of national speech, etc.

Scientists observe the evolution of argo, in particular it has changed in the XX century. In 30-s of the XX century – in the beginning of the XXI century argo in different degree is studied France, Spain, Romania, Germany, England, the USA, Slovakia, Russian, Ukraine etc. At the same time, views of authors to the conceptual essence of argo differ, it is rather blurred and diffuse in linguistics.

A lot of theoretical questions of argo are not studied deeply yet. It concerns, e.g. the word-building system of argo, that is observed fragmentarily in a series of linguistics; there is no constant view to the classification of argo in linguistics, etc. There is no unity of views toward a number of questions of connected with argo, in the researcher's remarks.

The analysis of theoretical aspects of the research of jargon in studies of 40-s of the XIX century – 20-s of the XX century testifies, that the mentioned problem in scientific literature is not reflected enough. In the XIX century jargon is mentioned generally in glossaries and dictionaries, there are few theoretical researches. Only at the end of the XIX century – in the beginning of the XX century single profound works of jargon appear. Modern researchers don't pay enough attention to the questions of jargon of past times.

In the XIX century – the beginning of the XX century clear differentiation of jargons was not built yet, but in major languages two main groups are already underlined: 1) youth jargons, 2) professional and corporate jargons. During this period youth jargon dominates in a lot of languages, firstly – jargon of students' youth. Youth jargon also influences the language of other population. Understanding of jargon in different languages varies a lot, there is no last definition.

In 40-s of the XIX century – 20-s of the XX century researchers underline features of jargon: 1) social-grouped identity; 2) thematic orientation of jargon vocabulary; 3) instability, variability, but at the same time certain stability of jargon vocabulary; 4) in some cases regional belonging of jargon lexical items; 5) polysemy; 6) positive character; 7) emotionality, expressiveness, humor; 8) interconnection of jargon with other forms of

language; 9) interpenetration of different jargons, especially influence of criminal jargon and others; 10) the wideness of spheres of functioning (e.g. in fiction literature).

30-s of the XX century – the beginning of the XXI century are noted by appearing of great amount of theoretical works of jargon. In the first part of the XX century single researches appear, but later, especially since 60-s – 70-s of the XX century, the activity of scientists toward jargon in different languages strengthens. Firstly, jargons of youth, declassed elements are investigated; gradually, from the second part of the XX century, the attention of linguists is focused also to the other grouped, as well as professional jargons. Scientists underline different classifications of jargon, fill with content new notion – *interjargon*, widen understanding of general jargon and separate groups of jargons in different languages. In the second part of the XX century jargon is signally transformed, it demonstrates extraordinary dynamic opportunities, due to that jargon changed significantly its main features, properties and functions for a brief period (70-s – 80-s of the XX century). In spite of numerous works, linguists there is no one view of the notion *jargon*. In different linguistics this notion differs a lot both in form and in content.

Due to the works of native and foreign researchers social dialectology has noticeably advanced in investigation the theoretical questions of jargon. Along with it, the analysis says, that there is lack of researches, that generalize the question of jargon study in social linguistics; essential differences in opinion of jargon, its understanding are noticed in different linguistics; these questions are not studied in complex, on the matter of different languages, in historical development.

In the XIX century – the beginning of the XX century slang was used mainly in English language basis. In the first part of the XX century slang was widen also in other Indo-European languages, it gained special popularity among the youth. The second part of the XIX century is characterized by the studying of different features of slang and transition from simple composition of dictionaries and glossaries to the scientific research. But the scientists of the determined period could not answer a lot of questions of slang. However, there is no doubt, that the efforts of the linguists in the XIX century

have become the basis for in-depth study of slang in the XX – XXI century. In the first part of the XX century, theoretical researches of slang are activated.

In the 50-s of the XIX century – 40-s of the XX century sociolinguists underlined distinctive traits, features of slang: 1) ancientness and succession; 2) availability of general slang and special slang; 3) grouped belonging; 4) openness, but at the same time availability in the second part of the XIX views of slang, as to the secret language; 5) variability, mobility, but at the same time, existence of slangisms, that do not disappear and do not change for a long time; 6) imagery and richness of expression, humor and joke; 7) rich synonymy of slang, its metaphoric; 8) “lively” facts of word-formation; 9) active interconnection of slang with other social dialects, territorial dialects, vernacular, literary speech.

In the second part of the XX century – in the beginning of the XXI century slang is used in languages of many European countries, the USA and some English-speaking countries. It gains special popularity in the USA, England, Czech Republic, Croatia, Russia, Ukraine, etc. At the same time the formation of slang in different languages comes differently: differ pace of its wideness, conceptually semantic essence, constitution of native speakers.

From the second part of the XX century in-depth study of slang according to the material of different languages begin. More active researches of the thematic of slang are held in linguistics of England, the USA, become deeper in Russia, generally from the first decade of the XXI century – in Ukraine. In many other countries these investigations are held sluggish. Among studios of slang very often, slang subject dominates (school slang, student slang, slang of youth groups, etc.).

The study of literature if the second part of the XX century – the beginning of the XXI century allows to underline the most expressive features of slang: unstandard character, variety, openness, both evanescence and vitality; expressiveness, emotionality, estimated character, imagery, polysemy, etc.

In spite of a great amount of theoretical works, devoted to slang, used in the thesis, there are a lot questions devoted to the programs that remain problematical and debatable and it opens a wide opportunities and perspectives for further researches.

Scientific novelty of the thesis is that the attempt of special linguistic historiographical research of general theoretical problems of argo, jargon and slang is made first. It has caused the necessity of theoretical development of the item. The novelty of the work is that a significant amount of linguistic works is reviewed.

Theoretical value of the thesis is connected with the development of the methodic of linguistic historiographical research of theoretical problems of historiography of social linguistics. Handling a significant number of actual material makes necessity to create methodics of its systematization combining chronological and conceptual approaches. One or another conception is reviewed from the point, what new was contributed to the science comparatively their predecessors and what value their works had to solve actual social dialectology.

Practical value of the results obtained is that materials of the thesis will promote the solving of methodological problems of historiography of social linguistics, improving the courses of linguistic disciplines in higher school. The results of the research can be used in the courses of History of Linguistic Studies, Introduction to Linguistics and General Linguistics, Lexicology, Practice of Oral and Written Speech (foreign languages), Comparative Typology of Ukrainian and Foreign Languages at philology departments of institution of higher education as well as in cultural and educational work.

Key words: social dialect (sociolect), argo, cant, jargon, slang, general slang, special slang, interjargon, linguistic historiographical, actualistic method.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації, у фахових виданнях України:

1. Бойко (Руденко) М. Ю. Л. О. Ставицька про історію дослідження арго, жаргону та сленгу. *Система і структура східнослов'янських мов* : зб. наук. праць / відп. ред. В. І. Гончаров. Київ : Вид-во Нац. пед ун-ту ім. М. П. Драгоманова, 2014. Вип. 7. С. 33–41.

2. Руденко М. Ю. Лінгвоісторіографічний аспект дослідження арго, жаргону та сленгу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного ун-ту. Серія : Філологія* : зб. наук. праць / голов. ред. І. В. Ступак. Одеса, 2014. Вип. 13. С. 178–182.

3. Руденко М. Ю. До питання про класифікацію соціальних діалектів. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки* : зб. наук. праць / Кіровоградський дер. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка; голов. ред. О. Семенюк. Кіровоград, 2016. Вип. 145. С. 65–70.

4. Руденко М. Ю. Загальнотеоретичне вивчення жаргону в соціолінгвістиці XIX ст. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки* : зб. наук. праць / Кіровоградський дер. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка; голов. ред. О. Семенюк. Кропивницький, 2017. Вип. 153. С. 585–590.

5. Руденко М. Ю. Специфіка дослідження загальнотеоретичних проблем жаргону в соціолінгвістичних студіях європейських та американських учених (XX ст. – початок XXI ст.). *Закарпатські філологічні студії* : науковий журнал / Ужгородський нац. ун-т; голов. ред. І. М. Зимомря. Ужгород, 2018. № 4, т. 2. С. 74–82.

6. Руденко М. Загальнолінгвістичний аспект вивчення сленгу (50-і рр. XIX ст. – початок XXI ст.). *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології* : зб. наук. праць / за заг. ред. В. А. Глущенко. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2018. Вип. 7. С. 8–20.

**Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації,
що входять до міжнародних наукометричних баз:**

7. Руденко М. Ю. Специфіка дослідження загальнотеоретичних проблем арго в соціолінгвістичних студіях європейських та американських учених (30-і рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного ун-ту. Серія : Філологія* : збірник наукових праць / голов. ред. В. Я. Мізецька. Одеса, 2018. Вип. 34, т. 1. С. 105–109. (Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща)).

8. Руденко М. Ю. До питання про сленг у мовознавстві (50-і рр. ХІХ ст. – 40-і рр. ХХ ст.). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Лінгвістика* : зб. наук. праць / голов. ред. В. Олексенко. Херсон : Херсонський держ. ун-т, 2018. Вип. 34. С. 95–98. (Збірник зареєстровано в міжнародній наукометричній базі Index Copernicus International S. A.)

**Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати
дисертації, у зарубіжних спеціалізованих виданнях:**

9. Руденко М. Ю. Исследование арго, жаргона и сленга: вопросы терминологии. *Филологические науки. Вопросы теории и практики* : научно-теоретический и прикладной журнал / гл. ред. Д. Н. Рябцев. Тамбов : Грамота, 2016. № 5 (59), ч. 3. С. 127–134.

10. Руденко М. Ю. Общетеоретическое изучение арго в социолингвистике (30-е гг. ХІХ в. – 20-е гг. ХХ в.). *Веснік Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы. Серыя 3 : Філалогія. Педагогіка. Псіхалогія* : научный рецензируемый журнал / гл. ред. И. Ф. Китурко. Гродно, 2018. Т. 8, № 3. С. 70–76.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

11. Лось (Руденко) М. Ю. Сленг американських студентів. *Актуальні питання сучасної науки та освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної та науково-методичної конференції викладачів і студентів СДПУ, учителів загальноосвітніх закладів (м. Слов'янськ, 24–25 квітня 2012 р.) / відп. ред. Н. М. Маторіна. Слов'янськ : Слов'янський дер. пед. ун-т, 2012. Вип. 4. С. 161–169.

12. Бойко (Руденко) М. Ю. Арго, жаргон, сленг: питання термінології. *Германістика у XXI столітті: когнітивна, соціо- та прагмалінгвістика* : III Всеукраїнська наукова конференція германістів з міжнародною участю (м. Харків, 5 квітня 2014 р.) / відп. за вип. В. Г. Пасинок. Харків : Харківський нац. ун-т імені В. Н. Каразіна, 2014. С. 120–121.

13. Бойко (Руденко) М. Ю. Соціальна діалектологія: лінгвоісторіографічний огляд. *Перший крок у науку* : матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Луганськ, 7–8 квітня 2014 р.) / Луганський нац. ун-т; голов. ред. С. В. Савченко. Луганськ : Глобус – Прінт, 2014. Т. 1. С. 87–93.

14. Бойко (Руденко) М. Ю. Дослідження жаргону в мовознавстві ХІХ ст. – початку ХХІ ст. *Актуальні питання сучасної науки і освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів і студентів ДДПУ, учителів та учнів загальноосвітніх закладів (м. Слов'янськ, 22–24 квітня 2014 р.) / відп. ред. Н. М. Маторіна. Слов'янськ : Донбаський дер. пед. ун-т, 2014. Вип. 6. С. 58–62.

15. Руденко М. Ю. З історії дослідження соціальних діалектів. *Сучасна філологія: теорія і практика* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Молодий вчений) (м. Київ, 20–21 березня 2015 р.). Херсон : Гельветика, 2015. С. 104–107.

16. Руденко М. Ю. З історії дослідження сленгу. *Перспективні напрямки сучасної науки та освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів і студентів ДДПУ, учителів та учнів загальноосвітніх

закладів (м. Слов'янськ, 22–24 квітня 2015 р.) / відп. ред. Н. М. Маторіна. Слов'янськ : Донбаський дер. пед. ун-т, 2015. Вип. 7. С. 375–378.

17. Руденко М. Ю. До питання про термінологію соціальної діалектології (та її складових). *Гуманітарний та інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих учених* : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених (м. Одеса, 24 квітня 2015 р.). Одеса : Міжнародний гуманітарний ун-т, 2015. Ч. 3. С. 150–152.

18. Руденко М. Ю. До питання про демаркацію понять *арго, жаргон, сленг. Актуальні проблеми філології та журналістики* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції студентів та аспірантів (м. Ужгород, 21–22 квітня 2016 р.) / Ужгородський нац. ун-т; відп. ред. Н. Ф. Венжинович. Ужгород : Гражда, 2016. Вип. 4. С. 159–161.

19. Руденко М. Ю. Про терміни *соціальний діалект і соціолект. Перспективні напрямки сучасної науки та освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів і студентів ДДПУ, учителів та учнів загальноосвітніх закладів (м. Слов'янськ, 19–20 травня 2016 р.) / відп. ред. Н. М. Маторіна. Слов'янськ : Донбаський дер. пед. ун-т, 2016. Вип. 8, ч. 1. С. 269–273.

20. Руденко М. Ю. Дослідження аргю в мовознавстві ХХ ст. – початку ХХІ ст. *Східні слов'яни: історія, мова, культура, переклад* : матеріали VIII Всеукраїнської науково-методичної конференції (м. Кам'янське, 18–19 квітня 2017 р.) / Дніпровський дер. техн. ун-т, каф. перекладу; відп. ред. К. О. Біла. Кам'янське : Дніпро, 2017. С. 12–23.

21. Руденко М. Ю. Дослідження сленгу в мовознавстві ХІХ ст. *Перспективні напрямки сучасної науки та освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів і студентів ДДПУ, учителів та учнів загальноосвітніх закладів (м. Слов'янськ, 17–19 травня 2017 р.) / відп. ред. Н. М. Маторіна. Слов'янськ : Донбаський дер. пед. ун-т, 2017. Вип. 9, ч. 1. С. 229–233.

22. Руденко М. Ю. З історії вивчення аргю в європейському й американському мовознавстві (30-і рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.). *Філологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень* : матеріали Міжнародної науково-

практичної конференції (м. Львів, 8–9 грудня 2017 р.). Львів : ЛОГОС, 2017. С. 18–20.

23. Руденко М. Ю. З історії дослідження арго в європейському мовознавстві XIX ст. – початку XX ст. *Перспективні напрямки сучасної науки та освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів і студентів ДДПУ, учителів та учнів загальноосвітніх закладів (м. Слов'янськ, 22–24 травня 2018 р.) / відп. ред. Н. М. Маторіна. Слов'янськ : Донбаський дер. пед. ун-т, 2018. Вип. 10, ч. 2. С. 112–116.

24. Руденко М. Ю. Мовознавці про розвиток і функціонування сленгу (50-і рр. XX ст. – початок XXI ст.). *Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених* : матеріали Четвертої всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 26 жовтня 2018 р.). Одеса : Міжнародний гуманітарний ун-т, 2018. С. 130–133.

ЗМІСТ

ВСТУП	21
РОЗДІЛ 1. Лінгвоісторіографічний аспект дослідження арго, жаргону та сленгу.	
Метод і напрями дослідження	29
1.1. Лінгвоісторіографічний аспект дослідження арго, жаргону та сленгу ..	29
1.2. Термінологія соціальної діалектології та її складників.....	41
1.3. Метод і напрями дослідження	51
1.4. ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	60
РОЗДІЛ 2. Арго як об'єкт дослідження в соціолінгвістиці (30-і рр. ХІХ ст. – початок ХХІ ст.)	64
2.1. Загальнотеоретичне вивчення арго в соціолінгвістиці 30-х рр. ХІХ ст. – 20-х рр. ХХ ст.....	64
2.2. Специфіка дослідження загальнотеоретичних проблем арго в соціолінгвістичних студіях європейських та американських учених (30-і рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.)	82
2.3. ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	102
РОЗДІЛ 3. Жаргон у соціолінгвістичних студіях (40-і рр. ХІХ ст. – початок ХХІ ст.)	106
3.1. Загальнотеоретичне вивчення жаргону в соціолінгвістиці 40-х рр. ХІХ ст. – 20-х рр. ХХ ст.	106
3.2. Специфіка дослідження загальнотеоретичних проблем жаргону в соціолінгвістичних студіях європейських та американських учених (30-і рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.)	123
3.3. ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	142
РОЗДІЛ 4. Студіювання сленгу (50-і рр. ХІХ ст. – початок ХХІ ст.)	147
4.1. Загальнотеоретичне вивчення сленгу в соціолінгвістиці 50-х рр. ХІХ ст. – 40-х рр. ХХ ст.....	147

4.2. Специфіка дослідження загальнотеоретичних проблем сленгу в соціолінгвістичних студіях європейських та американських учених (50-і рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.)	165
4.3. ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 4	194
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	199
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	204
Додаток А.	264
Додаток Б.	269

ВСТУП

Як відомо, соціальні діалекти є різновидом мови, що вживається як засіб спілкування між людьми, пов'язаними тісною соціальною або професійною спільністю. Це мова певної соціальної групи.

Соціально забарвлена лексика – прерогатива усно-розмовної мови. Функційнальне призначення арго, жаргону, сленгу – бути засобом невимушеного, неофіційного спілкування людей.

Наукове дослідження соціальних діалектів виникло в ХІХ ст.

Вивченням проблем соціальної діалектології упродовж ХІХ ст. – початку ХХІ ст. займалися і займаються вчені різних країн. Це українські мовознавці В. Боржковський, О. Т. Горбач, П. М. Грабовий, Й. О. Дзедзелівський, І. Г. Матвіяс, Ю. Л. Мосенкіс, Л. О. Ставицька, К. Й. Студинський, А. М. Трембіцький, К. В. Широцький, російські лінгвісти Е. М. Березівська, І. О. Бодуен де Куртене, В. Д. Бондалетов, І. Р. Гальперін, М. О. Грачов, В. І. Даль, В. С. Єлістратов, В. М. Жирмунський, Б. О. Ларін, О. Т. Ліпатов, Д. С. Ліхачов, М. М. Маковський, С. П. Микуцький, М. М. Прийомишева, Т. І. Ретінська, Г. В. Рябичкіна, Б. О. Серебренніков, П. М. Селіщев, Л. І. Скворцов, І. І. Срезневський, В. В. Стратен, В. В. Хімік, В. О. Хом'яков, О. Д. Швейцер, німці Г. Бауман, Б. Давід, Г. Еман, Ф. Клуге, Х. Кюпер, І. Мейер, І. Фольман, Г. Хенне, Й. Шмідт, англійці А. Барер і Ч. Г. Леланд, Д. Греттан, Дьюкейндж Англікус, Р. І. Макдевід, Е. Партрідж, Дж. С. Фармер і У. Е. Хенлі, Дж. К. Хоттен, іспанець Х. Гарсія Рамос, данець О. Єсперсен, французькі соціолінгвісти П. Гіро, А. Доза, Г. Ено, Л.-Ж. Кальве, П. Мерль, Ф. Мішель, Д. Франсуа-Жежер, М. Швоб і Ж. Гіес, швейцарець Ш. Баллі, румуни Й. Йордан, Л. Сенеан, поляки С. Грабяс, Г. Крашевський, хорвати А. Скелін Хорват, В. Ягич, болгарки Ц. Карастойчева, С. Стойков, чехи Я. Губачек, Ф. Оберпфальцер-Йілка, словак П. Ондрус, американські мовознавці Л. Блумфілд, Дж. Гамперц, Дж. Б. Грінаф і Дж. Л. Кіттрідж, К. Ібле, Дж. Е. Лайтер, Г. Л. Менкен, Дж. Метсел, У. О'Грейді, Р. А. Спіерс, С. Б. Флекснер і Г. Уентворт, Б. Г. Хол та багато ін.

У працях соціолінгвістів розв'язуються важливі теоретичні проблеми, пов'язані з функціонуванням жаргонно-сленгового вокабуляря в системі сучасних (переважно індоєвропейських) мов.

Соціолінгвістичні студії містять важливі твердження щодо студіювання різних аспектів функціонування арго, жаргону та сленгу в людських спільнотах.

Водночас багато що залишається недослідженим. Опис наявних жаргонних підсистем, аналіз їхньої лексики, взаємозв'язку з національною мовою та літературними стандартами, територіальними діалектами, народно-розмовною стихією, характеристика жаргонізованих стилів сучасної розмовної комунікації, особливо урбаністичної, студіювання арго, жаргону та сленгу в лінгвоісторіографічному аспекті – ось далеко не повний перелік проблем, що стоять перед сучасним мовознавством. У мовознавстві до цього часу немає спеціальних комплексних праць лінгвоісторіографічного характеру, в яких було б розкрито специфіку вивчення арго, жаргону та сленгу в загальнотеоретичному аспекті.

Ми прагнемо здійснити спеціальне лінгвоісторіографічне дослідження загальнотеоретичних проблем арго, жаргону та сленгу. З цією метою зроблено огляд праць лінгвоісторіографічного спрямування, присвячених вивченню теоретичних проблем соціальної діалектології упродовж ХІХ ст. – початку ХХІ ст.

Нами розглянуті студії, автори яких зверталися до поглядів Ш. Баллі, А. Барера і Ч. Г. Леланда, Г. Баумана, Л. Блумфілда, І. О. Бодуена де Куртене, В. Боржковського, Дж. Гамперца, Х. Гарсія Рамоса, П. Гіро, О. Т. Горбача, С. Граб'яса, Д. Греттана, Дж. Б. Грінафа і Дж. Л. Кіттріджа, Я. Губачека, Б. Давіда, В. І. Даля, Й. О. Дзендзелівського, А. Доза, Дьюкейнджа Англікуса, Г. Емана, Г. Ено, В. С. Єлістратова, О. Єсперсена, К. Ібле, В. М. Жирмунського, Л.-Ж. Кальве, Ц. Карастойчевої, Ф. Клуге, Дж. Коулман, Г. Крашевського, Дж. Е. Лайтера, Б. О. Ларіна, Д. С. Ліхачова, І. Мейера, Г. Л. Менкена, П. Мерля, Дж. Метсела, С. П. Микуцького, Ф. Мішеля, Ф. Оберпфальцера-Йілки, У. О'Грейді, Е. Партріджа, Л. Сенеана, П. М. Сєліщева, Л. І. Скворцова, А. Скелін Хорват, Р. А. Спіерса, І. І. Срезневського, С. Стойкова, В. В. Стратена, К. Й. Студинського,

Дж. С. Фармера і У. Е. Хенлі, С. Б. Флекснера і Г. Уентворта, І. Фольмана, Д. Франсуа-Жежер, В. В. Хіміка, Дж. К. Хоттена, М. Швоба і Ж. Гіеса, К. В. Широцького, В. Ягича та ін.

Це праці К. К. Агузарової, Г. Р. Андрєєвої, Е. М. Берегівської, В. Д. Бондалєтова, І. Р. Гальперіна, О. Т. Горбача, П. М. Грабового, М. О. Грачова, Я. Губачека, А. В. Гусякової, Й. О. Дзєндзелівського, А. Доза, В. С. Єлістратова, В. М. Жирмунського, Й. Йордана, Л.-Ж. Кальве, Ц. Карастойчевої, І. І. Колесниченко, Т. Б. Крючкової, Б. О. Ларіна, О. Т. Ліпатова, М. М. Маковського, О. Є. Матюшенко, Т. В. Мізюріної, К. Є. Можухіна, Ю. Л. Мосенкіса, І. Ніколів, Т. М. Ніколаєвої, А. В. Овчиннікової, О. О. Овчиннікової, Е. Партріджа, М. М. Прийомишевої, Т. І. Ретінської, М. Ю. Россихіної, Р. В. Рюміна, Г. В. Рябичкіної, Н. В. Семенової, Л. Сенеана, Б. О. Серебреннікова, Ч. Н. Сіріл, Л. О. Ставицької, В. В. Стратена, Г. О. Судзіловського, А. М. Трємбіцького, Г. І. Ускової, В. О. Хом'якова, Г. В. Цибулевської, О. Д. Швейцера та ін.

Значну увагу в дослідженні присвячено теоретичному вивченню арго, жаргону та сленгу в європейській та американській соціолінгвістиці ХІХ ст. – початку ХХІ ст. Упродовж зазначеного періоду лінгвісти Європи та США приділяли значну увагу соціальним діалектам, висвітлювали проблему їх походження та функціонування.

Отже, **актуальність дослідження** зумовлена тим, що соціолінгвістика – порівняно нова й відносно маловивчена галузь сучасного мовознавства. Існування жаргонології як науки – показник свободи гуманітарної думки і водночас духовної культури суспільства, толерантного до існування літературно-жаргонної диглосії та альтернативного соціально-групового або ж особистісного мовного самовияву. Дослідження соціальних діалектів, надзвичайно важливе для розвитку мовознавчої науки, може бути успішним лише за умови послідовного й усебічного вивчення проблем соціальної діалектології в лінгвістично-історіографічному аспекті. Проте спеціальних комплексних праць такого типу бракує.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Напрямок дослідження пов'язаний з фундаментальною науковою роботою кафедри германської та слов'янської філології Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» «Порівняльно-історичний метод в українському мовознавстві (XIX ст. – 30-і рр. XX ст.)» (номер державної реєстрації 0115U003183). Автором досліджувалися аргі, жаргон і сленг упродовж XIX ст. – початку XXI ст. Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради Донбаського державного педагогічного університету (протокол № 5 від 30 січня 2014 року) і погоджена в бюро Наукової ради «Закономірності розвитку мов і практика мовної діяльності» Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні Національної академії наук України (протокол № 2 від 24 квітня 2014 року).

Метою дослідження є розкриття поглядів мовознавців XIX ст. – початку XXI ст. на теоретичні проблеми соціальної діалектології.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- розкрити специфіку лінгвістичного аспекту дослідження аргі, жаргону та сленгу; у межах цього завдання здійснити лінгвістичний огляд праць, автори яких зверталися до теоретичних проблем соціальної діалектології в лінгвістичному аспекті; висвітлити проблеми термінології, пов'язані з аргі, жаргоном і сленгом;
- з'ясувати теоретичні аспекти дослідження аргі в соціолінгвістиці 30-х рр. XIX ст. – 20-х рр. XX ст.;
- зробити аналіз теоретичних тверджень мовознавців щодо аргі в 30-і рр. XX ст. – на початку XXI ст.;
- виявити й інтерпретувати погляди соціолінгвістів на теоретичні проблеми дослідження жаргону в 40-і рр. XIX ст. – 20-і рр. XX ст.;
- з'ясувати теоретичні проблеми вивчення жаргону в мовознавстві 30-х рр. XX ст. – початку XXI ст.;
- розкрити специфіку студіювання сленгу в соціолінгвістиці 50-х рр. XIX ст. – 40-х рр. XX ст.;

- проаналізувати теоретичні твердження соціолінгвістів щодо сленгу в 50-і рр. ХХ ст. – на початку ХХІ ст.

Об'єктом дослідження є розглянута в лінгвоісторіографічному плані сукупність наукових робіт, присвячених загальнотеоретичним проблемам арго, жаргону та сленгу.

Предметом дослідження виступають концепції лінгвістів ХІХ ст. – початку ХХІ ст. щодо теоретичних проблем соціальної діалектології на різних етапах розвитку соціолінгвістики.

Матеріал дослідження склали твердження з наукових праць, присвячені вивченню арго, жаргону та сленгу: монографії, лекційні університетські курси, статті, авторами яких є українські, російські, англійські, німецькі, французькі, чеські та інші мовознавці ХІХ ст. – початку ХХІ ст.

Методологія дослідження ґрунтується на принципі історизму. Окреслені в дослідженні завдання розв'язано за допомогою актуалістичного методу, який знайшов застосування в лінгвістичній історіографії. Та чи інша концепція і методика розглянуті з погляду того, що нового внесли лінгвісти в науку порівняно зі своїми попередниками, та яке значення мали їхні праці для розв'язання проблем соціальної діалектології. Застосування актуалістичного методу також дає можливість передбачити деякі тенденції майбутнього розвитку відповідних теорій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що спробу спеціального комплексного лінгвоісторіографічного дослідження загальнотеоретичних проблем арго, жаргону та сленгу здійснено вперше. Це зумовило необхідність теоретичної розробки проблеми. Новизна роботи виявляється й у тому, що в ній розглянуто значну кількість лінгвістичних праць, у тому числі й маловідомих.

Теоретичне значення дисертації пов'язане з розробкою методики лінгвоісторіографічного дослідження теоретичних проблем історіографії соціолінгвістики. Оперування значним за обсягом фактичним матеріалом зумовлює необхідність створити методику його систематизації шляхом поєднання хронологічного та концептуального підходів. Ту чи іншу концепцію слід

розглядати з погляду того, що нового внесли лінгвісти в науку порівняно зі своїми попередниками та яке значення мали їхні праці для розв'язання актуальних проблем соціальної діалектології.

Практичне значення отриманих результатів. Матеріали дисертації сприятимуть розв'язанню методологічних проблем історіографії соціолінгвістики, вдосконаленню курсів лінгвістичних дисциплін у вищій школі. Результати здійсненого дослідження можна застосовувати у викладанні курсів «Історії лінгвістичних учень», «Вступу до мовознавства» та «Загального мовознавства», «Лексикології», «Практики усного та писемного мовлення» (іноземні мови), «Порівняльної типології української та іноземних мов» на філологічних факультетах закладів вищої освіти, а також у культурно-просвітній роботі.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження були представлені здобувачем на 18 наукових, науково-практичних і науково-методичних конференціях, з них 7 – *міжнародні*: Міжнародна наукова конференція «Актуальні питання російської філології: теорія, методика, переклад» (Київ, 10–11 квітня 2014 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасна філологія: теорія і практика» (Київ, 20–21 березня 2015 р.); I Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих учених «Гуманітарний та інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих учених» (Одеса, 24 квітня 2015 р.); X Міжнародна науково-практична конференція «Мови і світ: дослідження та викладання» (Кіровоград, 17–18 березня 2016 р.); II Міжнародна науково-практична конференція студентів та аспірантів «Актуальні проблеми філології та журналістики» (Ужгород, 21–22 квітня 2016 р.); XI Міжнародна науково-практична конференція «Мови і світ: дослідження та викладання» (Кропивницький, 23–24 березня 2017 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Філологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень» (Львів, 8–9 грудня 2017 р.); 11 – *всеукраїнські*: Всеукраїнська науково-теоретична та науково-методична конференція викладачів і студентів Слов'янського державного педагогічного університету, учителів загальноосвітніх закладів «Актуальні питання сучасної науки та освіти» (Слов'янськ, 24–25 квітня

2012 р.); Всеукраїнська науково-теоретична та науково-методична конференція викладачів і студентів Донбаського державного педагогічного університету, учителів загальноосвітніх закладів «Актуальні питання сучасної науки та освіти» (Слов'янськ, 23–25 квітня 2013 р.); III Всеукраїнська наукова конференція германістів з міжнародною участю «Германістика у XXI столітті: когнітивна, соціо- та прагмалінгвістика» (Харків, 5 квітня 2014 р.); IX Всеукраїнська науково-практична конференція «Перший крок у науку» (Луганськ, 7–8 квітня 2014 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція викладачів і студентів Донбаського державного педагогічного університету, учителів та учнів загальноосвітніх закладів «Актуальні питання сучасної науки та освіти» (Слов'янськ, 22–24 квітня 2014 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція викладачів і студентів Донбаського державного педагогічного університету, учителів та учнів загальноосвітніх закладів «Перспективні напрямки сучасної науки та освіти» (Слов'янськ, 22–24 квітня 2015 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція викладачів і студентів Донбаського державного педагогічного університету, учителів та учнів загальноосвітніх закладів «Перспективні напрямки сучасної науки та освіти» (Слов'янськ, 19–20 травня 2016 р.); VIII Всеукраїнська науково-методична конференція «Східні слов'яни: історія, мова, культура, переклад» (Кам'янське, 18–19 квітня 2017 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція викладачів і студентів Донбаського державного педагогічного університету, учителів та учнів загальноосвітніх закладів «Перспективні напрямки сучасної науки та освіти» (Слов'янськ, 17–19 травня 2017 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція викладачів і студентів Донбаського державного педагогічного університету, учителів та учнів загальноосвітніх закладів «Перспективні напрямки сучасної науки та освіти» (Слов'янськ, 22–24 травня 2018 р.); Четверта всеукраїнська науково-практична конференція «Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених» (Одеса, 26 жовтня 2018 р.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження викладено в 24 публікаціях, з них 6 статей опубліковано у фахових збірниках наукових праць,

визначених МОН України, 2 статті – у наукових фахових виданнях, що входять до міжнародної наукометричної бази, 2 статті – у зарубіжних спеціалізованих виданнях, 14 – у збірниках тез, доповідей за матеріалами конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Структура роботи визначена її метою й завданнями. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, із висновками до них, загальних висновків і списку використаних джерел (695 позицій), двох додатків. Загальний обсяг роботи – 270 сторінок, текстова частина викладена на 183 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ЛІНГВОІСТОРИОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ АРГО, ЖАРГОНУ ТА СЛЕНГУ. МЕТОД І НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Лінгвоісторіографічний аспект дослідження арго, жаргону та сленгу

У сучасній лінгвістиці студіювання арго, жаргону та сленгу має велике значення. Ця проблема завжди актуальна. Р. І. Макдевід зазначає: «Немає жодного суспільства, де не було б соціальних діалектів...» [187, с. 365]. Проте експланаторна цінність арго, жаргону та сленгу і важливість пов'язаних з ними теоретичних питань для сучасного мовознавства ще недостатньо вивчені [260, с. 178].

Теоретичні твердження вчених, які вперше звернулися до вивчення арго, жаргону та сленгу, а також тези їхніх послідовників всебічно проаналізовані в лінгвоісторіографічній літературі. Серед дослідників – К. К. Агузарова (2005), Г. Р. Андреева (2004), Е. М. Берегівська (1975, 1996), І. О. Бодуен де Куртене (1892, 1908), В. Д. Бондалетов (1987), О. А. Бугера (2011), І. Р. Гальперін (1956), П. Гіро (1956), О. Т. Горбач (2006), П. М. Грабовий (2010), М. О. Грачов (2009), Я. Губачек (1980), А. В. Гусякова (2008), Й. О. Дзендзелівський (1998), А. Доза (1917, 1929, 1970), В. С. Єлістратов (2000), В. М. Жирмунський (1936), Й. Йордан (1971), Л.-Ж. Кальве (1993, 1999), Ф. Клуге (1895), І. І. Колесниченко (2006), Дж. Коулман (2012), Т. Б. Крючкова (1991), Б. О. Ларін (1928, 1931), О. Т. Ліпатов (2010), М. М. Маковський (1982), О. Є. Матюшенко (2007), Г. Л. Менкен (1948), П. Мерль (1997), К. Є. Мозжухін (2005), Ю. Л. Мосенкіс (2007), І. Николів (2012), Т. М. Ніколаєва (2006), А. В. Овчиннікова (2012), О. О. Овчиннікова (2010), Е. Партрідж (1933, 1999), М. М. Прийомишева (2009), Т. І. Ретінська (2004, 2012), М. Ю. Россихіна (2009), Р. В. Рюмін (2006), Г. В. Рябичкіна (2009), Н. В. Семенова (2006), Л. Сенеан (1907, 1912, 1920), Б. О. Серебренніков (1970), Л. О. Ставицька (2005), В. В. Стратен (1931), Г. О. Судзіловський (1973), А. М. Трембіцький (2008),

Г. І. Ускова (2014), Д. Франсуа-Жежер (1968), В. О. Хом'яков (1971), Г. В. Цибулевська (2005), О. Д. Швейцер (1983) та ін.

Французьке арго, одне з найбільш відомих в Європі, постійно еволюціонує, відповідно з'являються все нові й нові дослідження. Завдяки систематизації й інвентаризації вокабулярія старого арго науковці ХІХ ст. отримали теоретичну й методичну базу для студіювання тогочасного арго. З другої половини ХІХ ст. у Франції з'являється інтерес до нового арго [263, с. 105]. На початок ХХ ст. налічується достатньо багато досліджень, хоча не всі вони варті уваги. Учені виділяють працю Ф. Мішеля “*Etudes de philologie comparée sur l'argot*” [492]. Л. Сенеан у “*L'Argot ancien (1455 – 1850)*” щодо цієї книги пише: «...[вона] є до цього часу єдиною, де арго розглядається як ціле, і залишається початковою точкою для подальших досліджень», хоча й не відповідає новітнім лінгвістичним вимогам [525, р. II]. У зазначеній праці арго вперше виступає як окремо виділений об'єкт дослідження, при цьому арготичний корпус супроводжується поясненнями й етимологією. Автор співвідносить французьке арго з італійським і іспанським. Отже, дослідження Ф. Мішеля стало початком поглибленого вивчення французького арго, першою серйозною спробою систематизації й інвентаризації арготичного вокабулярія на основі письмових свідоцтв [227, с. 17].

Й. Йордан звертає увагу на спільну працю М. Швоба і Ж. Гіеса “*Etude sur l'argot français*” (1889 – 1892) [537]. На його думку, у цій книзі вперше зроблено строго науковий підхід до дослідження арго [144, с. 542].

А. Доза [397, р. 25] наголошує, що значний поштовх дослідженню арго на початку ХХ ст. дав Л. Сенеан [525]. Й. Йордан підкреслює, що зазначена вище праця Л. Сенеана [525] є першою, де арго розглядається хронологічно. Ця робота чисто лінгвістична. У ній надано характеристику арго, розглядаються його споконвічні елементи (фонетичні, морфологічні й семантичні прийоми при словотворенні), запозичені елементи (з романських мов і тільки з них), вплив арго. Продовженням цієї книги є праця Л. Сенеана “*Les sources de l'argot ancien*” [526], в якій автор наводить багатий мовний матеріал, починаючи з самих ранніх часів і до 1850 р., етимологічний глосарій старого арго [144, с. 543]. Б. О. Ларін глибоко

дослідив працю Л. Сенеана “Le langage parisien au XIXe siècle” [528]. Він позитивно оцінив її зміст, але з деяких питань полемізував з автором. Зокрема, Ларін не згоден з поглядами Сенеана: на еволюцію арго та подальший їхній розвиток, на причини зближення арго, щодо злиття арго та ін. [174, с. 182–184].

Треба визнати: незважаючи на те, що Л. Сенеан багато зробив для дослідження арго, його ім'я в теперішній час рідко згадується в лінгвоісторіографічній літературі, творча спадщина вивчається недостатньо. Безсумнівно, здобутки вченого в царині мовного матеріалу арго, історії арго, аналізі старого й сучасного арго, паризької розмовної мови та її впливу на літературну мову, військового арго періоду першої світової війни і т. п. є неоцінним матеріалом для сучасних учених. Наукова спадщина Л. Сенеана потребує глибокого студіювання лінгвістами XXI ст.

Однією із значних праць А. Доза з питань арго є “Les argots; caractères, évolution, influence” [397]. Й. Йордан звертає увагу, що в книзі розглядаються особливості арго, різні французькі арго (злочинське, бродячих професій, різних ремесел, шкільне, військове, спортивне) та їх розвиток; оновлення словника (запозичення); формальні зміни (викривлення й деформації); змістовні зміни; проникнення арго в загальнофранцузьку мову, мову ремісників і народні говори [144, с. 550].

А. Доза є піонером у зіставному описуванні професійних арго [393; 399]. Й. Йордан, аналізуючи працю А. Доза «Франко-провансальські професійні арго» [393], зазначає, що автор досліджує франко-провансальські арго, які використовувалися ремісниками всіх рангів і професій, виводить основні принципи будовання цих арго, підкреслює деяку відмінність арго ремісників від злочинських арго, а також звертає увагу на значні точки дотику між ними [144, с. 547–548].

Й. Йордан [144, с. 551] вважає кращим знавцем фронтового арго Гастона Ено [410]. Л. Шпітцер (1925) звертає увагу, що в книзі Г. Ено [410] на кожному кроці відчувається життя мови, почутої автором на фронті, а не взятої з книг і преси [144, с. 551–552]. Й. Йордан відзначає, що Г. Ено [410] виділяється головним чином тим, що Л. Шпітцер називає «мікроскопічною етимологією»: він не обмежується

установленням якого-небудь етимону, як це звичайно робиться, а детально аналізує одне за іншим значення слова, бо кожне з них стало основою для нових значень, раніше не відомих [144, с. 552].

У другій половині ХХ ст. серед іноземних праць, присвячених еволюції аргю і його словотвірної системи, на увагу заслуговують дослідження П. Гіро [432] і Л.-Ж. Кальве [384]. Достатньо високо оцінюється й праця П. Мерля “Argot, verlan et tchatches” [490]. У ній, зазначає О. О. Овчиннікова, як і в дослідженнях П. Гіро і Л.-Ж. Кальве, значну увагу приділено історичному розвитку аргю, еволюції його статусу, а також словотвору [227, с. 28–29]. Крім французьких, О. О. Овчиннікова розглядає праці російських авторів другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст., присвячених арготичному словотвору (О. М. Сабліна, 1982; Г. О. Громова, 1983 та ін.). Особливо О. О. Овчиннікова виділяє дисертацію Т. І. Ретінської «Джерела і механізми формування французького студентського аргю» [248], в якій на матеріалі аргю французької молоді, що навчається, розглядається функціонування специфічних і неспецифічних механізмів формування лексичного складу аргю [227, с. 29–31].

Аналіз досліджень з французького аргю показує: у кінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст. вивченню цього різновиду соціальних діалектів приділяють увагу, в основному, французькі і російські вчені. Існуючі праці не дають достатньо чіткої характеристики змін, що трапилися у французькому аргю в ХХ ст. і, особливо, у кінці ХХ ст., висвітлюють лише окремі аспекти цього лінгвістичного явища. Недостатньо теоретичних досліджень лінгвоісторіографічного характеру. О. О. Овчиннікова звертає увагу на те, що питання словотвірної системи і семантичної організації французького аргю кінця ХХ ст. в наявних працях розглянуто фрагментарно. На її думку, дослідники відмічають той факт, що зміни в арготичному словотворенні діються, але комплексного аналізу до цього часу не проводилось. Отже, в системі арготичних досліджень існує певна лакуна, яку треба заповнити [227, с. 37]. Вбачається перспективним різнобічне вивчення і систематизація французького аргю ХХ ст. – початку ХХІ ст. Ця проблема актуальна і для українських лінгвістів.

Відносно романських арго (крім французьких) Й. Йордан зазначає, що про них відомо дуже мало. Щодо досліджень з італійського арго XIX ст. – початку XX ст. автор звертає увагу на праці Б. Бюнделлі: 1) «Усі мови фурбеско» (Biondelli B. *Delle lingue furbesche*. Milano, 1846. P. 81) і 2) «Дослідження мов фурбеско» (Biondelli B. *Studii sulle lingue furbesche*. Milano, 1846. 181 p.), а також на статтю Р. Реньє «Звернення до старого жаргону фурбеско в італійській літературі» [520], що торкається італійського арго XVI – XVII ст. [144, с. 539, 542]. На жаль, на цьому відомості автора щодо вищенаведених праць вичерпуються. Актуальним є завдання їх подальшого глибокого студіювання.

Треба визнати, що Й. Йордан лише в загальних рисах висвітлив праці авторів XIX – XX ст. з румунського, іспанського, італійського арго. Бракує відповідних лінгвоісторіографічних праць й інших авторів. У цілому Й. Йордан зробив значний внесок у дослідження романських арго. На жаль, сучасними лінгвістами неправомірно мало приділяється уваги вивченню його наукової спадщини. Потребують більш глибокого дослідження як творчість самого Й. Йордана з цього питання, так і праці авторів – дослідників арго, що висвітлені в монографії Й. Йордана «Романське мовознавство» [144, с. 530–559]. Уважаємо перспективним дослідження взагалі іспанського, італійського, румунського арго XIX ст. – початку XXI ст.

У німецькій лінгвістиці впродовж XIX ст. – початку XXI ст. зусилля дослідників зосереджені традиційно на вивченні молодіжного жаргону. За цей час накопичено певний теоретичний матеріал із соціальних діалектів, проте багато з авторів, особливо XIX ст. – початку XX ст., безпідставно маловідомі, або ж їх імена і факти забуті. Ціла низка учених, які вивчали питання соціальних діалектів, недостатньо представлені як у вітчизняній, так і в іноземній лінгвоісторіографічній літературі.

М. Ю. Россихіна дослідила книгу Ф. Клуге «Німецька студентська мова» [459]. Вона звертає увагу, що Ф. Клуге глибоко аналізує студентську мову того часу, приділяє увагу етимології окремих жаргонізмів, докладно зупиняється на ролі запозичень, особливостях словотвіру й метафоризації [257, с. 49].

До праць авторів, які вивчали різні жаргони (К. Бергман (1916), Е. Борнеман (1974), Й. Голер (1962), Б. Давід (1987), Х. Данкерт (1969), Ф. Крільман (1958), Х. Кюпер (1978), К. Лінднер (1966–1967), Д. Мон (1980), П. Шнайдер (1974)), звертається Т. Б. Крючкова. На жаль, дослідниця обмежується лише переліком авторів і різновидів жаргонів, без їх характеристики [164, с. 54]. Подібне, щодо зазначених авторів, спостерігається і в інших, доступних нам джерелах. Отже, праці німецьких лінгвістів містять певний матеріал для дослідження теоретичних питань соціальних діалектів, але цього недостатньо для всебічного їх студіювання, тому питання потребує подальшого висвітлення в лінгвістичній літературі.

Г. В. Рябичкіна глибоко дослідила питання вивчення субстандартної лексики на англійському ґрунті. У ХІХ ст. вона особливо виділяє вклад Дж. К. Хоттена (1859) в дослідження соціальних діалектів. Розвиваючи свої погляди на кент і сленг, Дж. К. Хоттен [664, р. 1–26, 34–70] значно просунувся вперед по відношенню до Ф. Гроуза [658] в трактуванні сленгу і суміжних форм: 1) у диференціації сленгу в історичному і класифікаційному аспектах, виділяючи стародавній і сучасний сленг, сленг усіх шарів суспільства (не називаючи його загальним сленгом) і сленг різних професій, занять і груп (не називаючи його спеціальним сленгом); 2) у поясненні способів утворення сленгізмів у плані вимови і семантики; 3) у віднесенні до сленгу інтенсифікаторів і богохульств; 4) у приведенні деяких синонімічних рядів у сфері сленгу [284, с. 89–90].

В. О. Хом'яков [343, с. 40] зазначає, що найбільш ранній науковий зіставний аналіз сленгу дав у своїй праці А. Барер (1887) [630]. Пізніше, як відзначила Г. В. Рябичкіна, А. Барер і Ч. Г. Леланд (1889) [629, р. V–XI, XIII–XXIII] сформулювали низку важливих для трактування субстандартної лексики позицій: підкреслили стародавність таких явищ, як кент і сленг, відмітили нерозв'язаність проблеми термінологічного позначення цих вокабуляріїв; показали постійне оновлення лексиконів кенту і сленгу з різних джерел, їх широке розповсюдження і функціонування у всіх класах суспільства і сферах людської діяльності; відмітили

появу в кінці XVIII ст. – на початку XIX ст. загального сленгу (*general slang*), джерела поповнення загального сленгу і т. п. [284, с. 92, 97–98].

І. Р. Гальперін дослідив у лінгвіоісторіографічному аспекті погляди багатьох представників закордонного мовознавства – теоретиків-лексикологів першої половини XX ст. щодо сленгу [79, с. 107–114], надаючи перевагу теоретико-лінгвістичному трактуванню сленгу О. Єсперсеном [453, р. 149–151]. Однак В. О. Хом'яков [343, с. 88], посилаючись на авторитетних авторів, звертає увагу на деякі суперечливі характеристики О. Єсперсена відносно сленгу. Наприклад, критикуючи вираз О. Єсперсена, що «сленгове висловлювання за своєю природою повинно бути свіжим», Д. Греттан справедливо стверджує, що хоча сленг – це мова «з іспитовим терміном», деякі сленгові слова «залишаються на іспитовому терміні упродовж тривалого часу» [427].

Низку студій відомих англійських і американських мовознавців XX ст. проаналізувала Г. В. Рябичкіна. У праці Е. Партріджа “*Slang to-day and yesterday*” (1933) [514] ідеться про труднощі у визначенні поняття *slang*, зумовлені відсутністю загальноприйнятої дефініції цього мовного явища. Визначається час появи терміна *сленг* (1850) у значенні «неконвенційна розмовна мова», а також синонімів *lingo* і *argot* та ін. [284, с. 177–178]. І. Р. Гальперін, у цілому високо оцінивши монографію Е. Партріджа [507], разом з тим вважає, що в ній автор обмежився лише загальним, схематичним визначенням аналізованого явища [79, с. 108]. Щодо окремого дослідження Е. Партріджа “*Usage and Abusage*” (1942) [513] Г. В. Рябичкіна фіксує встановлення автором чітких відмінностей між колоквіалізмами, діалектизмами, вульгаризмами, кентом і сленгом як окремими формами існування субстандартної лексики англійської мови, протиставленими її літературному стандарту [284, с. 179]. Г. В. Рябичкіна дослідила погляди американських мовознавців другої половини XX ст. і відзначає питання: 1) у С. Б. Флекснера [695, р. VI–XVIII] – виділення автором у лінгвістичному аспекті в лексичній системі американського варіанта англійської мови 5 рівнів, серед них: а) кент, жаргон і арго, б) сленг та ін. [284, с. 180]; 2) у Р. А. Спіерса [682, р. VII–XXIV] – трактування автором термінів *арго*, *кент*, *жаргон*, *жаргон злодійського*

світу, сленг; еволюція терміна *сленг*; термін *сленг* і суміжні мовні форми у відношенні до стандарту та ін. [284, с. 183–186]; 3) у Дж. Е. Лайтера [472, р. XI–XXXIX] – характеристика сленгу, визначення сленгу, виділення предметних галузей, де сленгова номінація особливо активна та ін. [283, с. 32–36].

Упродовж ХІХ ст. – початку ХХІ ст. лінгвістичною наукою накопичено значний теоретичний та емпіричний матеріал щодо кенту, аргю, жаргону та сленгу в англomовному мовознавстві. Але поряд з тим при детальному лінгвістично-історіографічному дослідженні виявляється, що навіть ця загальновідома й розгалужена проблематика ще досить багата на нові, маловідомі, або ж безпідставно забуті імена і факти. З боку сучасних науковців переважає фрагментарне студіювання праць авторів ХІХ ст. – першої половини ХХ ст., відсутній узагальнювальний підхід до їх висвітлення. З наявної літератури значний відсоток лексикографічної, у той же час недостатньо теоретичних досліджень з аргю, жаргону та сленгу. В українській навчальній і довідковій літературі майже не експліковано здобутки А. Барера і Ч. Г. Леланда, Г. Баумана, Дж. Е. Лайтера, Е. Партриджа, Р. А. Спіерса, Г. Уентворта і С. Б. Флекснера, Дж. С. Фармера і У. Е. Хенлі, Дж. К. Хоттена та ін. у царині соціолектів. Актуальним є в подальшому, на нашу думку, лінгвістично-історіографічне дослідження наукових здобутків цих авторів.

Давні традиції має дослідження польських соціальних діалектів. М. М. Прийомишева зазначає, що польське злодійське аргю вивчали К. Е. [455], V. Jagić [449], A. Kurka [668], J. Jaworski [452], K. Estreicher [412]. Результати їх досліджень свідчать: польське злодійське аргю функціонувало в тісній взаємодії як з російськими умовно-професійними аргю, так і з російським злодійським аргю. Дані щодо історії фіксації польських злодійських аргю в дослідженнях К. Е. [455], K. Estreicher [412] наводяться в зіставленні з матеріалами російських, українських, білоруських умовних мов у працях К. Студинського [322], Є. Р. Романова [255]. М. М. Прийомишева робить висновок, що при зіставленні матеріалів польського аргю і російських умовних мов видно їх тісний зв'язок, причому більш тісний, ніж між російським злодійським аргю та умовно-професійними мовами [247, с. 381–382].

Вивчення соціолінгвістичних студій на східноєвропейському терені свідчить, що їм у лінгвоісторіографічній літературі поки що приділено недостатньо уваги. Потребують більш глибокого дослідження теоретичні питання виникнення, розвитку, функціонування арго, жаргону й сленгу в Польщі, Чехії, Словаччини, Болгарії, Словенії, Хорватії тощо. Особливо ці дослідження цінні в зіставленні з матеріалами українських, російських, білоруських мов, бо дають багатий мовний матеріал для аналізу і висновків.

Початок наукового дослідження соціальних діалектів в українському мовознавстві можна пов'язати з публікацією в 1846 р. Г. Крашевським у часописі «Северная Пчела» історико-етнографічної праці «Нищие в древней Польше и Украине» [161, с. 50–74], в якій подано короткий опис лірницько-жебрацького арго [329, с. 114]. А. М. Трембіцький [329, с. 114] звертає увагу на твердження Г. Крашевського щодо утаємниченості (секретного характеру) мови мандрівних лірників і жебраків [161, с. 54].

Л. О. Ставицька в своїй монографії «Арго, жаргон, сленг» надає хронологію появи досліджень, що фіксують лексичний склад українських арго другої половини ХІХ ст. – початку ХХ ст. і закономірності його побутування [312, с. 54–57].

Зокрема, Й. О. Дзензелівський дослідив опис бурсацько-семінарського жаргону К. В. Широцького (1904 – 1906) [355, с. 175–180; 622, с. 181–206]. В українській діалектології та етнографії це є найдосконаліша фіксація жаргонової системи [120, с. 167–174].

На думку Л. О. Ставицької, подальшу еволюцію молодіжного соціолекту (після К. В. Широцького) можна дослідити на прикладі аналізу вокабулярія, наведеного В. Щепотьєвим, автором класичної праці «Мова наших школярів» [363, с. 76–81]. Постреволюційна епоха внесла суттєві зміни в молодіжну мову, збагачену за рахунок кримінального арго, тогочасного міського фольклору [312, с. 136].

Ю. Л. Мосенкіс високо оцінює внесок Л. О. Ставицької в дослідження соціальних діалектів. Їй належить низка важливих публікацій з цієї тематики, зокрема щодо українського молодіжного сленгу [306; 307; 308; 309; 310; 311; 608].

Ю. Л. Мосенкіс особливо виділяє видану в 2005 р. монографію Л. О. Ставицької [312], що присвячена арго, жаргону й сленгу як виявам соціальної диференціації української мови. Л. О. Ставицька характеризує соціальні діалекти взагалі, наголошує на важливості існування жаргонології як науки, на труднощах у дослідженні жаргону. Дослідниця глибоко аналізує арго, жаргон та сленг, відмінності між цими явищами. Пропонує не лише якісне, а й певною мірою кількісне розрізнення понять *арго* – *жаргон* – *сленг* (відповідно закрита, напіввідкрита й відкрита підсистема, різна міра професіоналізації, що спадає в ряді від арго до сленгу) та ін. [218, с. 32–35].

Аналіз праць українських мовознавців з арго, жаргону, сленгу свідчить: є ряд питань щодо соціальних діалектів, по яких погляди авторів розходяться. Таким, наприклад, є питання диференціації понять *арго*, *жаргон*, *сленг*. На відміну від багатьох сучасних українських авторів, які відрізняють сленг від жаргону, А. Лебедева піддержує думку Т. Г. Нікітіної [596, с. 4], розуміючи термін *сленг* як синонім слова *жаргон* [176, с. 111].

У цілому розвідки українських лінгвістів з соціальних діалектів містять багатий лексичний та фразеологічний матеріал, репрезентують мовну картину світу соціуму, його ціннісні пріоритети [37, с. 33]. Проте, треба відмітити, що практика дослідження соціолектів в українській лінгвістиці наприкінці ХХ ст. – початку ХХІ ст. свідчить про певну обмеженість інтересів вітчизняних авторів соціальними діалектами української мови саме сучасного етапу, притому, лише окремими шарами сленгової лексики (молодіжний, міський сленг; учнівський, комп'ютерний жаргон тощо). У теперішній час в Україні обмаль фундаментальних досліджень, за винятком, мабуть, Л. О. Ставицької [312], в яких соціальні діалекти було б розглянуто в історичному розвитку, комплексно. Недостатньо праць з студіювання соціальних діалектів інших мов, зокрема таких різновидів мови як арго, жаргон. Вищезазначені питання потребують подальшого глибокого вивчення.

На російськомовному ґрунті найбільш значущими для осмислення нестандартної російської лексики і фразеології з середини ХІХ ст. – початку ХХ ст. виділяються думки і ідеї, що містяться в супровідних статтях до глосаріїв і

словників В. І. Даля і Н. Смирнова (1899), а також у деяких статтях цих словників [284, с. 52]. М. М. Прийомишева високо оцінює внесок В. І. Даля в історію студіювання умовних мов, цілеспрямоване збирання офенської мови. Вона вважає, що стаття «О наречиях русского языка» [112] може бути віднесена до власне наукової, лінгвістичної традиції вивчення російських таємних мов [247, с. 104–106]: 1) у ній надано теоретичне узагальнення щодо російського таємного мовлення, 2) зроблено огляд основних різновидів штучних мов, 3) визначено місце офенської мови як однієї з найбільш суттєвих серед інших штучних і т. п. [247, с. 104–106].

В. С. Єлістратов зазначає, що в другій половині XIX ст. – на початку XX ст. крім злодійського арго увагу «збирачів» і мовознавців (В. Н. Добровольський (1899), А. Б. Карпов (1909), П. Мартинов (1870), С. П. Микуцький (1854), Є. Р. Романов (1890)) привертали і різні інші професійні арго: бідних, кравців, шорників, перукарів, робітників і т. п. [130, с. 576].

В. С. Єлістратов [130, с. 576] вважає, що І. О. Бодуен де Куртене в передмові до словника В. Ф. Трахтенберга (1908) один з перших дав дійсно лінгвістичне осмислення арго («блатної музики») [32, с. 161–162].

Після 1917 р. (приблизно до середини 30-х рр. XX ст.) в СРСР була видана значна кількість фундаментальних праць з питань аргології (жаргонознавства). Соціальні діалекти досліджують найвидатніші філологи і мовознавці: В. М. Жирмунський (1936), Б. О. Ларін (1928, 1931), Д. С. Ліхачов (1935), Є. Д. Поливанов (1928, 1929, 1931), Л. М. Якубинський (1930, 1931, 1932) та ін. [130, с. 576]. Судження цих авторів цінні й сьогодні, хоча деякі з них надалі оцінюються критично.

Наприклад, Л. О. Ставицька звертає увагу на думки Б. О. Ларіна (1928) [174, с. 186] щодо мовного побуту великих міст. Вона погоджується з автором, що нестандартна міська мова справляє вплив на нормативну літературну мову, на «високі» її форми. У розмовну мову просочуються елементи злодійського жаргону [312, с. 247–248]. Водночас, В. Д. Бондалетов, дослідивши погляди Б. О. Ларіна (1928) [174, с. 186] на міське арго, не згоден з його твердженням щодо того, що арго

має значення основної, першої мовної системи [45, с. 69]. Думки В. Д. Бондалєтова поділяють В. С. Єлістратов [130, с. 581], О. О. Селіванова [288, с. 331–332]. У цілому ж треба визнати, що теоретичні постулати праць Б. О. Ларіна щодо мовного побуту великих міст не втратили актуальності й у ХХІ ст.

У першій третині ХХ ст., на думку В. С. Єлістратова, у працях багатьох дослідників (М. М. Виноградов (1927), С. О. Копорський (1927), П. М. Селіщев (1928), В. В. Стратен (1929, 1931), В. А. Тонков (1930), П. Фабричний (1923)) широко обговорюються проблеми мови перехідної епохи, ролі арго в формуванні національної мови, мови і революції, «класових мов» і т. п. [130, с. 576].

М. О. Грачов зазначає, що в СРСР, починаючи з середини 1930-х і аж до 1970-х років, арго не вивчалось. Студіювання арго погрожувало репресіями для дослідників [104, с. 130].

Із середини 60-х – до кінця 80-х рр. ХХ ст., зазначає Г. В. Цибулевська, у працях В. О. Авроріна [2], В. Д. Бондалєтова [43; 45; 46], Б. О. Серебреннікова [293], Л. І. Скворцова [298, с. 181; 299, с. 181–182] та інших авторів розробляються проблеми типології соціальних різновидів мови, вивчаються умовні мови ремісників і торговців, у низці дисертаційних досліджень піддаються аналізу молодіжні і студентські жаргони, вплив жаргонів на міське просторіччя. Своєрідним підсумком цього періоду є дефініції основних соціальних різновидів мови в енциклопедіях і словниках [347, с. 12].

У 90-х рр. ХХ ст. почалося активне вивчення соціальних діалектів, яке дещо знизилось на початку ХХІ ст.

Незважаючи на нерівномірне у часі студіювання арго, жаргону та сленгу, ця проблема не залишається поза увагою лінгвістів. Аналіз свідчить: субстандартна лексика постійно видозмінюється, розвивається, а відтак завжди буде актуальним її студіювання. Причини цього – зміни в суспільстві, політичні події, когнітивні і поведінкові аспекти [36, с. 91].

Із вищезазначеного видно, що в російській, українській лінгвістиці має місце велика кількість праць, в яких досліджуються різні аспекти соціальних діалектів. Проте, більшість авторів віддають перевагу вивченню тільки одного з поширених

різновидів соціальних діалектів: арго, жаргону, сленгу. Водночас бракує фундаментальних теоретичних праць з комплексного дослідження соціальних діалектів. У студіях сучасних російських, українських авторів неправомірно мало приділено уваги вивченню теоретичної спадщини відомих дослідників соціальних діалектів: В. Боржковського, В. М. Жирмунського, Г. Крашевського, Б. О. Ларіна, Д. С. Ліхачова, В. В. Стратена, К. В. Широцького та ін. Ці питання потребують глибокого дослідження в лінгвоісторіографічному аспекті.

Аналіз лінгвоісторіографічної літератури європейських й американських авторів показує, що лінгвістами різних країн ХІХ ст. – початку ХХІ ст. проведена велика робота з дослідження арго, жаргону та сленгу, створені фундаментальні теоретичні й лексикографічні праці, водночас на сучасному етапі є, як і раніше, багато білих плям, нерозв'язаних питань, протиріч у трактуванні цих мовних явищ.

1.2. Термінологія соціальної діалектології та її складників

Питання термінології соціальних діалектів знаходиться в полі зору мовознавців і потребує їх уваги. До цього часу має місце змішування понять, термінів, що «обслуговують» субстандартну лексику [261, с. 150]. Без розуміння проблематики відповідної термінології не можливе глибоке дослідження соціальних діалектів у лінгвоісторіографічному аспекті.

У науковій і навчальній літературі термін *соціальні діалекти (соціолекти)* вживають то в дуже широкому, то в дуже вузькому трактуванні. При широкому тлумаченні терміна в категорію соціальних діалектів включають усі або майже всі соціально зумовлені різновиди мови, незалежно від їх структурно-мовних і функційнальних особливостей [45, с. 66].

В. Д. Бондалетов [45, с. 67] зазначає, що вкрай вузьке вживання терміна *соціальні діалекти* наводить Ю. С. Степанов: «До місцевих селянських діалектів близькі *соціальні діалекти* однієї мови... Інакше їх називають *умовними мовами*. У Росії в ХІХ ст., за деякими даними, існувало біля 70 таких мов» [315, с. 198]. У

«Словнику соціолінгвістичних термінів» (2006) відзначається, що в дуже вузькому трактуванні термін *соціальний діалект* – те саме, що *арго* [603, с. 205].

На основі проведеного аналізу В. Д. Бондалетов робить висновок, що діапазон понятійного наповнення терміна *соціальний діалект* справді широкий – від форми існування мови (у тому числі її літературно-книжкової форми) до одного з різновидів соціальної диференціації мови – конспіративного арго («умовної мови») і зовні схожої з ним умовної дитячої мови – способу механічного шифрування слів [45, с. 67].

У мовознавстві склалося певне трактування терміна *соціальний діалект* – мова певних соціальних груп. Подібної трактовки терміна додержуються О. С. Ахманова [559, с. 131], Л. Л. Касаткін [149, с. 133], М. М. Маковський [190, с. 8], З. Д. Попова і І. А. Стернін [245, с. 72], Л. О. Ставицька [312, с. 20] та ін. Л. О. Ставицька зазначає: «Соціальні діалекти – це різновид мови, вживаний як засіб спілкування між людьми, пов'язаними тісною соціальною або професійною спільністю, тобто це мова певної соціальної групи» [312, с. 20].

У другій половині ХХ ст. термін-словосполучення *соціальний діалект* у результаті стягнення набув нової форми – *соціолект*. Новий термін створили німецькі вчені – соціолінгвісти Р. Гроссе і А. Нойберт [431, s. 3–15; 495, s. 34], уклавши в нього значення «соціальний говір». Невдовзі термін було включено в лінгвістичні словники і довідники, прийнято його і багатьма соціолінгвістами-славістами [180, с. 15]. О. О. Селіванова пояснює необхідність уведення терміна *соціолект* в обіг соціолінгвістики метою уникнути багатозначності термінів *жаргон*, *арго*, *сленг*, *соціальний діалект* [288, с. 330].

Позитивний бік наведених вище термінологічних інновацій безсумнівний. Утилітарна мета термінологічної уніфікації має серйозне лінгвістичне підґрунтя, адже спільною рисою всіх мовних утворень, охоплених категорією *соціальний діалект*, є обмеженість їхньої соціальної основи: вони виступають засобом спілкування окремих соціально-станових, виробничо-професійних груп і вікових колективів. Соціальна диференціація загальнонародної мови є природний наслідок складної соціальної будови суспільства; це абсолютно реальне лінгвістичне явище,

а тому повне право на існування має термін *соціальний діалект (соціолект)* [267, с. 272–273].

З погляду дослідження термінології важливим видається питання класифікації соціальних діалектів. Варто уваги, що в багатьох мовах зазначене явище має свої особливості і інтерпретується неоднозначно.

Е. Партрідж (1933) виділяє в нестандартній лексиці такі підсистеми мови, як *сленг, колоквіалізми, кент, вульгаризми* [514]. У США соціальні діалекти представлені професійними діалектами, груповими (корпоративними) жаргонами, а також жаргонами (арго) декласованих елементів суспільства. О. Д. Швейцер підкреслює, що в англійській лексикологічній традиції ці мовні підсистеми звичайно включаються в поняття *сленг*, або, точніше, *спеціальний сленг (special slang)*, протиставлений загальному сленгу (*general slang*), що входить у загальноживане просторіччя [353, с. 167].

М. М. Маковський до соціальних діалектів відносить професійні діалекти, жаргони (арго) і сленг [190, с. 8–9]. В. О. Хом'яков у працях, присвячених англійському субстандарту, пропонує свою класифікацію, в якій виділяє такі категорії лексики як колоквіалізми, сленгізми, кентізми, жаргонізми і вульгаризми, що входять до складу просторічного вокабуляря [24, с. 4]. Г. І. Ускова вважає цю класифікацію як найбільш авторитетну [333, с. 17, 52].

Як бачимо, навіть самі англісти класифікують соціальні діалекти в англійській мові зі значними розбіжностями.

Свої погляди на питання класифікації соціальних діалектів мають чеські лінгвісти. А. Кельнер [457, s. 74] до основних типів соціальних діалектів відносить: 1) мову людей за професією, 2) мову за родом занять (для позначення цього типу він використовує термін *сленг*), 3) мову людей, ізольованих у суспільстві – жаргон / арго / таємна мова. Й. Філіпець [413, s. 278] розрізняє сленг трудовий (професійний), груповий і жаргон [110, с. 130–131]. У поглядах чеських авторів на класифікацію соціальних діалектів є істотні розбіжності. Водночас у літературі з богемістики загальний підхід до сленгу розвивається в напрямку диференціації сленгу на професійний і за родом занять (груповий) [110, с. 132].

У 60-і рр. XX ст. класифікацію соціальних діалектів залежно від їх природи, призначення, мовних ознак і умов функціонування було запропоноване В. Д. Бондалетовим. О. О. Селіванова вважає, що диференціація соціолектів В. Д. Бондалетова є найбільш несуперечливою [288, с. 330]. До соціальних діалектів учений відносить: 1) власне професійні «мови» (точніше – лексичні системи); 2) групові, або корпоративні, жаргони; 3) умовні мови (арго) ремісників-відхідників, торговців і близьких до них соціальних груп; 4) жаргон (арго) декласованих. У цій класифікації вперше розмежовані умовні мови (арго) і арго декласованих як два різних типи соціальних діалектів, оскільки вони викликані до життя різними соціальними причинами і мають різне призначення [45, с. 69–70].

Л. О. Ставицька вважає найприйнятнішою таку термінологічно-поняттєву парадигму соціальних діалектів: *арго, жаргон, професійний жаргон, сленг* [312, с. 22].

Безсумнівно, наведені погляди на класифікацію соціальних діалектів далеко не вичерпані і свідчать про їх різноманітність. Соціальні діалекти, питання їх класифікації представляють багатий матеріал для дослідження, проте, треба визнати, що на цей час праці соціолінгвістів не вичерпують усіх теоретичних проблем, практичних аспектів з цієї проблематики. Бракує досліджень, що узагальнюють питання класифікації і демаркації соціальних діалектів, зокрема арго, жаргону, сленгу [265, с. 69].

Залишається відкритим питання про демаркацію понять *арго, жаргон* і *сленг*, дуже близьких за своєю семантикою.

В англійській мові слова *кент, арго, жаргон, сленг* у XVIII і XIX ст. вживалися як синоніми [343, с. 33]. На кінець XIX ст. намітився розподіл усієї нелітературної лексики і фразеології на три основні шари, позначені термінами *сленг, кент* і *жаргон* [343, с. 33]. У лінгвістиці XX – XXI ст. для позначення субстандартної лексики існують три основні терміни: *арго, жаргон* і *сленг*. Загальноприйнята відмінність в їх уживанні така: сленг позначає «нестандартну, неформальну лексику загального використання», а також «спеціальну лексику підгруп і субкультур». Жаргон – слова і вирази, характерні для тієї або іншої

професії або різновиду діяльності. Арго – особлива мова (або особлива лексика) кримінального світу [5, с. 17].

З 60-х років ХХ ст. термін *сленг* починає використовуватися і в русистиці, разом з позначеннями *жаргон* і *арго* [169, с. 67].

Думки лінгвістів з питання демаркації термінів істотно розходяться. Дуже часто арго і сленг ототожнюються з жаргоном, жаргон – з арго або зі сленгом тощо [264, с. 160].

З розвитком соціолінгвістичних студій, розширенням досліджень соціальних діалектів спостерігається тенденція до диференціації відповідних термінів. Одним з перших, хто залежно від провідної функції (комунікативної, конспіративної й експресивної) розділив соціолекти на арго, жаргони та сленг, був О. Єсперсен [453].

Чітко розмежовує поняття *кент*, *жаргон* і *сленг* Джулі Коулман [389, р. 51].

Г. В. Цибулевська вважає, що прагнення розмежувати схожі терміни спостерігається в типологіях соціальних різновидів мови, запропонованих С. Стойковим і В. Д. Бондалетовим. С. Стойков [317, с. 78–84] будує свою класифікацію соціально-мовних стилів на матеріалі болгарської мови на різних підвалинах, що часом перехрещуються. Беручи за основу ділення таємність і нетаємність, історичний зв'язок і спадкоємність, відношення до літературної мови, різниці за складом, функціями і вживанням, він говорить, по-перше, про таємні говори (умовні мови, арго), по-друге, про групові, або корпоративні говори, «відомі під загальною назвою *сленг*», і, по-третє, про професійно-класові говори [347, с. 14].

В. Д. Бондалетов (вагоме коло інтересів якого – доля давніх російських професійно-умовних «мов» в їх відношенні до територіальних говорів) на підставі різниці за природою, призначенням, мовними ознаками і умовами функціонування виділяє: а) власно професійне арго (точніше – лексичні системи), б) групові, або корпоративні, арго, в) умовно-професійні арго та ін. [38, с. 260–268]. Він диференціює поняття *арго* і *жаргон*, визначаючи останній «як паралельний ряд слів і виразів, синонімічних первинному, нежаргонному ряду». В. Д. Бондалетов

додержується ідеї розмежування двох різновидів арго – арго професійних груп і арго декласованих [347, с. 15].

Тенденцію до розмежування сленгу, жаргону та арго на рівні відкритості / закритості (герметичності / негерметичності) підсистем можна пов'язати з позицією західних дослідників субстандарту. Увагу привертає тлумачення Е. Партріджа, який пропонує диференціювати сленговий лексикон від жаргонізмів та професіоналізмів. Лінгвіст говорить про специфічні технічні діалекти та жаргони, що включають специфічну лексику та протиставлені сленгу. Лише коли жаргонізми набувають загального поширення, вони можуть переходити до сленгу [516, р. 147]. Позалітературні елементи мови, які функціонують у межах професійних груп (напр., юристів, медиків, музикантів) і не функціонують поза межами цих груп, Е. Партрідж пропонує визначати як жаргон [516, р. 5].

Ю. Л. Мосенкіс, проаналізувавши поняття *арго*, *жаргон*, *сленг*, наведені Л. О. Ставицькою [312, с. 22, 33, 40–45], зазначає, що науковець пропонує не лише якісне, а й певною мірою кількісне розрізнення понять *арго* – *жаргон* – *сленг* (відповідно закрита, напіввідкрита й відкрита підсистеми, різна міра професіоналізації, що спадає в ряді від арго до сленгу) [218, с. 33].

Отже, проблема демаркації понять *арго*, *жаргон*, *сленг* залишається актуальною і вимагає подальшого глибокого дослідження.

Термін *арго* – французького походження. З приводу етимології *арго* дослідники часто обмежуються типовим поясненням: «за своїм походженням неясне» і посилаються при цьому на тлумачення А. Доза, який саму лексему *argot* уважав спорідненою французькому дієслову *hargoter* – «ляяти, сварити» [644, р. 47]. П. Тіханов наводить різні версії етимології слова *арго*: а) від назви грецького міста Аргос, б) від імені Ragot, в) від rothwälsch (те саме, що *argot*) та ін. [327, с. 121–122]. Й. Йордан зазначає, що румунське *арго* носить (точніше, носило) назву «пташиної мови» або «мови каркучих» [144, с. 540]. За М. О. Грачовим, слово *арго* (французьке *argot*) є викривленим *ерго* (французьке *ergot*) – «шпора півня», символ злодійського ремесла [104, с. 128]. Цікаві версії походження терміна *арго* наводять О. Т. Ліпатов [180, с. 57], В. С. Істомін [143, с. 193] та ін.

Злодійська мова під назвою *argot* з'явилася у Франції в XIV – XV ст. [525] спочатку як *langue bleu, la langue verte, italien rouge*, доки пізніше ті не «відстоялися» в терміні *argot*, отримавши більш ширше, ніж у Німеччині, значення: так стали іменувати ще й умовну мову студентів, акторів, жокеїв і спортсменів [180, с. 43–44]. Уперше слово *арго* зафіксував Олів'є Шеро [385]. Воно означало «жебрацтво» (*mendicité*) і було використано для найменування роду занять бідних або спілки бідних і злодіїв [401, р. 89]. На початку XVIII ст. цей термін надають мові професійних бандитів, а через століття – мові декласованих елементів [249, с. 31–33], а також використовують для позначення різних жаргонів, і навіть фамільярно-розмовної мови парижан [104, с. 128]. О. Т. Горбач звертає увагу, що термін *argot* у французькій науковій літературі має подвійне значення – і як спеціальне окреслення однієї з форм цієї мови, і як назва того типу мов узагалі [92, с. 167].

Слово *арго* потрапляє в російську мову в значенні *злодійська мова* в 60-і рр. XIX ст. [247, с. 13]. Уперше зафіксовано в російській мові в словнику Ф. Толля [611, Т. 1, с. 145]. На початку XX ст. термін *арго* починає активно вживатися в російській науці, у 10-і – 30-і рр. XX ст. його починають використовувати для найменування таємних, умовних мов, ототожнених із «злодійською» мовою [247, с. 13]. У російській мові лексика кримінальних елементів, окрім *арго*, має низку інших назв: *жаргон, байкова мова, феня, блатна феня, соня, музика, блатна музика, акцент, риб'яча мова* та ін. Найбільш розповсюджена неофіційна назва *арго* – *феня* (змінене *офеня, коробейник* – «торговець дрібним товаром») [104, с. 128].

Жаргон або *арго* (таємна мова) в багатьох країнах називають по-різному: в англійській лексикографії – *сленг* або *кент* (*slang ou cant*), у німецькій – *ротвельш* (*rotwelsch*), в іспанській – *серигонза* (*xérigonza*), *херманія*, у португальській – *калао* (*calao*), у голландській – *баргоенс* (*bargoens*) [343, с. 43], [669], у французькій – *арго*, у російській – *блатна музика*. У радянській лінгвістиці терміну *кент* відповідав термін *арго* [343, с. 43].

Слово *жаргон* французького походження. Погляди вчених на його етимологію розходяться. Багато хто вважає, що етимологія терміна до кінця не з'ясована і є неясною [266, с. 128].

За М. Фасмером, жаргон походить від французького *jargon* «наріччя, жаргон», яке утворюють від гало-романського *gargone* «болтовня» [618, с. 35]. Спираючись на Словник Гейзе [661], А. Д. Міхельсон зводив жаргон до французької лексеми *jars* («гусак») [594, с. 206], А. Доза [644, р. 418] – до дієслова *gargouiller* («булькати, дзюрчати») [180, с. 54].

В. О. Хом'яков [343, с. 61] звертає увагу на етимологію Скіта, прийняту в англійській лінгвістиці: «Жаргон – заплутана мова. На французькій визначення жаргону – щебетання птахів. На давньофранцузькій – *gargon...*» [681, р. 271]. Цікаву версію походження терміна *жаргон* від *langue argothique* наводить О. Т. Ліпатов [180, с. 54–56]. Існуючі версії етимології слова *жаргон* певною мірою розкривають його сутність та функційнальне призначення [34, с. 120].

У французькій лінгвістиці на кінець XVII ст. терміну *жаргон* на зміну приходять термін *арго*. До зазначеного періоду мову соціальних груп іменували *jobelin, jargon jobelin, jargon* [249, с. 29, 31].

Слово *жаргон* було запозичене російською мовою з французької в середині XIX ст. У лінгвістичний ужиток терміни *жаргон* і *арго* проникають тільки на початок XX ст., приходячи на зміну термінам *умовне наріччя, умовна мова, тасмне наріччя, тасмна мова, байкова мова, музика* та ін., що використовувалися в XIX ст. [169, с. 66]. У радянському мовознавстві, замість уживаного в зарубіжжі терміна *сленг*, широко вживався *жаргон* на означення явищ диференціації мови, що мають вужчу соціальну базу (*військовий жаргон, жаргон моряків, студентський, молодіжний* тощо) [324, с. 197].

Й. Йордан виділяє серед жаргонів *професійний жаргон*. Але замість цього терміна він уживає інші – *жаргон* або *спеціальна мова* [144, с. 534].

Наприкінці XX ст. в русистиці вводиться новий термін *загальний жаргон* – корпус лексики і фразеології, що втратили закріпленість за мовною практикою обмежених соціальних груп [346].

Л. О. Ставицька виділяє термін *жаргонізована розмовна мова* – окремі включення сленгізмів на тлі нейтральної або фамільярної лексики [312, с. 45].

За спостереженням О. О. Селіванової, наприкінці ХХ ст. в лінгвістиці з'являється новий термін – *інтержаргон*. Він формується на межі різноманітних жаргонів. Відноситься до соціолекту як загальний жаргон, що в масовій свідомості значно послабив зв'язки з первинними сферами вживання, однак не втратив своєї стилістично зниженої маркованості [288, с. 331].

Сленг – англійський термін, що посідає особливе положення серед соціальних діалектів в англійській мові. До цього часу існує термінологічна плутанина відносно поняття *сленг* та етимології. За Ф. Гроузом [658], слово *slang* також, як і *cant*, походить від таємної мови мандрівних бідних-циган [180, с. 47]. Дж. К. Хоттен вважає, що одною з перших етимологій стало зведення слова *slang* до циганського *slang* «мова» [662, р. 52].

За В. О. Хом'яковим, найбільш правдоподібною є гіпотеза Е. Партріджа [509, р. 2–3], який вважає, що слово *slang*, найімовірніше, співвідноситься з дієсловом *to sling* – *to utter*, що підтверджує існування такого сполучення, як *sling words*, засвідченого ще в епоху Чосера, а також пізніх сленгових сполучень з тим же дієсловом [343, с. 31].

Відомі також версії етимології слова *slang*, запропоновані Дж. Бі [635, р. V], Я. Губачеком [110, с. 127], М. Мюлером (1861 – 1863), Дж. Покорні [679, с. 676], В. Скітом [681, р. 490] та багато ін. І все ж таки, етимологія терміна *сленг* залишається не розкритою.

В Англії сленг існував уже в XIV ст., але саме це мовне явище було відоме під іншими найменуваннями, і частіше всього як *cant* [179, с. 382–383]. Терміном *сленг* первісно називався жаргон британських злочинців [682, р. VII]. У 1802 році термін *сленг* став використовуватися і для позначення професійних жаргонів, а в 1818 році також і для розмовної мови, що знаходиться поза межами літературної мови, складається з неологізмів і слів, які використовуються в спеціальному значенні [180, с. 45]. З другої половини ХІХ ст., за спостереженнями Е. Партріджа

[509, р. 3], термін *slang* став загальноприйнятим позначенням для «незаконної» розмовної мови [180, с. 45–46].

Датування появи терміна *сленг* у літературі можна встановити за Великим Оксфордським словником, де вказується, що вперше термін *сленг* зі значенням мови низького або вульгарного типу засвідчено в 1756 році [343, с. 29]. Ф. Гроуз [658] увів уперше в ужиток термін *slang* як синонім терміна *cant*: “slang – cant language” [180, с. 46].

Термін *сленг* використовується в багатьох мовах. Так, Г. Л. Менкен [486, р. 555] наводить приклади використання цього терміна в німецькій, французькій та шведській мовах [343, с. 34]. У слов'янські мови термін *сленг* перейшов з англійської [96, с. 10].

В англійській мові термін *slang* еволюціонував і змінювався упродовж усього часу свого існування [407, р. 10–13].

Серед термінів на позначення сленгу широко використовуються два поняття: *загальний сленг (general slang)* і *спеціальний сленг (special slang)*. Дж. К. Хоттен (1859) один з перших, хто виділяє сленг усіх шарів суспільства, а також сленг різних професій, занять і груп [663, р. 42–57], [443, р. 34–70].

Незважаючи на велику кількість досліджень з питань соціальних діалектів, до цього часу в різних лінгвістиках має місце термінологічна відмінність основних термінів і понять. Щодо самого поняття *соціальний діалект (соціолект)*, визначення, надані авторами, в основному не суперечливі. Вони зводяться до трактування його як феномена, співвіднесеного з арготично-жаргонною формою мовної комунікації.

У багатьох мовах класифікація соціальних діалектів має свої особливості й інтерпретується неоднозначно. Найприйнятніша термінологічно-поняттєва парадигма соціальних діалектів: *арго, жаргон, професійний жаргон, сленг*. Але етимологія цих термінів потребує уточнення.

У лінгвістиці не розв'язана і вимагає подальшого дослідження проблема демаркації понять *арго, жаргон, сленг*. Потребують подальшого понятійного

наповнення терміни: *загальний жаргон, жаргонізована розмовна мова, інтержаргон, загальний сленг, спеціальний сленг* тощо.

1.3. Метод і напрями дослідження

Одне з ключових питань сучасного мовознавства – методологічні проблеми. У загальнофілософському трактуванні методологія (від грецького *methodos* – шлях дослідження і *logos* – слово, вчення) є способом пізнання й осмислення об'єктивної дійсності та процесів формування й упорядкування внутрішнього рефлексивного досвіду людини. Методологія визначає світоглядну позицію дослідника та впливає на розуміння ним природи об'єкта своєї науки, співвідношення предмета, об'єкта й суб'єкта дослідження, установлення науковцем загальної стратегії вивчення об'єкта тощо [288, с. 12]. Наприкінці ХХ ст. – початку ХХІ ст. з'явилися численні наукові розвідки, присвячені проблемам методологічних настанов лінгвістичних досліджень. Зокрема, значна увага приділяється питанням класифікації лінгвістичних методів, розробці методики лінгвістичного аналізу, використанню мовознавством методів суміжних наук тощо. Проте, ці питання потребують подальшого глибокого дослідження з метою чіткого розмежування методологічних термінів і класифікації лінгвістичних методів.

Загальнонаукова методологія складається з методів, які застосовуються до всіх галузей наук. О. С. Мельничук зазначає, що в мовознавстві, як і в інших галузях науки, методологія виконує чотири головні функції: 1) визначення і побудова предмета дослідження з формулюванням загального вихідного трактування його суті й відмежування його від предметів суміжних наук; 2) визначення мети кожного окремого дослідження в співвіднесенні з метою вивчення предмета в цілому; 3) розробка методів дослідження мови і настанов щодо їх практичного застосування; 4) оцінка ступеня відповідності результатів дослідження поставленим цілям [205, с. 338–339].

У мовознавстві термін *метод* до сьогодні не отримав однозначного трактування. У цьому зв'язку В. А. Глущенко зазначає, що мовознавці цілком

обґрунтовано підкреслюють невпорядкованість методологічного інструментарію сучасної лінгвістики; є суттєві суперечності й значні відмінності в дефініціях і трактуваннях методу, у класифікаціях методів; теорія лінгвістичних методів поки знаходиться в стадії становлення [84, с. 17].

Розглядаючи питання методу, О. О. Селіванова вважає найбільш прийнятною концепцію В. Кодухова [151, с. 203–250], який розмежував три складових частини теорії методу: спосіб пізнання (метод пізнання), сукупність науково-дослідницьких прийомів (спеціальні методи) і сукупність правил аналізу (прийоми аналізу) [288, с. 48]. Відповідно до вищезазначеного М. Алефіренко визначає метод як «сукупність дослідницьких прийомів, методик і операцій, що використовуються для досягнення дослідницьких завдань відповідно до певної лінгвістичної теорії і принципів (методології) пізнання» [4, с. 395].

Однак метод може суттєво коригуватися внутрішніми зв'язками різних методологій у межах парадигми і міжпарадигмальними зв'язками. Отже, метод кваліфікується в широкому розумінні як спосіб організації пізнавальної й дослідницької діяльності науковця з метою студіювання явищ і закономірностей певного об'єкта науки; або в більш звуженому значенні як система процедур студіювання об'єкта дослідження та / або перевірки отриманих результатів. У другому значенні метод здебільшого ототожнюється з терміном *методика*. Нерідко методика розглядається як конкретне застосування загальноприйнятого методу відповідно до мети й завдань дослідження [288, с. 48–49].

В. А. Глущенко зазначає, що проблема наукових методів є однією з найважливіших у мовознавстві. Сам термін *метод* лінгвісти вживають у різних значеннях. У вузькому смислі – як «сукупність прийомів, що використовуються в дослідженні мови» [559, с. 232]. Проте, перспективним видається трактування методу як складної логічної одиниці з певною структурою [294, с. 258; 83, с. 12].

В. І. Постовалова кваліфікує метод як складну логічну одиницю, яка містить у собі різноманітні компоненти: онтологічний, телеологічний, операційний [246, с. 24]. В. А. Глущенко докладно розглядає це питання. Операційний компонент – комплекс наукових прийомів і процедур та методика їх застосування. Це лише один

з компонентів методу. Включення до структури методу телеологічного компоненту зумовлено тим, що будь-який метод завжди з'єднаний з метою дослідження [83, с. 12].

Найбільш докладну характеристику онтологічного компонента методу знаходимо в студіях В. А. Глуценка. Онтологія виступає в ролі засобу, за допомогою якого дослідник сприймає світ як деяку певним чином розчленовану цілісність, дану йому в системі філософських категорій. «Підсистема» онтології ніби замикає пізнавальний рух: вона є й логічно першим кроком, задаючи категоріальне бачення об'єкта дослідження, і логічно останнім, включаючи в себе одержані результати [246, с. 26–27; 83, с. 12]. З цього випливає, що в онтологічний компонент наукового методу доцільно включати такі засоби пізнання, як принцип і підхід [83, с. 12].

Відповідно до поставленої мети та завдань дослідження в нашій дисертації застосовано актуалістичний метод (метод актуалізму), який є загальнонауковим методом теоретичного рівня наукового пізнання [236, с. 138]. Термін *актуалізм* означає принцип пізнання, який полягає у використанні сучасних знань для вивчення минулого, сучасного і завбачення майбутнього. У практиці наукового дослідження спеціальних наук актуалізм виступає під різними назвами: *актуалізм*, *метод актуалізму*, *актуалістичний метод*. Смісл актуалізму – у використанні сучасних знань для пізнання явищ дійсності взагалі і у використанні знань про сучасні етапи в розвитку явищ для пізнання майбутніх етапів цих явищ зокрема [236, с. 132–133].

Г. О. Підкоритов зазначає, що оскільки вища ступінь розвитку предмета містить у собі його попередні ступені, то відтворення в мисленні сутності цієї вищої ступені є одночасно і розкриттям його історії. За П. В. Копніним «теорія будь-якого предмета не може бути одночасно його історією» [156, с. 161], ось чому, вивчаючи сучасність, ми вивчаємо частково і минуле. Актуалістичний підхід у дослідженні дійсності не означає, таким чином, чисто логічну операцію перенесення знань щодо однієї історичної епохи на іншу. Він по суті є студіювання

одного і того ж об'єкту в часі, аналіз створеної системи і студіювання її становлення [236, с. 134].

Принцип актуалізму полягає в тому, що об'єкти, які не є предметом актуальної діяльності і сприйняття, можуть бути вивчені шляхом зіставлення їх з подібними об'єктами, що попадають у поле сприйняття й діяльності суб'єкту. Задля реалізації цього принципу доводиться використовувати численні пізнавальні прийоми, які в своїй сукупності і називаються методом актуалізму. На відміну від емпіричних методів, що досліджують наявні предмети і явища, для актуалізму характерні переважно елементи теоретичного пізнання: творче уявлення, логічне співставлення наявних знань щодо дійсності (дедукція), можлива постановка питань, у думці припущення або усунення явища (абстракція). Велику роль в актуалістичному дослідженні грає зіставлення. Метод актуалізму нерідко називають методом зіставлення [236, с. 136–137].

Г. О. Підкоритов підкреслює, що завдання засвоєння матеріалу минулих епох з актуалістичних позицій полягає не в тому, щоб переносити на минуле оцінки сьогодення, а в тому, щоб аналізувати минуле на основі досягнутого рівня сучасних наукових знань. Використання сучасного досвіду для пізнання минулого повинно проводитися з суворо наукових методологічних позицій. Діалектика є тим методом, під кутом зору якого можна дійти до істинного рішення даного питання [236, с. 141]. Принцип актуалізму веде думку дослідника не до переносу знання щодо однієї епохи на іншу, щоб довести їх подібність до тотожності, а до використання сучасного знання при вивченні минулого і прогнозування майбутнього. А це – принципово різні позиції [236, с. 143].

Метод актуалізму широко використовують у наукових дослідженнях спеціальних наук. Важливими є судження про те, що без застосування цього методу неможливе існування історіографії будь-якої науки [236, с. 138], минуле об'єкта досліджують на основі його відбиття в сучасному [335, с. 173]. Це стосується й праць з лінгвістичної історіографії. Водночас треба мати на увазі, що в лінгвістичних дослідженнях це не повинно призводити до «асиміляції

минулого» [166, с. 84–85], при якій відбувається звичайна модернізація поглядів мовознавців минулих часів.

Термін *актуалістичний метод* уперше застосовано до праць з лінгвістичної історіографії В. А. Глущенком у монографії «Принципи порівняльно-історичного дослідження в українському і російському мовознавстві (70-і рр. ХІХ ст. – 20-і рр. ХХ ст.)» [83]. Учений дав пояснення методу, охарактеризував його структуру, специфіку [83, с. 6–7].

Про застосування актуалістичного методу у своїх лінгвістичноісторіографічних дослідженнях писали В. М. Овчаренко, О. Л. Жихарева, О. М. Абрамичева, О. М. Голуб, К. А. Тищенко, О. В. Холодов, І. М. Рябініна, В. І. Теркулов, А. С. Орел, О. О. Клець, Н. В. Холодова, О. О. Фельчак, О. Ю. Марченко, Т. І. Приступа, А. С. Ніколайчук, К. В. Зубенко, С. Ю. Пампура, Р. М. Ситняк, О. В. Карат, О. Й. Бурковська, К. О. Огієнко, О. В. Піскунов, В. В. Роман [225; 134; 1; 88; 325; 340; 341; 235; 230; 232; 58; 228; 251; 285]. Ці дослідники висунули твердження про доцільність використання методу актуалізму в процесі вивчення теорії та практики молодогограматизму в українському і російському мовознавстві [1, с. 5], лінгвістичної спадщини П. О. Бузука в сучасному контексті [88, с. 6], проблеми походження східнослов'янських мов [134, с. 6], теорії «родовідного дерева» та «хвильової» теорії в українському мовознавстві [225, с. 7], історії фонологічних систем східнослов'янських мов у лінгвістичноісторіографічному аспекті [230, с. 5], етимологізації запозичень у різноструктурних мовах: лінгвістичноісторіографічний аспект [232, с. 2, 5], джерел студіювання історії мови в українському та російському мовознавстві [285, с. 4–5], історії української мови в науковій концепції А. Ю. Кримського [325, с. 20–22], теоретичних проблем дослідження субстрату в європейському мовознавстві [340, с. 6–7], морфологічної класифікації мов у лінгвістиці [341, с. 29–31] тощо.

В. І. Вернадський звертає увагу на значущість сучасної оцінки надбань минулого: «Історія науки має критично складатись кожним науковим поколінням і не тільки через те, що змінюються запаси наших знань про минуле, відкриваються документи чи знаходяться нові прийоми відновлення минулого. Ні! Необхідно знов

історично йти в минуле, оскільки завдяки розвитку сучасного знання в минулому набуває значення одне й втрачає інше. Кожне покоління наукових дослідників шукає і знаходить в історії відображення наукових теорій свого часу. Рухаючись уперед, наука не тільки створює нове, а й неминуче переоцінює старе, пережите» [65, с. 112].

Визначимо структуру актуалістичного методу. Вона включає три різні компоненти: онтологічний, операційний, телеологічний [246, с. 24]. В. А. Глущенко відзначає, що в онтологічний компонент актуалістичного методу входять принципи історизму, причиновості й системності як конкретизація та вияв принципу загального зв'язку явищ. Ці принципи становлять його методологічну основу. Вони охоплюють найважливіші загальні положення теорії пізнання, які передбачають розуміння об'єкта як системи взаємопов'язаних і взаємозумовлених елементів, що знаходяться в безперервному розвитку внаслідок безперервності причинових ланцюгів [83, с. 7].

Операційний компонент актуалістичного методу в працях з лінгвістичної історіографії може бути представлений як сукупність таких прийомів і процедур: аналіз джерел (лінгвістичних текстів) і синтез одержаних даних, зіставлення, абстрагування та логічна історико-наукова реконструкція, що посідає центральне місце серед прийомів і процедур та протистоїть асиміляції минулого [83, с. 7].

Наукове дослідження проводиться за допомогою системи конкретних дій. Результат може бути досягнутий тільки за умови організації зазначеної системи. Методичність цієї організованості називають методикою. Методика – це рекомендації щодо складання оптимальних систем прийомів дослідження [222, с. 163–164]. Одним із прийомів, що характеризує методичну роботу, є відбір фактів із першоджерел. Цей відбір здійснюється упродовж усього наукового дослідження. Початковий етап пов'язаний з виділенням і збиранням фактів у процесі зовнішньої і внутрішньої критики джерела, зіставленням його з іншими авторитетними відомостями, тобто під час специфічних джерелознавчих операцій. На цьому етапі придатність факту визначається наявністю в ньому інформації, що стосується теми дослідження. Так відбувається аналіз джерел (лінгвістичних текстів) [325, с. 22–

23]. На наступному етапі дослідження відбір фактів здійснюється вже залежно від цінності й важливості для відтворення картини події. Завдання відбору на цій стадії полягає у виділенні таких фактів, які можна включити в систему причинових, функційнальних, структурних, генетичних зв'язків, у систему, що відображає цілісність дослідження (синтез одержаних даних) [325, с. 23].

Телеологічний компонент актуалістичного методу становить його мета [83, с. 7].

Отже, В. А. Глущенко виходить з того, що специфіка актуалістичного методу як методу праць з лінгвістичної історіографії в зіставленні з лінгвістичним порівняльно-історичним методом полягає: а) у наявності специфічних об'єкта й предмета; б) у відмінностях в операційному (зокрема, у процедурі реконструкції) та в телеологічному компонентах [83, с. 7].

Науково-критичний аналіз різнопланової, а в деяких випадках і суперечливої літератури, присвяченої вивченню різних аспектів функціонування аргю, жаргону й сленгу в людських спільнотах зумовлює питання – що об'єднує ці численні й дуже різні дослідження. Зважаючи на різноманітність соціальних діалектів, їх широке суспільне значення, необхідно проводити дослідження відразу за декілька пріоритетними напрямками.

Студіювання лінгвоісторіографічного матеріалу дає змогу окреслити напрями, які безпосередньо підпорядковані меті нашого дослідження – розкриттю поглядів мовознавців XIX ст. – початку XXI ст. на теоретичні проблеми соціальної діалектології. Напрями дослідження корелюються з основними питаннями (викладеними в розділах 1, 2, 3, 4), а саме: 1) розкриття специфіки лінгвоісторіографічного аспекту дослідження аргю, жаргону та сленгу. У межах цього напрямку ми здійснили лінгвоісторіографічний огляд праць, автори яких зверталися до теоретичних проблем, пов'язаних з аргю, жаргоном і сленгом; розкрили специфіку відповідної термінології. Напрямок передбачає огляд праць лінгвоісторіографічного спрямування, присвячених вивченню теоретичних проблем соціальної діалектології упродовж XIX ст. – початку XXI ст. У цьому зв'язку особлива увага приділяється розгляду поглядів К. К. Агузарової,

Е. М. Березівської, І. О. Бодуена де Куртене, В. Д. Бондалстова, І. Р. Гальперіна, П. Гіро, О. Т. Горбача, П. М. Грабового, М. О. Грачова, Я. Губачека, А. В. Гусякової, Й. О. Дзензелівського, А. Доза, В. С. Єлістратова, В. М. Жирмунського, Й. Йордана, Л.-Ж. Кальве, Ф. Клуге, Дж. Коулман, Б. О. Ларіна, О. Т. Ліпатова, М. М. Маковського, Г. Е. Менкена, П. Мерля, К. Є. Мозжухіна, Ю. Л. Мосенкіса, І. Ніколіва, А. В. Овчиннікової, О. О. Овчиннікової, Е. Партріджа, М. М. Прийомишевої, Т. І. Ретінської, М. Ю. Россихіної, Г. В. Рябичкіної, Л. Сенеана, Б. О. Серебреннікова, Л. О. Ставицької, В. В. Стратена, А. М. Трембіцького, Д. Франсуа-Жежер, В. О. Хом'якова, Г. В. Цибулевської, О. Д. Швейцера та ін. Згідно з першим напрямом дослідження доцільним видається й розкриття проблем термінології соціальної діалектології та її складових. Це класифікація соціальних діалектів, означення понять, дефініції, сутність і етимологія термінів, питання диференціації арго, жаргону, сленгу. Усі ці питання варті уваги мовознавців, бо до цього часу має місце розходження думок з питань термінології, змішування понять, що обслуговують субстандартну лексику, залишається актуальним питання щодо демаркації понять *арго*, *жаргон* та *сленг*, дуже близьких за своєю семантикою, потребують уточнення й самі дефініції цих понять, оскільки межі між цими мовними стратами досить ефемерні й дифузні, різняться погляди мовознавців і на етимологію термінів *арго*, *жаргон*, *сленг*; 2) з'ясування теоретичних аспектів дослідження арго в соціолінгвістиці 30-х рр. XIX ст. – 20-х рр. XX ст. (згідно із запропонованою нами періодизацією). Другий напрям передбачає вивчення перших досліджень арго. У багатьох індоєвропейських та інших мовах існують різні арго: бродячих ремісників і торговців, жебраків, лірників, лаборів, злочинців, різних декласованих елементів, студентів, школярів, фронтовиків тощо. Більш активно досліджується французьке, російське арго, дещо пасивніше українське й білоруське. Оцінки, трактування, характеристики арго в різних авторів XIX ст. – початку XX ст. суттєво розходяться: від вкрай негативної оцінки (Дж. К. Хоттен) до цілком толерантної (М. І. Греч); 3) аналіз теоретичних тверджень мовознавців щодо арго в 30-і рр. XX ст. – на початку XXI ст. У першій половині XX ст. вчені

стали більше уваги приділяти дослідженням арго. З другої половини ХХ ст. інтерес до студіювання арго посилюється, розширилися географія й тематика відповідних теоретичних досліджень. Водночас погляди авторів на сутність арго розходяться; спостерігається розмитість, дифузність. Експланаторним видається визначення арго В. В. Хіміка (2000) і Л. О. Ставицької (2005), згідно з якими арго виступає як замкнута лексична підсистема спеціальних номінацій, що обслуговують вузькі соціально-групові (найчастіше професійні) інтереси; 4) виявлення й інтерпретація поглядів соціолінгвістів на теоретичні проблеми дослідження жаргону в 40-і рр. ХІХ ст. – 20-і рр. ХХ ст. (відповідно до розробленої нами періодизації). У межах цього напрямку виявлено, що в цей період чітка диференціація жаргонів ще не склалася, але в більшості мов виділяються дві основні групи: а) молодіжні жаргони, б) професійні й корпоративні жаргони. У Німеччині, Франції, Англії, США, Росії, Україні та ін. фіксується жаргон декласованих елементів. Жаргон еволюціонує: на території колишнього СРСР «блатна» мова післяреволюційної епохи (1917 р.) зазнала певних змін: вона стала набутком вулиці, перестала бути таємною (В. В. Стратен). Тракткування жаргону дослідниками суттєво відрізняється, єдиного визначення немає; 5) з'ясування теоретичних проблем студіювання жаргону в мовознавстві 30-х рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст. Ми зосереджуємо увагу на помітному трансформуванні жаргону. Він за короткий термін (з 70-х – 80-х рр. ХХ ст.) змінив свої основні ознаки, властивості й функції. Зокрема, жаргон уже не виступає як таємна мова. З 30-х рр. ХХ ст. в європейському й американському мовознавстві теоретичні дослідження жаргону нарощуються, а з другої половини ХХ ст. ще більш активізуються. Особлива увага приділяється вивченню молодіжного жаргону; б) розкриття специфіки студіювання сленгу в соціолінгвістиці 50-х рр. ХІХ ст. – 40-х рр. ХХ ст. (згідно з нашою періодизацією). Дослідники сленгу другої половини ХІХ ст. (Д. Англікус, А. Барер і Ч. Г. Леланд, Г. Бауман, Дж. С. Фармер і У. Е. Хенлі, Дж. К. Хоттен) виявилися першовідкривачами у вивченні сленгу; вони зробили цілу низку важливих відкриттів. Водночас учені не змогли дати відповіді на багато питань, що торкаються сленгу, низку з них тільки позначили. Проте безсумнівним є те, що

зусилля вчених у другій половині XIX ст. заклали основу для поглибленого вивчення сленгу в XX – XXI ст. У першій половині XX ст. дослідження зі сленгу активізуються завдяки працям Л. Блумфілда, Д. Греттана, Дж. Б. Грінафа і Дж. Л. Кіттріджа, О. Єсперсена, А. Керноя, Г. Л. Менкена, Е. Партріджа, Ф. Сехріста, Г. В. Фаулера і Ф. Г. Фаулера та ін. У 50-і рр. XIX ст. – 40-і рр. XX ст. соціолінгвісти виділили низку характерних особливостей сленгу, які пізніше були докладніше й глибше розкриті послідовниками; 7) аналіз теоретичних тверджень соціолінгвістів щодо сленгу в 50-і рр. XX ст. – на початку XXI ст. У другій половині XX ст. – на початку XXI ст. термін *сленг* застосовується при характеристиці субстандартної лексики англійської, французької, німецької, шведської, чеської, словацької, хорватської, болгарської, польської, російської, української та інших мов. При цьому треба мати на увазі, що сленг, як мовленнєвий шар системи мови, по-різному формувався в різних мовах. Відрізняються не тільки доли сленгу, а й його понятійно-семантична сутність. Аналіз досліджень соціолінгвістів дозволяє виявити найбільш виразні особливості сленгу.

1.4. Висновки до розділу 1

Аналіз праць європейських і американських авторів XIX ст. – початку XXI ст. з теоретичних проблем аргю, жаргону та сленгу в лінгвістично-історичному аспекті свідчить про досягнення певних здобутків з вищезазначеної проблеми. Слід відзначити низку фундаментальних праць, у яких глибоко розкрито теоретичні проблеми соціальних діалектів, а саме: 1) *арго* (І. О. Бодуен де Куртене, В. Д. Бондалетов, Дж. Гамперц, П. Гіро, О. Т. Горбач, М. О. Грачов, В. І. Даль, Й. О. Дзендзелівський, А. Доза, Г. Ено, В. С. Єлістратов, Й. Йордан, Л.-Ж. Кальве, Г. Крашевський, Б. О. Ларін, Д. С. Ліхачов, П. Мерль, Ф. Мішель, О. О. Овчиннікова, М. М. Прийомишева, Т. І. Ретінська, Л. Сенеан, Н. Смирнов, Л. О. Ставицька, В. В. Стратен, А. М. Трембіцький, М. Швоб і Ж. Гіес та ін.); 2) *жаргон* (В. Д. Бондалетов, Б. Давід, Й. О. Дзендзелівський, В. М. Жирмунський, Ф. Клуге, Т. Б. Крючкова, А. В. Овчиннікова, Е. Партрідж, М. Ю. Россихіна,

Г. В. Рябичкіна, Б. О. Серебренніков, Л. О. Ставицька, В. О. Хом'яков, К. В. Широцький, В. Щепотьєв та ін.); 3) *сленг* (А. Барер, А. Барер і Ч. Г. Леланд, Г. Бауман, Е. М. Берегівська, І. Р. Гальперін, П. М. Грабовий, Д. Греттан, Я. Губачек, О. Єсперсен, Дж. Е. Лайтер, О. Т. Ліпатов, М. М. Маковський, І. Николів, Е. Партрідж, Г. В. Рябичкіна, Р. А. Спієрс, Л. О. Ставицька, Дж. С. Фармер і У. Е. Хенлі, С. Б. Флекснер, В. О. Хом'яков, Дж. К. Хоттен, О. Д. Швейцер та ін.).

У працях, присвячених вивченню соціальних діалектів, розглянуто широкий спектр теоретичних питань, насамперед: а) класифікація, диференціація соціальних діалектів (В. Д. Бондалєтов, Я. Губачек, Е. Партрідж, Л. О. Ставицька, С. Б. Флекснер, О. Д. Швейцер); диференціація сленгу і кенту в історичному аспекті (стародавній і сучасний сленг) (Дж. К. Хоттен); виділення загального сленгу (*general slang*) і сленгу різних професій, занять і груп (А. Барер і Ч. Г. Леланд, Дж. К. Хоттен); виділення різновидів арго, жаргону, сленгу, їх зіставлення (А. Доза, В. С. Єлістратов, Т. Б. Крючкова та ін.); б) особливості, характеристика соціальних діалектів (А. Барер, І. О. Бодуен де Куртене, А. Доза, Дж. Е. Лайтер, Л. Сенеан, Л. О. Ставицька та ін.), визначення понять *арго*, *жаргон*, *сленг* (І. Р. Гальперін, Д. Греттан, О. Єсперсен, Е. Партрідж, Р. А. Спієрс, В. О. Хом'яков та ін.); в) взаємодія арго, жаргону, сленгу з іншими рівнями мови (А. Доза, В. С. Єлістратов, Б. О. Ларін, Е. Партрідж, Л. Сенеан, Л. О. Ставицька, Г. В. Цибулевська та ін.) тощо; г) типологія соціальних різновидів мови (В. О. Аврорін, В. Д. Бондалєтов, Ф. Мішель, Б. О. Серебренніков, Л. І. Скворцов); г) прийоми словотвіру соціальних діалектів (П. Гіро, Г. О. Громова, А. Доза, Л.-Ж. Кальве, Ф. Клуге, П. Мерль, О. О. Овчиннікова, Т. І. Ретінська, О. М. Сабліна, Л. Сенеан, Дж. К. Хоттен та ін.); д) історичний розвиток, еволюція арго, кенту, жаргону та сленгу (П. Гіро, В. І. Даль, Й. Йордан, Л.-Ж. Кальве, Б. О. Ларін, П. Мерль, Л. Сенеан, Л. О. Ставицька, В. Щепотьєв); стародавність кенту і сленгу (А. Барер і Ч. Г. Леланд, Дж. К. Хоттен); зіставлення старого і нового арго (Л. Сенеан, Б. О. Ларін).

На сучасному етапі залишається багато білих плям, нерозв'язаних питань, протиріч у трактуванні соціальних діалектів. Недостатньо теоретичних досліджень лінгвоісторіографічного характеру, бракує фундаментальних теоретичних праць з комплексного дослідження соціальних діалектів. Наявні праці не дають достатньо чіткої характеристики змін, що трапилися в аргі, жаргоні, сленгу в ХХ ст. і особливо, наприкінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст., висвітлюють лише окремі аспекти цих лінгвістичних явищ. Практика дослідження соціолектів в українській лінгвістиці наприкінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст. свідчить про певну обмеженість інтересів вітчизняних авторів (аналізуються лише соціальні діалекти сучасної української мови, переважно тільки окремі шари сленгової лексики). Питання студіювання соціальних діалектів потребує більшої уваги мовознавців. Зусилля доцільно зосередити на комплексному дослідженні теоретичних питань аргі, жаргону та сленгу в різних мовах, особливо на вивченні й осмисленні відповідної наукової спадщини авторів ХІХ ст. – початку ХХ ст.

Питання термінології соціальної діалектології та її складників має велике значення для дослідження аргі, жаргону, сленгу. Це стосується терміна *соціальний діалект (соціолект)* (О. С. Ахманова, В. Д. Бондалетов, Р. Гроссе і А. Нойберт, М. М. Маковський, Ю. С. Степанов та ін.), демаркації термінів *арго, жаргон і сленг* (О. Єсперсен, Дж. Коулман, Е. Партрідж, С. Стойков. В. О. Хом'яков та ін.), етимології термінів *арго, жаргон і сленг* (М. О. Грачов, А. Доза, Г. Ено, Й. Йордан, Ф. Клуге, А. Д. Міхельсон, Ф. Мішель, Е. Партрідж, Л. Сенеан, Л. О. Ставицька, П. Тіханов, М. Фасмер, Дж. К. Хоттен), часу появи і особливостей застосування зазначених термінів у різних лінгвістиках (О. Т. Горбач, О. Т. Ліпатов, Г. Л. Менкен, Е. Партрідж, М. М. Прийомишева, Л. Сенеан, Ф. Толль та ін.) тощо. Незважаючи на велику кількість досліджень з питань соціальних діалектів, до цього часу в різних лінгвістиках має місце термінологічна відмінність основних термінів і понять.

Напрями дослідження передбачають: 1) розкриття специфіки лінгвоісторіографічного аспекту дослідження аргі, жаргону та сленгу (лінгвоісторіографічний огляд соціолінгвістичних праць, розкриття теоретичних

проблем термінології, пов'язаної з арго, жаргоном і сленгом; 2) з'ясування теоретичних аспектів дослідження арго в соціолінгвістиці 30-х рр. XIX ст. – 20-х рр. XX ст.; 3) аналіз теоретичних тверджень мовознавців щодо арго в 30-і рр. XX ст. – на початку XXI ст.; 4) виявлення й інтерпретація поглядів соціолінгвістів на теоретичні проблеми дослідження жаргону в 40-і рр. XIX ст. – 20-і рр. XX ст.; 5) з'ясування теоретичних проблем студіювання жаргону в мовознавстві 30-х рр. XX ст. – початку XXI ст.; 6) розкриття специфіки студіювання сленгу в соціолінгвістиці 50-х рр. XIX ст. – 40-х рр. XX ст.; 7) аналіз теоретичних тверджень соціолінгвістів щодо сленгу в 50-і рр. XX ст. – на початку XXI ст.

Основні положення цього розділу викладені в публікаціях автора [34; 36; 37; 260; 261; 263; 264; 265; 266; 267].

РОЗДІЛ 2

АРГО ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ В СОЦІОЛІНГВІСТИЦІ

(30-і рр. XIX ст. – ПОЧАТОК XXI ст.)

2.1. Загальнотеоретичне вивчення арго в соціолінгвістиці

30-х рр. XIX ст. – 20-х рр. XX ст.

Арго існують у більшості індоєвропейських мов і в багатьох мовах інших сімей і ведуть своє походження від епохи розкладу феодалізму [133, с. 120]. Найбільш давнім й історично відомим є злодійське арго [172, с. 114].

У XIX ст. у Франції арго було поширене серед злодіїв й інших декласованих елементів, представників бродячих промислів (торговців-коробейників, сезонних сільськогосподарських робітників та ін.), ремісників різних професій [133, с. 142–143; 144, с. 547–548]. У цей період під натиском крупної капіталістичної промисловості і торгівлі декласовані перестають бути професійно організованою корпорацією; професійні арго знаходяться в стадії відмирання і виродження; на кінець XIX ст. арготизми широко проникають у розмовну мову всіх шарів західноєвропейського суспільства [133, с. 151–154].

У роки першої світової війни в багатьох індоєвропейських мовах (французькій, італійській, португальській, німецькій та ін.) з'являються фронтові арго [144, с. 545, 550–551, 555–556].

В Іспанії арго використовують злочинці, а також особи, які застосовують у мові ненормативні вирази, повні дотепності, кмітливості й різноманітності, – продукт народної творчості [637, р. 4].

У Німеччині в другій половині XIX ст. ще зберіглося арго бродячих ремісників і торговців: таємна мова (Kundensprache) мандруючих підмайстрів (Handwerksburschen), арго бродячих торговців (Krämersprachen). У цілій низці елементів ці арго збігалися зі злодійською мовою (Rotwelsch) [133, с. 142]. Залишалася ще і особлива соціальна група – німецьке студентство, яка мала своє арго, схильна до мандрівництва і бродяжництва [530; 212; 481; 459].

В Англії в ХІХ ст. серед бродяг, жебраків, бідних, злодіїв, грабіжників тощо був поширений кент (аналог «таємних» арго) [442, р. 1–26].

У США до громадянської війни (1861 – 1865) існувало кримінальне арго, яке успадковувало британське. З 1870 р. специфічне американське кримінальне арго почало превалювати над англійським. На початку ХХ ст. кримінальне арго поширюється. Своє арго є і у циркачів, роз'їзних естрадних артистів та коміків, людей театру. Американське арго носить суто національний характер, на відміну від багатьох інших європейських [10].

У Росії арго з давніх-давен розвивались на базі рухливого, бродячого елементу населення, з одного боку, ремісників і торговців, з іншого – бідних різних різновидів і професій. Бідні – це, у той же час бродячі співці, музиканти, прочани «до святих місць», збирачі на храм [321, с. 119–120]. Найбільш відомі серед бродячих торговців офені Володимирської губернії [133, с. 144]. Арго торговців, ремісників і бідних померли остаточно ще наприкінці ХІХ ст., поступившись своїм місцем новому поколінню арго [321, с. 131].

Лексика декласованих елементів у середині ХІХ ст. називалась умовною мовою злочинців, байковою мовою, музикою [104, с. 128]. Наприкінці ХІХ ст. арго міських злочинних груп одержало назву *блатна музика* [321, с. 132]. Після революції в Росії в 1917 р. блатна мова перестала бути таємною, нове середовище (бездоглядні, школярі, робітники і навіть інтелігенти) вносило свої особливості в арго, видозмінювало і поповнювало його [321, с. 139].

На всій території Білорусії в ХVІІІ – ХІХ ст. були поширені білоруські умовні (умовно-професійні) мови. Їх носіями були в основному представники двох великих соціальних груп: а) бродячі торговці і ремісники (шаповали, шорники, шевці, кравці тощо), а також збирачі пожертвувань на церкву (католицьку та православну) і б) жебраки, зокрема й бродячі бідні співаки [186, с. 23–24].

Соціолекти української мови ХІХ ст. охоплюють школярські, бурсацько-семінарські арго, арго лірників, ремісників, лаборів, жебраків [312, с. 346]. У той же час, на думку самої Л. О. Ставицької, щодо бурсацької субмови точнішим є термін *жаргон* [312, с. 26]. Друга половина ХІХ ст. в Україні відмічена зростанням

кримінального жаргону [332, с. 55]. Наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. поширюється арго міської вулиці. Потім з міської вулиці арго прийшло до школи, фабрики, тюрми, війська, на підміську і сільську вулицю [92, с. 179].

У XIX ст. – на початку XX ст. лексика арго цікавить багатьох дослідників. У Франції до арго звертаються Ф. Відок (Vidocq F. Mémoires. Paris, 1827; Vidocq F. Les voleurs. Paris, 1837. 786 p.), Ф. Мішель [492], А. Вітю (Vitu A. Le jargon du XVe siècle. Paris, 1884. 542 p.), Л. Шен (Schoene L. Le jargon et jobelin de Villon. Paris, 1888. 384 p.), М. Швоб і Ж. Гіес (1889 – 1892) [537], Робер Ів Плессі [554], А. Доза [393; 394; 395; 397], Г. Ено [410; 411], В. фон Вартбург [551] [276, с. 71].

Значний внесок у студіювання арго зробив Л. Сененан. Учений досліджує старе арго французьких злодіїв (до 1850 р.), проникнення злодійського арго в сучасну народну мову, професійні мови; розглядає фронтоне арго періоду першої світової війни, досліджує арготичні елементи мови Рабле [525; 526; 527; 528; 529].

З досліджень італійського арго XIX ст. – початку XX ст. звертають на себе увагу праці італійських авторів: А. Нісефоро [499; 501], А. Нісефоро і С. Зігхеля [500], Р. Реніера [520], Л. Шпітцера [540; 541].

В Іспанії науковий інтерес до терміна *argot* з'явився на початку XX ст. З праць, що стосуються іберороманських арго, інтерес представляють дослідження М. Л. Вагнера [547; 548]. До барселонського арго відноситься праця Дж. Гіванель Меса [421], цінна тим, що в ній уперше представлено каталонський арготичний матеріал [144, с. 556–558].

Першим румунським автором, який зареєстрував арготичні вирази (власне арготичні, з мови злодіїв та ін.) є Н. Т. Орешану [505]. Н. Філімон (Filimon N. Nenorocirile unui slujnicar sau gentilomii de mahala – nuvela de. Bucuresti, 1861. 296 p.) фрагментарно звертається до арго. Пізніше арго вивчають: G. Baronzi (1872); V. Scînteie (1906); Barbu Lăzăreanu, з численними статтями в ALA (1922, 1923); Saul Goldstein-Bîrlad (1924) та ін. [144, с. 541].

У Німеччині німецьку злодійську мову ретельно дослідив Ф. К. Аве-Лалемонт [373]. Ф. Клуге [666] зібрав і дослідив матеріали про «таємну» мову “Rotwelsch”, арго бродячих ремісників і торгівців XIX ст. [133, с. 121, 142].

Друга половина XIX ст. характеризується початком формування науково-лінгвістичних поглядів на опис нестандартної лексики англійської мови. Дж. К. Хоттен (1859) [442, р. 1–26], Г. Бауман (1887) [633, р. XXX–CXIV], А. Барер і Ч. Г. Леланд (1889) [629, р. V–XI, XIII–XXIII] у вступних статтях до словників сленгу і кенту зробили перші спроби вироблення відповідних понять і термінів [284, с. 16, 81].

Перші записи арго на більшій частині середньої Росії, західної половини України та Білорусії зроблені в XVIII – XIX ст. [133, с. 124].

У 30-і – 40-і рр. XIX ст. дослідники впритул підходять до офенської мови. І. І. Срезневський [303; 304; 305, с. 65] публікує матеріали з офенської, інших таємних мов. Першою згадкою про російське таємне мовлення у власне лінгвістичній літературі можна вважати лекції М. І. Греча [107]. У 50-і рр. XIX ст. з'являються статті про офенську мову Я. П. Гареліна [82], К. М. Тихонравова [328]. Праці В. І. Даля («Толковый словарь живого великорусского языка», «О наречиях русского языка» [578; 112]) можуть бути віднесені до власне наукової, лінгвістичної традиції студіювання російських таємних мов [247, с. 105–106]. У середині – другій половині XIX ст. ціла низка дослідників (І. П. Боричевський [52], В. І. Чернишов [621] та ін.) присвятили велику кількість праць російським бродячим торговцям-офеням; іншим професійним арго – В. Н. Добровольський [124], П. Мартинов [201], П. Тіханов [326] та ін. [130, с. 576; 247, с. 108].

Перші свідчення про мову різних груп кримінального світу знаходимо в працях В. І. Даля [577, с. 26], Вс. Крестовського [162], І. Д. Путиліна [602], С. В. Максимова [191], М. М. Ядринцева [366] [321, с. 131–132]. Науковий інтерес до злодійської мови виникає тільки наприкінці XIX ст. – початку XX ст.: Н. Смирнов [605], І. О. Бодуен де Куртене [31] та ін. [247, с. 109].

Значно пізніше офенської мови іде збір матеріалів білоруських та українських таємних мов. Білоруські умовні мови докладно описано в працях, які побачили світ у другій половині XIX ст. – на початку XX ст.: С. П. Микуцький [208], Ф. В. Ставрович [313], Ф. Сцепура [609], Є. Р. Романов [252; 253; 254], В. Н. Добровольський [123].

На думку В. В. Стратена [321, с. 119], менш усього досліджені українські арго. Г. Крашевський [161, с. 50–74] першим звернув увагу на таємну мову лірників і кобзарів [51, с. 77]. Системні записи українських арготизмів [67; 322; 49; 224] починаються з останньої чвертини ХІХ ст. [92, с. 182].

Праць, в яких висвітлюється арго злодіїв, міської вулиці й тюрми на території України в другій половині ХІХ ст. – на початку ХХ ст. небагато. Відомості про західноукраїнський кримінальний жаргон знаходимо в рукописній польській збірці “Wiadomosć o jezyku bosanskim w Galicji” Генрика Фельштинського (передрукував К. Студинський [322]), а також у виданнях Ж. Яворського (1901), А. Курки (1899), К. Естрейхера (1903), В. Людвіковського і Х. Валчака (1922) [451; 668; 412; 477] [312, с. 171]. Фольклор київських блатних наводить В. Петров [233], мову полтавських школярів В. Щепотьєв [363] [92, с. 187].

Одну з перших характеристик умовних мов дав М. І. Греч: «... існують *мови умовні*, вигадані людьми для використання їх у переговорах, які повинні бути таємницею для інших» [107, с. 42–43]. У цьому спостереженні філолога дається фактично перша в науковій літературі оцінка арго, котра більш не зазнавала ніяких змін у подальшому [247, с. 103–104].

Ф. Толль наводить у своєму словнику перше визначення арго («Арго, зветься у Франції мова злодіїв, також і циганська мова; арготизм, висловлення або особливість злодійської мови» [611, Т. 1, с. 145]) в значенні «злодійська мова», яка розумілася в Росії достатньо широко: «Злодійська мова – вигадана, умовна мова, на якій спілкуються між собою особи, які займаються злодійством, шахрайством, жебрацтвом тощо; поруч з нею і почасти переплітаючись стоять умовні мови матросів, рудокопів, візників, проституток» [30, с. 201].

Ш. Баллі (1909) дав свою характеристику арго: «Арго – розмовна мова в її самому крайньому проявленні. Арго традиційно символізує спосіб життя самих нижчих і найменш поважних шарів суспільства. Це не таємна мова замкненого кола людей; арго повинно бути абсолютно зрозуміло всім. Арго – це крайня форма фамільярної мови; воно знаходиться в суспільстві під заборonoю (арго вважається непристойним)» [19, с. 259, 261, 278–279].

Одну з перших характеристик кенту дав Дж. К. Хоттен: кент універсальний і трапляється у всьому світі в мовах як цивілізованих, так і нецивілізованих націй серед груп людей, які не мають постійного місця проживання і займаються бродяжництвом, жебрацтвом і злодійством. Ці люди використовують кент з метою приховування своїх намірів і награтованої добичі [442, р. 1–26].

Як видно, у ХІХ ст. – на початку ХХ ст. характеристики арго (кенту) різних авторів-сучасників того періоду значно розходяться: від край негативної оцінки (Дж. К. Хоттен), до цілком толерантної (М. І. Греч). Характеристики і визначення арго, наведені лінгвістами-послідовниками, відзначаються більш глибокою трактовкою [274, с. 115]. В. М. Жирмунський бачить в арго, так звану «злодійську мову», виділяє в ній професійну функцію; уважає арго таємною мовою, конспіративною, засекреченою [133, с. 118–119]. Л. О. Ставицька вважає арго умовною мовою, що застосовується як засіб приховування предмета комунікації, взаємного розпізнавання або відмежування її носіїв; позначає спосіб спілкування декласованих елементів, а також мову осіб мандрівних професій, жебраків та ін.; значення терміна *арго* пов'язане з герметизацією словесного спілкування [312, с. 23]. М. Д. Кузнець і Ю. М. Скребньов бачать у кенті таємний злодійський жаргон, жаргон декласованих елементів [165, с. 50].

На думку М. О. Грачова, арго утворилося від умовних мов різних соціальних груп, зокрема від умовної мови офеней. Автор позначає терміном *арго* лексику декласованих [102, с. 5–40, 204–211], уважає, що арго – неминучий супутник злочинної професії [104, с. 129]. Судження М. О. Грачова співзвучні з думкою В. І. Даля, який уважав, що офенська мова тісно зв'язана з мовою петербурзьких мазуриків [112]. Це зближення створених у минулому і в теперішній час жаргонів, спостерігається і в подальшому. В. А. Тонков відзначає тісний зв'язок різних умовних мов, або жаргонів, умовної злодійської мови з «блатною музикою» [612, с. 50–89].

У другій половині ХІХ ст. – на початку ХХ ст. у французькій лінгвістиці звертають на себе увагу особливості, властиві франко-провансальським арго, з одного боку, і спеціальним злодійським мовам, – з іншого. Лише невелика частина

франко-провансальських арго представляє арготичний аспект. На відміну від спеціальних злодійських мов, арго ремісників зберігає, взагалі, без змін елементи, що належать звичайній мові. Проте між цими двома категоріями арго є і точки дотику, причому, досить істотні. Так як ремісники деяких професій пересувалися по країні групами, умови їх життя були подібні до умов життя банд. Це призвело до створення спеціальної мови, дуже близької власне арго. Ці арго з часом зникли [393].

Арго – це особлива мова певної відокремленої професійної чи соціальної групи [312, с. 22]. Це положення відображує погляд В. І. Даля, який під штучними мовами розумів не тільки утворення шарів слів вольовим способом, але й ті, які утворюються довільно і використовуються певною соціальною відокремленою групою, наприклад, карними злочинцями, бурлаками тощо [580, с. 14–17].

Сакральне лірницьке арго в системі сімейної комунікації було мовою чоловіків, оскільки вони тримали цю мову в таємниці від дружин. Це переконливо визначає лірницьке арго як ознаку соціально-групової приналежності, як засіб не тільки професійного відмежування, але й чоловічої корпоративності, тобто відмежування чоловічого світу від жіночого [101, с. 67–71]. Подібне було властиве офеням та прасолам, шаповалам, шерстобитам, кубракам, старцям, пастухам тощо. Так само берегли перед профанами розбійники таємниці семантики свого арго [92, с. 178, 524]. Такі особливі словечки й вирази є в кожній сім'ї. Школярі також у різні часи вигадували свою тарабарську мову або мову «по херам» тощо, спочатку заради забавки, а потім і з практичною метою, наприклад, щоб ховати свої висловлювання від непосвячених [71, с. 87–112].

О. Т. Горбач, характеризуючи мовну ситуацію на території України після революції 1917 р. зазначає, що міський елемент намагається показати свою цивілізаційну вищість над селом, для чого вирізняє себе в мові, використовуючи арготизми. Отже, нове міське арго зберегло свою соціологічно-психологічну функцію: свідчити про групову приналежність мовця, зокрема про його зв'язок зі світом «блатних», міської вулиці, якимось світоглядом [92, с. 524].

Арго іноді складаються більш або менш стихійно, а іноді окремими людьми, а потім розповсюджуються в тісному колі людей, зв'язаних загальними інтересами або загальним ділом.

Л. Шпітцер [542, s. 205], спираючись на висловлювання французьких письменників, виступає проти думки, стверджуючої, що арго є природною мовою. Він бачить в арго «афектовану мову» (німецьке “Ziersprache”), штучне утворення, створене з певними намірами, що переслідує певні цілі [144, с. 532–533].

У російській лінгвістичній науці вперше питання щодо штучності офенської мови було поставлене І. І. Срезневським (1839; 1849) [303; 305]. Автор більше схилився до природності походження офенської мови, але остаточну крапку на своїй думці не ставив [303; 305, с. 65]. Пізніше М. І. Греч уже більш виразно висловився щодо існування *мов умовних*, вигаданих людьми для використання їх у переговорах, які повинні бути таємницею для інших [107, с. 42–43].

В. І. Даль (1863) також додержувався думки щодо штучності офенської та інших подібних мов [579, с. 30].

Про створення мандрівними торговцями, ремісниками, бідними своєї таємної мови пишуть багато лінгвістів: К. Вікторин [67, с. 237–239], К. Студинський [322, с. 21], В. Гнатюк [86, с. 8], І. О. Бодуен де Куртене [30, с. 202–203], О. Малинка [192], Й. О. Дзендзелівський [116; 117] та ін.

Щодо штучно створеної злодійської мови, арго, злодійського жаргону є праці і судження авторів: І. О. Бодуен де Куртене [30, с. 201], В. І. Лебедева [591], В. М. Попова [598], М. М. Виноградова [568], В. А. Тонкова [612], Г. В. Рябичкіної [284, с. 55] та ін.

Деякі лінгвісти в XIX ст. – на початку XX ст. заперечували таємність, умовність арго. В. М. Жирмунський відзначає, що активно відстоювали думку про те, що арго не є таємним, свідомо створеним Г. Ено, А. Доза [133, с. 133].

Додержувалися думки щодо арго, як природної мови, М. Кутнер [470, s. 346], В. фон Вартбург [551, p. 376]. З недовірою відносились до таємного характеру арго G. P. Krapp і H. Bradley [650].

Багато дослідників на початку ХХ ст. не визнавали таємності арго навіть у самому злочинному світі. Л. Сенен відзначає: «...нині не існує в середовищі зловмисників таємної мови. Вони говорять на тому вульгарному наріччі, що й інші класи дрібного люду – чесні й нечесні» [528, р. 483].

М. О. Грачов вважає, що арго і жаргони створювалися стихійно, а в умовних мовах явно спостерігаються два аспекти: стихійне і вольове [106, с. 66]. О. Т. Ліпатов стверджує, що «таємний» характер арго – це красива, не до кінця розвіяна легенда. Її крах почався ще на початку ХХ ст. [180, с. 20].

Отже, питання про таємний, умовний характер арго та його природне походження залишається відкритим і потребує подальшого дослідження.

По відношенню до таємних, умовних мов, арго склалася закономірна традиція їх характеристики через додаткові функції.

У французькому арго по мірі змін, що відбувалися в його статусі, мінялися і функції цього лінгвістичного феномену. Первісно арго виконувало криптолалічну (конспіративну) функцію. Згодом арго починає виконувати не тільки конспіративну, але й репрезентативну (або розпізнавальну) функцію. Поступово ці функції уходять на задній план, а на перший виходить людична (ігрова) функція. Таким чином, для франкофонів арго – це можливість виплеснути свій потенціал словотворчості, від якого вони отримують задоволення [227, с. 35].

В. Д. Бондалєтов [42, с. 17–18], характеризуючи функції умовно-професійних мов як функції мови, розглядає домінуючі – конспіративну (езотеричну) і емоційно-експресивну. При цьому визнає, що основним призначенням такого роду мов (арго) було засекречування [247, с. 37–38]. Аналізуючи функції злодійського арго також як мовні, М. О. Грачов [102, с. 94–154] їх ієрархію устанавлює наступним чином: конспіративна, розпізнавальна, номінативна, світоглядна функції [247, с. 38].

По відношенню до таємних мов М. М. Прийомишева виділяє функції: а) номінативну, б) поетичну, в) магічну, г) символічну (соціально-символічну) (три її різновиди: репрезентативна, інтегруюча, диференціююча), д) емотивно-волюнтивну, експресивну [247, с. 38–44].

Л. О. Ставицька зазначає, що арго притаманна також комунікативно-прагматична функція [312, с. 75]. Т. І. Ретінська [249, с. 46, 58] в ремісничих арго виділяє депреціативну функцію, М. О. Грачов [102, с. 150–151] у професійних арго – захисну функцію [249, с. 47].

Особливе значення криптолалічна функція грає по відношенню до злодійської мови: основне призначення злодійського жаргону як «умовної мови» – засекречування інформації [591]. Аналогічно розмірковує В. О. Хом'яков відносно кенту: основна функція кенту – функція конспіративної комунікації (езотерична функція), також йому притаманні функції «пароля» і емоційно-експресивна [343, с. 46–47].

Необхідно відмітити, що вже в XIX ст. таємні професійні арго знаходяться в умовах відмирання і виродження, арго втрачає свою колишню замкненість і таємний професійний характер [133, с. 151–152]. Подібне відзначає Т. І. Ретінська: у Франції наприкінці XIX ст. – початку XX ст. значущість криптолалічної функції в арго сезонних робітників-мігрантів послаблюється [249, с. 322–323].

М. М. Прийомишева вважає, що по відношенню до матеріалів XIX ст. говорити щодо значущості емоційно-експресивної функції не приходиться. Вона підкреслює експресивний «потенціал» арго, але не його домінування в період функційнування [247, с. 43].

Арго не являється стабільним, постійно реформується. Але, водночас арго володіє і своєрідним «основним словниковим фондом», який залишається порівняно стійким, набуваючи тільки нові синоніми.

Й. О. Дзендзелівський вважає, що питання стабільності або нестабільності лексико-фразеологічного складу арго треба розглядати диференційовано. Оновлення, наприклад, злодійського арго мобільне. Інша справа, арго лірників, дрібних ремісників тощо. Ці арго щодо свого лексико-фразеологічного складу досить стійкі [120, с. 172].

Мови торгівців, ремісників, бідних, постійно поновлювались шляхом запозичень з тієї мови, з якою межує ця мова (наприклад, з литовської, марійської тощо). У той же час, основна частина лексики дуже стійка [315, с. 199–200].

В. А. Тонков з приводу злочинської мови відзначає, що злочинці постійно вносять у свою таємну мову зміни; вона нестійка в часі [612, с. 50–89].

Підтвердженням того, що певна частина арготичного вокабулярія володіє особливою живучістю є праця О. Шеро “Jargon de l’argot réformé” (1628) [385]. У виданні праці від 1849 р. дослідниками було зафіксовано, що деякі з представлених у дослідженні арготизмів були згадані ще в протоколах судового процесу над бандою кокільярів у 1445 році [384, р. 20].

Стійкість злочинської мови відмічали А. Ф. Потт [518], В. М. Попов [598], М. М. Виноградов [569]. Г. Бауман (1887) підкреслював стійкість у часі кенту [633, р. XXX–CXIV]. М. М. Виноградов пояснював живучість і життєвість умовних мов, злочинського жаргону простою економічною необхідністю [569].

Для арго, злочинської мови характерна багатозначність. В. І. Шерцль указує на багатозначність слова в злочинських мовах, що заключають у собі багато не тільки цікавих, але й дуже важливих лінгвістичних даних. У цих мовах нерідко трапляються слова з протилежними значеннями. Указані особливості автор відзначає особливо у французькій злочинській мові (argot), циганській мові, що близька до мови злочинців [354].

На багатозначність злочинської мови вказує і В. М. Попов: одне і те ж слово на звичайній російській мові має часто на злочинському жаргоні кілька інакомовних виразів, що знову-таки знаходиться в залежності від категорії злочинця і ще рідше від місцевості [599].

Арго притаманна синонімічність. Часто один і той же предмет має в арго низку синонімів, або вірніше, низку позначень, що змінюють одне одного. Старі позначення, по мірі того як перестають бути секретними, замінюються новими. Таким чином, (російська мова) нож – *жулик* і *перо*; бежать – *хрять*, *латать*, *канать*, *плейтовать* та ін. Звичайно, не всі з цих слів приходять обов’язково на зміну, а вони існують часто і поряд. Але в більшості випадків виникає зміна [321, с. 138].

У словнику В. Ф. Трахтенберга «Блатная музыка» представлені досить довгі синонімічні низки, що свідчить про багатство вибору і можливості заміни старих

утворень новими: (російська мова) бугай (бумажник) – *финал, шмука, лопатка, боковня, тувиль, кожа, лопатина*, шулер – *гастролер, аристократ, исполнитель* та ін. [614].

Арго характеризується короткістю (лаконічною стислістю) і незвичайною образністю. На комунікативну стислість арготизмів і емотивну образність указує Н. Смирнов [606]. В. І. Лебедєв, характеризуючи злочинський жаргон, звертає увагу на його образність і метафоричність [592]. В. М. Попов відзначає, що члени злочинського світу для висловлення своїх понять використовують короткі терміни, що складаються, переважно, з одного слова. Це сприяє засекречуванню мови [598]. В. А. Тонков указує на наявність у злочинській мові великої кількості образних слів з переносним значенням: наприклад, (російська мова) *дубака* «глупий», *лягнуть* «донести» [612, с. 50–89].

На відміну від різних професійних лексичних систем арго звичайно вільні від вузької професійної спеціалізації [324, с. 208]. «Не менше 95 відсотків лексичного фонду кожного арго складають позначення звичайних, “повсякденних” предметів, ознак, дій та ін., що не мають прямого відношення до професії арготуючого» [42, с. 24]. У тому ж лірницькому арго натрапляємо лише на кілька професіоналізмів, безпосередньо пов’язаних із заняттями лірників [324, с. 208].

У французьких ремісничих арго також незначний у кількісному відношенні лексичний репертуар, за допомогою якого відображені особливості виробничого процесу і позначені основні предмети і поняття, зв’язані з тою або іншою професією [249, с. 47, 58].

Лексика арго багата і різноманітна. Ш. Баллі (1909) відзначає, що використовуючи арго, можна вжити самий звичайний вираз загальної мови, цілком безпечний з соціальної точки зору, що не піддається під дію будь-якої заборони; можна вжити літературний зворот, який прозвучав би дисонансом у розмовній мові; можна висловитися явно фамільярно, можна – вульгарно, можна – грубо арготично [19, с. 262].

Арго не стоїть на місці, воно постійно розвивається. Наприклад, словниковий матеріал французького арго безперервно нарощується. Еміль Шотар (1931) налічує

в літературних пам'ятниках 1457 р. (Віллон) 120 арготичних слів, у 1628 р. («Реформоване арго») – 232, у 1725 р. (Картуш) – 500, у 1830 р. (Словник Відока) – 1600, у численних публікаціях з сучасного арго (1872–1931) – не менш 4000. Нові записи повніше і докладніше старих [133, с. 122].

У Франції в другій половині ХІХ ст. – на початку ХХ ст. арго сезонних робітників і ремісників, які уходять на відхожий промисел, характерні такі словотвірні прийоми: 1. запозичення: 1) запозичення з арго декласованих, 2) запозичення з говорів: французьких (паризьке просторіччя, північні і східні діалекти, провансальська мова), італійських, німецьких, з іспанської мови; 2. зміни словоформи: 1) словоскладання, 2) деривація, 3) афіксація, 4) усічення (а) апокопа, б) афереза), 5) фонетичні деформації, б) метатеза, 7) ономотопея; 3. змінення значень: 1) синоніміка, 2) гра слів, 3) перефразування, 4) метафорика, 5) полісемія, б) синонімічна субституція [393, р. 22–119]. У свою чергу, професійні арго поповнювали словниковий запас як місцевих говорів, так і арго кримінальних шарів [249, с. 49].

Лексика барселонського арго характеризується впливом на неї, у першу чергу, мов народів, що населяють Піренейський півострів, а також французької, італійської, іспанської мови Америки і норвезької [548]. У барселонському [548], іспанському, португальському арго [133, с. 158] важливу роль грають циганські елементи.

Основу лексики румунського арго злочинців (записи походять з другої половини ХІХ ст.) становить німецько-жидівське *Rotwelsch* та позичення з циганської мови [92, с. 184].

У німецькій мові для створення арготичної лексики використовуються, з одного боку, слова рідної мови, з іншої – запозичення з інших мов. Характерним для використання слів рідної мови є їх умовний характер. Більш численними були, проте, слова, утворені за допомогою переносу найменувань плюс суфіксація, причому більшість цих суфіксів була притаманна тільки *Rotwelsch* [316, с. 219].

Найбільш поширені способи новоутворень кенту: а) метатеза, б) зворотне перевертання слів, в) перестановка початкових букв у двох словах у

словосполученні або в складному слові, г) народна етимологія, г) усічення, д) зразки «тарабарщини» [633, р. XXX–СХІV]. А. Барер і Ч. Г. Леланд (1889) звертають увагу на запозичення кентом з циганської мови, з «таємничої» мови «шелта». Також автори підкреслюють, що за своєю природою кент – це умовні і метафоричні або переносні утворення [629, р. V–XI, XIII–XXIII].

Російські, а також усі східнослов'янські умовно-професійні арго мають спільне походження, беручи свій початок від протоофенського арготичного фонду [46, с. 36]. Отже, усі арго становлять своєрідні «діалекти» або місцеві «ізводи» колись відносно єдиної офенської мови. Усім цим арго притаманна спільність іншомовних запозичень – грецизмів [41, с. 55].

В. В. Стратен виділяє такі джерела арготичного словника торговців, ремісників і бідних: 1) запозичення з діалектів, 2) запозичення з інших арго, 3) запозичення неарготичних слів з чужої мови (грецької, німецької, шведської, татарської та ін.), 4) значна низка слів утворюється шляхом переносу значення (вони являються метафорами, метоніміями і синекдохами), 5) неясні за походженням або вигадані слова арготичного словника, 6) слова, що механічно утворюються із звичайних, неарготичних слів [321, с. 120–131].

Арготичний словник українських лірників і ремісників формувався за рахунок чужомовних запозичень, а також за рахунок власне української лексичної основи, яка з часом трансформувалася відповідно до засекречувального спрямування таких словотвірних елементів, як приставні склади, суфікси, субституція звуків, метатези та звукові переінакшення, «читання назад», метафоричні переосмислення загальнонародних слів, утворення від різних частин мови [312, с. 84–111].

Кримінальний жаргон другої половини ХІХ ст. – першої третини ХХ ст. увібрав чимало елементів із власне лірницької мови, а також запозичень: з німецької мови, з німецького арго, з їдиш, з польської мови, з польського арго, з чеського арго, з угорської мови, з циганської мови, з французької мови, з італійської мови, з українського мовного джерела [312, с. 172–173].

Арго не являється стабільним, воно змінюється. На складі арго, характері їх взаємовідносин у ХІХ ст. – на початку ХХ ст. позначився розвиток великих міст, інші умови сполучення між людьми [174, с. 181–183]. А. Дельво налічував у Парижі 284 арго [645]. У зв'язку з цим Л. Сененан відмічав, що різні професійні класи колись мали кожний свою спеціальну мову, насичену арготизмами: покрівельники, каменярі, женці, шовкороби. Це були справжні жаргони, тобто таємні мови, доступні тільки професіоналам, членам замкнених цехів. Таке положення речей змінилось з розвитком засобів сполучення. Сталося поступове змішування мовних особливостей [528]. У той же час, уважає В. В. Стратен, ці цехові мови не вмерли остаточно, а залишили після себе різні жаргони, арго, що існують у різних країнах, переважно в великих містах [321, с. 114].

Отже, на початку ХХ ст. ще рано говорити про те, що сталося значне зближення арго. Як і раніше словниковий склад арго різних соціальних груп дуже різномірний. Так само мало «зливаються» і німецькі арго, як можна судити з праць Л. Гюнтера і Ф. Клуге [433; 459; 461]. Б. О. Ларін уважає, що навіть і великі міста ще на роздоріжжі від мовної роздробленості до широких об'єднань. Він не заперечує судження Л. Сененана [528] щодо зближення арго, але бачить цей процес як поступовий, у більш віддаленій перспективі [174, с. 184].

Взаємодія умовних мов, злодійського арго одне з одним і з іншими формами національної мови – характерна особливість мовної ситуації ХІХ ст. – початку ХХ ст. [247, с. 352].

У Росії професійні арго офеней, прасолів, кравців, шерстобитів та інших бродячих торговців і ремісників у ХІХ ст., незважаючи на велику територіальну розкиданість, за своїм лексичним складом мають багато загальних елементів, як між собою, так і з таємними мовами бідних старців, лірників й інших декласованих (наприклад, бродяг, злодіїв) (хоч кожне арго, у той же час, відрізняється своєрідністю) [133, с. 150–151, 141].

У Німеччині в другій половині ХІХ ст. арго бродячих торговців (Krämersprachen) у цілій низці елементів співпадають із злочинною мовою (Rotwelsch) [133, с. 142].

В. Д. Бондалетов [46, с. 36] бачить тісний зв'язок російського арго з українським та білоруським. Це пов'язане із спільним для них лексичним фондом, що існував уже в XIV – XV ст. [55, с. 36].

Арго злодіїв, тюрми, каторги та міської вулиці поширюються на значні території, вони не мають національної приналежності. Розповсюджуючись територіально, звичайні міські арготизми не спиняються на одній мові, а захоплюють споріднені мови, які функціонують на одному терені [92, с. 41, 179].

Міське злодійське та вуличне арго на території України вирізняється своїми зв'язками зі спорідненими слов'янськими мовами – російською на території колишньої підросійської України (Одеса, Київ, Харків, Вінниця, Дніпропетровськ та ін.) та з польською на території колишніх підпольських земель (Львів, Тернопіль, Дрогобич, Станіслав та ін.) [92, с. 171–172].

Особлива форма взаємодії – умовні мови, арго з іншими формами національної мови.

Просліджується тісний взаємозв'язок умовних мов, арго і територіальних діалектів. Домінуючим механізмом взаємодії вказаних лексичних підсистем є територіальний [247, с. 368, 371–372].

На початку XX ст. відзначається взаємодія арго з літературною мовою. Марсель Коен характеризує нове положення справ наступним чином: «Знешкодження каст, занепад таємних товариств, цілком відкрита організація навіть революційних об'єднань, прагнення класів через сутички до потрясінь і злиття – ось сучасні умови, що цілком пояснюють проникнення арготичного матеріалу в загальну (французьку) мову» [387, р. 141].

Багато дослідників звертають увагу на існуючі точки дотику між арго і розмовною мовою. У другій половині XIX ст. французьке арго втрачає колишню замкнутість і таємний професійний характер [133, с. 122–123, 151–152]. Відбувається збіг паризької розмовної мови з «сучасним арго» [526, V. 1, р. X]. Наприкінці XIX ст., у зв'язку із зміною загального характеру арго, спостерігається широке проникнення арготизмів у розмовну мову всіх шарів західноєвропейського суспільства [133, с. 153–154].

У Франції, Англії, Америці, Радянському Союзі тощо відзначається наприкінці ХІХ ст. – першої чверті ХХ ст. посилене просочування в розмовну (і художньо-літературну) мову елементів злочинського жаргону [174, с. 176].

У російській мові спостерігається однонаправленість процесу впливу просторіччя на умовні мови. Вплив умовних професійних мов на просторіччя, розчинення арго в просторіччі ХІХ ст. не підтверджується. Установлюються незначні факти впливу злочинського арго на просторіччя в ХІХ ст., на початку ХХ ст. цей процес активізується [247, с. 396].

За матеріалами ХІХ ст. – початку ХХ ст. явно виділяється направлення впливу просторіччя на арго [247, с. 389–390, 396].

На «блатну музику» помітно впливає сусідство з різними місцевими говорами або мовами [612, с. 50–89], у тому числі з селянськими діалектами [174, с. 183].

Незважаючи на тісну взаємодію різних арго між собою, кожне, у той же час, відзначається своєрідністю, має регіональні відмінності. Багато професійних арго представників бродячих промислів у Франції другої половини ХІХ ст. – початку ХХ ст. мають тільки місцеве поширення і помітні місцеві відмінності [393]. Значна кількість цих арго функціонували на суміжно розташованих територіях, але суттєво відрізнялися одне від одного. Причина розходжень криється в криптичній природі їх існування: основним завданням утворення мови було зберігання професійної таємниці [249, с. 48].

Існують деякі відмінності в мові і між офенями різних місцевостей. Тією ж офенською мовою, з невеликими тільки змінами, говорять професійні бідні, шахраї, злочинці і конокради Рязанської і Тверської губерній, тільки вони називають її *кантюжною* мовою. Костромські шерстобити, наслідуючи ковровцям, також склали свою мову, частково перейнявши офенську, а частково переіначивши і доповнивши її словами власної вигадки [30, с. 202].

Звертає на себе увагу типологічна подібність ремісничих арго Росії і Франції. У корпусі з 40 тисяч слів-арготизмів, характерних для сімдесяти російських умовних мов, «не знайшлося ні одної лексеми, яка була б представлена у всіх

“діалектах” російських арго» [48, с. 22]. Подібна специфічна риса притаманна і французьким арго сезонних робітників, що існували до початку ХХ ст. [249, с. 46].

П. Мартинович у своїх дослідженнях зазначав, що кожний регіон України мав свій діалект лебійської мови. Автор зафіксував п'ять основних регіональних діалектів – Харківський, Полтавський, Чернігівський, Подільський та Західний [194, с. 191–192]. Про регіональні різновиди арго волинських лірників (шлепецьку (сліпецьку) мову) зазначає Й. О. Дзендзелівський [115, с. 311].

Н. Смирнов [605], О. Т. Горбач [92, с. 41] відмічають локальну варіативність міського злодійського арго. Отже, «блатна музика» в багатьох випадках відображує особливості регіону її носіїв, дбайливо зберігає діалектну лексику.

Арго використовується не тільки в усній мові, а й в інших сферах, зокрема в художній літературі. Письменники використовують арготизми з певною стилістичною настановою, звичайно для створення колориту відповідного соціального середовища.

У ХІХ ст. – на початку ХХ ст. вирази з лексики умовних професійних мов, злодійської мови, арготизми використовували в своїх творах О. Бальзак, А. Барбюс, П. Вайян-Кутюр'є, С. Васильченко, В. Винниченко, Ч. Дікенс, Е. Золя, В. Крестовський, П. Мельников-Печорський, І. Микитенко, В. Одоєвський, Ж. Рішпен, Е. Сю, У. Теккерей, А. Тесленко, І. Франко, А. Франс та ін. Тим самим письменники демонстрували визнання арготичної лексики художньою літературою.

Отже, у ХІХ ст. – на початку ХХ ст. в більшості європейських мов і в багатьох неєвропейських існують різні арго: бродячих ремісників і торговців, бідних, лірників, лаборів, злочинців, різних декласованих елементів, студентів, школярів тощо.

Теоретичних досліджень арго ще мало, перші достатньо глибокі починають з'являтися наприкінці ХІХ ст. – початку ХХ ст. Оцінки, трактування, характеристики арго різними авторами поки ще суттєво розходяться.

Водночас у розглядаємий період дослідники виділяють характерні риси, якості, притаманні арго: 1) спадкоємність, тісний зв'язок між старими і новими

арго; 2) соціально-групова приналежність; 3) нестабільність, мінливість, але, водночас наявність основного словникового фонду арго; 4) поступове зближення різних арго; 5) багатозначність; 6) синонімічність; 7) короткість (лаконічна стислість), образність; 8) вільність від вузької професійної спеціалізації; 9) взаємодія арго одне з одним і з іншими формами національної мови тощо.

2.2. Специфіка дослідження загальнотеоретичних проблем арго в соціолінгвістичних студіях європейських та американських учених (30-і рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.)

Питання щодо статусу арго в різних лінгвістиках на цей час остаточно не розв'язане і спонукає до дискусій та суперечок [271, с. 18]. Водночас багата історія арго, його життєздатність, внутрішні ресурси, якими користується літературна мова, породжує до цього феномену інтерес як учених, так і багатьох інших людей.

Особливий інтерес у дослідників викликає французьке арго, яке в ХХ ст. становиться невід'ємною частиною усної мови французів [227, с. 20]. Вивченням різних арго займається багато лінгвістів, проте, навіть наприкінці ХХ ст. – початку ХХІ ст. ще немає праць, які б висвітлювали глибоко стан справ у цій сфері [227, с. 4–5].

Французькі та інші вчені намагаються наповнити адекватним змістом поняття *арго*. На думку Л.-Ж. Кальве, арго – це образна усна мова, яка рясніє недовговічними авторськими неологізмами, частина яких постійно переходить до розмовної мови [382, р. 35]. Отже, у дослідженні Л.-Ж. Кальве арго постає як певна схема словотворчості [312, с. 29]. Гастон Ено зупинився на такому визначенні арго: «Арго – це сукупність нетермінологічних слів, які подобаються певній соціальній групі» [651, р. V]. Видатний спеціаліст з французького арго другої половини ХХ ст. Деніза Франсуа-Жежер прийняла це просторе визначення арго [249, с. 13].

О. О. Овчиннікова вважає, що французьке арго представляє собою, з одного боку, динамічну і легко змінювану, порівняно з загальнонаціональною мовою, систему. З

іншого боку, це лінгвістичне явище представляє собою відносно стійку систему, котра, еволюціонуючи, зберігає свої основні риси [227, с. 155].

Вивченню іспанського арго в першій половині ХХ ст. приділялось мало уваги. З другої половини ХХ ст. діяльність у цій сфері активізувалася, з'явилися праці К. Клаверія [386, р. 349–351], П. Даніеля [391, р. 5–19], Ф. Морено Фернандеса [494] та ін. авторів [226, с. 34–37].

В іспанській лінгвістиці відзначається складність і багатогранність терміна *argot*. Більшість джерел [646; 680, р. 2005; 673, Т. 1, р. 248] пояснює термін *argot* через поняття *jerga* або нечітко розділяють сфери їх використання. В еволюції значення *argot* відзначаються принципово нові риси. Конспіративний, таємний характер *argot* далеко не обов'язковий. На перший план виходить приналежність мовної форми певному співтовариству, створеному на ґрунті загальної праці й інтересів або положення в суспільстві (*argot juvenil*) [226, с. 34–35].

Для позначення мови молоді іспаністи часто використовують номінацію *jerga*. Цей термін більше, ніж *argot*, укорінився в мовній свідомості іспанців. Визначення терміна *jerga* в тлумачних словниках іспанської мови, інших джерелах [646; 673, Т. 2, р. 1704; 494, р. 158; 680, р. 2731] або співпадають повністю, або багато в чому подібні. Першим і головним значенням в усіх словникових статтях пропонується «мова певної професії», а «соціальні говори» згадані не завжди і неоднозначно. Як і в випадку з терміном *argot*, відійшов на задній план відтінок маргінальності, з яким лексема прийшла в іспанську мову [226, с. 36–37].

Й. Йордан [144] приділяє увагу дослідженню іберороманського, барселонського, іспанського арго ХХ ст. А. В. Овчиннікова [226] досліджує іспанське арго ХХ ст. – початку ХХІ ст. [269, с. 14].

Умови життя великих міст (а первісно, певно, винятково життя столиці) породили і румунське арго, доволі близьке до арго міських центрів Заходу. Серед дослідників арго ХХ ст. виділяються Barbu Lăzăreanu (1933), Ал Граур (1931 – 1933, 1933/1934, 1934, 1936, 1937, 1948). Велика кількість досліджень румунського арго в його різних аспектах належить перу Й. Йордана та його учнів. Необхідно визнати, що румунське арго менш розвинуте, ніж французьке і навіть італійське, з причин,

зрозумілих кожному, хто не забуває, що арго – породження міста в сучасному розумінні цього слова [144, с. 540–541].

У Німеччині в першій половині ХХ ст. дослідженням арго приділялось мало уваги. Це було спричинено незвичайністю арго і неоднозначним відношенням до нього з боку лінгвістів. Наприкінці ХХ ст. – початку ХХІ ст. цей лексичний шар німецької мови знову стає об'єктом пильної уваги багатьох лінгвістів (Г. Баузінгер (1987), К. Бергман (1987), Н. Дітмар (1997), В. Кеніг (1994), Є. Шарнхорст (1962), Б. Шибен-Ланге (1991) та ін.) [375, s. 172; 376, s. 304; 402; 462, s. 133; 532, s. 209; 533, s. 89–90], мова арго поживилася і активно взаємодіє з літературною німецькою мовою [153, с. 4].

В. О. Хом'яков вважає, що для британського варіанта англійської мови аналогом арго є кент [344, с. 3–4]. На думку Е. Партріджа (1933) термін *argot* треба використовувати лише для позначення французького сленгу або арго [514].

Р. А. Спіерс бачить у кенті британський кримінальний (criminal) жаргон і жаргон злочинного світу [682, р. VII–VIII].

Дж. Е. Лайтер відзначає, що в сучасній лінгвістиці термін *cant* звичайно відноситься до стародавньої мови злочинного світу Великобританії і замінюється терміном *argot* для позначення сучасного різновиду англійського нонстандарту, наприклад, арго тинейджерів або бейсболістів у США [472, р. XI–XXXIX].

Арго як соціально детерміновані лексичні системи розглядається відомим англістом В. О. Хом'яковим як «незамкнені мікросистеми лексичного просторіччя, що мають езотеричну, генетично різноманітну, соціально прикріплену лексику з пейоративною експресією і різкістю оцінки, з основною функцією пароля, що використовуються різними антисуспільними групами» [345, с. 16–17]. Являючись невід'ємною частиною мови і культури англомовного суспільства, арго відіграє важливу роль у процесі спілкування, як соціолект, що обслуговує кримінальний соціум, а також як засіб постійного поповнення загальнолітературної мови [333, с. 73].

В американській лінгвістиці студіювання арго (кенту) активізувалося в другій половині ХХ ст. С. Б. Флекснер трактує арго і через кент, тобто ідіоматичні

вирази, і через жаргон (спеціальну професійну мову) [695]. Р. А. Спіерс розуміє арго широко: арго – французький еквівалент (у термінологічному і понятійному планах) англословного кенту, а також будь-який різновид жаргону і сленгу [682, р. XX–XXIV].

Розглядаючи різні типи арго, Дж. Гамперц окреслює соціальну природу цього типу умовних мов як таких, що «використовується певними соціальними і професійними групами задля досягнення відповідної спеціальної мети. Сюди можна зарахувати спеціальні мови бродячих торговців, злодійські жаргони, літературні та декламаційні стилі народних оповідачів» [81, с. 194].

У словацькій лінгвістиці звертає на себе увагу дослідження арго, проведене П. Ондрусом [229, с. 110–113]. Автор визначив загальні риси виділених ним «таємних мов» (1) арго декласованих соціальних шарів, 2) арго бродячих ремісників), зокрема, їх конспіративний характер, і відмінні мовні ознаки; указав на відмінність арго від інших соціальних діалектів; визначив характерні риси злодійського арго, а також арго ремісників-відхідників і торговців; визначив місце дитячого арго серед інших таємних мов; розглянув словотвір дитячого арго [271, с. 19].

У Росії мови відхожих промислів дожили до початку 30-х рр. ХХ ст., залишки їх можна було спостерігати будь-де в мові старожилів ще в 60-х рр. ХХ ст. [315, с. 199]. У 20-і – 30-і рр. ХХ ст. арго (злодійська умовна мова) проникає до середовища бездоглядних, шкільного і комсомольського. Ще раніше окремі елементи цієї мови поширилися серед робочих і інтелігенції [321, с. 112]. У 30-і – 50-і рр. ХХ ст. поширюється кримінальне арго, спровоковане і породжене, зокрема, системою ГУЛАГу. Сплеск використання арго в розмовній мові, засобах масової інформації, художній літературі стався, починаючи з другої половини 1980-х років [130, с. 575]. Але це вже інше арго, що змінилося в якісному і в кількісному відношенні, стало «ближче до народу» [104, с. 130].

М. О. Грачов вважає 1920-і – 1930-і рр. «якісним» етапом в описуванні лексики декласованих елементів [284, с. 244]. Починаючи з середини 1930-х і аж

до 1970-х рр. арго практично не вивчалоя. З початку 1990-х рр. почалося активне студіювання сучасного арго [104, с. 130].

У Росії термін *арго* почали використовувати для найменування таємних, умовних мов, ототожнених зі «злочинською» мовою, у 10 – 30-і рр. ХХ ст. Саме так, широко, услід французькій традиції розуміють арго Б. О. Ларін, Д. С. Ліхачов, В. М. Жирмунський та ін. [247, с. 13].

На думку Г. В. Цибулевської, на початку 90-х рр. ХХ ст. в російській лінгвістиці арго розуміється як таємні мови закритих співтовариств (зокрема, асоціальних, декласованих), що використовуються з метою езотеричного спілкування і корпоративної «маркіровки» його носіїв [347, с. 17].

Заслуговують на увагу теоретичні погляди на сучасне арго В. С. Єлістратова [130, с. 574–683]. На думку автора, арго притаманні: змішаний характер; нечіткість, розмитість меж; динамічна природа [130, с. 682]. В арго діалектично співіснують тенденції до консервативності, замкненості, езотеричності і, навпаки – до динаміки, розімкнутості, демократизму. Арго, за концепцією В. С. Єлістратова, упродовж свого існування переживає три етапи: 1) арго як замкнута система (герметичний комплекс); 2) арго як дещо відкрита система (кіничний комплекс); 3) арго як відкрита система (раблезіанський комплекс) [130, с. 584–634].

В Україні залишки лірницького, жебрацького, професійного арго зберігалися до 40-х – 60-х рр. ХХ ст. [116, с. 245–285; 115, с. 310; 11, с. 232]. У 20-і – 30-і рр. ХХ ст. формується міське арго (арго «блатних») [92, с. 179]. У 80-і – 90-і рр. ХХ ст. – сплеск арго, спричинений перебудовою в СРСР.

У 30-і рр. ХХ ст. продовжуються наукові дослідження (О. П. Баранніков (1931), М. К. Дмитрієв (1931), В. М. Жирмунський (1936), Є. Д. Поливанов (1931), В. В. Стратен (1931), М. М. Фрідман (1931) та ін. [20; 122; 133; 241; 321; 336]) як феномену українського лірництва і кобзарства, так і їхньої мови [329, с. 123]. У 60 – 80-і рр. ХХ ст. тему субстандартних мов наполегливо розробляли О. Т. Горбач і Й. О. Дзендзелівський [277, с. 106].

На думку українських дослідників, поняттява сутність арго в мовознавстві є досить розмитою і дифузною [312, с. 30]. У дослідженні «Сучасна українська

літературна мова» зазначається: «Різновидом жаргону є арго. Арго – це умовна говірка якої-небудь соціальної групи з певним набором слів, незрозумілих для сторонніх» [324, с. 207]. У О. Т. Горбача: «Арго – це одна зі спеціальних мов, яку вживають поміж собою тільки члени окремих соціально-професійних груп в особливих умовах» [92, с. 524].

Л. О. Ставицька приймає наступне визначення: «Арго – це закрита лексична підсистема спеціальних номінацій, які обслуговують вузькі соціально-групові інтереси, частіше за все професійні. Арготизми – раціональні номінації, які використовують у практичних інтересах професії, ремесла, справи. У проекції на сучасні соціолекти арготизмами можна вважати ті елементи професійних, студентських, армійських субмов, що є невідомими для непосвячених» [337, с. 12].

Із вищезазначеного витікає, що арго притаманно ціла низка особливостей і характерних рис. Й. Йордан відзначає, що незважаючи на значні розходження в трактуванні й інтерпретації арго, одну його особливість визнають усі лінгвісти: характер спеціальної мови, властивої певній соціальній групі [144, с. 530–531]. Індивід використовує арго, щоб бути впізнаним членами своєї групи [531, р. 217; 636, р. 10]. Як відзначає М. Коен, «арго таке, яке соціальне дроблення» [388, р. 135], тому арготичний вокабулярій представляє собою «сукупність нетермінологічних слів, які подобаються певній соціальній групі» [651, р. 5]. Отже, кожна соціальна група має свій власний лексичний репертуар [398].

Арго вважають характерною рисою будь-якої соціальної групи О. С. Ахманова [559, с. 53, 148], Е. М. Берегівська [25, с. 5], автори «Сучасної української літературної мови» [324, с. 207], Дж. Гамперц [81, с. 194], О. Т. Горбач [92, с. 170, 524], У. О'Грейді [504, р. 555], П. Ондрус [229, с. 111] та ін.

Ряд дослідників арго в ХХ ст. – на початку ХХІ ст. звертають увагу на різноманітність форм існування арго, поширюване використання цього терміна в множині [249, с. 34]. А. Доза [398] вважає, що термін *арго* доречно використовувати в множині – *les argots*, бо кожна соціальна група має свій власний лексичний репертуар. Ф. Гаде [417, р. 103] пропонує використовувати термін *argot* в однині

для позначення злодійського арго, а в множині – *argots* або ж з визначенням *argot des étudiants* – для професійних і групових арго [227, с. 21].

Твердження щодо множинності арго належать також Ж. Вандрієсу [62, с. 232], В. С. Істоміну [143, с. 193] та ін. Оригінальний погляд на це питання має В. С. Єлістратов, який стверджує, що «...існують тисячі, десятки й сотні тисяч різноманітних арго, які не мають між собою ніяких чітких, певних меж ні в часі, ні в просторі, ні в соціальній ієрархії» [130, с. 580]. Дещо скептично ставиться до цієї думки Л. О. Ставицька: «При такому підході виходить, що в мові як такий немає і ніколи не було нічого, крім численних арго, які постійно “пульсують” і підтримують оновлення мови» [312, с. 30].

Дослідники класифікують арго по-різному, часом спірно й суперечливо: виділяють загальне арго, розділяють арго за різновидами, віком, територіальною ознакою, родом професійної, суспільної діяльності, соціальним становищем, за різновидами, типами, належністю до соціальних підсистем тощо. О. Е. Борисова вказує на існування так званого загального арго, яке втратило свої шифрувальну та ідентифікаційну функції. Його використовує не одна замкнена група осіб, а всі члени мовного середовища, переслідуючи різну мету [51, с. 77].

О. С. Ахманова перелічує різновиди арго: «арго артистичне, арго військово, арго злодійське, арго картярів, арго професійне, арго спортивне, арго шкільне» [559, с. 53].

М. Т. Дьячок поділяє арго не тільки за різновидами [126, с. 255], але й за групами: вікове (дитяче, молодіжне, студентське, солдатське арго), об'єднане за родом суспільної діяльності й соціальним положенням (професійні, мисливське, спортивне, картярів, злодійське, тюремне арго) та іншими подібними формами мови [125, с. 52].

Й. Йордан вважає, що терміном *арго* за певних обставин позначають: 1) мову злочинців, бродяг, жебраків і т. п., тобто тих, кого німці називають одним словом “*Unterwelt*” («дно»), а французи “*les bas-fonds de la société*” («покидьки суспільства»); 2) те, що інакше зветься жаргоном, тобто спеціальну мову певних соціальних категорій, наприклад, військових, робітників, студентів, артистів,

школярів та ін.; 3) усе, що проникає в літературну мову з народної мови і характеризується природністю, стихійністю, афективністю тощо [144, с. 532].

Статус арго мають навіть мови таємних осередків, гуртків, таємні статеві мови (приміром, мова юнаків, які здійснюють обряд ініціації в Камеруні) [288, с. 332].

П. Ондрус звертає увагу на існування двох типів «таємних мов»: арго декласованих соціальних шарів і арго бродячих ремісників. Автор також виділяє «таємну мову» дітей [229, с. 110].

За Дж. Гамперцем [81, с. 194–195] арго, або спеціальні різновиди мови, розпадаються на кілька типів. Арго першого типу, які можна назвати субрегіональними або регіональними діалектами, послуговують як засіб торговельного і міжгрупового спілкування. Другий тип арго – це арго, що використовуються деякими соціальними і професійними групами задля відповідних спеціальних цілей. Сюди можна віднести спеціальні мови бродячих торговців, злодійські жаргони, літературні і декламаційні стилі народних розповідачів. До третього типу арго відносяться церковні і адміністративні коди [277, с. 107].

М. О. Грачов [102, с. 5–40, 204–211] виділяє такі три різновиди арго як лексиконів злочинного світу: 1) загальнокримінальне, 2) тюремне, 3) спеціалізовані, що використовуються різними злодійськими «мастями» [284, с. 198–199, 246].

На думку М. Т. Дьячка, сучасне російськомовне суспільство відзначається наявністю соціальних підсистем, які мають свої арго. До таких підсистем відносяться соціальні спільності двох типів: 1) ізольовані підсистеми (табір для ув'язнених, армія і т. п.), 2) відкриті підсистеми (злочинний світ (на волі, а не в таборі), студенти, учні і т. п.) [127, с. 35].

Різноманітні типи арго відрізняються насамперед мотивацією утаємниченості їхнього мовлення, типами словотвіру, мірою нейтральності / експресивності і т. ін. [288, с. 332]. Отже, треба визнати, що в лінгвістиці відсутній сталий погляд на класифікацію арго.

На сучасному етапі, також як і в ХІХ ст. – на початку ХХ ст., продовжуються філологічні суперечки щодо природи сучасного арго: чи є арго таємним і умовним або створене стихійно.

В. М. Жирмунський, відстоюючи погляд на свідоме створення арго, відмічав, що арго розвивається як знаряддя самозахисту і нападу організованих колективів декласованих, як таємна мова спеціального призначення. При цьому елемент свідомої і навіть організованої мовної будови повинен був грати, на думку автора, відносно значно більш значущу роль, ніж у звичайній мові: про це свідчать такі загально розповсюджені штучні засоби засекречування, як перестановка або вставка складів [133, с. 133].

Х. Касарес [148, с. 27–32, 277–289] вважає, що «таємні мови» (*argot, germanía, caló* та ін.) є «штучними паразитуючими продуктами», що утворюються тими, хто говорить на цих мовах спеціально для свого «захисту» від ворожого домінуючого соціального середовища і служать своєрідним «паролем», за яким відрізняють своїх від чужих [284, с. 175].

М. Д. Кузнець і Ю. М. Скребньов вважають кент штучно створеною мовою. Відмічають, що причиною створення і постійного оновлення кенту є намір зробити мову незрозумілою для необізнаних [165, с. 50].

Додержувалися думки про арго, як таємну (умовну) мову також мовознавці: автори «Сучасної української літературної мови» [324, с. 207], В. О. Винник [69, с. 31], Й. О. Дзендзелівський [116, с. 245–285; 118, с. 286–305], В. С. Істомін [143, с. 193], Л. Масенко [202, с. 92, 94], Р. Л. Сердега і А. А. Сагаровський [292, с. 39], В. В. Стратен [321, с. 112] та ін.

Д. С. Ліхачов [182, с. 318] принципово висловився проти будь-якої форми таємності арго, погодившись з наявністю власне «таємних» шифрів, «маяків», які недовговічні і невідомі оточуючим фактом свого існування [247, с. 17–18]; переконував у необхідності категорично відкинути теорію таємного характеру і умовного походження злодійської мови; пропонував визначитися з цього питання [181, с. 51–53].

Л. О. Ставицька відзначає, що сучасні лінгвісти таємність арго виключають [312, с. 28]. Теорія секретного характеру, зашифрування («потаємності») арго не витримала випробовування часом [180, с. 20]. Прийнято вважати, що створення штучної мови – надзвичайно велика праця навіть для спеціаліста, тому зловмисники спілкуються на звичайному вульгарному наріччі, позбавленому мовної гри [101, с. 67–71; 287, с. 90–93].

Е. Партрідж [510, р. 35], характеризуючи кент, ставить під сумнів його повну таємність. Дослідник відзначає, що коли представники декласованих елементів у розмові з обивателем бажають зберегти в таємниці сказане, вони використовують мову, яка не може бути названа сленгом (тому що це таємна мова), але навіть термін *таємна мова* є не зовсім прийнятним, тому що тільки самі головні і значущі слова є таємними [333, с. 10–11].

Заперечують погляд на арго, як штучно створену мову В. І. Беліков і Л. П. Крисін [22, с. 31–32], В. Б. Биков [61, с. 2–37], М. О. Грачов [98, с. 51], Й. Йордан [144, с. 533], Л. І. Скворцов [300, с. 53–57], Н. М. Шарандіна [349, с. 8] та ін.

Отже, аналіз показує, що в досліджуваний період, як і в ХІХ ст. – на початку ХХ ст., тобто 100 років поспіль, немає єдиної думки авторів з питання таємного, умовного характеру арго або його стихійного походження. Це питання потребує подальшого глибокого розгляду лінгвістами.

Арго виконує ряд важливих функцій. Учені наступним чином групують функції арго за ознаками: 1) до зовнішніх функцій відносять конспіративну (криптолалічну, таємну) і пізнавальну (репрезентативну); 2) до внутрішніх – номінативну, світоглядну, людичну і депреціативну функції [347, с. 18–19].

С. І. Краса і О. Б. Горлова [160, с. 22] ввели інше ділення функцій російського арго, за зразком загальномовних, на головні, базові, і похідні і запропонували виділити дві головні функції – професійну і субкультурну [347, с. 20].

І. І. Колесниченко в німецькій лінгвістиці виділяє функції арго: 1) конспіративну, 2) ідентифікуючу, 3) номінативну, 4) дистанційну, 5) емотивно-комунікативну. Основною вона вважає конспіративну [153, с. 47–48, 57].

Д. С. Беспалова відзначає основні функції французького арго: 1) криптична (таємна), 2) ігрова (людична), 3) емоційно-виразна [27, с. 10–11].

В. Д. Бондалетов, характеризуючи функції злочинського жаргону (арго), підкреслює, що наявність у складі словника арго до 70 відсотків експресивно-емоційних слів наводить на думку про те, що одною з його функцій, притому не другорядною, а основною, є експресивно-виразна [45, с. 74].

В. П. Коровушкін [159, с. 134] до основних функцій арго відносить езотеричну функцію пароля, а також комунікативно-емотивну функцію, що дозволяє виражати суб'єктивну думку того, хто говорить і що формує таким чином ситуацію часткової диглосії для представників асоціальних субкультур [333, с. 19].

Г. І. Ускова серед функцій, що виконує арго в процесі усної комунікації, базовими вважає конспіративну / езотеричну, пізнавальну / функцію пароля, номінативну, світоглядну [333, с. 73–75, 95]. Серед численних функцій арго, на конспіративну або езотеричну, як основну, указує багато вчених [39; 45; 571; 102; 343; 510], бо саме таємне спілкування є специфікою кримінальної субкультури [333, с. 73]. Необхідно відмітити, що в сучасних умовах значення і вплив конспіративної функції арго помітно знизилась, бо бажання втаємничити зміст висловлювання навряд чи має суттєве значення для арготуючих.

У низці типологій виділяється магічна функція [247, с. 41]. Д. С. Ліхачов уважав магічну функцію слова в злочинській мові відображенням «примітивної свідомості» [181, с. 56–61]. М. Д. Кузнець і Ю. М. Скребньов виділяють стилістичну функцію арготизмів [165, с. 50]. Л. О. Ставицька звертає увагу на притаманність арго розважальної функції, пов'язаної зі статусом арго як елемента групової таємниці [324, с. 209].

Окрім основних функцій арго, існує ще ряд важливих функцій, що розкривають взаємозв'язок становлення і розвитку арго із закономірностями розвитку суспільства. Так, Н. М. Шарандіна [350, с. 176] виділяє соціальну, інтерпретуючу функції арго [333, с. 75–76].

Дослідників цікавить питання щодо місця арго в мові. В. М. Жирмунський вважає, що власна сфера арго обмежується тільки лексикою: арго, як і інші

жаргони, паразитують на рідній мові арготуючого, користуючись його структурними формами (фонетикою і граматиною). Відсіля, як указує вчений, арго завжди є другою мовою того, хто говорить, точніше – вторинною лексичною системою [133, с. 120].

Подальші дослідники, в основному, поділяють погляди В. М. Жирмунського з цього питання. В. Б. Биков бачить в арго різновид російського мовлення, існуючого на базі російської мови [59, с. 50]. П. Даніель (на основі іспанської мови) вважає, що *argot* функційнує, «паразитуючи, користуючись фонетикою мови, її морфосинтаксисом і значною частиною лексики» [391, р. 16]. В. С. Єлістратов відзначає, що арго в цілому входить до мовної системи і підпорядковується її основоположним законам [130, с. 654]. Л. О. Ставицька бачить в основі арго загальнонародну мову з її граматичною системою, проте істотно відмінну за словниковим складом [312, с. 26].

Ось чому не випадково дослідники арго дійшли висновку, що «Арго не можна вважати повноцінною мовою, бо воно виникло і розвивається на основі російської мови» [349, с. 7]. «Арго не є незалежною мовою з власними фонетичною та морфосинтаксичною системами: це сукупність термінів, що мають підкреслене виразно-емоційне забарвлення та можуть взаємодіяти з термінами, що належать до койне» [21, с. 108].

Отже, усі записувачі арго вже від самих початків однаково відзначали одну рису арго: це ніяка не «самостійна мова» з розробленою власною фонетичною, морфологічною та синтаксичною системою, а власне тільки специфічний словник в устах мовців [92, с. 168].

Б. О. Ларін уважав, що міським арго притаманна специфічна риса теоретичного порядку – тісна взаємна обумовленість двох або кількох мовних систем, що знаходяться в розпорядженні кожної соціальної групи (відповідно індивіда) в силу того, що вона (або індивід) належать одночасно кільком різним колективам [174, с. 178]. Відповідно до цього тезису автор стверджував, що арго має значення основної, першої мовної системи [174, с. 186]. Наведене положення спростовує В. Д. Бондалетов: «Приймати арготичний ряд слів за “основний і

вихідний”, як це пропонує Б. О. Ларін, можна лише як один з методичних заходів студіювання цієї форми існування мови. У функційнальному і структурному плані арго, як і всі інші соціальні типи діалектів, є похідними, сформованими на базі ведучих форм існування мови, що користуються їх фонетичним і граматичним строем» [45, с. 69]. В. С. Єлістратов також розглядає арго як «вторинну» систему по відношенню до національної мови [130, с. 581].

Арго має тенденцію до розпаду і затухання в умовах стабільної суспільно-економічної ситуації. А в період нестабільності, господарської розрухи відмічаються його спалахи [153, с. 39].

В арго багато словникових одиниць замінюються відносно часто, інші, емоційно менш забарвлені, залишаються незмінними на протязі століть [99, с. 170].

На думку М. О. Грачова, основний кістяк арго досить-таки стійкий [98, с. 52].

Зіставляючи словниковий матеріал злодійської мови початку ХХ ст., зібраний В. Ф. Трахтенбергом [614], з сучасним, виявляємо, що більшість зафіксованих вокабул зберегли відмічене автором значення і звучання [59, с. 56]. Цю особливість арго відмічав свого часу Д. С. Ліхачов: «... основний фонд злодійської мови залишається незмінним на протязі століть» [181, с. 86].

Й. О. Дзензелівський звертає увагу на стійкість арго, порівнюючи поміж собою арго лірників Чернігівщини (записи 90-х рр. ХІХ ст.) і Волині (записи 70-х рр. ХХ ст.). Автор робить висновок, що ці арго щодо свого лексико-фразеологічного складу досить стійкі й по окремих корпоративних різновидах близькі між собою [120, с. 172].

М. О. Грачов, констатує значний взаємозв'язок між арго і молодіжним жаргоном, відзначає, що із арго в молодіжний жаргон слів переходить значно більше, ніж із жаргону в арго. Цей факт пояснюється відносною стійкістю арго і швидкою зміною лексики молодіжного жаргону [104, с. 131].

Наведене вище спостереження Д. С. Ліхачова свідчить не тільки щодо стабільності арго, але і його рухомості. Учений відзначає, що, наприклад, у нечисленних кримінальних групах слова злодійської мови часто живуть усього кілька днів і швидко гинуть або безслідно зникають, або переходять у пасивний запас [181, с. 69].

Й. Йордан пояснює рухомість аргю його афективністю: «Постійно знаходячись під впливом афекту, той, хто говорить, весь час шукає виразних слів, і це забезпечує безперервне оновлення аргю» [144, с. 535]. І далі автор пише: «Більшість арготичних виразів зникає, притому доволі швидко, бо вони не відповідають афективним імпульсам тих, хто говорить» [144, с. 537].

Багато вчених (В. С. Єлістратов (1994), В. В. Колесов (1991), Е. Партрідж (1964) [510; 154; 129]) виділяють серед характерних рис аргю нетривале існування цих лексичних одиниць у рамках категорії зниженої лексики. Аргю є доволі рухомим шаром лексики: велика кількість арготизмів швидко застаріває і виходить з використання внаслідок «розтаємнення» позначених ними понять: «подібна мова, впливаючи на емоції, не розрахована на довгочасне існування» [154, с. 74].

Томер Ейнат [409, р. 319] відзначає рухомість лексичної системи аргю, постійну появу нових лексичних одиниць, а також набуття існуючими лексичними одиницями нових, додаткових значень [333, с. 30].

Попри інтенсивне оновлення аргю, воно залишається самим собою, як ціле зберігає свій «тон», незважаючи на своє лексичне наповнення. Таким чином, під аргю розуміється система словотворчості, система породження слів, висловів і текстів, система прийомів поетичного мистецтва, коротко кажучи, поетика, різновид поетики [130, с. 581]. Цей погляд на аргю В. С. Єлістратова відповідає концепції Л.-Ж. Кальве, який вважає, що аргю – це образна усна мова, яка рясніє недовговічними авторськими неологізмами, частина яких постійно переходить до розмовної мови. Лінгвіст зазначає, що, оволодівши базовою метафорою для певного семантичного поля, людина зможе зрозуміти будь-який незнайомий або створити новий арготизм, значення якого зрозуміють й інші. Отже, у дослідженні Л.-Ж. Кальве аргю постає як певна схема словотворчості [382, р. 35].

Словник аргю значно ширший, ніж словники інших жаргонів: він охоплює всі ті різносторонні сторони життя, з якими входить у зіткнення декласований – бідний, бродяга, професійний злодій (або мандруючий торговець і ремісник) [133, с. 119–120]. Розвиток арготичної лексики в різних європейських мовах виявляє в основному однакові тенденції [133, с. 154]. Але кожне національне аргю має свою

специфіку, обумовлену як особливостями структури мови, так і зв'язану з національними особливостями світобачення і світопочуття [130, с. 683].

Відзначається специфікою лексики злочинського жаргону. Злочинська мова креативна і плодюча. Нові злочинські слова з'являються постійно, але виживають з них тільки найбільш міцні і яскраві, інші зникають [183, с. 369]. Мова декласованих примітивна [87, с. 15–16], прагне до спрощення матеріалу, конкретизації і матеріалізації [181, с. 81]; уся злочинська лексика несе яскраво виражене негативне навантаження. Усі поняття характеризуються так званою смисловою перевернутістю [349, с. 9]. Одне із самих примітних відмінностей злочинського жаргону, злочинського аргю, або «блатної музики» полягає в тому, що в різних національних варіантах у ньому відтворюється одна і та ж незмінна структура, інваріант [315, с. 200].

Арготична лексика в більшій мірі, ніж лексика основного фонду, схильна до запозичень, народно-етимологічних переосмислень, фонетичного і семантичного варіювання [125, с. 52].

О. Т. Горбач щодо утворення лексики українських аргю зазначає, що, незважаючи на, зрештою, доволі високий відсоток запозичень із сусідніх східнослов'янських і неслов'янських мов, основу українських аргю все ж творить лексика, перейнята саме з української мови. Українське аргю, по-перше, використовує український лексичний матеріал, але широко й інші широковідомі засоби: метафори, синекдохи, метонімії, деякі наростки, «новотвори» й, урешті, різного типу «засекречування» [92, с. 189].

Й. Йордан у французькому аргю вважає найбільш уживаними засобами збагачення арготичного словника так званий синонімічний словотвір і запозичення з аргю сусідніх країн [144, с. 535–536]. Аргю також використовує засоби, котрими користуються для збагачення лексики загальнонародні мови: словотвір і словоскладання, скорочення, метатеза, анаграма та ін. В аргю метатеза і анаграма з'являються значно частіше, ніж у загальнонародній мові, і носять більш або менш усвідомлений характер, тобто використовуються з наміром добитися певного ефекту, чого в звичайній мові звичайно не спостерігається [144, с. 537].

Наприкінці ХХ ст. лексичний репертуар французького арго представляє собою результат використання сплаву різних словотвірних механізмів: метафора, афіксація, іноземні запозичення, кодування, метонімія, усічення, гра слів. Лідуюче місце належить метафорі [227, с. 102]. У той же час, у словотворенні французького арго трапилися деякі зміни: а) у вже існуючих словотвірних механізмах (верлан, іноземні запозичення, гра слів); б) з'явилися нові моделі (вель) [227, с. 153].

В англійській мові в поповненні арготичного вокабуляря приймають участь як стандартні механізми, характерні для літературної норми, так і специфічні, арготичні. Найбільш продуктивними моделями словотвіру є словоскладення, суфіксація, конверсія, аббревіація, а також різноманітні зміни смислової структури слова: метафора, метонімія [333, с. 150].

У німецькій «зłodійській мові» (Gaunersprache, Rotwelsch) для створення нових слів у царині «таємної лексики» використовуються: 1) перекручення звучання слів; 2) загальнонародні слова в іншому (умовному) значенні; 3) семантичне переосмислення значення; 4) словотвір із застосуванням словотвірних засобів загальнонародної мови або характерних саме для цієї лексики афіксів; 5) слова, запозичені з мов, що мають обмежене розповсюдження (староєврейська мова, циганська мова та деякі інші) [153, с. 44–45].

Лексика арго в ряді випадків має регіональні відмінності. Наприклад, у зłodійському арго Середньої Азії може проявлятися значна кількість запозичень з тюркських мов, у той час як арго злочинців Західної України має більше запозичень з польської мови [135, с. 269].

Регіональні різновиди мала прощацько-лірницька субмова, залишки якої зафіксовані на Волині навіть у 50-і рр. ХХ ст. [115, с. 311]. Лексично строго диференціюється саме на території Волині арго волинських лірників (шлепецька (сліпецька) мова), яке було поширене в цьому регіоні ще і в 20-і – 40-і рр. ХХ ст. [115, с. 310–311].

Лексиці арго притаманне взаємопроникнення, взаємовплив, тісний зв'язок як на рівні національному, так і інтернаціональному; вплив на неї діалектів, говорів, соціальних діалектів і т. п.

У 1930-і рр. звертає на себе увагу значна взаємна подібність жаргону бездоглядних, школярів з різних місць і кінців Радянського Союзу: «Це один і той же жаргон, заснований на блатному арго і тільки дещо в чому видозмінений і оновлений» [321, с. 141–142].

З початку 30-х до середини 50-х рр. ХХ ст. кримінальне арго («блатна феня») зазнало значного впливу російських діалектів і говорів, професійних арго, міського сленгу; у нього проникли реалії змінюваного суспільства, воно не залишилось осторонь від політики. Ця обставина спричинена створенням у СРСР системи ГУЛАГу, в якому контактували між собою численні носії мови.

В. М. Жирмунський відзначає загальнонаціональний (частково навіть – інтернаціональний) характер арготичної лексики [133, с. 140]. На підтвердження цього положення В. Д. Бондалетов звертає увагу на наявність матеріальної подібності не тільки російських, але й усіх східно-слов'янських арго – російських, українських, білоруських і польських [284, с. 193–194].

XIX – ХХ ст. є свідками зростання міських арго – петербурзьких злодіїв, «мазуриків» та московських і ростовських «шахраїв». Ці нові міські арго були тісно зв'язані з українськими міськими арго одеських «урок», київських «шахраїв» і харківських «раклів» [92, с. 183]. Притому, поширюючись територіально, звичайні міські арготизми як своєрідне семантичне перетворення в лексиці не спиняються на одній мові, а захоплюють споріднені мови, які функцінують на одному терені [92, с. 179].

Про подібність арго і взаємний вплив свідчить і Сучасний україномовний «Словник жаргону злочинців» О. І. Поповченка, виданий у 1996 р. [600], у більшій своїй частині, очевидно, спільний з російським злодійським арго [202, с. 95].

Характерною рисою арготичного словника є полісемія. Наприклад, одне з найчастотніших слів злодійського лексикону *фраєр* зафіксоване в праці О. І. Поповченка [600, с. 106] з шістьма значеннями – «потенційна жертва,

інтелігент, недосвідчений злодій, стиляга, відповідальний працівник, помічник злодія» [202, с. 96]. Багатозначність деяких слів в арго декласованих відзначає і К. В. Годунова [87, с. 16].

Лексиці арго злочинців притаманна висока ступінь варіативності. Наприклад, як свідчить дослідник російської кримінальної субкультури В. Ф. Пирожков, в арго злочинців відомо близько 180 слів на позначення повії і понад 125 – із значенням «донощик» [600, с. 6].

І. І. Колесниченко звертає увагу на системні відносини одиниць арготичного лексикону в німецькій мові. Уважає, що серед арготизмів широко представлена синонімія. Дослідниця виявила 620 синонімічних рядів. Найбільш довгим є синонімічний ланцюг зі значенням «гроші» – 48 синонімів. Доволі численний синонімічний ряд в арготизму «обманювати, шахраювати» – 35 синонімів. Очевидно, що номінуємі великою кількістю синонімів поняття охоплюють значну кількість найбільш актуальних тем спілкування декласованих елементів, що і пояснює таку розвинену синонімію [153, с. 88–90].

Арго відображає широке коло сфер, тем і реалій навколишньої дійсності. В. С. Єлістратов виділяє такі соціально-культурні теми в арго: 1) кримінально-маргінальна («блатна музика», «феня», «зłodійський жаргон» і т. п.), 2) армійська, 3) професійно-корпоративні, 4) молодіжна і дитяча. На думку вченого, кримінальні арго мають переважний вплив на решту арго – студентське, професійні тощо [130, с. 650–654].

Головною особливістю тематичної представленості арготизмів є відображення ними специфічного групового способу життя декласованих елементів, потреб і інтересів цієї соціальної групи. Тематичні сфери також окреслені межами інтересів і життєдіяльності людей, які говорять на арго. І. І. Колесниченко виділяє 26 груп арготизмів [153, с. 69–83], найбільш значними з яких є позначення зі сфери арготичної субкультури, їжа, гроші, статеві стосунки та ін. [153, с. 107].

Аналіз лексико-тематичних груп (на прикладі англomовної лексики) дозволяє визначити ключові поняття для арготуючих. У лексиконі тюремного соціолекту можна виділити сім найбільш значущих, зокрема і в соціальному плані, лексико-

тематичних груп [475]: 1) місця і процедури, 2) авторитетні особи, 3) злочини і покарання, 4) типи ув'язнених і їх взаємовідносини, 5) ділова діяльність, 6) терміни, зв'язані з бандою, 7) наркотична термінологія [643, р. 26–704].

На основі аналізу семантичних особливостей французького арго О. О. Овчиннікова зазначає, що арго охоплює відносно вузьке коло понять. Причому семантична організація арго знаходиться в прямій залежності від способу життя і характеру діяльності носіїв арго. Головною особливістю арготичної картини світу є її побутова спрямованість, іншою характерною рисою арготичного світосприйняття є його матеріалістичність [227, с. 146]. При аналізі арготичного вокабуляря з точки зору його тематичної організації О. О. Овчиннікова відзначає антропоморфічність арготичної картини світу. Про це свідчить розгорнутість такої тематичної групи як «характеристика людини» [227, с. 146–147].

Для лексики арго характерна така якість, як образність. «Відмітна риса в наших норових є якесь веселе лукавство розуму, глузливість і мальовничий спосіб висловлюватися», – писав О. С. Пушкін [59, с. 50]. Образність, характерна для арго, це образність переважно зі сфери «гумору вішальників» [31], яка в останній час повертає до себе все більш пильну увагу [40; 301].

На образність арго звертають також увагу сучасний французький лінгвіст Л.-Ж. Кальве [382, р. 35], Г. І. Ускова [333, с. 4] та ін.

Арготизми містять у собі оціночні характеристики, що вказують на степінь значущості людини, наприклад, у кримінальному світі, відображують взаємовідносини людей: «Арготизм у змозі виражати відношення людини до людини: злодія до злодія, злодія до “фраєра” і т. п.» [349, с. 9]. На оцінювання арго звертає увагу і Г. І. Ускова: «Процес арготизації визначається самою сутністю цього явища, його образністю, оцінюванням і метафоричністю, у повній мірі проявляючи соціальний потенціал мови, що захований у літературному стандарті» [333, с. 4].

Арго постійно взаємодіє з вищими рівнями мови. А. Будар підкреслює, що «французьке просторіччя, а потім і національна мова живуть завдяки арго, здобувають сили в його метафорах» [380, р. 8]. Словниковий фонд

загальнонаціональної мови збагачується і вдосконалюється за рахунок арго [249, с. 25].

На протязі ХХ ст. – початку ХХІ ст. йде процес активного проникнення арго в літературну мову. «Саме через арго літературна мова в значній мірі поповнює свій склад» [130, с. 634].

На взаємодію арго і розмовної мови звертає увагу Й. Йордан. Автор підкреслює, що частина арготичних висловів попадає в розмовну мову, де вони закріплюються і перестають сприйматися як такі. Зрозуміло, використання арготичних елементів, з точки зору кількісної, відмінно в різних соціальних категоріях. Та обставина, що одні арготичні вислови проникають у загальнонародну мову, а інші ні, пояснюється специфічними якостями кожного [144, с. 537–538]. О. О. Овчиннікова звертає увагу на стирання в ХХ ст. у французькій мові меж між фамільярною, просторічною і арготичною стратами [227, с. 20]. Найбільш змикається з просторіччям і фамільярною французькою мовою загальне арго (*argot commun*) [249, с. 34].

Відзначається взаємодія арго і територіальних діалектів. З 1930-х рр., у зв'язку з переміщенням населення територією СРСР, територіальні говори суттєво вплинули на арго. Наприкінці ХХ ст., у зв'язку з активним поповненням кримінальних елементів за рахунок представників сільської місцевості і міських окраїн, знову спостерігається запозичення в арго з нині інтенсивно вимираючих територіальних говорів [128, с. 69–70].

І. І. Колесниченко відзначає протилежний процес: перехід арготизмів у територіальні діалекти. Це часто відбувається через працівників пенітенціарної системи, солдат, матросів, молодь, інші соціальні групи, які запозичують лексику декласованих елементів і розповсюджують арготизми серед місцевого населення [153, с. 57].

Починаючи з другої половини 80-х років ХХ ст. спостерігається розширення сфер функціонування арго [130, с. 575; 333, с. 3–4]. «Арго представляє собою лексичний вокабулярій, який використовується на радіо, телебаченні, у рекламі, літературі...» [383, р. 31–32], публічній мові, газетах, журналах, кінофільмах,

пісенному жанрі і т. п. [333, с. 4]. Застосування арготизмів у перелічених засобах, жанрах додає мові оповідання не тільки виразності, але й реалістичності, є засобом утворення особливої експресивності, емоційності й оціночності. Використання арго в зазначених сферах – одна з найбільш яскравих рис сучасної дійсності [333, с. 72].

Підсумовуючи вищенаведене, зазначимо. У першій половині ХХ ст. вчені стали більше уваги приділяти дослідженням арго. У другій половині ХХ ст. – на початку ХХІ ст. інтерес до студіювання арго посилюється, розширилась географія і тематика відповідних теоретичних досліджень. У 30-і рр. ХХ ст. – на початку ХХІ ст. арго в різній степені вивчається в лінгвістичних студіях Франції, Іспанії, Румунії, Німеччини, Англії, США, Словаччини, Росії, України тощо.

У розглядаємий період дослідниками глибоко вивчені і висвітлені теоретичні проблеми за тематикою арго: історія, особливості і характеристики, форми існування, класифікація, мовні функції, лексика, словотвір, тематичні сфери арготизмів, взаємодія арго з іншими рівнями мови, сфери функціонування арго та ін.

Незважаючи на видання великої кількості теоретичних праць з арго, в оцінках дослідників цього мовного феномену немає єдності поглядів: ряд авторів розуміють арго як лексику декласованих елементів, більшість сприймають його значно ширше; продовжуються філологічні суперечки щодо природи сучасного арго: є арго таємним і умовним чи воно створено стихійно. Ці та інші проблеми потребують подальшого глибокого дослідження й узагальнення.

2.3. Висновки до розділу 2

У ХІХ ст. – на початку ХХ ст. в більшості індоєвропейських мов і в багатьох мовах інших сімей існують різні арго: бродячих ремісників і торговців, жебраків, лірників, лаборів, злочинців, різних декласованих елементів, студентів, школярів, фронтовиків тощо. На кінець ХІХ ст. арготизми широко проникають у розмовну

мову всіх шарів західноєвропейського суспільства. У цей період у Росії, Україні поширюється злодійське й вуличне арго.

Перші достатньо глибокі дослідження арго починають з'являтися наприкінці ХІХ ст. – на початку ХХ ст. Більш активно досліджується французьке, російське арго, дещо пасивніше українське й білоруське. Оцінки, трактування, характеристики арго у студіях авторів ХІХ ст. – початку ХХ ст. суттєво розходяться: від край негативної оцінки (Дж. К. Хоттен, 1859) до цілком толерантної (М. І. Греч, 1840).

На основі студіювання арго в 30-і рр. ХІХ ст. – 20-і рр. ХХ ст. доходимо висновків: а) арго притаманні такі характерні риси, особливості: 1) спадкоємність, тісний зв'язок між старими і новими арго (М. О. Грачов, В. І. Даль, В. А. Тонков); 2) соціально-групова приналежність (Г. С. Виноградов, О. Т. Горбач, М. О. Грачов, В. І. Даль, Л. О. Ставицька); 3) нестабільність, мінливість (Б. О. Ларін, В. А. Тонков та ін.), але водночас наявність основного словникового фонду арго (Г. Бауман, Й. О. Дзензелівський, Л.-Ж. Кальве, А. Ф. Потт, Ю. С. Степанов та ін.); 4) поступове зближення різних арго (Б. О. Ларін, Л. Сенеан); 5) багатозначність (В. М. Попов, В. І. Шерцьль); 6) синонімічність (В. В. Стратен, В. Ф. Трахтенберг); 7) короткість (лаконічна стислість), образність (В. І. Лебедев, Н. Смирнов та ін.); 8) вільність від вузької професійної спеціалізації (автори «Сучасної української літературної мови», В. Д. Бондалетов, Т. І. Ретінська); 9) взаємодія одне з одним і з іншими формами національної мови (В. Д. Бондалетов, О. Т. Горбач, В. М. Жирмунський, М. Коен, Л. Сенеан, М. М. Прийомишева та ін.) тощо; б) у разі випадків арго складаються більш або менш стихійно (Ш. Баллі, В. фон Вартбург, А. Доза, Г. Ено, М. Кутнер, О. Т. Ліпатов та ін.); іноді авторами є окремі люди (І. О. Бодуен де Куртене, М. І. Греч, К. Студинський, Дж. К. Хоттен, Л. Шпітцер та ін.). Арго поширюється в тісному колі людей, зв'язаних спільними інтересами або спільною справою; в) склалася закономірна традиція характеристики арго через додаткові функції: конспіративну (езотеричну), емоційно-експресивну, пізнавальну, номінативну, світоглядну, поетичну, символічну, депреціативну, захисну та ін. (В. Д. Бондалетов, М. О. Грачов, О. О. Овчиннікова,

М. М. Прийомишева та ін.); г) лексика арго багата й різноманітна; арго не стоїть на місці, воно постійно розвивається; безперервно нарощується його словниковий склад; в арго використовується широкий арсенал словотвірних засобів; г) умовні мови, арго взаємодіють: 1) між собою, 2) з рештою форм національної мови. Така взаємодія – характерна особливість мовної ситуації ХІХ ст. – початку ХХ ст. Незважаючи на тісну взаємодію різних арго між собою, кожне водночас відзначається своєрідністю, часто має регіональні відмінності.

У ХХ ст. арго змінилося. У Франції воно стало невід’ємною частиною усної мови. На території СРСР у першій половині ХХ ст. яскраво виявилось арго злочинного світу. У кінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст. в Росії, Україні арго злочинного світу широко проникає в розмовну мову широких верств населення.

У 30-і рр. ХХ ст. – на початку ХХІ ст. арго різною мірою досліджують лінгвісти Франції, Іспанії, Румунії, Німеччини, Англії, США, Словаччини, Росії, України тощо. Водночас погляди авторів на сутність арго розходяться, вона в мовознавстві є досить розмитою і дифузною. Експланаторним видається визначення арго В. В. Хіміка (2000) і Л. О. Ставицької (2005), згідно з яким арго виступає як закрита лексична підсистема спеціальних номінацій, які обслуговують вузькі соціально-групові найчастіше професійні інтереси.

На основі студіювання арго в 30-і рр. ХХ ст. – на початку ХХІ ст. доходимо висновків: а) дослідники зазначеного періоду виділяють такі характерні особливості арго: 1) характер спеціальної мови, притаманної певній соціальній групі (автори «Сучасної української літературної мови», Дж. Гамперц, А. Доза, Г. Ено, Й. Йордан, М. Коен, У. О’Грейді, П. Ондрус, В. В. Хімік, В. О. Хом’яков та ін.); 2) змішаний характер; нечіткість, розмитість меж; динамічна природа (В. С. Єлістратов, О. О. Овчиннікова); 3) різноманітність форм існування (О. С. Ахманова, Ж. Вандрієс, Ф. Гаде, А. Доза, В. С. Єлістратов, Й. Йордан, М. Т. Дьячок та ін.) тощо; б) дослідники виділяють такі головні функції арго: конспіративна, ідентифікувальна, номінативна, експресивна; при цьому вчені відзначають, що значення і вплив конспіративної функції помітно знизилися; в) розвиток арготичної лексики в різних індоєвропейських мовах виявляє в

основному однаковій тенденції (В. М. Жирмунський), проте кожне національне арго має свою специфіку (В. С. Єлістратов); г) арго постійно взаємодіє з вищими різновидами національної мови: літературною мовою, просторіччям, (А. Будар, І. І. Колесниченко, Г. І. Ускова). Словниковий фонд загальнонаціональних мов збагачується й удосконалюється за рахунок арго (В. С. Єлістратов, Й. Йордан, О. О. Овчиннікова, Т. І. Ретінська). Арго і територіальні діалекти взаємодіють між собою (М. Т. Дьячок, І. І. Колесникова); г) спостерігається розширення сфер функціонування арго. Лексичний вокабулярій арго використовується в публічній мові, рекламі, засобах масової інформації, художній літературі, кінофільмах, пісенному жанрі. Використання арго в зазначених сферах – одна з найбільш яскравих рис сучасності.

Багато теоретичних питань, пов'язаних з арго, ще глибоко не вивчені. Це стосується, зокрема, словотвірної системи арго, яку в низці лінгвістик охарактеризовано фрагментарно; у мовознавстві відсутній сталий погляд на класифікацію арго та ін. В оцінках дослідників немає єдності поглядів на низку питань: 1) деякі автори трактують арго як лексику декласованих елементів, але більшість учених сприймає його значно ширше; 2) продовжуються філологічні дискусії щодо природи сучасного арго: арго є таємним і умовним, чи воно створене стихійно. Перелічені та інші проблеми потребують подальшого глибокого розгляду.

Основні положення цього розділу викладені в публікаціях автора [269; 271; 274; 276; 277].

РОЗДІЛ 3

ЖАРГОН У СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИХ СТУДІЯХ

(40-і рр. ХІХ ст. – ПОЧАТОК ХХІ ст.)

3.1. Загальнотеоретичне вивчення жаргону в соціолінгвістиці

40-х рр. ХІХ ст. – 20-х рр. ХХ ст.

Студіювання жаргону має багату історію; зазначений феномен давно привертає увагу лінгвістів. Це зумовлене широкими можливостями жаргону в плані збагачення мови, його особливостями в національних мовах, відсутністю сталих критеріїв і оцінок. Не випадковим є, наприклад, твердження Дж. К. Хоттена (1859) щодо жаргону мистецтва: «Нелегко знайти термін, такий же легкодоступний освіченим читачам, як і прийнятий самими художниками. При правильному використанні такі термінології допустимі» [662]. Значний інтерес представляє жаргон минулих років, ураховуючи дефіцит відповідних досліджень.

Уже в 40-і рр. ХІХ ст. – 20-і рр. ХХ ст. існувало багато різних жаргонів. У ХІХ ст. в Німеччині превалує молодіжний жаргон, носіями якого була винятково учнівська молодь [259, с. 375]. До 1850 р. мова німецької учнівської молоді називалася *буршеською*. Це корпоративна мова молоді чоловічої статі, яка навчалася в німецьких університетах; тут, власне, молодіжний жаргон і сформувався [459, с. 2].

На початку ХХ ст. звертає на себе увагу базельська студентська мова (мова студентів Базельського університету), яка увібрала в себе все різноманіття німецького жаргону молодих людей з інших університетів, усе, що було накопичене за попередні століття [482, с. III].

На початку ХХ ст. студентський жаргон виходить за межі університетів, коло його носіїв розширюється. «Своєю» мовою вже користуються гімназисти, школярі, учні реальних училищ та ін., вона проникає в розмовну літературну мову. По суті, це вже єдиний молодіжний жаргон [257, с. 142, 169], що впливає й на мову інших шарів населення, особливо в маленьких університетських містах [400].

У 1909 році Г. Гірт здійснив першу систематизацію німецьких спеціальних мов (Sondersprachen), виділивши чотири групи таких мов (жаргонів): 1) професійні мови (Berufssprachen): мова селян, мисливців, гірників, ремісників, купців, моряків, солдат, злочинців, мова філософів, математики, граматики; 2) мови станів (Standessprachen): мова релігії, юриспруденції, канцелярська мова, мова поетів; 3) мови статі (Geschlechtssprachen): жіноча мова, чоловіча мова; 4) мови вікових класів (Sprachen der Altersklassen): мова годувальниць, молоді, школярів, студентів. Причому студентській мові дослідник надає особливого значення, вважаючи її одночасно мовою певного вікового класу і певного стану [441, s. 244].

Англійський дослідник Дж. К. Хоттен (1859), аналізуючи соціальні діалекти, виділяє сленг, що використовується «суспільством» – більшістю носіїв англійської мови всіх шарів суспільства (не називаючи його загальним сленгом), і сленг різних професій, занять і груп (не називаючи його спеціальним сленгом) [443, p. 34–70], (в англійській мові жаргони звичайно включаються до поняття *спеціальний сленг* [343, с. 70]).

Дж. К. Хоттен зафіксував цілу низку жаргонізмів, зокрема: соціально-професійні: (військово-) морський жаргон, військовий жаргон, театральний жаргон, жаргон друкарів, жаргон юристів; соціально-корпоративні: жаргон університетський, шкільний жаргон, злодійський жаргон, боксерський жаргон, жаргон бродяг, парламентський жаргон та ін. [664, s. 71–346].

Класифікація соціальних діалектів Г. Баумана (1887) відрізняється від класифікації Дж. К. Хоттена. Г. Бауман виділяє в сфері сленгу, за його співвідношенням з класами суспільства, «низький сленг» і «високий сленг». До «низького» сленгу автор відносить два найбільш вірогідних і легко вичленованих різновиди “Abstufungen” англійської мови: 1) мову, або жаргон, солдат (“Soldatensprache”, або “Soldatenjargon”), наприклад: blue pill «куля»; 2) мову матросів і моряків (“Matrosensprache”, або “Seemannssprache”), наприклад: long-haired chum «дівчина». «Високий» сленг автор розглядає як сленг «вищого товариства» або «світу» [633, p. XXX–CXIV].

А. Барер і Ч. Г. Леланд (1889) додержуються класифікації жаргонів, прийнятої Дж. К. Хоттеном [664, s. 71–346], фіксуючи соціально-професійні і соціально-корпоративні жаргони. Виділені авторами жаргони охоплюють британський, американський, англо-індійський і австралійський ареали [629, р. V–XI, XIII–XXIII].

Дж. С. Фармер і У. Е. Хенлі (1890 – 1904) фіксують жаргони: 1) соціально-стратифікаційні і в їх складі, зокрема, загальний жаргон або сленг; 2) соціально-професійні; 3) соціально-корпоративні [652].

У США в другій половині XIX ст. побутують професійно-корпоративні жаргони: університетський [659]; гравців в азартні ігри (gamblers), більярдистів (billiard-players), брокерів (brokers) і боксерів (pugilists) [671].

На початку XX ст. Дж. Б. Грінаф і Дж. Л. Кіттрідж виділяють жаргони гуманітарних наук, філософії, релігії, школярів, студентів, моряків, різних професій, торговців, соціальних класів, державних службовців, мистецтва, спорту [428].

Ш. Баллі (1909) у французькій мові відзначає наявність своїх жаргонів майже у всіх великих закритих навчальних закладах. Також фіксує жаргон м'ясників, злодійський жаргон тощо [19, с. 278].

Слово *жаргон* було запозичено російською мовою з французької в середині XIX ст. [169, с. 66]. Термін і поняття *жаргон* (1863) увів В. І. Даль [578, Т. 1, с. 1312]. У лінгвістичний ужиток слово *жаргон* проникло тільки на початок XX ст. [169, с. 66].

У другій половині XIX ст. – на початку XX ст. в Росії побутують жаргони шахраїв, злодіїв, різних професій (кравецький і перукарський, крющників, відходництва, книжкової торгівлі та ін. [163, с. 68; 616, с. 177–178]), робітників фабрик і заводів, селянський, солдатський, молодіжний, бурсацький, кадетський, гімназичний, інститутський, училищний, студентський, шкільний та ін. Жаргонним утворенням є так звані класові мови – дворянська, купецька та ін. [151, с. 176]. П. Фабричний відзначає, що на початку XX ст. в Росії кожна суспільна група людей має свою особливу «мову», в яких побуває маса особливих слів і

виразів, зрозумілих і добре відомих тільки носіям цих «мов» [616, с. 177–178]. Носіями жаргону є в більшій частині молоді люди. Після революційних подій 1917 р. молодіжний жаргон бурхливо розвивається, мова учнів, підлітків і молоді вбирає від бездоглядних багато «блатних» словечок [26, с. 32]; з'являється «нова пролетарська мова»: блатна мова деяких професій [284, с. 126, 164], дитяча блатна мова, злодійська мова школярів та ін. У 20-і – на початку 30-х рр. ХХ ст. поширена мова бездоглядних дітей. Вона близька мові злодіїв і має багато спільного з дитячими таємними мовами [315, с. 198].

В Україні на кінець ХVІІІ ст. – впродовж ХІХ ст. побутує бурсацько-семінарський жаргон [312, с. 26, 114, 140–141]. У ХІХ ст. – на початку ХХ ст. засвідчено кримінальний, професійний жаргони. Л. О. Ставицька [312, с. 171] виділяє дві мовні стихії побутування кримінального жаргону в Україні: 1) західноукраїнський кримінальний жаргон, тісно пов'язаний з польським, чеським та німецько-їдиш; 2) кримінальний жаргон Центральної та Східної України, пов'язаний з відповідним жаргоном російських міст чи Сибіру [270, с. 589]. К. В. Широцький (1904 – 1906), крім бурсацько-семінарського, фіксує жаргони: морський, друкарський, шахтарський, копачів скарбів, ковалів, тюремний тощо [355, с. 175].

Деякі дослідники до жаргонів відносять жаргонізовані варіанти португальської, іспанської, французької, англійської мов, відомі під назвою біч-ламар, які виникли і мали місце в процесі колонізації останніх століть, зокрема і в ХІХ – ХХ ст., народів Африки, Індії, Далекого Сходу, Філіппін та ін. [28, с. 519–520; 359, с. 134].

Жаргон часто використовується в торгівлі серед людей різної національності, тоді його називають лінгва франка (*lingua franca*), піджин-інглиш, лінгва франка, відомий як чинукський жаргон [28, с. 520; 359, с. 134]. У Західній Африці на ґрунті торгівлі рабами відомі торгові жаргони: *petij negre*, негрсько-англійський, негрсько-португальський. Указані жаргони Р. Й. Шор (1926) називає «змішаними мовами» [359, с. 134].

Упродовж другої половини XIX ст. – початку XX ст. лінгвісти Європи та США приділяють певну увагу жаргону, висвітлюють питання його походження та функціонування. Але на той час жаргон фіксувався переважно в глосаріях та словниках. Теоретичних досліджень було обмаль [278, с. 75].

Великий резонанс і високу оцінку серед учених (М. Гейне (1895), Й. Шмідт (1895) [534; 440]), які досліджували студентську мову, визвала праця Ф. Клуге «Німецька студентська мова» [459]. Автор глибоко проаналізував студентську мову того часу, приділив увагу етимології жаргонізмів, докладно зупинився на ролі запозичень, особливостях словотвіру і метафоризації [257, с. 49–50]. І. Мейер докладно дослідив джерела поповнення студентського жаргону, зіставив жаргонну лексику студентів Базельського університету з жаргонізмами словника І. Фольмана [691] [482, s. VI, XXVII–XXVIII]. У вказаних лінгвістичних працях (І. Мейер (1910), Ф. Клуге (1895) [459; 482]) реалізуються перші спроби загальнотеоретичного осмислення молодіжного соціолекту [257, с. 50].

Мову гімназистів і студентів вивчав А. Гетце [423], німецьких школярів – Ф. Мельцер [484].

На початку XX ст. німецькі соціолінгвісти починають проявляти увагу і до інших спеціальних мов. Ф. Клуге [666] дослідив злочинський жаргон, К. Бергман [377] – мову солдат [164, с. 54].

У Німеччині з другої половини 20-х рр. XX ст. і, особливо, з приходом до влади націонал-соціалістів (початок 30-х рр. XX ст.), припиняються всі дослідження з вивчення молодіжного жаргону німецької мови [497, s. 1], а також інших жаргонів.

Ш. Баллі (1909) дослідив жаргон у французькій мові. Відмітив труднощі в його вивченні, специфічність, виділив особливості жаргону, звернув увагу на його зв'язок з іншими формами мови [19, с. 278].

Одним з перших теоретичних дослідників жаргону на англомовному ґрунті є Дж. К. Хоттен (1859) [443, р. 34–70; 664, р. 71–346]. Дьюкейндж Англікус зафіксував професійні і корпоративні жаргони [648]. Певний внесок у дослідження

жаргонів зробили Г. Бауман (1887), А. Барер і Ч. Г. Леланд (1897), Дж. С. Фармер і У. Е. Хенлі (1890).

У XIX ст. жаргон було зафіксовано в низці англomовних видань США. У 1851 р. Б. Г. Хол видає на американському мовному ґрунті книгу “A Collection of College Words and Customs”, в якій наведено, поряд з університетськими термінами, список університетського жаргону США, Німеччини [659].

Дж. Метсел у своїй праці зафіксував професійно-корпоративні жаргони на американському ґрунті з використанням адаптованого британського матеріалу [671].

У Росії з середини XIX ст. в газетах, журналах, рукописах уміщуються невеликі переліки або глосарії, в яких фіксується лексика умовно-професійних жаргонів [281, с. 195].

В. І. Даль у своєму Тлумачному словнику (1863 – 1866) представив: 1) *афеню, офеню, офенську мову* більш як професійний, або цеховий, жаргон, суміжний з мовою злодіїв, конокрадів, а також з мовою декласованого середовища – бідних, бродяг, циган [578, Т. 1, с. 76–77]; 2) *байкову мову* більш як професійний, але вже власне злодійський, а тому вкрай табуйований і навмисно малозрозумілий, жаргон маргінального середовища [578, Т. 1, с. 98]; 3) *музику* як специфічний прояв останнього, отже як повністю закритий і незрозумілий для не свого, не ознайомленого жаргон декласованих представників суспільства [578, Т. 2, с. 934–935] [220, с. 70–71].

Субстандартну лексику учнів у 1863 р. зафіксував М. Г. Пом’яловський у творі «Нариси бурси» [244]. О. А. Аніщенко [6, с. 109–111] звертає увагу, що наприкінці XIX ст. автори літературних і мемуарних творів частіше звертаються до терміну *жаргон* – бурсацький, кадетський, гімназичний, інститутський, училищний та ін. [270, с. 588–589].

Кінець XIX ст. – початок XX ст. характеризується сполученням лексикографічних праць і теоретичних досліджень некодифікованих різновидів мови в русистиці [347, с. 10], зокрема жаргонів.

Вагомий внесок у дослідження злодійського арго, кримінального жаргону в кінці XIX ст. – на початку XX ст. внесли І. Д. Путилін [602], Н. Смирнов [605], І. К. Авдеєнко (Ванька Бец) [557], В. Ф. Трахтенберг [614], В. І. Лебедев [590; 591], В. А. Тонков [612] та ін.

На початку XX ст. з'являються перші дослідження особливостей мови молодих людей. Мову семінаристів вивчає Д. Зеленін [136, с. 113]. У післяреволюційну епоху у студіювання мови молоді значний внесок зробили П. М. Селіщев (обґрунтував існування молодіжного жаргону як особливого мовного варіанта), С. О. Копорський (дослідив особливості шкільних жаргонізмів) [289, с. 78–79; 158, с. 91–92].

У 20 – 30-і рр. XX ст. дослідницьке зацікавлення до різних жаргонів різко зростає в зв'язку із соціальними і мовними змінами того часу. Жаргонам приділяють увагу такі авторитетніші вчені, як В. М. Жирмунський, Б. О. Ларін, Д. С. Ліхачов, Є. Д. Поливанов та ін. [169, с. 66].

Одні з перших згадок про жаргонізми в українській мові зустрічаємо в часописі «Северная пчела» (1854); в «Одесском вестнике» (1866) – розкриваються значення жаргонізмів одеських комерсантів [365, с. 10].

О. Т. Горбач у праці «Львівські проступницько-тюремні арготизми (до 1930-х років)» [90] характеризує від другої половини XIX ст. західноукраїнський кримінальний жаргон, тісно пов'язаний з польським, чеським та німецько-їдиш [312, с. 171].

Згадки про жаргон молодих людей (учнів університетів, закритих навчальних закладів) трапляються в лінгвістичній літературі вже з 2-ї половини XIX ст. [312, с. 114]. Вивченню бурсацько-семінарського жаргону значну увагу приділили К. В. Широцький (1904 – 1906) [355, с. 175–180; 622, с. 181–206], Й. О. Дзензелівський [119, с. 353–359; 120, с. 167–174].

У XIX ст. – на початку XX ст. ще немає чіткої диференціації жаргонів, однак в більшості мов уже виділяються дві основні групи: 1) молодіжні жаргони, 2) професійні і корпоративні жаргони.

Молодіжний жаргон у цей період домінує в багатьох мовах, у першу чергу жаргон учнівської молоді. У Німеччині, Англії, США, Франції, Росії поширені студентський і шкільний жаргони; в Україні – бурсацько-семінарський. На початку ХХ ст. в Росії зафіксовані жаргони: кадетський, гімназичний, інститутський, училищний, безнаглядних та ін.

У ХІХ ст. – на початку ХХ ст. в багатьох мовах фіксуються професійні, соціально-професійні, соціально-корпоративні жаргони.

В. М. Жирмунський характеризує професійні (корпоративні) жаргони як слова, що входять до складу деяких професійних «мов», позначають більш широке коло явищ професійного побуту, мають у загальній мові інші, стандартні позначення. Вони зрозумілі тільки у вузькому колі обізнаних. Так, німецькі моряки називають капітана – *de Olle* «дід» (нижньонімецьке “*der Alte*”), старшого штурмана – *de Grote* «великий» (“*der Grosse*”), жаргонні слова використовуються матросами для їжі і пиття і т. п. [460, s. 112]. Найбільш сприятливі перспективи для розвитку професійних жаргонів мають місце при корпоративно-цехових відношеннях. Аналогічні явища спостерігаються і в корпоративно-замкнених професійних групах невиробничого характеру, наприклад, серед солдат і матросів, серед учнів (особливо в закритих учбових закладах) та ін. [133, с. 115].

Яскравим прикладом жаргонної творчості є жаргони діючих армій епохи імперіалістичної війни. Їм притаманні цілком аналогічні тенденції розвитку в мовах різних воюючих країн (К. Bergmann (1916), О. Mausser (1917), Th. Imme (1917), G. Hochstetter (1916), R. Delcourt (1917), L. Sainéan (1915), A. Dauzat (1918), G. Esnault (1919), С. А. Smith (1920), Е. Fraser, J. Gibbons (1925)), наприклад, незвичайна швидкість розповсюдження окопного жаргону [133, с. 116–117], використання метафоричних іносказань іронічного, частково евфемістичного характеру у відношенні предметів бойової обстановки, багата синоніміка та ін. [539, s. 45].

К. Бергман у німецькій лінгвістиці звертає увагу на жаргон солдат [377], чії характеристики багато в чому схожі з мовою студентів (спеціальний словник, значно відмінний від загальноживаного словникового складу і словників

професійних мов. Тематика його зв'язана головним чином з такими явищами, як авторитарне керівництво, небезпека, зброя, смерть, сексуальне життя. Основним способом утворення складових його лексичних одиниць є метафоричні переноси та інші тропи) [164, с. 54].

У XIX ст. – на початку XX ст. в Німеччині, Франції, Англії, США, Росії, Україні та ін. фіксується жаргон декласованих елементів (злочинців, злодіїв, шахраїв, гравців в азартні ігри тощо) [19, с. 278; 312, с. 173; 616, с. 177–178; 355, с. 175; 441, с. 244; 664, с. 71–346; 666 та ін.]. В. А. Тонков уважає, що злодійський жаргон неможливо розглядати розрізнено від інших жаргонів, які з ним тісно зв'язані [613]. В. І. Лебедев звертає увагу на інтернаціональний характер жаргону злочинців [592]. В. В. Стратен указує на еволюцію жаргону. На території колишнього СРСР блатна мова післяреволюційної епохи зазнала деяких змін: вона стала набутком вулиці, перестала бути таємною, утрачала своє значення, як арго [321, с. 139].

Трактування жаргону в XIX ст. – на початку XX ст. в різних мовах значно відрізняється. У російську мову з французької слово *жаргон* [jargon] запозичується в широкому значенні «Наріччя, говір, місцева мова, вимова» [578, Т. 1, с. 1312], але російська мова успадковує багатозначність цього слова з французької: «Жаргон (французьке), зіпсоване наріччя, місцева мова, говір; також мова, вигадана для певної мети, наприклад, мова злодіїв» [611, Т. 2, с. 154]. На протязі XIX ст. слово *жаргон* використовувалося в узагальненому нетермінологічному значенні, тому його використання у відношенні окремих соціальних діалектів не стало принциповим і в XX ст. [247, с. 14].

У тлумаченні В. І. Даля підкреслюється відмінність жаргону від кодифікованої мови, однак значення терміна не має зневажливого відтінку [35, с. 59]. У Брокгауза та Єфрона [564, с. 724] до такого розуміння додається нове: «зіпсоване наріччя», а також пояснення: «жаргони іноді вигадують для певної мети, наприклад, жаргони злодіїв, жебраків та ін.». «Певна мета» означає не що інше, як герметизацію словесного спілкування; до того ж термін набуває негативно-оцінного забарвлення [312, с. 32].

К. В. Широцький характеризує жаргон як специфічний і для загального розуміння не зовсім приступний запас слів [355, с. 175].

В англійській лінгвістиці термін *jargon* до початку ХХ ст. використовувався як синонім до терміна *slang*. Проте, на думку Е. Партріджа (1933), ним краще іменувати науково-технічну термінологію і професіоналізми [514, р. 2–348].

Американські лінгвісти Дж. Б. Грінаф і Дж. Л. Кіттрідж бачать у жаргоні «класичний діалект», що формується будь-яким обмеженим колом, об'єднаним загальними інтересами, наприклад, школярами, студентами, матросами, державними службовцями та ін. Жаргон охоплює майже всю, зовсім не ангельську частину суспільства [428].

Ш. Баллі (1909) у французькій лінгвістиці відзначає специфічність жаргону і наявність значної плутанини в його характеристиці; сприймає жаргон як особливий словник, що зароджується частіше всього в замкненому середовищі, відокремленому від зовнішнього світу або виключеному із суспільства. Головну особливість жаргону бачить у тому, що він стоїть поза мовою, так само, як середовище, що його утворює, стоїть за межами суспільства; ті, хто говорять на жаргоні, часто користуються ним для того, щоб інші їх не розуміли [19, с. 278].

Г. В. Цибулевська відзначає: «На думку Ш. Баллі [19, с. 278], жаргон – це незрозуміла, таємна мова замкненого кола людей» [347, с. 15].

Уже наприкінці ХІХ ст. – початку ХХ ст. багато лінгвістів жаргон розуміють переважно як мову окремої соціальної групи. В. В. Стратен зазначає, що кожна відокремлена соціальна група, яка має свої специфічні професійні інтереси, створювала різними шляхами спеціальні слова, розвинуті в цілий жаргон [321, с. 113]. Американські лінгвісти Дж. Б. Грінаф і Дж. Л. Кіттрідж вважають, що будь-яке обмежене коло (навіть якщо воно дуже обмежене), об'єднане загальними інтересами, обов'язково формує свій «класичний діалект», такий як у школярів, студентів, матросів, мандруючих моряків, державних службовців (це може бути як жаргон, так і сленг) [428]. На думку Ш. Баллі (1909), жаргон зароджується частіше всього в замкненому середовищі, відокремленому від зовнішнього світу або виключеному із суспільства [19, с. 278]. К. В. Широцький пише, що люди окремих

професій і навіть станів виробляють для себе цілий запас необхідних слів, і відповідно змінюють під це всю свою мову [355, с. 175]. П. Фабричний також стверджує, що кожна суспільна група людей має свою особливу «мову» [617].

Жаргонна лексика відзначається емоційністю, експресивністю, гумором. Уже в лексиці німецького студентського жаргону в XVII – XIX ст. відзначається багатство експресивно-оцінних синонімів, жартівливість, іронія [316, с. 218].

Жартівливість, влучність, дотепність характерні і бурсацько-семінарському жаргону. Задля цього бурсаки використовують навіть мову церковно-слов'янську, – мову святого Письма й церковних книг; також ласкаві й поменшуючі бурсацькі імена (наприклад: *Куньо* (Яків), *Гесьо* (Григорій)) [355, с. 177, 179]; певні суфікси: *фотографчик* – фотограф; *шинелина* – шинеля; *закусменти* – закуска [312, с. 131].

Експресивність, гумор були притаманні і школяризмам. У різних учбових закладах Росії в XIX ст. примірних учнів називали *башка*, *бонсюжешка*, *гиноскдока* та ін. Цілий синонімічний ряд існував і для експресивних позначень педагогів та вихователів: (російська мова) *зверь*, *локомотив*, *мушник* та ін. Метафорика і гумор лежать в основі жартівливо-іронічних найменувань навіть для суворих покарань, що побутували в XIX ст. в учбових закладах [558, с. 25].

На емоційність жаргону звертає увагу П. М. Селіщев (1928). Автор пише про те, що школярі й фабрично-заводська молодь переймають мовленнєву манеру, жаргонні слова в безнаглядних, бо сприймають їх як слова особливої емоційної значущості [290, с. 78].

Жаргонна лексика відзначається тематичною направленістю. У XIX ст. – до 30-х рр. XX ст. в німецькій молодіжній мові найбільш широко були представлені позначення осіб, які не є студентами. Наступною за об'ємом була група позначення людей за їх характерними рисами, частіше всього негативними. Майже так само різнобічними були і позначення студентів, які диференціювалися в залежності від року навчання, фінансового положення і т. п. Доволі численні найменування алкогольних напоїв і тютюнових виробів, дуелей, зброї і різновидів покарання, а також осіб жіночої статі [164, с. 52–53].

Різноманітною тематикою відзначалися й інші німецькі спеціальні мови. Наприклад, тематика солдатської мови була зв'язана головним чином з такими явищами, як авторитарне керівництво, небезпека, зброя, смерть, сексуальне життя [164, с. 54].

У Росії в XIX ст. в шкільному жаргоні використовувалися традиційні молодіжні теми, зв'язані з навчанням ((російська мова) *стипуха* «стипендія», *шпора* «шпаргалка», *училка* «вчителька»), проведенням часу ((російська мова) *оттяг* «відпочинок, розслаблення, задоволення», *оттопырится* «отримати задоволення, розслабитися») [624].

Тематичний склад бурсацько-семінарського жаргону вміщує в собі теми, зв'язані, в першу чергу, з людиною, картиною світу, биттям, покаранням, лайкою, навчанням та ін. [312, с. 118–127].

Жаргонна лексика так само, як усе в мові, історично мінлива. Жаргонні слова конкурують між собою. Усе менш виразне виявляється в значній мірі схильним до зникнення [293, с. 493]. Зміни в лексико-фразеологічному складі жаргону, тобто поява нових лексем і фразем та втрата старих, відбуваються порівняно швидко [120, с. 172]. Особливо швидко і постійно змінюється злодійська мова, вона нестійка в часі [612, с. 50–89].

Уже в XVIII – XIX ст. студентська мова з її постійно змінною семантикою представляла собою надзвичайно рухомий шар лексики німецької мови. Це підтверджується численними прикладами, зареєстрованими в словнику Ф. Клуге [459].

На швидку зміну студентського жаргону звертає увагу Б. О. Серебренніков [293, с. 494]. М. Ю. Россихіна відзначає прозорість меж і рухомість російського шкільного жаргону [257, с. 104]. Окремі жаргонізми, знайомі школярам, але які по суті не були потрібні, швидко зникли з їх мови. У той же час, довше всього існують слова, що позначають явища і факти, близькі до життя школяра, назви почуттів, настроїв, людські відношення, лайки, погрози тощо [158, с. 96].

Швидко змінюється і бурсацько-семінарський жаргон. Й. О. Дзендзелівський звертає увагу на значну відмінність бурсацького жаргону кам'янець-подільських

семінаристів станом на першу половину 50-х рр. XIX ст. порівняно з 1904 – 1906 рр. Однаковими виявилися лише 5 жаргонізмів. За 50 років у лексичному складі відбулися докорінні зміни, це став ніби інший жаргон [120, с. 171–172].

Л. О. Ставицька досліджує подальшу еволюцію молодіжного соціолекту на прикладі аналізу вокабулярія, наведеного В. Щепотьєвим [363], автором класичної праці «Мова наших школярів» [312, с. 136]. Постреволюційна епоха внесла суттєві зміни в молодіжну мову, збагачену за рахунок кримінального аргю, тогочасного міського фольклору. Слідів вокабулярія, наведеного К. В. Широцьким (1904 – 1906), практично немає в молодіжному соціолекті, який побутував за чверть віку (тобто в 1920-ті рр.) [312, с. 136].

Незважаючи на очевидний висновок щодо мінливості і рухомості жаргонної лексики, усе ж необхідно визнати її певну стійкість. Аналіз буршеської лексики XIX ст. показує, що доля жаргонізмів, які існують у ній, різна. Деякі з них живуть тривалий час, інші – фіксуються в одному якому-небудь словнику і пізніше ніде більше не трапляються. Особливо багато такої лексики в словнику І. Фольмана: *Krumm, Landdachs, tappiren, versaufen, Zebu, Zofe* та ін. [691].

І. Мейер, зіставивши жаргонну лексику студентів Базельського університету, представлену в словнику “Basler Studentensprache” [631], з жаргонізмами словника І. Фольмана [691], дійшов висновку, що велика кількість жаргонізмів першої половини XIX ст. використовується до цього часу [482, s. XXVII–XXVIII].

У більшості своїй жаргонна лексика розповсюджується на всю територію використання тієї або іншої мови. Водночас є жаргони, характерні для певних регіонів. У XIX ст. в німецькій молодіжній лексиці трапляються жаргонні лексичні одиниці регіональної приналежності: баварські, північнонімецькі, швейцарські тощо [691, s. 81, 279].

Б. О. Серебренніков також звертає увагу на жаргонну лексику, яка виявляє територіальні різниці [293, с. 492]. Згадуючи свої гімназичні роки, Є. Д. Поливанов писав: «Я пам’ятаю, як нам у другому-третьому класі, наприклад, у голову не приходило вживати в розмові між собою слово “пригостити”: воно регулярно замінювалося через “фундувати”, “зафундувати”. Зовсім не використовувалося і

слово “товариш” у таких, наприклад, випадках як “він – гарний товариш”: потрібно було сказати кулей, “гарний товариш” – штрам кулей тощо» [240, с. 161]. Мабуть, це був якийсь місцевий гімназичний жаргон міста Риги [293, с. 492].

В. А. Тонков, дослідивши злочинський жаргон, відзначає, що в словниках московських в'язниць переважав архаїчно-національний елемент, а в мові злочинців західних в'язниць відчувався західний вплив [612, с. 55].

Жаргонізмам притаманна багатозначність. Особливо це характерно для німецької молодіжної лексики. Підтвердженням є матеріал словника І. Фольмана. Більшість наведених у словнику лексем багатозначні, і кількість значень доходить іноді до 100. Яскравим підтвердженням є, наприклад, жаргонізм *Besen*, для якого І. Фольман указує 24 значення [691, с. 48, 387–388].

На багатозначність німецьких студентських жаргонізмів звертає увагу Ф. Клуге. Причому спостереження Ф. Клуге дозволяють прослідити, як змінювалися значення окремих слів на протязі цілого століття з середини XVIII ст. – до середини XIX ст. [459, с. 77, 81].

Важливою рисою жаргонної лексики є позитивність. З приводу молодіжного жаргону М. Ю. Россихіна відзначає, що, незважаючи на велику кількість жаргонних найменувань для явищ, негативних з точки зору моралі і суспільної думки, молодіжний жаргон був і залишається позитивним. Молоді люди вкладають у свою мову все своє молодіжне завзяття, позитивну енергетику і захопленість. Про це свідчить великий арсенал жаргонних прикметників зі значенням “sehr gut, klasse, super” в студентському соціолекті XIX ст. [259, с. 376].

Важливим для дослідження жаргону є питання поповнення жаргонної лексики. У XIX ст. – першій чверті XX ст. основними джерелами поповнення жаргонів (молодіжного, студентів і школярів) були діалекти, аргі, запозичення з іноземних мов, метафоризація, нормативна лексика, словотвірна деривація [257, с. 71, 106, 141–142, 144, 169], [558].

Лексичними джерелами бурсацько-семінарського жаргону є: 1) українська мова, 2) територіальні діалектизми, 3) тогочасні соціолектні системи, 4) запозичення з інших мов, 5) біблійні вислови [312, с. 127–130].

Кримінальний жаргон другої половини XIX ст. – першої третини XX ст. увібрав чимало елементів із власне лірницької мови, а також запозичень: з німецької мови, з німецького арго, з їдиш, з польської мови, з польського арго, з чеського арго, з угорської мови, з циганської мови, з французької мови, з італійської мови [312, с. 172–173]. Немало жаргонізмів – з українського мовного джерела [312, с. 173]. Злодійський жаргон характеризується активним використанням метафоричних і метонімічних утворень і слабим – «механічних» прийомів маскуванню слів [284, с. 192].

Метафоричний перенос значень трапляється не тільки в жаргоні [14; 7], але в жаргоні він «особливий», являючись самим продуктивним способом поповнення словникового складу жаргону [474; 400], [257, с. 145, 169–170].

Потужним джерелом поповнення різних груп жаргонів є запозичення, у першу чергу: з інших субстандартів (особливо арго), іноземних мов, діалектів. Запозичення російським і німецьким молодіжним жаргоном лексики з нормативних іноземних мов, а також з іноземних соціолектів свідчить про те, що в XIX ст. жаргон, особливо студентський, був інтернаціональним явищем [257, с. 109–110; 258, с. 287].

У другій половині XIX ст. – на початку XX ст. лінгвісти звертають увагу на взаємодію жаргону з іншими формами мови, вплив жаргону на просторіччя, літературну мову. Ш. Баллі (1909) відзначає: «Жаргонне слово, як тільки воно виходить за межі свого середовища і одержує більш широке розповсюдження, майже завжди поповнює собою словник просторіччя» [19, с. 278].

В. О. Хом'яков у книзі «Уведення у вивчення сленгу – основного компоненту англійського просторіччя» наводить приклад поступового перетворення слова blazer (Cambridge, 1880) з жаргону студентів Кембриджу в загальновідомий термін зі значенням «спортивна куртка» для всіх шкіл і університетів Великобританії [478, р. 35].

Є. Д. Поливанов у російській мові відзначає проникнення в стандартний словник слів, словосполучень і стійких виразів зі сфери жаргону: 1) словника

фабрично-заводських робітників; 2) матроського словника; 3) «блатного» жаргону людей темних професій [239, с. 114].

Особливо характерно проникнення в розмовну і літературну мову елементів злочинського жаргону. На цей фактор, відносно багатьох мов, звертає увагу Б. О. Ларін (1928) [174, с. 176]; про це пише і В. А. Тонков [613]. П. М. Селіщев, С. О. Копорський відмічають активний вплив на мову учнів шкіл, фабрично-заводської молоді злочинського жаргону в 20-і рр. ХХ ст. [289, с. 78–79; 158, с. 91].

Є підстави стверджувати про входження в ХІХ ст. – на початку ХХ ст. елементів бурсацько-семінарського жаргону, іноді з незначними семантичними змінами, до лексичного складу української мови. Це підтверджується наявністю в словнику Б. Д. Грінченка (1907 – 1909) низки лексем, що відповідають вокабулярію бурсацько-семінарського жаргону [312, с. 138].

Можливість взаємопроникнення різних жаргонів неодноразово відмічалася дослідниками цього питання. Жаргони часто використовують лексику інших жаргонів. При цьому рух жаргонної лексики і зміна її семантики з бігом часу спостерігаються не тільки всередині мови одної соціальної групи, але і перехід її з одного соціолекту в інший. Такі слова злочинського жаргону, як (російська мова) *кимать* «спати», *кич* «в'язниця», *похлить* «піти» тощо, запозичені з умовної мови мандруючих торговців-офеней [72, с. 44–52]. У ХІХ ст. жаргонна лексика солдат, моряків, робітників піддалася сильному впливу злочинського жаргону, який таким чином різними шляхами проник у простонародну паризьку і провінціальну мову [528]. У появі і розвитку німецької історичної студентської мови велику роль зіграло злочинське аргю. Про те, що аргю нарівні з діалектною лексикою і класичними мовами стало матеріалом для утворення студентської мови пише І. Мейер [482, s. VI]. На протязі трьох століть спостерігається перехід з аргю в молодіжний жаргон, з молодіжного жаргону в аргю тощо [257, с. 138].

Із злочинського жаргону в студентський увійшли такі слова, як *forren*, *blechen платити*; з лексикону моряків *flott*; слово *Knote* *неук*, *лох*, дуже популярне в студентському жаргоні в ХVІІІ ст. як лайливе слово по відношенню до осіб, які не

належать до студентського середовища, запозичене, на думку Ф. Клуге, із солдатського жаргону [316, с. 218].

В. А. Тонков зазначає: «Слова і звороти одних жаргонів переходять із зміною або без зміни в словники інших жаргонів», і таким чином, між останніми існує тісна взаємодія через взаємозапозичення, як готових слів і виразів, так і самої умовно-мовної практики [612, с. 50–89].

Частина російських школяризмів та арготизмів ХІХ ст. – початку ХХ ст. з тими ж або зовсім іншими значеннями використовується в різних жаргонах [257, с. 104]. Ця обставина свідчить про прозорість меж шкільного жаргону, рухомість зазначеного шару лексики.

У другій половині ХІХ ст. – на початку ХХ ст. спостерігається розширення сфер функціонування жаргону. Лексику жаргону використовують російські письменники: В. О. Гіляровський, Д. В. Григорович, О. І. Купрін, М. С. Лєсков, О. К. Толстой [131, с. ХІ–ХІІ]. Український письменник М. Куліш звертається до лексики кримінального жаргону в п'єсі «Зона» (1926) [312, с. 173].

Проте, у деяких мовах жаргон ХІХ ст. – початку ХХ ст. ще не знаходить широкого застосування письменниками. У зв'язку з цим Дж. Б. Грінаф і Дж. Л. Кіттрідж відмічають, що жаргони не часто використовуються в спеціальних дискусіях і рідко попадають у художню літературу [429].

Аналіз теоретичних питань дослідження жаргону 40-х рр. ХІХ ст. – 20-х рр. ХХ ст. свідчить про те, що вказана проблема в науковій літературі відображена недостатньо. У ХІХ ст. жаргон фіксується переважно в глосаріях і словниках, теоретичних досліджень дуже мало. Тільки наприкінці ХІХ ст. – початку ХХ ст. з'являються поодинокі ґрунтовні теоретичні праці з жаргону. Сучасні дослідники недостатньо уваги приділяють дослідженню теоретичних питань жаргону минулих часів.

У ХІХ ст. – на початку ХХ ст. ще не склалася чітка диференціація жаргонів, але в більшості мов уже виділяються дві основні групи: 1) молодіжні жаргони, 2) професійні і корпоративні жаргони. У цей період у багатьох мовах домінує

молодіжний жаргон, у першу чергу – жаргон учнівської молоді. Розуміння жаргону в різних мовах суттєво відрізняється.

У 40-і рр. XIX ст. – 20-і рр. XX ст. дослідники виділяють характерні риси, якості, притаманні жаргону: 1) соціально-групова приналежність; 2) тематична спрямованість жаргонної лексики; 3) нестабільність, мінливість, але, водночас певна стійкість жаргонної лексики; 4) у деяких випадках регіональна приналежність жаргонних лексичних одиниць; 5) багатозначність; 6) позитивність; 7) емоційність, експресивність, гумористичність; 8) взаємодія жаргону з іншими формами мови; 9) взаємопроникнення різних жаргонів, особливо вплив злочинського жаргону на інші; 10) розширення сфер функціонування жаргону (наприклад, у художній літературі).

3.2. Специфіка дослідження загальнотеоретичних проблем жаргону в соціолінгвістичних студіях європейських та американських учених (30-і рр. XX ст. – початок XXI ст.)

М. М. Маковський зазначає, що неможливо вивчати мовні явища без урахування особливостей так званих «периферійних» мовних шарів. Йдеться перш за все про сленг, різного роду жаргони тощо [189, с. 21]. Дослідження жаргону в 30-і рр. XX ст. – на початку XXI ст. в різних мовах відбувається нерівномірно. Але в цілому, до 50 – 60-х рр. XX ст. спостерігаємо повільне, з другої половини XX ст. – більш інтенсивне, поглиблене дослідження жаргону в європейському й американському мовознавстві.

У Німеччині після 1945 р. починає формуватися молодіжний жаргон як нове явище в німецькій мові і в житті суспільства. Поступово контингент носіїв молодіжної мови поширюється, вона зі студентської становиться загальномолодіжною [400]. Наприкінці XX ст. – початку XXI ст. можна казати про своєрідну жаргонізацію німецької мови [257, с. 128].

Початок науково-лінгвістичного дослідження молодіжного соціолекту в Німеччині зв'язано з ім'ям Г. Генне [437]. Наприкінці XX ст. – початку XXI ст.

особливої уваги заслуговують праці з дослідження молодіжної мови Я. Андроутсопулоса [372], Е. Нойланд [496; 498] [257, с. 52–53].

Німецькі соціолінгвісти приділяють увагу вивченню мови солдат (Ф. Крольман (1958), Х. Кюпер (1978) [467; 469]), жаргону ув'язнених (Д. Мехн (1980) [493]), спортивному жаргону (Х. Данкерт (1969), Й. Гехлер (1962), П. Шнайдер (1974) [392; 422; 535]), мові мисливців (К. Лінднер (1966–1967) [473]), жаргону нічного життя (Е. Борнеман (1974) [379]) [164, с. 54].

Й. Йордан у книзі «Романське мовознавство» на матеріалі романських мов поряд з арго звертається до жаргону [144, с. 534].

Ф. Родригес, К. Циммерман на матеріалі іспанської мови характеризують молодіжний жаргон, указують на його загальні риси із загальнонародною мовою, арго, іншими жаргонами [523, р. 29–56; 556, р. 137–163]. Х. Ерреро розглядає молодіжний жаргон, як мову деяких міських маргінальних груп [438, р. 68–69]. Х. Гарсія Рамос виділяє в молодіжному жаргоні риси маргінальних підмов (тенденцію до таємності і герметичності) [419, р. 16–17] [226, с. 94, 98–99].

З англійських авторів яскраво виділяються праці Е. Партріджа і, особливо, його теоретичні дослідження, в яких певну увагу приділено жаргону: "Slang to-day and yesterday" (1933) [514], "Usage and Abusage" (1942) [515]. До молодіжного сленгу Англії другої половини ХХ ст. звертається К. Хадсон [445]. З російськомовних дослідників англійських соціальних діалектів помітний внесок у студіювання жаргону зробив В. О. Хом'яков [343].

Американські автори приділяють увагу вивченню жаргону в англійській мові. Жаргон досліджують Р. Т. Бел [23], К. Ібле [407], Дж. Е. Лайтер [472], Г. Л. Менкен [487], У. О'Грейді [504], Р. А. Спіерс [682], С. Б. Флекснер [695], Е. Хемп [620] та ін. З російськомовних авторів до американського жаргону на матеріалі англійської мови звертаються О. Д. Швейцер і Л. Б. Нікольський [352]. О. Д. Швейцер є автором відомої книги «Соціальна диференціація англійської мови в США», в якій глибоко досліджується нестандартна лексика, зокрема жаргон [353].

Польський учений С. Грабяс досліджує професійний [426], молодіжний [424] жаргони. На матеріалі болгарської мови жаргон вивчають С. Стойков [317], Ц. Карастойчева [146]. До жаргону звертаються чех Л. Згуста [555], словак П. Ондрус [229] та ін.

У Росії на 50-і, 70 – 80-і рр. ХХ ст. приходяться сплески молодіжного жаргону (сленгу) [26, с. 32]. У 80 – 90-і рр. ХХ ст. відбувається реанімація жаргонного вокабуляря [312, с. 13], але поступово інтерес до нього з боку носіїв згасає [216].

У 30-і рр. ХХ ст. вагомий внесок у дослідження жаргону в Росії внесли Є. Д. Поливанов [239], В. М. Жирмунський [133]. З другої половини 30-х і до початку 60-х рр. ХХ ст. в російській лінгвістиці не з'являється помітних праць з жаргону [347, с. 12]. У 70 – 80-і рр. ХХ ст. видаються праці, спрямовані на вивчення якого-небудь одного різновиду жаргону: шкільного, студентського, солдатського тощо [257, с. 46–47]. У 80-і – на початку 90-х рр. ХХ ст. (роки перебудови) кількість праць з дослідження жаргону швидко зростає, але багато з них низької якості. Наприкінці ХХ ст. – початку ХХІ ст. публікуються праці з жаргону молоді, наркоманів, комп'ютерщиків, різних інших професій, але згодом інтерес дослідників до жаргону поступово втрачається.

Помітний внесок у дослідження жаргону в Росії внесли В. Д. Бондалєтов, В. Б. Биков, М. О. Грачов, А. І. Домашнев, О. П. Єрмакова, О. А. Земська, Л. П. Крисін, В. М. Мокієнко, Т. Г. Нікітіна, Р. Й. Розіна, Б. О. Серебренніков, Л. І. Скворцов, В. В. Хімік та ін.

Дослідження жаргону в Україні в 1930 – 1960-і рр. проводилось слабо. У 60 – 80-і рр. ХХ ст. жаргон активно досліджували і висвітлювали О. Т. Горбач і Й. О. Дзендзелівський. У 90-ті рр. ХХ ст. стався «бум» у вивченні жаргонного субстандарту, знижених стилів мови. Наукові публікації авторів наприкінці ХХ ст. – початку ХХІ ст. (П. М. Грабовий (2010), Н. Дзюбишина-Мельник (2002), С. А. Мартос (2001, 2004, 2006, 2012, 2013), І. Г. Матвіяс (1990), Ю. Л. Мосенкіс (1999, 2007), С. Пиркало (2000), Л. О. Ставицька (2005), Н. О. Шовгун (2000), І. І. Щур (2003, 2006) та ін. [96; 121; 195; 196; 198; 199; 200; 203; 217; 218; 234; 312; 357; 364; 365]) свідчать про підвищення уваги до студіювання жаргону.

Зараз, мабуть, неможливо перелічити всі існуючі жаргони, у зв'язку з їх великою кількістю. В. О. Хом'яков в англійському просторіччі виділяє дві групи соціальних жаргонів: 1) професійні і 2) корпоративні, або групові [343, с. 69]. Е. Партрідж виділяє жаргони технічних наук, гуманітарних наук, професій, ремесел, послуг, торгівлі, різновидів спорту і спортивних ігор, мистецтва [515, р. 164].

Існує багато класифікацій, автори яких намагаються систематизувати жаргони по-різному: М. О. Грачов: 1) класово-прошаровуванні, 2) виробничі, 3) за захопленнями та інтересами, 4) молодіжні [102, с. 12]; Т. Б. Крючкова в німецькій мові: молодіжний, мова солдат, жаргон ув'язнених, спортивний жаргон, мова мисливців, жаргон нічного життя та ін. [164, с. 54]; Й. Йордан під термін *жаргон* підводить різні професійні і спеціальні мови: медиків, військових, студентів, школярів та ін. [144, с. 534]; С. Стойков: 1) таємні говори, 2) групові говори, 3) класові говори [317, с. 80]; В. Д. Бондалетов: 1) групові, або корпоративні, 2) декласованих, а також безліч проміжних різновидів [45, с. 69–70] та ін. «Серед різних різновидів жаргону найбільш поширений так званий молодіжний жаргон (шкільний, студентський тощо)» [358, с. 232].

На наш погляд, найбільш прийнятною класифікацією жаргонів є запропонована Л. О. Ставицькою, відповідно до якої виділяються об'єднання людей: 1) за ознакою професії, 2) за станом у суспільстві, 3) за спільними інтересами чи вподобаннями, 4) за віковою ознакою, 5) класові жаргони [312, с. 32].

Б. О. Серебренніков один з перших увів у наукове вживання термін *інтержаргон* [293, с. 495]. Понятійна сутність терміна поступово еволюціонувала. Зараз інтержаргон розуміється як один із соціальних варіантів мови, який поєднує в собі частину слів кожного жаргону; своєрідний сплав професійного жаргону, елементів корпоративних, групових жаргонів та нейтралізованого в розширеному вживанні кримінального жаргону [311, с. 213].

Дослідники жаргону ХХ – ХХІ ст. розвивають погляди попередників на питання ділення жаргону (сленгу) на загальний і окремих соціальних груп. Під загальним жаргоном розуміється шар сучасного жаргону, який, не будучи,

приналежністю окремих соціальних груп, дуже часто трапляється в мові засобів масової інформації і використовується (або розуміється) всіма жителями великого міста, зокрема освіченими носіями літературної мови [588, с. IV]. Уважаємо, що це визначення підходить до загального жаргону в багатьох мовах. На питання ділення жаргону на загальний і різних груп указують також Є. В. Розен [250, с. 153] (в німецькій мові), А. В. Овчиннікова [226, с. 88–89, 95] (в іспанській мові) тощо.

Найскладніше вивчати професійні жаргони, які залишаються річчю в собі і в принципі є закритими для стороннього ока. Американський лінгвіст У. О'Грейді [504, р. 557] взагалі відносить жаргон до професійного соціолекту [333, с. 13]. Традиційно професійним жаргоном вважають розмовне мовлення будь-якого професійного середовища, яке включає певну кількість емоційно забарвлених слів вузького вжитку, що відбивають професійну спеціалізацію носіїв мови. Практично всі соціально-професійні групи продукують жаргонні номінації [312, с. 227–228]. Ця лексика і фразеологія співіснує з професійною термінологією на правах своєрідних синонімів. Притому звичайно кожний термін отримує порівняно велику кількість образних, емоційно забарвлених синонімів. Наприклад, в авіації «реактивний літак» – jet plane як термін має емоційно-експресивні синоніми: доменна піч, паяльна лампа, жерстяна банка, вогнемет, труба, швидкісний пальник, шприц [687, р. 709–710].

За термінологією С. Граб'яса [426, с. 158, 154], професійні соціолекти належать до інтенсивно явних і є вузько комунікативними [312, с. 228]. Г. Х. Велінз [546, р. 150–151] також підкреслює, що професійні жаргонізми можуть зробити мову незрозумілою для сторонньої людини [343, с. 63–64].

Особливістю професійних жаргонізмів є відсутність системності в їх функціонуванні, лаконічна образність, здатність до проникнення в інші професійні лексичні системи, у побутове розмовне мовлення і навіть у спеціальну літературу [324, с. 203]. За ступенем експресивності ці соціолекти стоять на останньому місці після молодіжного та кримінального жаргону [426, с. 158, 154]. Носії професійних жаргонів диглосні (або поліглосні) [163, с. 67].

У лінгвістичному відношенні сучасні професійні жаргони неоднорідні. У них можна виділити по крайній мірі дві групи комунікативних засобів: 1) засоби, що збігаються з одиницями загальнонаціональної мови і складають основу лексичної і граматичної будови професійних жаргонів; 2) арготичні слова і звороти, що частково дублюють офіційно прийняті у відповідній спеціальній підмові терміни, частково іменують те, що не має офіційно прийнятого термінологічного позначення [163, с. 68].

Професійні жаргони – один з активно використовуваних комунікативних засобів сучасного суспільства.

Значно частіше термін *жаргон* уживається в лінгвістичній літературі для позначення не професійного, а соціального відгалуження від загальнонародної мови [324, с. 203]. Групові, або корпоративні, жаргони звичайно виникають у групах людей, тісно між собою будь-чим зв'язаних (служба в армії, навчання в інституті або школі, заняття туризмом, карточна гра, пияцтво тощо) [293, с. 482]. До корпоративного жаргону, на думку Е. Партріджа, належав жаргон військовополонених [677].

Л. П. Крисін відзначає зміну природи і характеру групових жаргонів на території СРСР з 30-х рр. ХХ ст.: розширюється словник жаргону декласованих або злочинського арго, фактично перетворюється в тюремно-лагірний жаргон, використовується не тільки в середовищі декласованих, але і серед учнів, робочих, інтелігенції тощо [163, с. 73–74]. Зазначені зміни в природі і характері групових жаргонів притаманні в зазначений час й іншим мовам.

Одне з центральних місць у системі соціолектів посідає кримінальний жаргон. Жаргон (арго) декласованих – це сукупність слів і фразеологічних зворотів, що служать для групового спілкування декласованих елементів [45, с. 74].

Основні риси жаргону декласованих: 1) володіє відносною єдністю; 2) має деякі загальні риси з професійними лексичними системами; 3) доволі розвинута термінологія, що відноситься до злочинського побуту. Багато слів, зв'язаних з лайкою, зневажливими назвами для своїх постійних ворогів; 4) багатий образними ідіоматичними виразами типу (російська мова) *ширму крыть* «займатися

кишеньковими крадіжками» і т. ін.; 5) лексиці нерідко притаманний цинічний і грубий евфемізм; 6) типологія злочинського жаргону має змішаний характер [293, с. 484–486]. Кримінальний жаргон консервативний [624, с. 6].

Кримінальний жаргон характеризується розширеним вживанням. Крім біжаргонного поля *кримінальний жаргон – молодіжний сленг*, функційнальними є біжаргонні поля: *злочинці і наркомани, злочинці і правоохоронні органи, злочинці і музиканти, злочинці і водії, злочинці і армійський соціум* [312, с. 179].

У ХХ ст. кримінальний жаргон трансформується. Наприклад, на території СРСР з 20 – 30-х рр. ХХ ст. відбувається поступова трансформація злочинської мови. На її основі з'являються різноманітні жаргони – діалектальні варіації (мови проституток, шулерів, бездоглядних тощо), які вже не являються таємними [240, с. 167].

Молоді люди, носії багатьох мов, з метою комунікації використовують особливу мову, для позначення якої лінгвісти оперують різною термінологією: *жаргон, корпоративний жаргон, молодіжний жаргон, молодіжне арго, сленг, молодіжний сленг, мова молоді, молодіжна мова, молодіжний соціолект, соціолект та ін.* [226, с. 30; 243, с. 8; 257, с. 32–35].

Молодіжний жаргон – це не національна особливість однієї мови, а інтернаціональний феномен. У різних країнах молодіжний жаргон розвивається аналогічно: від окремого жаргону (буршеська мова в Німеччині, шкільний жаргон у Росії, окремі групи в Іспанії) до єдиного молодіжного жаргону [257, с. 169–171; 226, с. 89, 95].

Основними ознаками мови молоді (лексики молоді) являються: особливості семантики, емоційно-експресивна (частіше негативна) забарвленість, образність, незвичайність звучання, метафоричний зсув, фразеологізація, евфемізація, гра слів [243, с. 9, 19], регулярність використання в молодіжному дискурсі [279, с. 9].

Спостерігається значний вплив маргінальних шарів суспільства і їх мови на мову молоді [523, р. 21]. Як ми відмічали раніше, молодіжна мова (зокрема, загальний жаргон) містить у собі риси маргінальних підмов (тенденцію до таємності і герметичності) [419, р. 16–17].

Жаргон яскраво проявляється в місті, якому притаманне розширене жаргоновживання, тобто експансія корпоративної жаргонної лексики в міський побут, розімкнення вузьких рамок слововживання [312, с. 242]. На думку Л. О. Ставицької, міський сленг у вузькому значенні терміна народжується переважно в молодіжному середовищі [312, с. 260].

Б. Я. Шаріфулін у системі мови міста виділяє професійний жаргон, кримінальний жаргон, молодіжний сленг як інтержаргон, корпоративні або групові жаргони (рибалок і мисливців (любителів), «мову» рок-музики і рок-культури, комп'ютерний сленг та ін.) і навіть ойколект як «домашню мову» [351, с. 14–17]. У той же час В. В. Колесов уважає, що незважаючи на багатство міських жаргонних різновидів мови, необхідно визнати, що немає жаргону, який сформувався би до рівня лінгвістично автономного – тільки жаргонізовані модифікації просторіччя і кодифікована літературна мова [154, с. 139–145].

Жаргон породжується соціально-психологічною спільністю його носіїв – звичайно молодих людей, яким притаманні «емоційна надмірність», максималізм, своє уявлення щодо життєвих цінностей, норми поведінки, свій особливий стиль і манери (зовнішній вигляд, одяг, жести), почуття солідарності і «групового духу». Жаргон – і символ належності до цієї соціальної групи, і показник її своєрідного мовного існування, і лінгвістичний прояв субкультури [45, с. 72].

У другій половині ХХ ст. жаргон помітно трансформується, виявляє неабиякі динамічні можливості, у зв'язку з чим за короткий відтинок часу (з 70 – 80-х рр. ХХ ст.) змінив свої основні ознаки, властивості і функції. Сьогоднішня жаргонова стихія вирізняється низкою ознак-характеристик: 1) жаргон вийшов за рамки окремих груп, розширив своє побутування; 2) пішли в минуле функції аргументування / утаємничення. Новітні мовні засоби жаргону передусім призначені для виконання номінативно-ідентифікаційної функції; 3) жаргонові елементи (засоби) мають велику рухливість, відкритість; 4) жаргоносфера є полігоном для випробування нових одиниць, які часто переходять до літературної мови; 5) жаргон охоплює важливі мовно-тематичні пласти, використовує різноманітні засоби

творення (семантичні метаморфози, фонетичні деформації, словотворчі ресурси, синтаксичні можливості) [314, с. 93].

В європейській і американській лінгвістиці не існує єдиного погляду на жаргон і його дефініціювання. Ось як розуміють жаргон деякі вчені: 1) С. Стойков, А. Мілер: загальний термін для соціолектів арготичного і сленгового типу [317, с. 80; 210, с. 13]; 2) Т. Бояджиєв, М. Віденов, М. Лакова, В. Мурдаров: груповий говір [54, с. 122–134; 66, с. 74–76; 170, с. 202–212; 219, с. 56–64]; 3) Л. І. Скворцов: таємний професійний говір бродячих ремісників і торговців (офеней і коробейників) [297]; 4) О. Єсперсен, В. Джурін, І. Р. Гальперін, В. В. Колесов: професійний жаргон (говір) [453; 403, р. 66; 79; 155]; 5) А. Мілер: груба, спрощена мова [210, с. 22]; Г. О. Судзіловський: переважно мова декласованих елементів [323] [146, с. 24–25; 257, с. 29].

Р. А. Спіерс визначає жаргон як спеціальний лексикон або спеціалізований вокабулярій, що використовується певною і відомою групою людей. Жаргон злочинного світу – спеціалізований вокабулярій, що використовується злодіями, ув'язненими в'язниць, проститутками і бродягами; це свого роду кент ХХ ст. [682, р. XXV–XXVIII]. Дослідник сучасного американського військового сленгу В. В. Балабін відносить жаргон до ненормативної, неформальної, стилістично зниженої, функційально обмеженої мови [16, с. 4, 6, 15].

У слов'янській соціальній діалектології багатьма авторами жаргон представляється як термін з його негативною оцінкою [552, s. 227, 316–351; 559, с. 148; 465, s. 101; 317, с. 80].

На основі проведеного аналізу ми приймаємо за основу визначення поняття *жаргон*, запропоноване В. В. Хіміком (воно багато в чому перекликається з визначенням Л. І. Скворцова [302, с. 129]). Жаргон розглядається В. В. Хіміком як напіввідкрита лексико-фразеологічна підсистема, яка використовується відомим соціальним угрупованням з метою свого виділення із загальнономовного колективу. На цій основі жаргонізми визначаються як емоційно-оцінні експресивні елементи просторіччя, у семантиці яких превалює негативна експресія [337, с. 13].

Жаргон виконує багато функцій, серед яких виділяється низка головних. Основна розпізнавальна риса жаргону – це його ігрова сутність. Ігрову (людичну) функцію виділяють Д. С. Беспалова, Б. Я. Шаріфулін, О. Єсперсен та ін. автори [27, с. 11; 351, с. 16; 454].

Важливе значення має емоційно-експресивна функція [137, с. XXVI; 247, с. 45]. Особливо багатими відтінками експресивності володіють групові жаргони [317, с. 82].

Новітні мовні засоби жаргону передусім призначені для виконання номінативно-ідентифікаційної функції [314, с. 93].

Вагомою є й функція економії мовних ресурсів. Наприклад, найуживаніший комп'ютерний термін *материнська плата* (відповідник англійською *motherboard*) в жаргоні вживається у формах *материнка*, *мама*, *мамка*, технічний термін *дисковод компакт-диска* (англійською *CD-Rom Drive*), у сленгу має відповідник *сідюк*, *сідюшник* [623, с. 8].

Жаргон виконує і стилістичну функцію. Соціальні варіанти мови, подібно стилям, використовуються передусім у певних умовах, там, де відповідний стиль мови виявляється прийнятним і доречним [293, с. 496–497].

Багато лінгвістів відмічають притаманну жаргону якість приналежності до групи. Жаргон властивий будь-якій одній особливій специфічній групі населення – секті, соціальному класу, угрупованню, що об'єднує людей одного віку, які мають спільні інтереси [695, р. VI–XV]. Подібної думки додержуються також Р. Т. Бел [23, с. 146], С. Стойков [317, с. 80], У. О'Грейді [504, р. 555] та ін.

У другій половині ХХ ст., у зв'язку з еволюцією жаргону, думка багатьох лінгвістів щодо групової приналежності цього мовного феномену змінюється. «У теперішній час (з середини 60-х рр. ХХ ст.) уже неможливо говорити про жаргон як замкнутий мовний побут якої-небудь соціальної групи: жаргон молоді – скоріше знижений стиль мови, засіб невимушеного спілкування в колі ровесників» [50, с. 35]. Н. В. Третьак вважає, що якщо до 80-х рр. ХХ ст. жаргон трактують переважно як мову окремої соціальної групи, то в сучасному потрактуванні – це соціальний різновид мовлення, що існує через настанову на фамільярно-знижений стиль

мовлення в межах соціально-мовленнєвої спільноти, яка характеризується відносно одним віком і повсякденним побутовим спілкуванням [331, с. 50].

Сьогоднішні різновиди жаргонів змінили свою основну функцію (призначення): первісна функція арго кодування / втаємничення вже виявляється як деякі рудименти, нагадуючи про себе поодинокими елементами [314, с. 93]. Злодійська мова не розглядається як таємна, вона отримала характер конгломератного просторічно-жаргонного утворення [61, с. 2–37].

В. О. Хом'яков на матеріалі англійської мови відзначає, що жаргон не можна порівнювати з умовним кодом, у ньому немає спеціально обумовленої таємності, хоч і буває доволі часто, що значення жаргонізмів відомі тільки тій групі людей, серед яких ці жаргонізми утворюються [343, с. 61]. Про це пише і Д. Греттан: «Я б визначив це як мову, яка ненавмисно незрозуміла. Це мова, яка використовується за межами її відповідної сфери» [427].

Ряд авторів і в теперішні часи додержується думки щодо тенденції жаргону до штучності, таємності. А. Н. Булико визначає жаргон як мову будь-якої соціальної групи, що насичена словами і виразами, притаманними тільки цій групі і незрозумілими решті людей (наприклад, *акторський жаргон, морський жаргон*) [565, с. 215]. Як уже зазначалося, в іспанській мові молодіжний жаргон традиційно прийнято відносити до маргінальних субмов, яким притаманна тенденція до таємності і герметичності [419, р. 16–17].

Жаргон має так званий віковий ценз. Засвоєння жаргонних систем відбувається, коли людина свідомо регулює власну мову, відносить себе до певної групи. Наприклад, жаргон активно побутує в мові школярів. У похилому віці бажання використовувати жаргон затухає [312, с. 162–163].

Постає питання про гендерний аспект жаргоновживання. Не підтверджується думка, що жаргон – мова чоловіків. У суто жіночому колективі в розмову часто включаються жаргонізми різного гатунку [312, с. 164–166]. У Німеччині в ХХ ст. (на відміну від ХІХ ст.) носіями жаргону виступають не тільки студенти і школярі, але й їх ровесниці. Але все ж таки переважно «чоловічий» характер жаргону ще зберігається. Про це свідчать, наприклад, позначення юнака в словнику Х. Кюпера

[667]. Відповідних жаргонізмів тут налічується біля 100, а для позначення дівчини більш 400. Ці дані підтверджують установку на реалізацію значень, актуальних насамперед для чоловічої частини носіїв жаргону [257, с. 121–122].

Деяким різновидам жаргону властивий вузькоспеціальний характер. Це добре видно на матеріалі лексики, типової для різних учбових закладів: за межами цих закладів згадана лексика або зовсім не використовується, або використовується в іншому значенні. Наприклад, за свідченням Е. Партріджа, в Ітоні використовуються такі жаргонізми: *scug* «нікчемна людина», «негідник», *tug* «учень коледжу», *to sap* «виконувати важку роботу»; у Вестмінстер-Скул: *bag* «молоко», *beggar* «цукор»; в Уінчестерському коледжі: *to firik* «посилати», *to go continent* «залишатися дома (у зв'язку з хворобою)» [514].

В Україні сучасний жаргон, який вживають студенти Києво-Могилянської академії, має свої специфічні слова, не відомі студентам інших вишів, наприклад: *фреш* – «студент-першокурсник»; *спецназ* – «студенти, які відвідують заняття з фізкультури у спецгрупах» та ін. Фахову літературознавчу термінологію люблять обігрувати у фамільярному спілкуванні студенти-філологи. Наприклад, такі слова, як *топос*, *дискурс*, *симулякр* та інші можуть використовуватись на позначення різних ситуацій. Наприклад, *я не в дискурсі* замість «я не в курсі справи» тощо [202, с. 90–91].

Лінгвістів цікавить питання єдності / регіональних відмінностей жаргонної лексики. Починаючи з другої половини ХХ ст. жаргони поступово зближуються в багатьох мовах. В. М. Мокієнко відносно кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст. відзначає, що в Росії регіональних жаргонізмів дуже мало, переважає, наприклад, загальноросійський молодіжний жаргон. У той же час у Німеччині, на відміну від Росії, жаргонна лексика в більшості своїй носить регіональний характер, загального конгломерату немає. У Баварії одне, у Верхній Померанії інше тощо [216].

У словниках молодіжної мови останньої чверті ХХ ст. в Німеччині (М. Heinemann, 1990) (Східна Німеччина) і (С. Р. Müller-Thurau, 1983) (Західна Німеччина) є тільки невелика кількість однакових жаргонізмів [257, с. 124, 143].

Зіставлення лексики австрійського і німецького варіантів жаргону свідчить, з одного боку, про семантичну близькість цих варіантів, з іншого боку, про наявність особливостей, зв'язаних з регіональною специфікою [257, с. 136]. Як бачимо, у низці мов жаргонна лексика як і раніше має регіональні відмінності.

У тематичному плані жаргонні слова послуговують позначеннями доволі широкого кола предметів і понять. Основні тематичні групи жаргону в різних мовах мають поміж собою багато спільного. Наприклад, основні тематичні групи в «Тлумачному словнику російського загального жаргону» [588] не відрізняються від, наприклад, тематичних груп англійського сленгу: слова, зв'язані зі злочинним світом, наркотиками, бізнесом, сексуальними відношеннями, алкоголізмом, розвагами і оцінними словами [5, с. 43].

Тематика жаргону мінлива, але, у той же час, має тенденцію до сталості. Тематичні групи студентського жаргону в Німеччині змінювалися на протязі історичного розвитку, наприклад, наприкінці 60-х рр. ХХ ст. (підйом студентського руху у Федеративній Республіці Німеччини) тематика студентського жаргону поповнилась лексикою суспільно-політичного змісту [378].

Мова молоді Німеччини за століття (з часу видання словника І. Фольмана [691] і до видання словника Х. Кюпера [667]) значно розширила свої межі. Студентський жаргон перетворився в загальномолодіжний. У ХХ ст. відкрилися тематичні ділянки, які не існували в ХІХ ст., такі як, наприклад, «наркотики». З'явилися жаргонізми для позначення нових реалій: музичного автомата, електробритви, водопроводу, програвача, магнітофона тощо [257, с. 120–121].

Жаргон функціонує нерівномірно, має тенденцію до розпаду і затухання в умовах стабільної суспільно-економічної ситуації, і спалахів – у період нестабільності, господарської розрухи [153, с. 39]. Приклади сплеску жаргонної лексики: період після революційних подій у Росії 1917 року (кримінальний жаргон, жаргон безпритульних), перша і друга світові війни (фронтний жаргон, кримінальний жаргон), перебудова в Радянському Союзі в 1980 – 1990 рр. (жаргон підприємців, злочинський жаргон, молодіжний жаргон) тощо.

Судьба жаргонізмів різна: одні з них поступово або швидко зникають, другі переходять до складу розмовної або нормативної мови, треті продовжують використовуватися в жаргоні в тому або іншому значенні тощо.

В основному, звичайно, жаргони відзначаються нестійкістю і швидкістю заміни найбільш уживаної лексики [561]. Недовговічність жаргону часто зв'язана з віковими особливостями носіїв мови [358, с. 232], швидким зникненням усього менш виразного. Особливо сильно змінюються злодійський і студентський жаргони [293, с. 493–494]. К. Хадсон відзначає, що постійне оновлення і швидка зміна лексичних засобів характерні для молодіжного сленгу сучасної Англії [445].

Поряд з властивими жаргону якостями рухомості, нестійкості, водночас необхідно відмітити і його спадкоємність як соціолекту, чим забезпечується життєздатність жаргону як такого [358, с. 232]. На думку Х. Є. Маркеса, спадкоємність жаргонної лексики полягає в тому, що кожний наступний жаргон запозичує в попереднього відому частину вокабулярія [657].

При порівнянні словників молодіжної мови І. Фольмана [691] і Х. Кюпера [667] виявляються 362 жаргонні одиниці, які є в обох словниках. Багато жаргонізмів зберегли своє минуле значення. Зв'язок часів ілюструє не тільки загальна лексика, але і загальні ідеографічні шари, поняття, зв'язані з навчанням, взаємовідносинами між студентами і викладачами, проведенням часу [257, с. 120–121].

Ю. С. Степанов однозначно стверджує, що основна частина лексики дуже стійка, багато слів, що наведені в словнику П. С. Паласа і в опису І. І. Срезневського, живуть і тепер і навіть перейшли до студентського жаргону: (рос.) *кимать*, «спати», *клевый* «гарний» та ін. [315, с. 200]. Ми все-таки схильні вважати, що жаргону більш властива рухомість і нестійкість лексики.

Одна з важливих якостей жаргону – позитивність. М. Ю. Россихіна відзначає позитивність жаргонної лексики не тільки для XIX ст., а й для сучасного молодіжного соціолекту [259, с. 376].

Відмітна особливість жаргонного словотвіру – висока образність, спрямованість на передачу різного роду оцінок [137, с. XXVI]. Н. В. Третьак

відзначає, що досить часто номінативна функція жаргонізму тісно пов'язана з образністю й використовується для надання описуваним фактам і подіям певної оцінки [330, с. 18]. Б. О. Серебренніков підкреслює, що кожному жаргонному слову часто притаманна особлива образність, ось чому жаргон потрібен просторіччю [293, с. 495]. Д. М. Польська називає образність серед основних ознак лексики молоді [243, с. 9].

Багато лексем з мови молоді [243, с. 19], загальнопобутова лексика студентів характеризуються оціненістю. Наприклад: (російська мова) *шедеврально, потрясно, клёво, колоссально* і т. ін. (при позитивній оцінці чого-небудь), *сапог, охламон, прохиндей* (зневажливо про людину), *молоток* (позитивно про людину), *леди, детка, цыпа, мордочка* (позитивно про дівчину), *старик, мужик* (про чоловіка) [296, с. 53]. Жаргонна лексика виконує також оцінну функцію в мові сучасної публіцистики [330, с. 15], у молодіжних романах і часописах [243, с. 19].

Оцінна лексика нестійка в часі: прикметники і прислівники типу (російська мова) *железный, железно, потрясный, потрясно, дико* тощо, що використовувалися в 50 – 60-і рр. ХХ ст., уже в 80-і рр. ХХ ст. сприймалися носіями жаргону як безперечно застарілі; на зміну їм прийшли утворення типу (російська мова) *фирмовый, фирма, обалденный* [163, с. 78].

Багато дослідників звертають увагу на багатозначність жаргонної лексики. «Жаргонізми нерідко багатозначні, і тому окремі слова в різних значеннях належать до різних тематичних груп. Так, *розкрутити* може бути зв'язано з сучасною естрадною музикою, з бізнесом, телебаченням й іншими сферами» [131, с. XVII]. Зареєстрований у словниках молодіжної лексики М. Хейнемана [660] і К. П. Мюлер-Турау [675] жаргонізм *flippig* (фінансовий жаргон) має різні значення: «яскраво і неакуратно одягнутий» [660, s. 71] і «метушливий, неспокійний, керований» [675, s. 123] [257, с. 123].

Досить віддалені лексико-семантичні поля включає семантична структура елементів кримінального жаргону, наприклад, *шишка*: а) гаманець з грішми, б) впливова авторитетна особа та ін. [312, с. 180].

Б. О. Серебренніков звертає увагу на багатозначність жаргонізмів при переході слова з одного жаргону до іншого. У цьому разі іноді суттєво змінюється значення слова. Так, наприклад, якщо в злочинському жаргоні слово *гон* означає «кубло», то в жаргоні стилиг воно має значення «вечірка» і т. ін. [293, с. 489]. На подібну ж обставину звертає увагу Д. В. Чистяков. Так, слово *Blech* (первинне номінативне значення *мідь*) в арго використовується для вторинного позначення грошей, насамперед, дрібних грошей. Також це слово використовується і в солдатському жаргоні вже для номінації медалей та інших нагород [348, с. 14].

На відміну від діалектів, які можуть мати свої особливості і в царині фонетики, і в царині граматики, і в царині лексики, жаргони, як правило, характеризуються тільки специфічним складом своєї лексики [56, с. 466].

Лексика жаргону – це паралельний ряд слів і виразів, синонімічних первинному, нежаргонному ряду [45, с. 72]. У польському словнику студентського жаргону, опублікованому в 1974 р., що містить 10 тисяч слів, на поняття *гроші* зафіксовано 46 синонімів [424, с. 234].

Джерела жаргонної лексики можуть бути різними. Насамперед жаргони використовують слова місцевого діалекту, часто надаючи їм незвичайного і специфічного значення. Для утворення жаргонних слів широко використовується переосмислення значень. Значно рідше слова утворюються на основі звуконаслідування. У низці випадків виникнення нових слів і значень виявляється опосередкованим наявністю інших жаргонних слів, наприклад слово (російська мова) *лягавий* «донощик» зв'язано з *лягавий* «пес». Типовим для жаргонних утворень є явище «фонетичної мімікрії» – звукового уподібнення слова або його перетвореного варіанта іншим словам, наприклад *дай півня*, тобто «дай твою руку (п'ять пальців), щоб поздоровкатися» тощо. Жаргони часто використовують лексику інших жаргонів (довгий час основу загального жаргону складав студентський жаргон [131, с. IX]), охоче вдаються до іншомовних запозичень [293, с. 488–489].

Соціальні варіанти мови не мають абсолютно непроникних лексичних систем. Слова одного жаргону часто переходять в інший, жаргон поповнює інші

соціальні діалекти, ті, у свою чергу, проникають у жаргон. Як уже відзначалося, сплав професійного жаргону, елементів корпоративних, групових жаргонів та нейтралізованого в розширеному вживанні кримінального жаргону спостерігаємо в інтержаргоні [311, с. 213]. Існування інтержаргонного шару лексики, елементи якого відносно легко поширюються в розмовному мовленні різних груп населення, свідчить про взаємопроникливість жаргонізмів [324, с. 205–206].

Деякі професійні жаргонізми перетворюються в слова і вирази загального сленгу. З жаргону англійських військових льотчиків другої світової війни в загальний сленг увійшли, наприклад: *bale out, bloke, chow, smashing, twirp (twerp), everything under control, gone for a Burton, sad apple, watch your step* [678]. У загальний сленг можуть легко переходити з професійного жаргону слова-прізвиська з певною емоційною забарвленістю, частіше всього глузливою, іронічною або пародійною. В американському військовому жаргоні «солдат» передається як *folder, man butcher, tin soldier, war horse* – усі вони, можливо, за винятком *man butcher*, перейшли в загальний сленг. До загального сленгу можна віднести й такі колишні жаргонізми, як *brass hat* – «офіцер», *G. I. Jesus* – «військовий священник», *Jerry, Krauthead* – «німецький солдат» та ін. [343, с. 65].

Особливо відзначається прозорістю меж, тісним взаємозв'язком з іншими жаргонами і розмовним стилем літературної мови молодіжний жаргон. Жаргон декласованих елементів збагачує такі німецькі соціолекти, як солдатський жаргон, молодіжний жаргон, а також «мови» студентів і школярів [153, с. 51]. А. В. Овчиннікова фіксує наявність в Іспанії різновиду молодіжної мови незабезпечених шарів населення, робочої молоді *pasota*. У цій мові багато рис з маргінальних арго і жаргонів [226, с. 92].

Для другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. не характерна жорстка диференціація просторіччя, літературної мови і жаргону, вони схильні до взаємовпливу і взаємопроникнення. Жаргонні слова доволі часто проникають у звичайну розмовну мову. Особливо сприятливим середовищем для «міграції» всякого роду арготизмів є просторічна лексика [293, с. 494–495]. Жаргонові елементи (засоби) поповнюють і літературну мову [314, с. 93], притому поповнення

здійснюється за рахунок різних типів жаргонів [573, с. 8]. Це співвідноситься з думкою Е. Партріджа (1942), який вважає, що велика кількість жаргонів упродовж тривалого часу залишається тільки жаргонами, але частина з них, зокрема жаргони моряків, солдат тощо, проникає в лексикон інших людей, справляючи значний вплив на повсякденну мову. Звідти вони іноді приходять у стандартну англійську мову [515, р. 167]. Особливо відчувається вплив на сучасне просторіччя групових жаргонів [163, с. 111].

С. Стойков оцінює проникнення жаргону в інші форми мови як негативний факт: «Деякі властиві жаргону слова можуть переходити до просторіччя або в літературну розмовну мову (звичайно як синоніми «старих» назв), захарашуючи і псуючи їх» [317, с. 80].

Не тільки жаргон впливає на розмовну, літературну мову, існує і протилежна тенденція. А. В. Овчиннікова фіксує вплив міноритарних мов на деякі з молодіжних жаргонів (наприклад, проникнення слів баскської і каталонської етимології в мову панк-рокерів) [226, с. 88].

Розширене вживання жаргонного лексикону супроводжується його входженням до системи територіальних діалектів. Словники народних говорів фіксують таке входження, що є достеменним знаком взаємодії соціальних і територіальних діалектів. Чимало жаргонізмів у готовому вигляді, без семантичних змін, засвоює говіркове мовлення: рос. *алконавт* – алкоголік, п'яниця; *урка* – агресивний підліток, хуліган; *гризло* – обличчя; *доходяга* – виснажена людина тощо [312, с. 146].

Тривалу історію має дифузія «жаргон – суржик». Деякі автори вживають термін *суржикова мова* замість терміна *жаргон*. «Іноді термін *жаргон* уживають на позначення викривленої, неправильної мови» [8, с. 151]. Часто жаргоном, наприклад, називають мовне (українсько-російське) змішування, суржик. Але термінологічне ототожнення суржику і жаргону є, звичайно, небажаним, адже в такому разі стирається специфіка жаргону як насамперед мови групової, корпоративної, професійної із набором соціосемантичних і стилістичних

характеристик, натомість акцентується уявлення про жаргон як мову ненормативну, некультурну [312, с. 34–37].

Метамовна свідомість сучасного пересічного мовця та професійного філолога схильна ототожнювати жаргон і лайку, зводячи тим самим перше до найгрубішої словесної матерії. Звичайно, лайка, інвективне слововживання має стосунок до поняття жаргону, адже вокабулярій інвективи та жаргону можуть частково збігатися. Але функції цих мовних страт збігаються не повністю. Якщо основна мета жаргонів – відособлення певної соціальної групи від решти, то для інвективи це всього лише одна, і зовсім не першорядна за важливістю функція [312, с. 37]. Крім того, жаргон – це швидкозмінний шар лексики, з якого постійно зникають певні одиниці і приходять нові, а інвективна лексика, на думку В. Жельвіса, у своїй основній частині змінюється дуже рідко [132, с. 14]. Отже, ототожнення жаргону й лайки вбачається некоректним.

Володіючи багатими можливостями, жаргон дає письменникам, публіцистам, журналістам могутній живий струмінь, використовується в художній літературі, засобах масової інформації як засіб яскравішого зображення життя, мовної характеристики героїв. Б. Давід [400] відзначає важливість використання німецької молодіжної мови письменниками, у засобах масової комунікації тощо [164, с. 53]. В. Б. Биков звертає увагу, що так само, як у живій мові, у публіцистиці і белетристиці нерідко можна зустріти фрази, в яких жаргонізми використовуються так само природно, як і стандартизми [60, с. 86]. Одним з потенційних джерел поповнення стилістично зниженої лексики в мові газет є елементи кримінального, молодіжного та професійного жаргонів [330, с. 17]. Л. Масенко звертає увагу, що жаргонізми, зокрема молодіжні, широко представлені в мові сучасної літератури, у творах Юрія Андруховича, Оксани Забужко, Любка Дереша, Анатолія Дністрового, Юрія Винничука, Юрка Іздрика, Ірени Карпи, Світлани Поваляєвої та ін. [193, с. 92].

Підсумовуючи вищенаведене, зазначимо. 30-і рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст. відзначаються появою значної кількості теоретичних праць з жаргону. У першій половині ХХ ст. з'являються поодинокі дослідження, але згодом, особливо з 60 –

70-х рр. XX ст., активність учених на ниві жаргону в різних мовах посилюється. У першу чергу досліджуються жаргони молодіжний, декласованих; поступово, починаючи з другої половини XX ст., увага лінгвістів зосереджується й на інших групових жаргонах, а також професійних. Учені виділяють різні класифікації жаргону, наповнюють змістом нове поняття – *інтержаргон*, розширюють трактування щодо загального жаргону і окремих груп у різних мовах.

Незважаючи на численні праці, доки ще лінгвісти не мають єдиного погляду на поняття *жаргон*. У різних лінгвістичних концепціях це поняття значно відрізняється як за формою, так і за змістом.

На основі досліджень вітчизняних і іноземних учених виділяється ряд ознак, характерних рис жаргону: притаманні йому функції, гендерні й вікові особливості тощо. Відзначаються тенденції до групової приналежності жаргону (з 80-х рр. XX ст. погляд на це питання дещо змінюється: деякі автори розуміють жаргон як соціальний різновид мовлення), зближення (єдності) жаргонної лексики, тематичної спільності жаргону в різних мовах, нерівномірності функціонування жаргону (розпаду і затуханню) тощо.

3.3. Висновки до розділу 3

Жаргон відзначається багатою історією й широкими можливостями в плані збагачення мови. Проте в 40-і рр. XIX ст. – 20-і рр. XX ст. теоретичні питання дослідження жаргону в науковій літературі відображені недостатньо. У XIX ст. жаргон фіксується переважно в глосаріях і словниках, теоретичних досліджень дуже мало. Тільки наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. з'являються поодинокі ґрунтовні теоретичні праці з жаргону. На жаль, і сучасні науковці поки що недостатньо уваги приділяють дослідженню теоретичних питань жаргону.

На основі студіювання жаргону зазначеного періоду доходимо таких висновків: а) чітка диференціація жаргонів ще не склалася, але більшість мовознавців виділяє дві основні групи: 1) молодіжні жаргони, 2) професійні й корпоративні жаргони. У цей період у багатьох мовах домінує молодіжний жаргон,

у першу чергу – жаргон учнівської молоді. Молодіжний жаргон впливає й на мову інших шарів населення; б) професійні й корпоративні жаргонізми характеризуються як слова, що входять до складу деяких професійних «мов», позначають широке коло явищ професійного побуту, мають у спільній мові інші, стандартні позначення. Часто вони зрозумілі тільки у вузькому колі обізнаних; в) у Німеччині, Франції, Англії, США, Росії, Україні та ін. фіксується жаргон декласованих елементів (злочинців, злодіїв, шахраїв, гравців в азартні ігри тощо). Злодійський жаргон неможливо розглядати розрізнено від інших жаргонів, які з ним тісно пов'язані (В. А. Тонков). Жаргон злочинців має інтернаціональний характер (В. І. Лебедев); г) жаргон еволюціонує. На території колишнього СРСР «блатна мова» після революційної епохи зазнала певних змін: вона стала набутком вулиці, перестала бути таємною (В. В. Стратен); г) трактування жаргону дослідниками суттєво відрізняється, єдиного визначення немає; д) соціолінгвісти виділяють такі характерні особливості, притаманні жаргону: 1) соціально-групова приналежність (Ш. Баллі, Дж. Б. Грінаф і Дж. Л. Кіттрідж, П. Фабричний, К. В. Широцький та ін.); 2) тематична спрямованість жаргонної лексики (Т. Б. Крючкова, Л. О. Ставицька, І. Юганов і Ф. Юганова); 3) нестабільність, мінливість (Й. О. Дзендзеліський, Ф. Клуге, С. О. Копорський та ін.), але водночас певна стійкість жаргонної лексики (І. Мейер, М. Ю. Россихіна); 4) у деяких випадках регіональна приналежність жаргонних лексичних одиниць (Б. О. Серебренніков, В. А. Тонков, І. Фольман); 5) багатозначність (Ф. Клуге, І. Фольман); 6) позитивність (М. Ю. Россихіна); 7) емоційність, експресивність, гумористичність (О. А. Аніщенко, П. М. Селіщев, М. Д. Степанова і І. І. Чернишова та ін.); 8) взаємодія з іншими формами мови (Ш. Баллі, Б. Д. Грінченко, Б. О. Ларін, М. Мейплс, Є. Д. Поліванов та ін.); 9) взаємопроникнення різних жаргонів (М. М. Виноградов, Ф. Клуге та ін.), особливо вплив злодійського жаргону на інші (І. Мейер, Л. Сенеан); 10) розширення сфер функціонування жаргону (наприклад, у художній літературі) (О. П. Єрмакова, Л. О. Ставицька); е) основними джерелами поповнення жаргонів є діалекти, аргі, запозичення з іноземних мов, метафоризація, нормативна лексика, словотвірна деривація.

На основі вивчення жаргону 30-х рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст. доходимо таких висновків: а) з 30-х рр. ХХ ст. в європейському й американському мовознавстві повільно, з перервами, але все ж таки нарощуються теоретичні дослідження жаргону. З другої половини ХХ ст. ці дослідження активізуються, проте вони проводяться нерівномірно. Найбільш активно вивчають жаргон учені Німеччини, Іспанії, Англії, США, Польщі, Росії, України. У 30-і рр. ХХ ст. – на початку ХХІ ст. особлива увага приділяється вивченню молодіжного жаргону, який є найбільш поширеним. З 70-х – 80-х рр. ХХ ст. жаргон активно студіюють багато вчених, але дослідження зосереджені переважно на одному з різновидів жаргону (шкільний, студентський, солдатський, комп'ютерний тощо). У деяких випадках дослідження мають поверховий характер; б) суттєво різняться погляди авторів на класифікацію жаргонів, його поняттєву сутність. Найбільш прийнятною є класифікація Л. О. Ставицької, згідно з якою виділяються об'єднання людей: 1) за професією, 2) за станом у суспільстві, 3) за спільними інтересами чи вподобаннями, 4) за віковою ознакою, 5) за класовою приналежністю. З'являється новий термін *інтержаргон*; цей різновид жаргону поєднує в собі частину слів кожного жаргону. Поглиблюються погляди лінгвістів на спільний жаргон і жаргон окремих соціальних груп; в) у другій половині ХХ ст. жаргон помітно трансформував, виявив неабиякі динамічні можливості, у зв'язку з чим за короткий термін (з 70-х – 80-х рр. ХХ ст.) змінив свої основні ознаки, властивості й функції. Жаргон уже не розглядається як таємна, умовна мова (В. Б. Биков, Я. Старченко); г) за основу визначення поняття *жаргон* доцільно прийняти запропоноване В. В. Хіміком: жаргоном є напіввідкрита лексико-фразеологічна підсистема, яка використовується певним соціальним угрупованням з метою свого виділення із загальномовного колективу. На цій основі жаргонізми визначаються як емоційно-оцінні експресивні елементи просторіччя, у семантиці яких превалює негативна експресія; г) жаргон виконує низку функцій, серед яких виділяються головні: ігрова (людична), емоційно-експресивна, номінативно-ідентифікаційна, функція економії мовних ресурсів, стилістична (Д. С. Беспалова, О. Єсперсен, О. А. Земська, С. Стойков та ін.); д) у тематичному плані жаргонні слова послуговують

позначеннями доволі широкого кола предметів і понять. Основні тематичні групи жаргону в різних мовах мають поміж собою багато спільного (слова, зв'язані зі злочинним світом, наркотиками, бізнесом, сексуальними відношеннями, алкоголізмом, розвагами; оцінні слова); е) спостерігається тенденція до зближення (єдності) жаргонної лексики в багатьох мовах. Проте це неоднозначний процес. У німецькій мові на цей час є багато особливостей, зв'язаних з регіональною специфікою жаргонної лексики (В. М. Мокієнко). Певним різновидам жаргонної лексики властивий вузькоспеціальний характер (М. М. Маковський, Л. Масенко, Е. Партрідж); є) жаргон функціонує нерівномірно, має тенденцію до розпаду і затухання в умовах стабільної суспільно-економічної ситуації і до спалахів – у період нестабільності, господарської розрухи. Доля жаргонізмів різна: одні поступово або швидко зникають, інші переходять до складу просторічної або нормативної (літературної) мови; частина жаргонізмів поєднується з лексемами інших соціальних діалектів, продовжує використовуватися в жаргоні в тому або іншому значенні тощо. В основному жаргони відзначаються нестійкістю, швидкістю зміни найбільш уживаної лексики (К. Хадсон). Особливо сильно змінюються групові жаргони, у першу чергу злочинський, молодіжний (Б. О. Серебренніков, С. Стойков). Водночас частина лексики жаргону відзначається стійкістю (Х. Є. Маркес, Ю. С. Степанов, М. Шоков та ін.); ж) жаргонна лексика відзначається позитивністю (М. Ю. Россихіна), високою образністю (О. А. Земська, Д. М. Польська, Н. В. Третьак), оцінністю (Л. П. Крисін, Л. І. Скворцов та ін.), багатозначністю (О. П. Єрмакова, Л. О. Ставицька, Д. В. Чистяков та ін.); з) соціолінгвісти констатують брак жорсткої диференціації просторіччя, літературної мови (розмовного її стилю) й жаргону; вони схильні до взаємовпливу і взаємопроникнення. Розширене вживання жаргонного лексикону супроводжується його входженням до системи територіальних діалектів.

Завдяки працям вітчизняних та зарубіжних дослідників соціальна діалектологія помітно просунулася вперед у вивченні теоретичних питань жаргону. Водночас аналіз свідчить, що в наш час зазначена проблема в науковій літературі відображена недостатньо. Бракує досліджень, що узагальнюють питання

студіювання жаргону в соціолінгвістиці; у різних лінгвістиках спостерігаються істотні відмінності в поглядах на жаргон, його трактування; ці питання не вивчаються комплексно, на матеріалі різних мов, в історичному розвитку. Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо в систематизації наукових поглядів мовознавців на жаргон, в розширенні кола досліджуваних мов у вивченні праць відповідних авторів у лінгвоісторіографічному аспекті.

Основні положення цього розділу викладені в публікаціях автора [35; 270; 278].

РОЗДІЛ 4
СТУДІЮВАННЯ СЛЕНГУ
(50-і рр. XIX ст. – ПОЧАТОК XXI ст.)

4.1. Загальнотеоретичне вивчення сленгу в соціолінгвістиці

50-х рр. XIX ст. – 40-х рр. XX ст.

Різновид соціолектів, який називають сленгом, існував століття, як в Англії, так і у Франції [628, р. XIII–XIV]. Первісно сленг використовувався в середовищі злочинного світу, проте на кінець XVIII ст. поширився за його межами [682, р. VII].

У XIX ст. – на початку XX ст. сленг застосовувався переважно на англломовному ґрунті, у першій половині XX ст. він починає поширюватися і в інших індоєвропейських мовах [272, с. 96].

Сленг виникає на противагу заяложеній, набридлій мові; на думку Г. Бредлі (1937), він зумовлений бажанням «оживити» мову і добитися тісного зв'язку із співрозмовником [515, р. 307–308].

У спілкуванні сленг використовує багато людей, але особливо він поширений серед молоді. Часто сленг є результатом моди або певних обставин. Використання сленгізмів, наприклад, активізувалося в роки першої і другої світових війн. Прикладом одного з найбільш популярних сленгізмів є «О. К.», поширений з першої половини XIX ст. У XIX ст. в англломовному товаристві популярними були крилаті фрази з використанням сленгу [295, с. 26–27].

Ставлення американців до сленгу більш позитивне, ніж англійців [508, р. 95–96]; з часом це ставлення все більш лояльне. Якщо в першій третині XIX ст. сленг у США розглядався як низька, вульгарна, беззмістовна мова, то наприкінці XIX ст. позначився новий підхід: «сленг – це будь-який різновид *шібболету*, що вказує на соціальний клас» [639].

В Англії в XIX ст. сленг засуджувався відомими психологами, філологами, але вже в XX ст. відношення до нього стало більш терплячим. Е. Партрідж (1942) указав ряд причин, за яких сленг сприймається як привабливий феномен і

використовується. Серед них: намагання бути оригінальним, стислим, прагнення збагатити мову, схилити до себе співрозмовника, затаїти намір, отримати задоволення, пожартувати, бути у стані переляку та ін. [515, р. 308–309].

Друга половина XIX ст. характеризується початком студіювання різних аспектів сленгу і переходом від звичайного складання словників і глосаріїв до наукового дослідження [262, с. 376].

Одне з перших визначень поняття *slang* дав Дьюкейндж Англікус [648; 649, р. 31] у словниковій статті [273, с. 10].

У другій половині XIX ст. – на початку XX ст. Дж. К. Хоттен, Г. Бауман, А. Барер і Ч. Г. Леланд, Дж. С. Фармер і У. Е. Хенлі здійснюють у теоретичному аспекті перші спроби вироблення відповідних субстандартних понять і термінів у вступних статтях до словників сленгу і кенту [284, с. 16].

Особливо виділяється творчість Дж. К. Хоттена (1859) [662], який значно просунувся вперед по відношенню до попередників, зокрема Ф. Гроуза [658, р. I–V], в історичному аналізі сленгу і порівнянні його з кентом, трактуванні і характеристиці, диференціації сленгу, творенні сленгізмів тощо [273, с. 10].

Декілька ширше, ніж Дж. К. Хоттен, розумів термін *сленг* німецький дослідник Г. Бауман [632], бо він включав до сленгу *кокні* і так званій *римований сленг* [343, с. 32]; розглядав сленг, кент і суміжні мовні форми з соціолексикологічних позицій [633, р. XXX–CXIV].

Доволі об'ємну характеристику сленгу дали А. Барер і Ч. Г. Леланд у передмові і в статті “A brief history of English slang”, що складають попередній текст до словника “A dictionary of slang, jargon, and cant...” (1889) [629, р. V–XI, XIII–XXIII].

У 10-і – 30-і рр. XX ст. виділяються праці авторів, які намагалися викласти основи сленгу: Ф. Сехрїста (1913), О. Єсперсена (1925), А. Керноя (1927), Г. В. Фаулера і Ф. Г. Фаулера (1930), Д. Греттана (1935) [515, р. 306, 310; 79, с. 107–108; 343, с. 49].

Помітний внесок у дослідження сленгу в першій половині XX ст. зробив Е. Партрїдж. Широку відомість і визнання отримали його праці “Slang to-day and

yesterday” (1933), “Usage and Abusage” (1942), в яких сленг розглянуто з лінгвістичних позицій глибоко і різносторонньо.

У другій половині XIX ст. дослідженню теоретичних питань з англomовного лексичного субстандарту на американському ґрунті, зокрема сленгу, приділялось недостатньо уваги. У першій половині XX ст. певний внесок у студіювання сленгу на американському ґрунті зробили Г. Л. Менкен (1919), Дж. Б. Грінаф і Дж. Л. Кіттрідж (1929), Л. Блумфілд (1933) [515, р. 308; 79, с. 107–108; 28, с. 63, 160, 438–439].

У літературі з богемістики перше вживання терміна *сленг*, включаючи його різні тлумачення, з’являється в часописі “Našeřeč” за 1924 р. у статті В. Ертла [204, с. 14]. Є. Ріпл у 1928 р. опублікував статтю про студентський жаргон і в цей же період кілька невеликих інших праць з проблематики сленгу і арго [110, с. 133]. Основною і вихідною працею для дослідження чеських сленгів є стаття Ф. Оберпфальцера-Йілка «Арго і сленги» (1934) [110, с. 129, 133].

Перша наукова розвідка, присвячена сленгу в хорватській лінгвістиці, з’явилася в 1940 році. Це стаття Й. Хамма «Два три слова про мовлення загребських школярів», в якій автор досліджує подібності між шкільним мовленням або жаргоном, як він називає, та «шатровачким мовленням» і подає словник прикладів, які він занотував у середніх школах міста Загреб [538].

В англійському мовознавстві одну з перших класифікацій сленгу здійснив Дж. К. Хоттен (1859) [663]. Розвиваючи думку Дж. К. Хоттена [662, р. 6, 60–87] щодо наявності сленгу всіх шарів суспільства і сленгу різних професій, занять і груп, А. Барер і Ч. Г. Леланд (1889) відмітили появу наприкінці XVIII ст. – початку XIX ст. «загального сленгу», називаючи його терміном *general slang*; зазначили, що кожна професія або заняття мають свою «мову», яку не треба змішувати з відповідним «технічним вокабулярієм» [629, р. VI–VII].

Е. Партрідж, у свою чергу, провів розділення сленгу, виділивши 1) The Standard and Norm of Slang, 2) Kinds of Slang (Other than the Standard), що відповідає приблизно поняттям *загальний сленг* і *спеціальний сленг* [506, р. 143–272]. Пояснюючи існування «стандартного сленгу» (Standard Slang), автор відмічав, що не

можна говорити про комерційний, військовий сленг або сленг вищого світу, якщо у нас немає стандарту; також неможливо було б навіть почати окреслювати межі різновидів сленгу, якщо у нас не було б для цього норми, тобто «стандартного сленгу» [506, р. 5, 143].

Дійшовши висновку, що кожна професія і кожне заняття мають свій сленг, Дж. К. Хоттен виділив сленг парламентський, військовий, університетський, релігійний, юридичний, літературний, театральний, науковий, громадянський, крамарів, робочих, п'яниць, лайливий та ін. [662, р. 60–87]. У зв'язку з цим І. Р. Гальперін указує, що сленг почав диференціюватися в результаті включення різних професіоналізмів [79, с. 110].

Серед різновидів сленгу Е. Партрідж виділив такі: кокні, видавців і друкарів, журналістів, літературних критиків, юристів, торговців, робітників, а також медичний, комерційний, рекламний, мистецький, театральний, парламентський і політичний, релігійний, спортивний та ігровий, шкільний та студентський та ін. [506, р. 148–240].

Б. Месью (1893) мав свій погляд на диференціацію сленгу і розподілив його на чотири широкі класи, зовсім різні за походженням і цінностями: два низькі й два високі. До лексики низьких класів учений відносив: 1) лексеми з мовлення злодіїв, 2) недовговічні випадкові фрази, популярні один сезон. До лексики високих класів відносились: 1) старі забуті фрази і слова, які знову виникли, 2) нові слова і фрази [506, р. 309–310].

У середині XIX ст. виник римований сленг; до першої світової війни він був характерний в основному для кокні [506, р. 273]. Наприкінці XIX ст. римований сленг поширився в Австралії, звідти – у США [656, р. 18–21], хоча він і не був дуже характерний для мови американців [485, р. 578]. Уперше зразки римованого сленгу було опубліковано в книзі “The Vulgar Tongue” невідомого автора, що заховався під псевдонімом Дьюкейндж Англікус [648; 649, р. 52–55].

Цікавим прикладом таємного коду є зворотний сленг (*back slang*), за словами Дж. К. Хоттена *the secret language of cosfermongers* (тобто вуличних продавців фруктів, овочів, риби тощо) [662, р. 251–256].

Дуже близький за своїм характером до *back slang* більш складний тип таємного коду *серединний сленг* (*centre slang* or *medial slang*) (за термінологією Е. Партріджа [506, р. 277]). Сутність його – в розсіченні слів і перестановці частин слова. Звичайно вважають, що цей тип сленгу (точніше кенту) з’явився пізніше, ніж *back slang* [343, с. 54–55].

Сленг посідає цілком особливе місце серед соціальних діалектів в англійській мові. Під це поняття нерідко підводяться самі різноманітні явища лексичного і стилістичного плану [190, с. 9]. Англійські лінгвісти самі визнають недолік цього терміна: «Термін *сленг* має таку кількість значень і представлений такою різноманітністю слів, що дуже важко визначити, де сленг, а де ні» [416, р. 148].

До 1850 р. термін *slang* позначав в англійській мові науковому вжитку “vulgar language”, тобто «субстандарт», у широкому розумінні цього терміна, за винятком кенту. Термін *slang* у значенні “illegitimate colloquial speech” (що можна було б перекласти як «неконвенційна розмовна мова») увійшов у вживання у середині XIX ст. [506, р. 1–3].

Дьюкейндж Англікус, якому належить, як зазначалося, одне з перших визначень поняття *slang*, під цим мовним феноменом розуміє, по-перше, технічні вирази (описують фізичну статуру людей, їх основні традиції, узи єдності і братерства), студентські терміни, політичні прізвиська, спеціальні вирази, що торкаються ремесла або професії. По-друге, у більш загальному тлумаченні, сленгізми – це вирази, у яких використовуються приклади з комічної літератури, смішні висловлювання, що застосовуються жартома [649, р. 31].

Тлумачення сленгу Дж. К. Хоттенем (1859) більш розширене і ґрунтовне: сленг універсальний і трапляється в мовах у всьому світі у всі часи [662, р. 44]; сленг створено циганами; це низька, вульгарна, зухвала усна мова, синонімічна з тарабарщиною, призначена для таємного спілкування, обману, зловживання, лихослів’я. Це мова вуличного гумору, безпутного, піднесеного і низького життя [662, р. 7, 44, 52–53, 217]; самими сприятливими умовами для виникнення сленгу є натопт, заворушення. Будь-якого випадкового приводу достатньо для виникнення і формування сленгових слів [662].

Також Дж. К. Хоттен зазначає, що сленг – це скороминуча мова, яка весь час змінюється разом зі стилем і уподобаннями; він став популярним за останні 70 – 80 років, використовується людьми всякого звання – багатими і бідними, чесними і нечесними. Сленг завжди популярний, поширюється від бажання жити, розважатися, використовувати вуличний гумор і жарти, тимчасові прізвиська [662, р. 6–7]. Характеристика сленгу, наведена Дж. К. Хоттенем, відображує трактування цього терміна в середині XIX ст. [343, с. 32].

Негативне відношення до сленгу залишається й наприкінці XIX ст. На думку А. Барера і Ч. Г. Леланда (1889), у загальноприйнятому вираженні термін *сленг* міцно закріпився як загальне, або «колективне, сукупне», найменування за «вульгарними виразами», використання яких у мові освічених людей заборонено або є табу. Проте автори відкидають існуючу думку про те, що сленг – це «зłodийський жаргон», не ідентифікують сленг з «циганською мовою», або «романі» [629, р. V–XI].

А. Барер і Ч. Г. Леланд вважають найбільш адекватним визначенням сленгу наступне: *сленг* – це «умовна мова з багатьма діалектами, які, як правило, незрозумілі стороннім»; при цьому відмічають, по крайній мірі один випадок, коли сленг утворюється для розуміння тільки сторонніми, – це сленг спілки бродяг і зłodіїв [629, р. VI]. Сленг функціонує у всіх класах суспільства і сферах людської діяльності [629, р. X].

Аналізуючи тлумачення сленгу наприкінці XIX ст. треба визнати, що в англійському мовознавстві не було загальноприйнятої дефініції поняття *сленг*, яке враховувало б усі ознаки сленгізмів, що відрізняють їх як від літературної мови, так і від нелітературних його різновидів [652, р. VII].

З початку XX ст. деякі автори розглядали сленг як вульгарну, зłodійську мову, якої треба уникати і яка приречена на швидке відмирання; інші, навпаки, уважали сленг ознакою життя, оновлення і поступового розвитку мови [190, с. 12]. Наприклад, Ч. Анандейл визначав сленг як «розмовну мову певного класу або класів як освічених, так і неосвічених людей, мову, яка не має загального визнання і яка часто розглядається як мова невитончена, неправильна і навіть вульгарна»

[627, р. 637]. У той же час, Г. Л. Менкен (1919) оцінював сленг як поважний, що утворений дотепністю і винахідливістю індивідуальності [515, р. 308].

Найбільш характерне теоретико-лінгвістичне трактування сленгу, що уходить коренями в психологічний напрям у мовознавстві, відображено в широко відомому положенні О. Єсперсена: «...сленг – форма мови, яка зобов’язана своїм походженням бажанню людини відклонитися від звичайної мови, нав’язаної нам суспільством». Основний імпульс у створенні сленгу – це «...якесь почуття розумової вищості». «Сленг – результат притаманного людству “бажання порозважатися”» (love of play) [453, р. 149–151]. Більшість англійських лексикологів у тій або іншій мірі поділяють точку зору О. Єсперсена на сленг [79, с. 107]. Сленг, – указує Г. Бредлі (1937), – це увиразнений протест проти стандарту [165, с. 51]. Отже, сленг – це своєрідний виклик нудоті і невиразності в мові; це мова натяків. Але сленг у рідких випадках або навіть ніколи не буває жорстоким у своїх натякуючих судженнях, він з посмішкою ставить речі на їх власні місця [507].

А. Керной (1927) вважає: у сленгу домінуючу роль грає фантазія, що сприяє новизні. Слова сленгу відзначаються непередбаченістю, є продуктом винахідливості, дають незвичайні і пікантні відчуття. Сленг виразний, емоційний, іронічний, гумористичний. Сленг не сентиментальний; сленгові фрази налічують велику кількість асоціацій; сленг взаємодіє з традиційною мовою, він радикальний, відповідає дійсності, відкидає стриманість і не турбується відносно меж у мові; сленг наближено до об’єктивного світу, це мова реальності, здорового глузду [515, р. 310].

Дж. Б. Грінаф і Дж. Л. Кіттрідж у своїй відомій праці образно описують сленг як мову-бродягу, яка блукає на околиці літературної мови і постійно намагається пробити собі дорогу в саме вишукане товариство [430, р. 55]. Отже, сфера дії сленгу не мова, а розмовна мова, ідіолект [180, с. 65].

Г. В. Фаулер і Ф. Г. Фаулер пишуть: «Сленг доречний у житті» [414, р. 57]. Автори визначають сленг як гру слів, перейменування речей і процесів; на їх думку, сленг використовується для створення новизни, як данина моді [414].

Ф. Оберпфальцер-Йілка трактує сленг як «станове розшарування усної чеської мови» [503, s. 311].

Характер визначення терміна *сленг* англійськими і американськими словниками також відбиває неясність теоретичних концепцій сленгу. «Скорочений Оксфордський Словник» визначає сленг і як жаргон, і мову низьку, і розмовну мову, і «нові слова», і «старі слова в нових значеннях». Цілком очевидно, що автори цих визначень не в змозі відмежувати сутність сленгу від інших явищ, тому вони вимушені визнати полісемантичність терміна *сленг* [688, p. 1911].

Змісту наведених вище дефініцій, характеристик і особливостей сленгу, на наш погляд, відповідає об'єктивна оцінка С. Робертсона: «під сленг підводяться цілком різнорідні явища, які нічого спільного з ним не мають» [522, p. 468].

М. М. Маковський подає узагальнене визначення сленгу, що витікає з суджень Е. Партріджа (1933) [514, p. 135], Дж. Б. Грінафа і Дж. Л. Кіттріджа [430, p. 55]: «...існуючі в розмовній сфері вельми німі, нестійкі, ніяк не кодифіковані, а часто і зовсім безладні і випадкові сукупності лексем, які відображують суспільну свідомість людей, що належать до певного соціального або професійного середовища» [190, с. 9].

Сам же Е. Партрідж звертає увагу на труднощі у визначенні поняття *slang*, що зумовлені відсутністю загальноприйнятої дефініції цього мовного явища [506, p. 3].

Вивчаючи трактовки сленгу, зібрані В. Берком [381], можна окрім категоричних висловлювань противників і прибічників сленгу знайти і компромісний підхід: є «поганий» сленг, є, проте, і «гарний»; що і потрібно, в першу чергу, розрізнявати [342, с. 70–71]. Звичайно, у всіх цих висловлюваннях дуже багато суб'єктивного; грають роль особисті симпатії і антипатії, соціальні і вікові різниці, не говорячи вже і про так звану суспільну думку, котра, як відомо, також зазнає значних коливань в оцінках того або іншого мовного явища [343, с. 35].

У другій половині XIX ст. – першій половині XX ст. дослідники виділяли таку характерну особливість сленгу, як групова приналежність. А. Барер і

Ч. Г. Леланд (1889) відносно сленгу підкреслювали, що кожна професія або заняття мають свою «мову», яку не слід змішувати з відповідним «технічним вокабулярієм» [629, р. VII]. Ф. Оберпфальцер-Йілка характеризував сленг таким чином: «Результат поділу національної мови за соціальними групами зветься сленгом» [503]. Для Ф. Оберпфальцера-Йілки, отже, сленг є груповою мовою в усній формі [503]. Таким чином, учений підкреслює насамперед групову приналежність сленгу і його усний характер [204, с. 17].

На групову приналежність сленгу вказували Дж. К. Хоттен [662, р. 60–87], Г. Бауман (1887) [633, р. XXX–CXIV], Ч. Анандейл [627, р. 637], Скорочений Оксфордський Словник англійської мови [688, р. 1911], Е. Партрідж [506, р. 148–72; 515, р. 165–168, 308, 310] тощо.

У другій половині XIX ст. і навіть у першій половині XX ст. деякі автори розглядали сленг (або деякі його різновиди) як таємну мову. Дж. К. Хоттен уважав сленг таємною мовою циган [662, р. 52, 217]. А. Барер і Ч. Г. Леланд (1889) розглядали сленг як умовну мову [629, р. VI].

Г. Бауман (1887), на відміну від Дж. К. Хоттена, А. Барера і Ч. Г. Леланда, показав відкритість сленгу на протигагу таємності кенту [633, р. XXX–CXIV].

Е. Партрідж (1933), характеризуючи сленг по відношенню до англійської мови в цілому, відмічав його відкритість; указував на особливість сленгізмів: коли сленг утворюється злочинцями або бродягами, він стає таємною мовою [284, с. 179–180].

Доволі близький до кенту за своєю сутністю таємного коду так званий *римований сленг*. Д. Греттан (1935) відмічав, що римований сленг – це цікава форма кенту. Але хоч він базується на рими, часто буває не римований. Також він інтонаційно загадковий [343, с. 49]. Римований сленг має функцію конспіративної комунікації. Він веселий, грайливий і потішний; в основному зрозумілий непосвяченим [656, р. 5–6].

Сутність *back slang* (зворотного сленгу), призначеного для приховування змісту сказаного, полягала в тому, що найбільш важливі за змістом слова, як правило, перекручувались [343, с. 53–54].

У серединному сленгу (*centre slang* or *medial slang*) приховування форми (звучання найбільш важливих за значенням у комунікації слів) твориться не простим перевертанням, а «розсіканням» слів навпіл на голосному звуку або дифтонгу і поставленням другої частини перед першою, іноді з приєднанням звука *h* на початку нового утворення і деякими іншими перекрученнями в звучанні [506, р. 277–278].

У цілому ж, звичайно, більшість дослідників другої половини XIX ст. і, тим більш, першої половини XX ст., розглядали сленг як відкритий соціолект, що немає ознак таємничості.

Сленг відзначається мінливістю, рухливістю, але, треба визнати, багато ранніх сленгізмів не втрачені. На скороминучість, рухливість сленгу, як уже зазначалося, звертав увагу Дж. К. Хоттен, пояснюючи це зміною стилів і вподобань у носіїв мови [662, р. X–XII, 6]. Г. Бауман (1887) уважав, що сленг змінюється з кожним новим поколінням, набуваючи нових форм і звичаїв. Отже, сленг історично мінливий [633, р. XXX–CXIV].

Противниками сленгу виказувалася навіть думка, що «сленг для мови теж саме, що епідемія для організму, він такий же заразливий і незупинний» (J. Genung, “Outlines of Rhetoric”, Boston: Ginn, 1893, р. 32) [5, с. 24].

Особливим успіхом користується положення О. Есперсена, котре зводиться до того, що сленг за природою потребує безперестанного оновлення [453, р. 149–151]. Саме тому, що під терміном *сленг* об’єднуються різноманітні явища, англійська лексикологія виділяє як одну з характерних рис цього лексичного шару його нестійкість, перехідний характер [79, с. 112].

Сленгізми не тільки виходять з ужитку скоріше, ніж вирази звичайної розмовної мови, але, на думку Е. Партріджа (1933), є неміцними, нестійкими, ніяк не кодифікованими, а часто і зовсім безладними і випадковими сукупностями лексем [511, р. 245].

Постійна еволюція і мінливість сленгу свідчать про безперервний творчий процес носіїв сленгу. У сленг досить швидко вливаються нові слова й вирази, але буває, що вони також швидко виходять з ужитку [231, с. 88]. Як відзначав

американський лінгвіст Л. Блумфілд (1933): «Коли сленгова форма знаходиться у вживанні доволі довго, її починає витісняти який-небудь новий жарт або дотеп» [28, с. 160].

Вплив тих чи інших експресивних або дотепних слів сприяє раптовому розповсюдженню сленгових виразів або такому ж раптовому їх витискуванню. З часом буває, що новизна втрачається, сленгова форма відмирає. У деяких випадках сленгові форми, що втрачають свою гостроту, залишаються у вживанні як «нормальні» форми [28, с. 438–439].

На противагу відміченої мінливості, рухливості сленгу, ми спостерігаємо, що багато сленгових слів існують у мові тривалий час, не зникаючи і не змінюючись, будучи свого роду інваріантами сленгової лексики, лексичними константами [3, с. 16]. У. Д. Уїтні звертає увагу на сленгові вирази, які закріплюються в мові надовго: «Змилюйтесь!», (російська мова) «Как твои делишки?», «Такова жизнь» [506, р. 5]. А. Барер і Ч. Г. Леланд (1889) підкреслюють, що навіть з наявних небагатьох ранніх сленгізмів жоден не було втрачено до цього часу [629, р. XIII].

Як показали спеціальні дослідження, найбільш консервативною і стійкою частиною сленгу, на відміну від професійних діалектів і жаргонів, є слова, що ведуть походження із староанглійської [190, с. 15–16]. Порівняємо зауваження англійського лінгвіста А. Мелвіла: «Існує багато слів і виразів, образних за своїм характером, які можна назвати константами сленгу на відміну від великої кількості легковажних слів, що постійно з'являються в сленгу і швидко виходять з нього» [483, р. 10].

В. О. Хом'яков пише: «Ми, слідом за професором Ліверпульського університету Д. Греттаном (1935), стверджуємо, що сленгізми можуть бути стійкими й існувати в мові століттями» [343, с. 39, 42].

Сленгу притаманні образність і багатство експресії, гумор і жарт. Е. Партрідж (1933) розглядає сленг як свідоме, навмисне вживання елементів загальнолітературного словника в розмовній мові в суто стилістичних намірах: для утворення ефекту новизни, незвичайності, відмінності від визнаних зразків, для передачі певного настрою того, хто говорить, надання висловлюванню

конкретності, жвавості, виразності, зримості, точності, стислості, образності, а також, щоб уникнути штампів і кліше [514, р. 135]. У плані образності особливо виділяється римований сленг. Він виступає на правах жартівливих, образних виразів, займаючи як би проміжне положення між загальним сленгом і кентом [343, с. 49–50].

Експресивність сленгу є його яскравою і характерною рисою. Л. Блумфілд (1933) також відмічав експресивність і дотепність, притаманні сленгу. Виникнення яскравих сленгових слів пояснюється, мабуть, їх ефективністю, тобто змогою визивати ту або іншу реакцію у співрозмовника [28, с. 439]. О. Єсперсен (1925) вважає, що сленг – це творча гра, в якій народжується щось нове там, де немає потреби в цьому новому. У сленгу нове мислиться по відношенню до старого як приємне різноманіття [180, с. 68]. Ф. Дж. Уілстек (1907) писав, що педантизм у мові – це дурниця, сленг дуже часто є вираженням концентрованої життєвої сили (vitality) мови [190, с. 12].

Сленговий, отже волаючий, вульгарний у мові [662, р. 217]. Сленгу притаманні тяга до життя, веселоців; йому властиві тимчасові прізвиська і вуличні жарти [662, р. 7, 44]. Сленгу характерний гротескний гумор [430]. Люди звертаються до сленгу в гарному настрої, заради утіхи, щоб проявити дотепність, продемонструвати незвичайне почуття гумору [515, р. 308].

Межі сленгу в словниковому складі англійської мови дуже нечіткі і рухомі. Часто його важко відрізнити як від літературної мови, так і від нелітературних різновидів мови – діалектизмів, технічних форм (професіоналізмів), колоквіалізмів [284, с. 100].

Як і будь-яке мовне утворення, сленг за своїм складом неоднорідний. Зокрема, він зазнав впливу циганської мови, який, проте, навряд чи можна вважати вирішальним, що визначає його специфіку, як це стверджує, наприклад, Дж. К. Хоттен [662, р. 52–53, 217]. Е. Партрідж (1933) також додержується думки, що склад сленгу дуже неоднорідний і, поряд із словами, що недопустимі в мові культурного англійця, містить слова, що вживаються в мові освічених людей, особливо молодого покоління [512, р. 2–3].

Наявність у сленгу небажаних, неприпустимих слів і виразів відмічав Дж. К. Хоттен, підкреслюючи, що сленг містить у собі прокляття, вигуки і богохульства типу: *blazes, blast, Davy, By Golly, Marry, deuce, dickens, zounds* (= “God’s wounds”) [662, p. 85–86].

У сленгу надзвичайно багата синоніміка, наприклад, слово “money”, за підрахунком Дж. К. Хоттена (1859), має більш ніж сотню сленгових синонімів; далі по кількості синонімів ідуть слова “drink”, “intoxication” [662, p. 86]. Усі сленгізми, що втратили семантичну і експресивну свіжість, швидко замінюються новими, більш ефективними за своєю виразністю і дотепністю словами (це і є причиною багатой лексичної дублетності молодіжного сленгу). А прагнення до метафоризації сленгізмів дає їх утворювачам простір для винахідливості, сміливості бачення і гостроти спостереження [180, с. 73–74]. Це точно підмітив американський сленголог С. І. Хаякава; характеризує мову своїх співвітчизників, він стверджував, що для них сленг є «поезією повсякденного життя» [436, p. 194–195]. Е. Партрідж (1942) звертав увагу на ту обставину, що сленг представляє слова яскравими і метафоричними [515, p. 311].

Характеризуючи сленг по відношенню до англійської мови в цілому, Е. Партрідж відзначив низку важливих особливостей сленгізмів. Наприклад, існує помітна відмінність у «вulgарності» (*vulgarity*) сленгізмів [506, p. 131, 138, 324]; спостерігається тенденція «піднесення» (*ennobling*) сленгізмів, коли вони піднімаються до літературного стандарту; діє і протилежна тенденція «зниження» (*descent*) лексичних одиниць літературного стандарту до рівня сленгу [506, p. 11–12, 118].

Сленг – це мова яскравих новоутворень, «мовного вивітрювання» і «граматичної зіпсованості» [633, p. XXX–CXIV].

Дж. К. Хоттен (1859) виділяє способи втаємничення мови, які приймають участь у формуванні «таємних» кентизмів і сленгізмів: 1) іншомовні запозичення; 2) «джібберіш» – вставка приголосного; 3) «мерроускаінг», або «медична грецька мова “Medical Greek”», або, рідше (термін Альберта Сміта), “Gower Street Dialekt” – перестановка ініціальних букв у словах у словосполученні; 4) зіф

(використовувався студентами Вінчестерського коледжу) – початкові приголосні замінювалися звукосполученням *wa*, а голосні в середині слова розривалися вставними приголосними *r* або *g*; 5) знаки таємної писемності, що використовувалися бродягами у своєму спілкуванні [662, р. 3, 28–29, 34–35, 41–43].

Що стосується запозичень у сфері англійського сленгу, Дж. К. Хоттен (1859) звертає увагу на запозичення з хінді, елементів з кантонського жаргону – особливого англо-китайського діалекту, поширеного в морських портах Китаю [284, с. 88].

Як уважає Дж. К. Хоттен (1859), характерною рисою новоутворень у сленгу є розвиток нових значень у старих слів. А. Барер і Ч. Г. Леланд (1889) серед джерел поповнення загального сленгу також виділяють розвиток нових значень у старих англійських сленгізмів [284, с. 98, 160].

Г. Бауман (1887) виділяє незрозумілі способи новоутворень; з них найбільш «улюблені»: а) метатеза, б) зворотне перевертання слів, в) «центральный сленг», г) «римований сленг», ґ) перестановка початкових букв у двох словах у словосполученні або в складному слові, д) народна етимологія, е) усічення, є) зразки «тарабарщини» (тут зворотний сленг і усічення) [633, р. XXX–CXIV].

А. Барер і Ч. Г. Леланд (1889) у загальному сленгу виділили джерела поповнення: запозичення з голландської, іспанської, італійської і французької мов, англо-індійські, англо-китайські елементи і вирази піджін-інгліш, янкенізми, американізми, франко-канадізми. Дослідники звертають увагу на збереження в сленгу цілого ряду характерних запозичень з романі, наприклад: *chivvy*, *tool* (in driving), *mash*, *pal*, *row*, *shindy* як і сам термін *slang*. Існують запозичення з їдишу, або «іврито-германської» мови [629, р. IX, XIV, XVII, XIX–XXIII].

А. Барер і Ч. Г. Леланд (1889) відмічають, що за своєю природою сленг і кент – це умовні і метафоричні або переносні утворення; з цієї причини походження сленгізмів або кентизмів треба шукати в тих старих діалектних словах, переносне значення яких ґрунтується на подібності форми позначуваних предметів [284, с. 96]. У свою чергу, Е. Партрідж [506, р. 12–31], Дж. Б. Грінаф і Дж. Л. Кіттрідж

[430] вважають ефективними для утворення сленгу такі стилістичні засоби, як метафора, метонімія, синекдоха, літота, евфемізм [190, с. 9–10].

У сленгу, на думку Е. Партріджа (1933), Дж. Б. Грінафа і Дж. Л. Кіттріджа (1929), широко використовуються ономапопея (звуконаслідування), словоскладання, скорочення складу слова, перетворення імен власних у загальні, запозичення, аналогічне розширення значення, народна етимологія, а також новоутворення, оказіоналізми, слова, запозичені з жаргону (студентського, злодійського і т. п.). До характерних особливостей сленгу відносять також широке використання своєрідних «допоміжних» дієслів (типу «зробити», «дати», «держати», «брати» та ін.) для утворення описових виразів і фразеологізмів, які явно віддають перевагу окремим словам, хоч, з іншої сторони, стислість і небагатослівність є типовими рисами соціально забарвленої мови [514, р. 135], [190, с. 10].

Для сленгових новоутворень значуща також «звучність» слова, особливо в мові малоосвічених і неграмотних людей. Порівняйте: «барабаноподібне» звучання вульгарних сленгізмів: rumbumptious, slantingdicular, splendiferous; неправильна вимова слів: backer “tobacco”, bimeby “by-and-by”, ottomy “anatomy”; перекручення іншомовних слів: beefeater = (French) “buffetier”, kickshaws = (French) “quelques choses” та ін. [662, р. 56–57].

В американському сленгу в XIX ст. розцвіло специфічне американське явище “Tall talk” – нові і незвичайні сленгізми, що часто мають мету вразити своєю незвичайністю. “Tall talk” був багатий «гротескними метафорами і неймовірними перебільшеннями» [488, р. 136].

Для американського сленгу характерний також незвичайний для цього лексичного шару інноваційний процес, коли сленгові інновації утворюються на вершині соціальної піраміди, а потім поширюються до її фундаменту. Такі одиниці позначаються терміном «синтетичний сленг». Одним з творців «синтетичного сленгу» був американський письменник Д. Раньон (1884 – 1946), який утворив, зокрема, за сленговими моделями римований псевдолатинізм phonus-balonus від сленгових phoney «липовий» і baloney «нісенітниця». Сленгізм goon «громило»,

«головоріз» проник до сленгу з коміксів Е. Сігара (1894 – 1938), в яких фігурував персонаж під цим ім'ям [353, с. 183–184].

Е. Партрідж (1942) фіксує взаємодію різних соціальних діалектів зі сленгом. У праці “Usage and Abusage” автор указує на недовге існування лексичних одиниць у рамках різних категорій зниженої лексики і їх перехід з однієї категорії в іншу [510, р. 167]. Наприклад, якщо слова з арго отримують більш широке поширення, то вони поступають у лексику сленгу [515, р. 306]. В іншому місці Е. Партрідж (1933) зазначає: сленг поповнюється внутрішніми запозиченнями з арго злочинців [284, с. 179–180].

М. М. Маковський пише про те, що сленг постійно контактує з жаргоном, професійною мовою та ін. [190, с. 26]. У розвиток цієї думки доречно послатися на слова О. Т. Ліпатова: «Різні соціолекти, постійно контактуючи між собою, утворюють багатобарвну палітру сленгу, залучають їх у літературну мову, забезпечуючи їм там нерідко довге і активне життя» [180, с. 42].

Неможна визнати правомірним твердження про те, що сленг представляє собою ізольований «прошарок», який посідає «острівне» положення в макросистемі англійської мови. Сленг аж ніяк не є таким «шаром» мови, який відгороджено «китайською стіною» від так званої «стандартної мови». Побутуючи в мові, сленг за необхідністю входить в її систему, «тканину», утворюючи більш або менш системні мікроструктури. Усний англійський національний стандарт немислимий без елементів сленгу в такій же мірі, в якій сленг не існує без елементів усного стандарту. У ряді випадків «периферійні» мовні шари можуть значно впливати на усний національний стандарт, у більшій або меншій мірі переплітаючись з ним. У зв'язку з цим цікаве наступне висловлювання Дж. Голсуорсі: «Цілком імовірно, що більшість життєво важливих (vital) слів нашої мови колись належали сленгу, послідовно отримавши права громадянства всупереч протестам духовенства та інших кіл» [418, р. 7]. І дійсно, в англійський загальнонаціональний стандарт увійшли зі сленгу такі слова, як: *bluff*, *billet*, *baggage* «дівчина», *character* «людина», *to bolt* «тікати», *fishy* «підозрілий», *scab* «штрейкбрехер» та ін. [190, с. 25–26]. Міркування М. М. Маковського про місце

сленгу в макросистемі англійської мови співвідносяться з думкою Дж. К. Хоттена (1859), який уважав, що сленг – це форма відповідної національної мови [282, с. 254].

На противагу вищевикладеному, Е. Партрідж (1942) уважав сленг, поряд з колоквіалізмами, діалектизмами, вульгаризмами, кентом, окремою формою існування субстандартної лексики англійської мови, що протистоїть її літературному стандарту [513, р. 293].

На думку Г. Баумана, сленгове висловлення, якщо воно освоєне його носіями, може перейти до літературної мови [616, р. XXX–CXIV]. Е. Партрідж (1942) відзначає, що якщо слова сленгу цьому сприяють, то вони попадають до рангу розмовної мови [515, р. 306].

Ряд англійських лексикологів стверджує, що багато сленгових слів і зворотів міцно увійшли до літературної мови і перестали відчуватися в ній як сторонні елементи [79, с. 112]. Мав рацію відомий американський лінгвіст М. Пей (1949), який попереджав, що навряд чи правильно нехтувати словами, які в наші дні можна почути тільки в глухомані або у вузьких межах тієї або іншої професії. Завтра ті ж самі слова можуть бути прийняті всім народом, який говорить на цій мові, і увійдуть у повсякденний словник У. Шекспіра двадцять першого століття [180, с. 42].

Треба згадати про ту відмінність, яка існує у відношенні до сленгу в Англії і Америці. Літературна англійська мова в Америці широко користується і злодійським жаргоном, і вузькими професіоналізмами, і випадковими словотвореннями. В особливості нестримана мова американської преси, яка використовує мовний шлак різних соціальних груп. Мова американської преси дуже засмічена. В Англії, навпаки, у сфері письмової мови сильні пуристичні тенденції. У літературну мову, включаючи і газетну, майже зовсім не допускаються слова і звороти, які не отримали визнання як одиниці словникового складу літературної англійської мови [79, с. 113].

Найбільш стабільна частина словникового складу сленгу, на відміну від професійної лексики і жаргону, співвідноситься з лексемами англійських

територіальних діалектів [521, s. 84; 190, с. 16]. Це цілком зрозуміло, бо, як відомо, первісними носіями сленгізмів були, з одного боку, селяни з різних областей Великобританії, які йшли в міста на заробітки, а також міщани, що розорилися (більшість з них – вихідці з селян), а з іншого – різного роду декласовані елементи, які в своїй більшості також вийшли з селянського стану [190, с. 16]. Е. Партрідж вважає, що сленг характерний передусім для міської місцевості [506, р. 32].

У XIX ст. – першій половині XX ст. сленг використовувався не тільки в усній мові, а й в письмовій, зокрема, у художній літературі. Г. Бауман зробив стислий огляд художніх творів, у яких широко використовуються сленг і кент [633, р. XXX–CXIV].

Відомо, що такі видатні представники англійського і американського критичного реалізму, як Ч. Діккенс, У. М. Теккерей, Дж. Голсуорсі, Т. Драйзер та ін., не тільки в прямій мові персонажів, а й в авторській мові використовували слова і звороти, що мають у словниках позначку *сленг* [79, с. 114].

Письменники В. Гюго, А. Бірс відносились до сленгу негативно. Водночас У. Уйтмен, Г. К. Честертон, Дж. Голсуорсі, К. Сендберг, навпаки, підкреслювали свою прихильність до сленгу. Деякі з указаних відомих письменників залишили цікаві думки щодо сленгу [343, с. 34–35].

Заслуговує на увагу використання сленгу в художніх творах американського автора Д. Раньона, в оповіданнях якого, що оспівують «буремні 20-і рр. XX ст.» (the roaring twenties), сленг фігурує не тільки в мові персонажів, а й в авторському оповіданні [353, с. 182–183].

Отже, у XIX ст. – на початку XX ст. сленг було поширено переважно на англomовному ґрунті. У першій половині XX ст. сленг починає поширюватися і в інших європейських мовах.

Друга половина XIX ст. характеризується початком вивчення різних аспектів сленгу і переходом від простого укладання словників і глосаріїв до наукового дослідження. Дослідники сленгу зазначеного періоду «виявилися по суті першовідкривачами у вивченні цього мовного феномену, зробивши цілу низку нових відкриттів і висновків. Водночас вони не змогли дати відповіді на багато

питань, що торкаються сленгу; ряд з них тільки позначили» [268, с. 233]. У першій половині ХХ ст. теоретичні дослідження зі сленгу активізуються.

У 50-і рр. ХІХ ст. – 40-і рр. ХХ ст. автори в своїх працях виділили характерні риси, якості, ознаки, притаманні сленгу: 1) стародавність і спадкоємність; 2) наявність загального сленгу (general slang) і спеціального сленгу; 3) групова приналежність; 4) відкритість, але, разом з тим, наявність у другій половині ХІХ ст. поглядів на сленг, як на таємну мову; функція конспіративної комунікації римованого сленгу, зворотного сленгу (back slang), серединного сленгу (centre slang or medial slang); 5) мінливість, рухливість, але, у той же час, існування сленгізмів, що тривалий час не зникають і не міняються; 6) образність і багатство експресії, гумор і жарт; 7) багата синоніміка сленгу, його метафоричність; 8) живі факти словотворчості, новоутворення; 9) активна взаємодія сленгу з іншими соціальними діалектами, територіальними діалектами, розмовною мовою, літературною мовою.

4.2. Специфіка дослідження загальнотеоретичних проблем сленгу в соціолінгвістичних студіях європейських та американських учених (50-і рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.)

Сленг – одне з найбільш цікавих явищ сучасної лінгвістичної науки, він посідає значне місце в сучасному комунікативному просторі і використовується людьми різного віку та професій [262, с. 375]. Автори наводять причини, які мотивують людей включати одиниці сленгу до мови: привернути увагу співрозмовника, продемонструвати дотепність, показати належність до певної групи, уникнути використання заялжених фраз і кліше, продемонструвати мовну компетенцію [361, с. 14]; надати мовленню експресивного забарвлення [234, с. 26]; уникнути використання заборонених термінів, що характеризують неприємні моменти [682, р. VII]; позначити нові явища дійсності; по-новому назвати явище, яке вже має своє позначення [110, с. 127–128].

Сленг як мовленнєвий маргінальний феномен мови неоднаково створювався в різних мовах. Різняться не тільки долі сленгу, але і його понятійно-семантична

сутність [180, с. 171]. У 50-і рр. ХХ ст. сленг представляв собою недостатньо вивчену частину лексики. У другій половині ХХ ст. – на початку ХХІ ст. спостерігається його поглиблене дослідження [275, с. 130 – 131]. Активна увага до сленгу аж ніяк не випадкова. Широко вживаний у розмовному мовленні, він, виражаючи її квінтесенцію, у ній виникає, у ній і живе, виступаючи в ідіолекті як один з її шарів [653, р. VI]. Переважно дослідження з тематики сленгу знаходимо в англійському та російському мовознавстві, збільшення зацікавленості щодо цієї проблематики спостерігаємо в українській лінгвістиці. У багатьох інших лінгвістиках дослідження сленгу не набуло поки що бажаного рівня.

Мовне існування англійця навряд чи можливе без сленгу. Сленг використовується при спілкуванні в спілці, підгрупі, школі, університеті тощо. Особливо він поширений серед студентів [3, с. 20]. У США сленг становить біля десяти відсотків слів усього вокабуляря середнього американця [653, р. VI] і належить до найбільш уживаної його частини.

У другій половині ХХ ст. – на початку ХХІ ст. помітний внесок у студіювання англійського сленгу внесли лінгвісти: І. Р. Гальперін (1956), Дж. Е. Лайтер (1994), М. М. Маковський (1962, 1982), Г. В. Рябичкіна (2009), Р. А. Спіерс (1981, 1991), Г. О. Судзіловський (1973), С. Б. Флекснер і Г. Уентворт (1960), В. О. Хом'яков (1969, 1971), О. Д. Швейцер (1983) та ін.

Поряд з популярним арго, у Франції в 90-і рр. ХХ ст. – на початку ХХІ ст. починає формуватися сучасний французький молодіжний сленг як окрема підсистема мови. Цьому сприяв потік іммігрантів, а також англо-американський вплив на сучасну мову [168, с. 159].

У Німеччині в ХХ ст. в класифікації і вивченні соціолектів перевага віддається терміну *жаргон*. У зв'язку з цим, у 1969 р. в Лейпцігській «Енциклопедії» відмічалось, що поняття *сленгу* ще недостатньо досліджене в німецькій германістиці, проте видається самоочевидним, що це явище, незважаючи на його деяку подібність до жаргонів і звичайно-розмовної мови, виявляє специфічні риси, які дозволяють об'єднати такий мовний матеріал у свою самостійну групу [625, с. 320].

У другій половині ХХ ст. в ЧССР з'являються дослідження зі сленгу, що містять більш глибоку лінгвістичну інтерпретацію, ніж праці першої половини ХХ ст. У дослідженнях Б. Зимового (1965), Е. Калісти (1964), А. Камиша (1962), Л. Климеша (1964, 1967, 1971, 1973, 1974, 1975, 1979), В. Кршистека (1956), Б. Теми (1958, 1966, 1969), М. Хуравого (1976) [110, с. 133–135], Я. Губачека (1980) проаналізовані теоретичні питання зі сленгу, сленгова мова робітників різних спеціальностей, артистів, студентів, учнів професійних училищ.

У Хорватії молодь використовує сленг, щоб урізноманітнити своє мовлення, надати йому виразності та оригінальності [221, с. 98]. У хорватській лінгвістиці в другій половині ХХ ст. – на початку ХХІ ст. ненормативними типами мовлення цікавляться І. Івас (1988), С. Кекез (1999), М. Кузманович (1970), Т. Сабляк (2001) та ін. Вирізняється ґрунтовністю досліджень нелітературного мовлення праця А. Скелін Хорват, в якій висвітлено сленг як виразник ідентичності молоді [538].

У російському мовознавстві термін *сленг* став популярним наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр.; сформувався сленг у 90-і рр. ХХ ст. під впливом свободи слова і експансії просторіччя в засобах масової комунікації. Нині сленгові лексеми і фразеологізми активно вживаються і, як наслідок, – консолідувалися в особливий функційально-стилістичний розряд у мовній свідомості нації [245, с. 369–370].

В Україні в ХХ ст. арготизми стали стилем міських низів, молоді та створили великоміський сленг [92, с. 524]. Наприкінці ХХ ст. – початку ХХІ ст. спостерігається тенденція до зростання рівня загальної «сленгізації» українського суспільства, причому незалежно від вікових рамок, рівнів культури або освіченості його представників [15, с. 22].

Дослідження сленгу в радянській лінгвістиці розпочинається з вивчення стилістики англійської мови ще в 60-х рр. ХХ ст. У 90-х рр. ХХ ст. вивченню сленгу починають приділяти увагу в російській мові [292, с. 39].

Серед російських учених виділяються праці зі сленгу Е. М. Березівської (1996), С. В. Вахітова (2001), В. С. Єлістратова (2000, 2005), О. Т. Ліпатова (2003,

2010), О. Є. Матюшенко (2007), Т. Г. Нікітіної (2007), Л. І. Скворцова (1966, 1977), В. В. Хіміка (2000) та ін.

Дослідження українських учених зі сленгу починаються в основному з першого десятиріччя ХХІ ст. Найбільшу увагу вчених привертає молодіжний сленг. Аналіз праць, присвячених функціонуванню сленгу в українській мові (К. Л. Бондаренко (2007), С. А. Мартос (2001, 2004, 2005, 2006, 2013), Т. М. Миколенко (2004, 2006), Ю. Л. Мосенкіс (1999, 2004, 2007, 2009), Л. О. Ставицька (2000, 2002, 2005), Н. О. Шовгун (1997, 2000), І. І. Щур (2003, 2006) та ін.) показав, що, незважаючи на активне розроблення питань сленгу та жаргонології в Україні, проблеми функціонування сленгового лексикону ще залишаються в полі зору окремих вузькоспеціалізованих досліджень [96, с. 44].

Міркування Дж. К. Хоттена, А. Барера і Ч. Г. Леланда, Е. Партріджа та ін. авторів щодо поділу сленгу на загальний (*general slang*) і спеціальний (*special slang*) знаходять відображення в дослідженнях лінгвістів другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. В. Г. Вілюман один з перших, хто теоретично обґрунтував поділ сленгу на загальний і спеціальний [68, с. 137]. Виділення загального і спеціального сленгу проведено і в самому повному словнику (тезаурусі) американського сленгу [687].

Розгорнуті визначення вказаних термінів належать В. О. Хом'якову. Загальний сленг – відносно стійка для певного періоду, широко поширена і загальнозрозуміла соціальна мовленнєва мікросистема в просторіччі, вельми неоднорідна за своїм генетичним складом і мірою наближення до фамільярно-розмовної мови, з яскраво вираженою емоційно-експресивною конотацією вокабуляря, що представляє часто насмішку над соціальними, етичними, мовними та іншими умовностями і авторитетами [343, с. 39]. Спеціальний сленг – соціальна мовленнєва мікросистема в просторіччі, що містить у собі кент і деякі близькі до нього утворення (римований сленг та ін.), професійні і корпоративні (групові) жаргони і відмінна генетично і функційнально від загального сленгу [343, с. 71].

Загальний американський сленг у значній мірі характерний для розмовної мови населення США [175, с. 193]. У російській мові сьогодні загальний сленг – це, по суті, своєрідне *інтелігентське просторіччя* [178, с. 5–7].

Л. О. Ставицька виділяє такі різновиди спеціального сленгу, як професійний і мову певних соціальних прошарків: військовий, морський, космічний, медичний, музичний, футбольний, молодіжний, сленг підлітків, університетський сленг, шкільний сленг, сімейний, дитячий тощо [312, с. 44].

Деякі автори не згодні з розділенням сленгу на загальний і спеціальний. М. М. Маковський вважає, що сленг ніколи не належав до вузької соціальної або професійної групи, він є загальним усім соціальним групам носіїв мови [190, с. 23]. О. Т. Ліпатов бачить спеціальний сленг як професійний жаргон, ось чому розділення сленгу навряд чи доцільне [180, с. 72]. С. В. Вахітов вважає, що сленг властивий певній соціальній групі. Таке поняття, як *загальний сленг*, не має свого визначення в класифікації автора [63].

Вищевикладені відмінні погляди авторів на загальний і спеціальний сленг свідчать про недостатню вивченість проблеми; указані питання потребують подальшого серйозного опрацювання.

У другій половині ХХ ст. – на початку ХХІ ст. сленг продовжує диференціюватися, з'являються нові його різновиди. Поступово відбувається поглиблення спеціалізації відповідної лексики. Так, в українській мові на межі ХХ і ХХІ ст. можна виділити, поряд із «загальномолодіжним» шаром сленгової лексики, також сленг комп'ютерний, музичний тощо [217, с. 32]. Російський сленг поступово розширює своє мовленнєве поле. Останнім часом поряд з військовим сленгом з'явився ще і генеральський [180, с. 25].

Російський лінгвіст С. В. Вахітов на основі соціальної стратифікації суспільства поділяє сленг наступним чином: а) відповідно до субкультурних розшарувань; б) об'єднаних спільністю діяльності; в) за соціальною спільнотою людей, об'єднаних спільністю інтересів у сфері дозвілля [63, с. 17–19].

Р. Чепмен поділяє сленг на «первинний» і «вторинний». Під первинним сленгом розуміється оригінальна мова представників субкультури, природна її

носіям. Вторинний сленг використовується головним чином для того, щоб виразити своє відношення до чого-небудь [641, р. XIII].

Чи не найскладнішою мовною структурою з-поміж інших соціальних страт є молодіжний сленг, оскільки він синтезує всі інші страти з неодмінною печаттю групової, індивідуальної мовотворчості та «вікового» мовного смаку [312, с. 190]. Дослідження американських соціолінгвістів свідчать про велику частотність використання ненормативної лексики в молодіжному середовищі порівняно зі старшим поколінням [374, р. 66].

Необхідно відмітити, що терміни *молодіжний жаргон* і *молодіжний сленг* є дискусійними [291, с. 14]. З цього питання думки багатьох авторитетних учених розходяться. М. С. Романова вважає, що позначення мовленнєвої поведінки молоді як *жаргон* або *сленг* обирається авторами у відповідності до суб'єктивної оцінки цих термінів [256, с. 11]. Н. В. Семенова, спираючись на погляди багатьох лінгвістів (S. Augenstein, J. Beneke, I. I. Černyševa, H. Ehmann, M. Göhner, M. Heinemann, H. Henne, G. Kramorenko P. Schlobinski, M. D. Stepanova та ін.), доходить висновку, що термін *сленг* більш точно відображує сутність молодіжної мови, і додержується позначення *молодіжний сленг* [291, с. 18].

Існує підхід до розгляду молодіжного сленгу як сукупності сленгів корпоративних, носіями яких є молоді люди, тобто молодіжний сленг складається зі сленгу наркоманів, військовослужбовців, музикантів, студентів, школярів, комп'ютерного, реперського та ін. [96, с. 46].

Говорячи про лінгвістичну специфіку молодіжного сленгу, слід наголосити на таких моментах: 1) йому притаманна яскраво виражена метафоричність, в якій виявляються неабиякі лінгвокреативні здібності молоді; 2) головну роль у сленгу посідають такі універсальні повідомлення, що замінюють довгу послідовність речень, які просто лінь вимовляти. Крім того, вони виконують функцію кодувань, які приховують зміст бесіди від непосвячених; 3) молодіжний сленг характеризується зосередженістю на реаліях світу молодих; 4) у лексиконі молодіжного сленгу досить багато вульгарних слів; 5) для молодіжного сленгу

характерний семантичний гумор. Більш за все цінується вдала – іноді похмуро-абсурдна – гра слів [312, с. 190–191].

Різновидом так званого професійного сленгу є військовий сленг [323, с. 14]. У лексиці будь-якого військового жаргону і сленгу міститься багато гумору і яскравої образності, відображення в ньому «душі солдата» [390, с. 18–19].

Багато своєрідності містить мовленнєва жаргонна лексика учасників антитерористичної операції (АТО) (2014 – 2018 рр.) і з 2018 р. Операції Об'єднаних сил (ООС) в Україні проти сепаратистів. Це і *сепари* – «назва сепаратистів», *арта* – «артилерійський обстріл», *калаш* – «автомат Калашникова», *дашка* – «крупнокаліберний кулемет ДШК», *цинки* – «цинкові домовини із загиблими військовослужбовцями», *бронік* – «бронежилет», *тяжке* – «крупнокаліберний снаряд або міна» тощо. Цікаві сленгові утворення, авторство яких належить американському військовому середовищу: *soup* (суп) – «щільна хмарність», «туман»; *boxer* (боксер) – «літак-бомбардувальник» тощо [180, с. 98].

Сленг як основний компонент розмовного мовлення закріплений за урбаністичним мовним простором [197, с. 7]. Підтвердженням цієї тези є означення сленгу, яке подає «Енциклопедія українознавства»: «Сленг, міський соціолект, виниклий з аргю різних замкнених соціальних груп (правопорушників, крамарів, ремісників, в'язнів, бурсаків-учнів, вояків), як емоційно-забарвлена лексика низького й фамільярного стилю..., поширена серед соціальних низів і певних вікових груп (ремісничої, шкільної молоді) міст...» [582, с. 2881]. У цьому означенні принципово важливим є твердження, що сленг – міська, принаймні генетично мова. Помилкою було би вважати, що сфера функціонування сленгу – міські соціальні низи. Важливим соціально-прагматичним аспектом сленгу є його використання в неофіційних ситуаціях усного спілкування. Ним можуть користуватися без ризику для своєї мовної репутації освічені люди, якщо вони близько знайомі, разом працюють, мають спільні інтереси тощо [312, с. 41].

Багато хто з дослідників вважає, що лексика сленгу відображує передусім чоловічий погляд на світ [213, с. 77]. На думку С. Б. Флекснера, «Значна частина американського сленгу утворюється і вживається чоловіками. Багато типів

сленгізмів, що включають табуйовану лексику і різко зневажливі сленгізми,... виражають передусім чоловічі сподівання і інтереси» [694, р. XII]. Також автор відзначає: «Чоловіки належать до більшої кількості підгруп, ніж жінки, чоловіки створюють і використовують професійний жаргон у своїх товариствах, у чоловіків є знайомі, які належать до різних соціальних підгруп. Жінки, з іншої сторони, часто обмежені в спілкуванні сім'єю і друзями по сусідству» [695, р. XII]. З позицій початку XXI ст. Г. Р. Андреева оцінює вищевказану думку С. Б. Флекснера як спірну і застарілу [5, с. 29].

Н. В. Семенова звертає увагу на відмінність сленгу німецьких юнаків і дівчат, переважно «чоловічий» характер молодіжного сленгу. Мова юнаків відзначається більшою ординарністю, вульгарністю і брутальністю, тягою до сексуальної тематики. Дівчата, хоч і прибігають до лайки, але не часто порушують мовленнєві норми, висловлюються скромніше [291, с. 142–143, 158].

Термін *сленг* застосовується щодо досліджень субстандартної лексики англійської, французької, німецької, шведської, чеської, словацької, хорватської, болгарської, польської, російської, української та інших мов. Мабуть, це пояснюється відомою зручністю терміна *сленг*, який дозволяє поєднати в рамках єдиної категорії одиниці, що відповідають певному набору ознак (знижена тональність, емоційно-експресивна забарвленість, протиставлення літературній мові, обмеженість лексико-семантичним рівнем) [353, с. 167–168]. Кожний національний сленг посідає свою мовну нішу зі своїми семантико-функційними характеристиками [180, с. 9]. До речі, навіть в умовах одномовного середовища сленг проявляє себе по-різному: носії англійського сленгу з Англії, Сполучених Штатів Америки, Австралії, Канади або Нової Зеландії можуть не зрозуміти сьогодні один одного при спілкуванні.

У сучасній лінгвістиці не існує єдиної точки зору відносно термінів *жаргон* і *сленг*. Крім того, у різних мовах мають місце різні термінологічні традиції, що також утворює плутанину [213, с. 31].

Згідно з англійською лексикологічною традицією, як уже зазначалося, у поняття *сленг* включаються професійні діалекти, групові (корпоративні) жаргони,

а також жаргони (арго) декласованих елементів суспільства. Отже, термін *slang* покриває тим самим цілком російські терміни *жаргон* і *арго*, а почасти і *грубе просторіччя* [179, с. 380–386].

О. Т. Ліпатов вважає, що і сьогодні між жаргоном і сленгом не існує будь-яких принципових різниць [180, с. 63]. У свою чергу, Л. О. Ставицька зазначає, що термін *сленг* за частотністю вживання значно перевищує термін *жаргон* [312, с. 45].

Л. І. Скворцов практично ототожнює терміни *сленг* і *жаргон*, але надає перевагу у використанні терміну *жаргон*, бо «в російському мовознавстві поняття *сленг* не термінологізоване» [297, с. 14]. Не вбачає доцільності використання терміна *сленг* щодо російської мови З. Кьостер-Тома: «Використання терміна *сленг* у русистиці не вносить дефініційного розмежування і є лише необґрунтованим доповненням до терміна *жаргон*» [150, с. 19].

Отже, на цей час у лінгвістичній літературі не проведено чіткої межі між термінами *сленг* та *жаргон*.

Більшість лінгвістів виділяють подібні характеристики сленгу – нестандартний характер, положення нижче літературної мови і експресивну забарвленість значної кількості сленгізмів. Поряд з цими основними рисами, велике значення мають недовговічність лексичного складу сленгу, уживання сленгу в усній мові і т. ін. [213, с. 22–23]. Г. О. Судзіловський указує на найбільш суттєві відмітні властивості сленгу: 1) сленг – це лексичне явище; це певна лексика; 2) емоційно-забарвлена лексика; 3) характеризується більш або менш яскраво вираженим фамільярним забарвленням переважної більшості слів і словосполучень; 4) фамільярна емоційна забарвленість багатьох слів і виразів сленгу вирізняється великою різноманітністю відтінків (жартівливі, іронічні, глузливі, презирливі, грубі і навіть вульгарні) та ін. [323, с. 9–13]. С. Б. Флекснер виділяє в сленгу його різноманітність, популярність, живучість [695, р. VI–XV]. Р. А. Спіерс указує на характерні властивості сленгу: сленгові терміни, як правило, є синонімами стандартних термінів; сленг підкреслює відношення до соціальної групи, яка не припускає літературну мову та ін. [682, р. VII–VIII]. С. Стойков звертає увагу на наявність у групових говорах (сленгу) відомої, хоч і не особливо

великої, кількості слів, які мають спеціальне значення і для яких немає відповідності в загальнонародній мові [317, с. 83]. І. В. Арнольд виділяє в сленгу яскраво виражений оцінний характер; серед важливих властивостей сленгізмів – зневажливу і жартівливу образність. Межі сленгу вельми розпливчасті [13, с. 295]. Л. І. Скворцов відзначає відкритість, незамкненість сленгу по відношенню до інших сфер загальнонаціональної мови [297, с. 16]. І. Г. Матвіяс підкреслює, що сленг виникає переважно в молодих людей, які знаходяться в певному середовищі (учні, студенти тощо) [203, с. 13]. Вищенаведені властивості, особливості, характеристики сленгу свідчать про багатство і різноманітність цього лінгвістичного феномену.

Лінгвісти відмічають розмитість значення терміна *сленг*. Під це поняття нерідко підводяться різнорідні явища лексичного і стилістичного плану [361, с. 131–134]. На розмитість значення та термінологічний збіг терміна *сленг* з іншими різновидами нелітературного лексикону вказував ще І. Р. Гальперін [79, с. 114]. І. Р. А. Спіерс вважає, що немає методу, за допомогою якого можна було б визначити, яке висловлювання є сленговим або розмовним, а яке ні [683, р. VI]. В. О. Хом'яков [343, с. 33–34] також наводить приклади різної трактовки терміна *сленг* в основних тлумачних словниках: “Chambers’s twentieth century dictionary” (1965), “Webster’s New International Dictionary” (1959) та ін. [640, р. 1036; 676, р. 2359].

Непоследовність у підході до сленгу, використанні терміна *сленг* залишається і нині [5, с. 12]. Незважаючи на велику кількість існуючих дефініцій сленгу різних авторів, приходиться констатувати відсутність єдиної точки зору лінгвістів, лексикографів на питання визначення сутності сленгу. Наприклад, протиріччя торкаються об’єму поняття *сленг*: суперечка йде, зокрема, щодо того, включати до сленгу одні лише виразні, іронічні слова, які є синонімами літературних еквівалентів, або ж усю нестандартну лексику, використання якої засуджується в колі освічених людей. Мають місце й інші дискусійні питання [266, с. 131].

З багатьох відомих визначень сленгу, які сформульовані в іноземних джерелах ученими (“Longman Dictionary of Contemporary English” (2003),

Н. Wentworth, S. B. Flexner (1975), R. A. Spears (1981) та ін. [670, р. 1350; 678, р. VI–XV; 682, р. VII–XIX]), виділимо трактування сленгу Дж. Е. Лайтером, який підходить до визначення сленгу з «обмежувальних» позицій, трактуючи останній як соціальний і стилістичний розділ (a social and stylistic subset) більш ширшого неформального вокабулярія (of the larger informal vocabulary) англійської мови в США. Звідси сленг визначається як неформальний, нестандартний (nonstandard) і нетехнічний (nontechnical) вокабулярій, складений, переважно, новоутвореннями, що є синонімами до стандартних слів і виразів (novel-sounding synonyms for standard words and phrases). Сам же автор додає, що це визначення сленгу обмежене тільки стилістичним аспектом. Сленг характеризується також багатьма вельми суттєвими соціальними рисами і вимірюваннями: він яскраво проявляється в глузливій мовній грі молодіжних груп, у мові вульгарних людей [472, р. XI–XXXIX].

У радянській лінгвістиці найбільш розгорнуте визначення сленгу належить В. О. Хом'якову: «Сленг, якщо розглядати його як родове поняття, це основний компонент просторіччя (норми другого рівня), що містить у собі, з одного боку, соціальні варіанти: кент і деякі близькі до кенту мовленнєві утворення (римований сленг та інші), професійні і корпоративні жаргони, а з іншої сторони, – широко поширену і загальнозрозумілу соціальну мікросистему, вельми неоднорідну за своїм генетичним складом і ступенем наближення до норми першого рівня, що має яскраво виражений емоційно-експресивний оцінний характер і своєрідний вокабулярій, в якому слова і вирази частіше всього імпліцитно передають насмішку над соціальними, етичними, естетичними, мовними і численними іншими умовностями і авторитетами» [343, с. 72].

З більш пізніших досліджень уваги заслуговує дефініція, наведена В. В. Хіміком: «Сленг – це практично відкрита підсистема ненормативних лексико-фразеологічних одиниць розмовно-просторічної мови, її стилістичний різновид, або особливий реєстр, призначений для вираження посиленої експресії і особливого оцінного забарвлення (звичайно негативного)...» [337, с. 14].

В українській лінгвістиці поняття *сленгу*, яке враховує його сутнісні лінгвістичні, соціолінгвістичні та комунікативні аспекти, постульовані в науковій літературі, належить Л. О. Ставицькій: «Сленг – це практично відкрита мовна підсистема ненормативних, стилістично знижених лексико-фразеологічних одиниць, які виконують експресивну, оцінну (звичайно негативну) та евфемістичну функції» [312, с. 42].

М. М. Маковський звертає увагу на характеристику сленгу лінгвістами з точки зору стилістики і вказує, що деякими авторами сленг визначається як навмисне вживання певних елементів словника в стилістичних цілях [188, с. 102–104]. Стилістичне використання сленгу зв'язане з тим, що він неможливий у мові як ізольоване утворення (неможна говорити на «чистому» сленгу) і незмінно сполучається з іншими мовними шарами, зокрема з літературним [190, с. 19].

М. Д. Кузнець і Ю. М. Скребньов відмічають, що сленг стилістично неоднорідний. Більшість виразів сленгу можуть використовуватися і дійсно використовуються у фамільярній розмовній мові представниками освічених шарів англійського суспільства, особливо молоддю. Дивіться, наприклад, улюблені слова Майкла Монта в “The Forsyte Saga” Дж. Голсуорсі (1930) – *ripping, topping, corking, swell, some* і т. ін. – замість *good, excellent* [165, с. 51].

Примітною характеристикою сленгу є його усний характер. Саме в цій якості сленг трапляється найчастіше, у той час як у письмовій мові вживається значно рідше [506, р. 10; 472, р. VI]. С. Б. Флекснер вважає усний характер сленгу його важливою особливістю: «Кожен з цих рівнів мови (кент, арго і жаргон) більше поширений у розмовній, ніж у письмовій мові, і сленг у цілому тут не виняток» [694, р. VI].

На усному характері сленгу акцентують увагу М. М. Маковський [189, с. 22], Р. А. Спіерс [683, р. VIII], І. І. Щур [364, с. 6] та ін. Необхідно мати на увазі, що усний характер сленгу може приводити до змінення значення або перекручення вживаних сленгізмів, фраз.

У другій половині ХХ ст. сленг найбільш часто розглядається як специфічна лексика різних субкультур. Уживання сленгу бачиться як символ належності до

групи, а самі сленгізми є відображенням ціннісної орієнтації групи. У зв'язку з цим значення терміна *сленг* роздвоюється: з одного боку, сленг – це загальновідома стилістично знижена лексика, а з іншої – характерна лексика субкультур. Щоб розвести ці два поняття, було введено термін *загальний сленг* (*general slang*), який позначає перше поняття [5, с. 25–26].

Р. А. Спіерс відзначає, що використання сленгу вказує на членство в соціальній групі [682, р. VIII]. С. Б. Флекснер пише, що вживання сленгу розуміє наявність між співрозмовниками якогось особливого «братерства»: «Лексика групи показує, що ми “належимо” до неї і що в цій групі ми є “кимось” – чужинцям треба нас поважати» [694, р. XI].

На думку деяких сучасних лінгвістів, наприкінці ХХ ст. – початку ХХІ ст. сленг поступово втрачає свою групову приналежність. Він перетворився на винятково поширене, універсальне, «тотальне» явище масової культури [88, с. 28]. Сленг не має відчутної соціально-групової орієнтації: використовувати його можуть представники різних професій, різного соціального і освітнього статусу і навіть різного віку [337, с. 14].

Погляди лінгвістів на функції сленгу в плані найменування, кількості, функціонування різняться, часом суттєво. Але більшість авторів обмежується в своїх працях наступними функціями сленгу: емоційно-експресивною, номінативною, оцінною (звичайно негативною), когнітивною, комунікативною, світоглядною, ідентифікуючою, корпоративною, евфемістичною.

О. Є. Матюшенко зазначає, що словотвір у сленгу виконує чотири основні функції, як і в розмовній мові: експресивну, номінативну, компресивну та конструктивну. У сленгу домінує експресивна функція словотвору над номінативною, що зв'язано, у першу чергу, з невимушеністю відношень між партнерами в процесі спілкування [204, с. 83].

Акцентується увага на депреціативній функції молодіжного сленгу. Молодь критично, іронічно ставиться до всього, що зв'язано з тиском державної машини [26, с. 38]. Державна машина мимохіть асоціюється з нормативною мовою, а тому протест проти неї, помножений на намагання виділитися, «блиснути слівцем»,

формує максимальну розкутість мовного самовираження молоді людини [312, с. 187]. Особливістю молодіжного сленгу є його людична спрямованість. Якщо людична функція, як показав Й. Хейзінга в своїй “Homo Ludens”, властива людині взагалі, то молодій людині вона властива тим більш [26, с. 40].

Відмічені функції сленгу багато в чому визначають сутність, особливості і причини виникнення і функціонування сленгових лексичних одиниць.

У другій половині ХХ ст. – на початку ХХІ ст. деякі дослідники ототожнюють сленг з арго, таємною мовою тощо. Наприклад, С. Стойков серед ознак групових (корпоративних) говорів (сленгу), виділив: 1) засвоєння груповими говорами якостей своїх попередників – таємних говорів; 2) виникнення групових говорів у замкненому середовищі і переважне використання їх посеред цього середовища; 3) виникнення групових говорів у відомій громадській групі, існування в ній і зникнення з її розпадом [317, с. 82–83].

К. К. Агузарова, досліджуючи англійський сленг, пише: «Сленг використовується з метою зробити мову тієї або іншої соціальної групи незрозумілою для непосвяченого» [3, с. 7]. Л. А. Григорович відзначає: «у власне термінологічному відношенні сленг ототожнюють з умовною, штучною, таємною мовою...» [108, с. 184]. Як відзначає О. О. Селіванова, іноді сленг ототожнюється з арго [288, с. 331].

Г. В. Цибулевська вважає, що таємний характер соціальних діалектів, найбільш концентровано проявляючись в арго, слабшає в жаргоні і сленгу [347, с. 19]. О. Т. Ліпатов, аналізуючи російський сленг, відзначає, що життя російського сленгу визначено якимсь замкнутим, безперечно корпоративним колом; але, на відміну від арго, ця корпоративність не носить характеру таємниці, закритості [180, с. 92]; російський сленг не переслідує криптологічної мети [53, с. 10, 28; 303, с. 228]. Західні дослідники сленгу К. Ібле, Е. Партрідж, говорячи про неналежність сленгу до певної професії, мають на увазі виключення зі складу сленгу професіоналізмів. Тобто сленгу притаманна відсутність криптологічної функції (потреби приховування інформації), повна чи часткова зрозумілість сленгових лексем для представників інших соціальних та професійних груп [407; 499]. Отже,

особливістю сленгу є його «відкритість, незамкненість по відношенню до інших сфер загальнонаціональної мови» [297, с. 16].

Доля сленгових слів і виразів неоднакова: одні з них з часом переходять до загальноживаної мови, інші існують тільки якийсь час і поступово зникають, і, нарешті, треті сленгові слова і вирази так і залишаються сленговими на протязі тривалого часу і життя багатьох поколінь [177, с. 170]. Отже, сленговій лексиці притаманна рухомість, проникність і, в той же час, консервативність. О. Д. Швейцер, наприклад, характеризує сленг як рухомий, що швидко поповнюється і швидко старіє компонент мови [353, с. 169]. Причини виходу сленгізмів з використання: зникнення тих або інших реалій, швидка «зношуваність» сленгізмів [353, с. 171–172], утрачення притаманних сленгу властивостей [362, с. 10], об'єднання під терміном *сленг* різноманітних явищ [204, с. 20] та ін.

С. Стойков серед характерних особливостей групових говорів (сленгу) також виділяє їх недовговічність [317, с. 83]. На думку С. Б. Флекснера, будь-якому живому словнику невластива статичність: «Більша частина нових сленгізмів і слововживань виникають цілком природним чином. Нові предмети, ідеї або події вимагають нових слів для свого опису. Кожне нове покоління також потребує нових слів для опису все тих же явищ» [694, р. VII].

Першість у створенні нових сленгізмів, у першу чергу, належить молоді. Будучи найбільш сприйнятливими до нових віянь, мод і настанов, колективи молоді і студентів у США постійно створюють сленгові неологізми, що відображують ці настанови і змінну ціннісну орієнтацію молодіжних груп [695, р. 670].

Процес зміни лексичного складу сленгу проходить дуже стрімко: ті слова, які видавались модними і смішними п'ять – сім років тому, зараз виглядають застарілими [204, с. 64–65].

Американський лінгвіст П. Г. Перрін, маючи на увазі рухливість сленгу, відзначає, що він з часом старіє, і вказує, що сучасні письменники і журналісти повинні зважати на цей фактор, оскільки в іншому випадку авторський твір, що

містить, наприклад, сленг епохи 20-х рр. ХХ ст., може стати малозрозумілим [517, р. 237].

Швидкоплинність мовних процесів, що розгортаються в сленгу буквально на наших очах, робить його натуральною експериментальною лабораторією для спостереження над функціонуванням мови в соціальному контексті [343, с. 184].

Таким чином, така особливість сленгу як недовговічність часто відзначається дослідниками. У той же час, багато сленгізмів можуть існувати в мові не одне десятиріччя або навіть сторіччя і залишатися сленгом. Наприклад, більша частина римованого сленгу існує напевно з середини ХІХ ст. Л. Андерсен і П. Традгіл у своїй книзі “Bad Language” наводять приклади сленгізмів, що збереглися з часів У. Шекспіра, а також з ХVІІІ ст. [371, р. 78].

Основний лексичний склад, а також фонетична і граматична будова англійського сленгу відзначаються величезною життєздатністю: дуже багато лексем сучасного сленгу і ряд його граматичних і фонетичних рис існували задовго до виникнення літературного стандарту. Хоч сленг постійно розвивається, поповнюється новими словами і новими значеннями слів, проте основний кістяк його лексичного, граматичного і фонетичного складу, що підіймається до елементів англійських територіальних діалектів, залишається незмінним [190, с. 23].

На певний лексичний стандарт у сленгу вказує І. Николів. Хорватська дослідниця Ж. Фінк (2003) проаналізувала актуальність уживання слів зі словника Й. Хамма (1940) у мовленні сучасної генерації. Результати показали, що двадцять один відсоток лексем зі словника Й. Хамма ще використовуються, хоча зі зміненим значенням, п'ятдесят чотири відсотка стали невідомими та незрозумілими мовцям, а тринадцять відсотків зрозумілі, але ж не використовуються [538, с. 64]. Отже, через шістдесят три роки має місце актуальність частини лексем.

Причини зникнення одних лексем та збереження інших П. М. Грабовий пов'язує з експресивністю, як основною ознакою сленгу [94, с. 54].

Н. В. Семенова відзначає, що навіть у молодіжному сленгу зміна лексичних одиниць відбувається не так швидко, як традиційно вважається [291, с. 161].

К. Є. Мозжухін, констатує факт, що значний шар сленгової лексики має стійкий характер, робить висновок, що в лексиці сленгу можна виділити ядро і периферію. До ядра входять найбільш стійкі сленгізми, які в незмінному вигляді переходять від одного покоління мовців до другого без зміни своїх значень [213, с. 129].

Використання сленгу звичайно характерно для певних сфер життєдіяльності. Наприклад, в неконвенціональних культурах Великобританії, США, Австралії та інших англійських країн виділяються певні предметні ділянки, де сленгова номінація особливо активна: секс, природні тілесні потреби людини, алкоголь і пияцтво, наркотики, сила і насильство, гроші, смерть, обман, кримінальна діяльність, слабкість розуму або характеру, позитивні або різко негативні оцінки людей і речей, презирлива і зневажлива категоризація людей за їх належністю до різних класів і груп суспільства – расовим, етнічним, сексуальним, регіональним, соціально-економічним і професійним. У цьому відношенні дуже значна частина національного характеру носіїв англійської мови основана на сленгу [472, р. XI–XXXIX].

У сленгу відображується спосіб життя мовленнєвого колективу, який його породив. Найбільш розвинуті семантичні поля – «людина», «зовнішність», «одежа», «житло», «дозвілля» [26, с. 36].

Аналіз сленгу за тематичними групами трапляється в працях багатьох лінгвістів. Тематична спрямованість особливо яскраво проявляється в молодіжному сленгу. Американські лінгвісти вважають, що американський університетський сленг в основному складається з трьох загальних розділів: 1) лексичні одиниці, спільні з університетським і загальноамериканським сленгом (в основному сексуального характеру); 2) лексичні одиниці, що відносяться до навчання і життя в університеті; 3) специфічна лексика студентських організацій (*fraternities / sororities* та ін.). У неформальній розмовній мові студентів присутні одиниці як спеціального університетського, так і загального американського сленгу. При цьому спеціальний університетський сленг включає в себе найменування учбових дисциплін і спеціалізацій, екзаменів, студентів, а загальний

американський сленг – дозвілля, деталей побуту, міжособистих відносин і розваг студентів [213, с. 58–60].

На основі аналізу, ми звертаємо увагу на те, що студентський сленг є далеко не гомогенним. Фактично, він складається з декількох мікросистем, специфічних для тієї або іншої смислової категорії: 1) сленг, що відноситься до загальноповсякденної лексики; 2) сленгові утворення, що описують людину (чоловіка / жінку); 3) опис стану і відчуття людини (особливо в стані стресу); 4) гроші; 5) автотранспортні засоби; 6) одяг; 7) соціальні стосунки; 8) емоції; 9) спілкування; 10) мораль і релігія; 11) навчання [184, с. 168].

О. М. Величко, аналізуючи сленг німецьких студентів, наводить вичерпний список тематичних груп. В її списку п'ять пунктів і, хоч вони в основному відображують німецькі реалії і особливості побуту, частина з них співпадає з тематичними групами, що виділяють англомовні автори відносно лексики сленгу американських студентів, наприклад, «Назви будь-яких осіб з негативною характеристикою», «Учбовий процес» [64, с. 9–10].

Сленгу, як і мові взагалі, властива територіальна диференціація. В Україні поширені типи сленгу, відповідно до давніших історико-політичних кордонів (голова: східно-українське *башка*, *кумпол*; галицьке *магола*, *макітра*; буковинське *говдя*; закарпатське *лампаи*) [583, с. 2881]. Л. О. Ставицька відзначає існування територіально-регіональних відмінностей сленгу. На її думку, поліетнічний характер держави, територіальні різновиди відповідної національної мови, культурні традиції того чи іншого регіону, характер мовних контактів накладають відбиток на соціолінгвальне обличчя сленгу. Фонетика і граматики діалектного мовлення теж впливають на варіативність сленгу. Скажімо, у західноукраїнських діалектах побутує форма *поїхала йому криша* замість *у нього поїхала криша* [312, с. 41–43].

Територіальну різницю в сленговій лексиці можемо спостерігати на англомовному матеріалі. І в теперішній час у США залишаються живими і продуктивними слова «класичного» англійського сленгу, що вийшли в Англії з

використання кілька століть тому назад (наприклад, *dimber*, *shoat* та ін.), а також сленгізми, які вживалися ще У. Шекспіром і його сучасниками [190, с. 35].

Територіально зумовленим явищем є міський сленг. На формування львівського сленгу вплинуло кримінальне аргю, що сформувалося під впливом варшавського аналогічного аргю, а також увібрало запозичення з їдиш, німецької, польської, новогрецької мов [312, с. 256].

У теперішній час спостерігається процес територіального розшарування молодіжної лексики: молодь кожного регіону може мати свій набір лексичних одиниць, приступних тільки жителям певної місцевості. Ю. Л. Мосенкіс звертає увагу на регіональні особливості молодіжного сленгу на Львівщині, Закарпатті, Одещині, Донеччині, Харківщині, у Криму та ін. [218, с. 32]. Характерно, що тривалий час центрами утворення і функціонування молодіжного сленгу були великі міста. Останнім часом акценти суттєво змінились, малі міста мають свій молодіжний сленг, що функціонує і розвивається паралельно з мовним субкодом мегаполісів [96, с. 49].

Багато авторів бачать у сленгу елемент, що надає мові жвавості і образності, сприяє її збагаченню і вдосконалюванню [204, с. 21]. Словник Н. Уебстера у визначенні сленгу відзначає, що він робить мову більш яскравою і живою [692, р. 2359]. О. Т. Ліпатов указує: «Сленг володіє особливою емоційною насиченістю. Вона виступає тут у формі грубуватої експресивності, іронічно-презирливої або жартівливої образності» [180, с. 73]. С. Б. Флекснер відзначає, що сленг завжди тяжіє до зневажливості, ніж до піднесеності. Американський сленг, наприклад, відзначається неприязню, недовірою, зневажливими словами до людей, які відмінні від американців [694, р. XI–XII]. Візьмемо сленгізми *chink* і *hunkie*. Ці два слова, що відносяться відповідно до представників азіатської і білої рас, є прикладами стійких американських сленгізмів. Особливо яскраво тенденція до бруталності, зневажання проявляється в молодіжному середовищі, де значна частина сленгу навмисне виражає аморальність, цинізм і жорсткість [213, с. 71–72]. Одиниці сленгу можна вважати самими виразними одиницями лексики, бо для них обов'язкові всі чотири компоненти конотації – емоційний, експресивний, оцінний і стилістичний

[167, с. 51].

У руслі вищевикладеного цікавою є думка Г. Р. Андрєєвої, яка вважає, що неправомірно деякі автори [453, р. 149–151] визнають образність сленгу ледве не головною і вирішальною його рисою. С. Б. Флекснер відзначає: «Багато хто з людей помилково думає, що фундаментальною характеристикою сленгу є його навмисна образність, метафоричність або гумор» [695, р. XV]. Образність і виразність характерні для сленгу, але не є обов'язковою і невід'ємною якістю, оскільки залежать від новизни і незвичності слова [5, с. 24].

Сленг має яскраво виражений оцінний характер [345, с. 31]. Значна, якщо не переважна, частина сленгізмів виражає емоції мовця і оцінку якої-небудь події, явища, людини, її вчинків тощо. Причому оцінка ця може бути як позитивною, так і різко негативною [213, с. 15]. Молодіжній лексиці властива переважно негативна емоційно-експресивна оцінка (несхвалення, зневажливості, презирливості, приниження). Кількість одиниць з позитивною емоційною оцінкою відносно невелика [204, с. 82, 164]. Л. О. Ставицька також вважає, що лексико-фразеологічні одиниці сленгу виконують оцінну (звичайно негативну) функцію [312, с. 42].

О. Т. Ліпатов, відмічаючи експресивність сленгової лексики, звертає увагу, що для будь-якого сленгізма-експресива характерна оцінна забарвленість: так, у шкільному сленгу *локатор* – це «учень, який спритно і швидко схоплює підказане» [180, с. 95].

Один з основних експресивних відтінків, який несе з собою сленгова лексика, – гумористичний. Іноді в емоційній забарвленості сленгу емоція смішного не просто присутня, а домінує [111, с. 25]. Сленг – це своєрідний виклик нудоті і невиразності в мові; це мова натяків. Але «сленг в рідких випадках або навіть ніколи не буває жорстоким у своїх натякуючих судженнях, він з посмішкою ставить речі на їх власні місця» [507]. На гумористичний характер сленгу як лексичного шару вказує і багато інших дослідників: «сленг – це сукупність загальнозрозумілих і широко вживаних слів і виразів гумористичного характеру – свідомо використовуваних заміників літературних слів» [166, с. 51]. Погодимся, «молодь прагне висловлюватися дотепно, свіжо, “неповторно”, а метафора дає

простір винахідливості, сміливості бачення і гостроті спостереження» [146, с. 33]. Дотепні і свіжі сленгізми болгарських школярів: *тухла* («циглина») – великий підручник; *морков* («морквина») – першокласник та ін. [180, с. 75].

Важливе місце в спілкуванні грає іронія, закладена в жаргонних номінаціях. Це – спосіб полегшеного спілкування, який дає змогу поважати або приховувати свої та чужі інтимні інтенції, комплекси та подібне. За влучним висловом американської дослідниці сленгу К. Ібле, цей вокабулярій «ламає лід», тобто долає бар'єр між мовцем та адресатом [407, р. 109].

Сленг відзначається багатозначністю, що позначається, наприклад, на його дефініціюванні в мовознавстві [204, с. 21]. При полісемії слово в новому значенні співіснує з вихідним в межах однієї і тієї ж лексичної системи або у вигляді слова-омоніма, або як компонент багатозначного слова (частіше). Наприклад: *кинути* – 1) «покинути, залишити», 2) «розстатися», 3) «не додержатися обіцянки, обманути», 4) «підвести будь-кого», 5) «не заплатити за товар або послугу», 6) «зшахраювати під час здійснення угоди», 7) «украсти що-небудь у будь-кого», 8) «позичити будь-що у кого-небудь і не віддати», 9) «убити»; *підляк* – 1) «навмисна підлість», 2) «несправедливість», 3) «невезіння, невдача» [204, с. 148].

Дослідники відзначають також багатозначність елементів у молодіжному сленгу, що утрудняє його трактування. Яскравим прикладом багатозначності в хорватській мові може бути сленгізм *brijati*. Хорватський дослідник Р. Луцич подає такі значення цього дієслова: любити щось, займатися чимось; думати, уважати, роздумувати; розмовляти, говорити дурниці; ускладнювати; набридати; робити; поводитись; веселитися, забавлятися; бути у відносинах; іти, їхати та ін. [476, s. 285–291]. Сленгізм має багато похідних, що теж активно побутують серед молоді. Багатозначним є дієприкметник *nabrijan*. На нього натрапляємо в засобах масової інформації в багатьох текстах, і дуже часто ця лексема вживається з різним значенням. Прикладів багатозначних лексем у системі молодіжного сленгу доволі багато [221, с. 96].

У сучасній лінгвістиці усталилася думка про сленг як частину загальнонародної мови [312, с. 45]. У зв'язку з цим Я. Губачек фіксує: «У сучасній

мові сленгові назви представляють собою специфічний, аж ніяк не малозначний компонент словникового складу або ж фразеології національної мови» [110, с. 128].

Лексика сленгу в різних мовах має свою специфіку. Треба згадати про ту різницю, що існує у відношенні до сленгу в Англії і Америці. Виділяючи диференційні ознаки британського і американського сленгу, Е. Партрідж у першу чергу каже про кількісну різницю і вказує на більше число лексичних одиниць американського сленгу порівняно з британським [506, р. 298–304]. Відмітимо, що аналіз «Нового англо-російського словника сучасної розмовної лексики» (2003) цілком підтверджує справедливість цього твердження: з 12260 статей сленгу позначку “Am. SL” мають 8027 (65%), “Br. SL” – 1904 (16%), “SL” – 2329 (19%) [3, с. 25].

У свою чергу, наприклад, російський сленг – це ідіолектно-соціолектне явище особливого роду, докорінно відмінне від American English. Як і всякий соціолект, російський сленг відрізняють соціальна маркірованість і структурна самостійність. Він не пересаджений штучно з чужого англійського ґрунту, а пройшов довгу і надійну школу російського просторіччя [180, с. 91–93].

Одна із специфічних характеристик сленгового лексикону – прагнення до економії мовних зусиль. Деякі сленгові чи жаргонні вислови фактично дублюють нормативні, проте є лаконічнішими, коротшими [95, с. 98]. Функція економії часу допомагає економити час або місце (простір написання) дякуючи усіченим формам слова (абревіатурам, різноманітним написам-скороченням) і властивій сленгу експресивності [362, с. 13]. Отже, сленгова лексика в повній мірі є гарним способом стисло, лаконічно і не втрачаючи суті передати інформацію, яку треба довести [111, с. 28].

В англійській мові першим письмовим варіантом сленгу, очевидно, є надписи-скорочення на конвертах, які використовували солдати британської армії, відправляючи листи коханим дівчатам. У результаті аналізу словника “Slang and Euphemism” Р. А. Спіерса, виявлені такі приклади-абревіатури: A. D. – “drug addict” (наркоман), TABU – “typical army balls-up” (типовий армійській безлад), M. O. S. – “a member of the opposite sex” (представник протилежної статі) і т. ін. [684].

А. В. Гусякова бачить приклади мовної економії у використанні журналістами сленгової лексики в газеті. Ця тенденція є одним з потужних мовних стимулів. Заміна словосполучення одною лексемою (у цьому випадку, сленгізмом) – наслідок прагнення до економії мовних засобів [111, с. 53].

У зв'язку зі своєю постійною установкою на мовленнєву новизну, сленг надзвичайно багатий синонімами [165, с. 52]. К. Ібле вважає синонімію цілком природною для сленгу: «Носії сленгу не часто задовольняються одним або двома варіантами одного слова. Замість цього вони постійно поповнюють свій словниковий запас, новими словами передаючи той же самий обмежений набір значень. У результаті з'являються численні повні або часткові синоніми» [406, р. 51]. Як уважає Р. А. Спіерс, сленгові слова, як правило, є синонімами стандартних слів [683, р. VIII]. У свою чергу, І. І. Щур зазначає, що семантика сленгових слів в основному відбиває ті духовні й матеріальні цінності, якими соціуми відрізняються один від одного. Сленгові слова, як правило, не є абсолютними синонімами літературної лексики і несуть специфічне сленгове навантаження, яке визначається груповою субкультурою [365, с. 8].

С. Стойков фіксує наявність у групових говорах, відомих під загальною назвою *сленг*, у зв'язку з їх експресивним характером багато емоційно забарвлених синонімів для понять, які мають особливу значущість у житті колективу; наводить ряд яскравих прикладів синонімів. У той же час зазначає, що якщо в літературній мові синоніми звичайно не співпадають повністю за значенням, маючи відомі змістові або стилістичні відмінності, то в групових говорах вони повністю рівнозначні, служать для того, щоб лише зовнішньо різноманітиту мову, і тому зі змістовною і стилістичною точок зору цілком зайві [318, с. 82–83].

У хорватському молодіжному сленгу знаходимо об'ємні за обсягом синонімічні ряди, які відносимо до тематичної групи «Людина». Дуже креативною щодо творення сленгізмів є хорватська молодь, коли йдеться про алкоголь, наркотики та куріння. На позначення цих понять виявлено чисельні синонімічні ряди. Чисельними є синонімічні ряди, пов'язані з дружбою, та ті, у центрі яких лежать поняття *набридливість*, *зрадливість* [221, с. 95–96]. Багата синоніміка дає

мовцю можливість вибору, адже елементи синонімічних рядів можуть різнитися значеннєвими відтінками і конотативним ареалом [207, с. 95]. Молодь вибирає той сленгізм, який буде найадекватнішим для мовленнєвої ситуації. Так, слова *тачка*, *котад* переважно будуть вживатися з позитивними конотаціями, тоді як *куја*, *піла* можуть мати негативний відтінок [221, с. 96].

Сленгу особливо властиве явище синонімічної атракції, тобто великі пасма синонімів для понять, які викликають сильну емоційну реакцію (*дівчина*, *гроші*, *сп'яніння*, *алкоголь*, *наркотики*, *крадіжка* мають особливо великі групи сленгових синонімів) [13, с. 295–296]. За даними Додатку до «Словника американського сленгу», найбільш значна група синонімів-сленгізмів утворена навколо домінанти *drunk* (більше 300 одиниць). У сленгу помітна відсутність лексичних одиниць для позначення таких понять, як *джентльмен*, *добропорядна жінка*, *чесний трудівник*, але зате немає нестачі в таких одиницях, як *jerk* «йолоп», *bag* «жінка легкої поведінки», *con man* «аферист» [695, р. XI].

Є. Д. Поливанов дуже влучно назвав арготичний (Е. М. Бергівська ототожнює терміни *арго*, *жаргон*, *сленг* [26, с. 40]) словотвір словотворчістю [241, с. 158–159]. Про невгамовну творчу енергію людей, які створюють сленгізми, свідчать численні сленгові синоніми [231, с. 84]. Про творчий характер сленгу можна судити й по тому, що серед слів і словосполучень, що входять до сленгу, є й такі, які не мають відповідностей в інших шарах лексики. Так, американські лексикографи Л. В. Бері і М. Ван ден Барк [686], указуючи в своєму словнику сленгу літературні еквіваленти сленгізмів, вимушені в деяких випадках прибїгати до описових прикладів для пояснення тих належних до сленгу лексичних одиниць, які не мають рівнозначної відповідності. Ще одним підтвердженням того, що сленг є способом проявлення творчих здібностей людини, послуговує факт наявності в сленгу крім окремих слів, цілих виразів (речень), фразеологізмів і т. ін. Одною з основних властивостей сленгу, яка також свідчить про його творчий початок, є *мовна гра* (фонетична деформація слова, ефект обманного чекання, посилення експресивного компоненту значення, ефект комічного шоку) [231, с. 85–88].

Формування словника сленгу твориться за рахунок тих же джерел і засобів, що властиві мові. Відмінність фіксується тільки в пропорціях і сполученнях [362, с. 13–14]. Основний спосіб, за яким відбувається поповнення лексики англійського сленгу, – семантична деривація. Особливо активна в цьому плані метафоризація, бо усна мова емоціональна, а також генералізація лексичного значення слова, що відбувається в англійському сленгу значно частіше, ніж спеціалізація. Свій внесок у розширення сленгового складу роблять метонімія, деградація та облагороджування значення слова тощо [3, с. 35].

З погляду О. Т. Ліпатова, основними шляхами формування лексики сленгу (інтержаргону) виступають: 1) семантичні перетворення лексем літературної мови з використанням різноманітності зображувально-виразних засобів; 2) різного роду запозичення з інших мов, а також з аргі та інших соціолектів; 3) морфологічний словотвір (деривація) [180, с. 144].

Сленгова лексика постійно взаємодіє з лексикою інших лексичних шарів, тим самим підтримуючи цілісність лексичної системи мови [111, с. 61–62]. Сленг важко відділити від інших шарів ненормативної лексики: «Взагалі в реальній розмовній практиці навряд чи можна представити собі чисто сленгову лексику, що використовується поза літературною, жаргонізмами, професіоналізмами та іншими лексичними шарами» [189, с. 24].

До свого складу сленг інкорпорує аргі, групові та інші соціальні жаргонізми, некодифіковану розмовну мову (наприклад, суржик), вульгаризми, неологізми, чужомовні запозичення, територіальні діалектизми. Сленг є вторинним утворенням порівняно з жаргонами і аргі, що адаптують до своїх потреб запозичені одиниці [312, с. 42].

Характеризуючи взаємовідносини між жаргоном і сленгом у російській мові, треба відмітити, що вони співвідносні одне з одним так само, як загальнонародна і літературна мова, тобто сленг – це своєрідно «облагороджений» жаргон з вилученими з нього грубими лексичними одиницями – в особливості з надмірно пейоративною (зневажливою) конотацією і обценізмами [180, с. 157].

Прикладом високої проникливості для лексики, що запозичується з інших професійних і групових жаргонів і арго, є військовий сленг. У свою чергу військовий сленг послуговує джерелом запозичень для вищевказаних соціальних діалектів [353, с. 171].

К. Є. Мозжухін фіксує, що в неформальній розмовній мові студентів присутні елементи різних шарів мови. Це й інші спеціальні сленги або жаргони (військовий, спортивний, наркоманів), і загальний американський сленг, і просто розмовна лексика, що не має безпосереднього відношення до сленгу [213, с. 31].

Лінгвісти звертаються до питання відношення сленгу і літературної мови. І. І. Щур зазначає: «У сленгових одиницях знаходить вираження навмисне протиставлення офіційній, нормованій лексиці літературної мови. Усвідомлена опозиція офіційний / неофіційний є найважливішою ознакою сленгу» [365, с. 8]. А. Кельнер пише: «По відношенню до національної літературної мови сленги в повній мірі зберігають свою винятковість, прагнуть зберегти свою відмінність від неї» [457, с. 74]. Більшість авторів [13, с. 295; 57, с. 79; 79, с. 114; 213, с. 28, 27; 682, р. VIII та ін.] визнають сленг антиподом літературної мови. О. Д. Швейцер, відмічаючи субстандартність сленгу, тобто протиставленість літературній мові, вважає непереконливою спробу В. О. Хом'якова [345, с. 11] розглядати загальний сленг як частку літературної мови. Такий висновок суперечить спостереженням самого В. О. Хом'якова про ту «етико-стилістичну заниженість», якою лексика загального сленгу (за термінологією В. О. Хом'якова, «експресивного просторіччя») відмітна від літературного стандарту [353, с. 176].

Незважаючи на опозицію сленгу до літературної мови, сленг неодмінно з нею взаємодіє. І. Р. Гальперін відмічав, що сленгова лексика і фразеологія легко переходять до шару загальноповсякденної літературної розмовної лексики [80, с. 91]. С. Б. Флекснер також вважає, що сленг може переходити до стандарту [695, р. VII]. Усний англійський національний стандарт немисливий без елементів сленгу в такій же мірі, в якій сленг не існує без елементів усного стандарту. У ряді випадків сленг справляє значний вплив на усний національний стандарт, у більшій або меншій мірі переплітаючись з ним [3, с. 51].

О. Д. Швейцер наводить приклади переходу частки загальних сленгізмів у розмовну лексику літературної мови. Наприклад, у розмовну літературну лексику увійшли такі одиниці, як О. К., А-bomb, jazz, hawk «мілітарист», dove «пацифіст», disc jockey «диктор, що веде музичну передачу». Звичайно, розмовна літературна мова не відділена від загального сленгу жорсткими і однозначно визначуваними межами. Але існує немало перехідних випадків, статус котрих по-різному оцінюється лексикографами. Проте, з цього виходить лише те, що між літературною лексикою і сленгом знаходиться проміжна «сіра зона», де однозначна оцінка тієї або іншої одиниці представляється важкою [353, с. 177].

Помітно прямування лексики з молодіжного сленгу в загальнонаціональну мову. Яскравим доказом цьому можуть служити наявні в сучасній загальнонаціональній німецькій мові лексеми *Besen*, *Mieze*, *Schnepfe*, що ведуть походження ще від жаргону студентів XVII ст. Ось чому молодіжний сленг і представляється дослідникам [536, с. 40] творчою лабораторією мови, де програмується контури німецької мови майбутнього [211, с. 99]. Молодіжний сленг є каналом популяризації і асиміляції жаргонізмів маргінальних груп у розмовній лексиці літературної мови [353, с. 174]. Молодіжний соціолект сприяє розриванню замкнутості ланцюга субмов (*жаргон – жаргонізована розмовна мова – розмовна мова – літературна мова*) і транспонує їх у ширші соціально-мовні сфери, сприяючи цим збагаченню національної мови [312, с. 190].

Представляє інтерес взаємодія сленгу і загальнонародної повсякденної мови. Багато слів зі сфери сленгу, у результаті, утверджуються в загальнонародній мові. Значення слова *bonus* («бонус», премія) колись було відомо тільки вузькому колу біржових маклерів, зараз зазначене слово – частина основного словникового фонду англійської мови. Більш того, на базі цього слова сформувались такі словосполучення, як *bonus job* – відрядна робота і *bonus system* – преміальна система оплати [295, с. 13]. Загальний американський сленг зрозумілий більшій частині населення США, тобто він входить до загальнонародної повсякденної мови [175, с. 194].

Межа, яка відділяє сленг від розмовної мови (ці поняття нерідко ототожнюють, так само, як у русистиці функційнальним є ототожнення сленг – просторіччя), хистка і рухома [312, с. 45]. Статус слова змінюється з часом: те, що вважалося сленгом двадцять років тому, тепер стало частиною звичайного словника людей [18, с. 29]. Особливо активно сленгово-арготична лексика потрапляє до загальнонародної мови в періоди різноманітних соціальних змін [103, с. 32]: яскравими прикладами є 90-і рр. ХХ ст. на території колишніх країн СРСР, помаранчева революція (2004), Євромайдан (2013 – 2014) в Україні.

Сленгові одиниці активно взаємодіють з територіальними діалектизмами [204, с. 162]. У зазначеному руслі Л. О. Ставицька, слідом за В. Мокієнко [215, с. 367], акцентує роль українізмів у російському жаргонному лексиконі [312, с. 332]. Як важливий канал потрапляння українізмів до російського жаргону називається кримінальне койне Одеси. Жаргонний масив Одеси становить яскравий приклад синтезу регіональних і соціальних діалектних елементів [218, с. 33].

Однією з характерних рис американського сленгу є постійне конвертування, «переведення» лексем з американських територіальних діалектів до сленгу. Генетично американські діалекти, на відміну від англійських, потенційно містять усі передумови для пересування тих або інших своїх компонентів на рівень сленгу: подібно «класичному» сленгу, вони представляють собою готовий конгломерат лексичних елементів різних англійських територіальних діалектів. Саме цим, мабуть, можна пояснити той факт, що окремі елементи американських діалектів, до певного часу стримувані в територіальних рамках, легко конвертуються до сленгу. У зв'язку з цим, низка американського сленгу набагато рухома, ніж англійського, де в цей час таке конвертування практично не спостерігається. Наприклад, з американських діалектів у сленг конвертуються слова: *to glom*, *to tote*, *to bail* тощо [189, с. 35–36].

Примітною рисою сучасного сленгу є активне використання його одиниць у засобах масової інформації, художній літературі, публіцистиці, орієнтованих на широку аудиторію [204, с. 35]. В американському англійському сленг становить

вагому частину використовуваної лексики у фільмах, на телебаченні, радіо, у газетах, журналах і при неформальному спілкуванні [683, р. VI]. Однією з найбільш розповсюджених сфер формування і функціонування сленгізмів у США є засоби масової інформації (більш 60 відсотків сленгізмів виникають саме в цьому середовищі) [111, с. 48].

Г. О. Судзіловський фіксує, що в американській і англійській військовій публіцистиці і військово-художній літературі, у деяких різновидах військових документів, а іноді навіть у статутах і настановах трапляється військовий сленг. Сленг є одним з джерел поповнення англійської статутної військової термінології. Деякі, нині статутні, військові терміни армій США і Англії утворилися із слів і словосполучень сленгу. Наприклад, *pillbox* *закрита вогнева споруда*, *armor* *бронетанкові війська* та ін. [323, с. 5–6].

Молодь, саме якій властиве використання сленгу, робить його елементом поп-культури, престижним і необхідним для самовираження [204, с. 35].

Отже, характерною рисою сленгу є його практично необмежений діапазон функціонування. Сленг використовується в самих різноманітних комунікативних ситуаціях представниками різних соціальних шарів [111, с. 15].

На основі вищенаведеного, зазначаємо. У другій половині ХХ ст. – на початку ХХІ ст. термін *сленг* застосовується в мовах багатьох європейських країн, США і деяких англійських країн світу. Особливою популярністю він користується в США, Англії, Чехії, Хорватії, Росії, Україні тощо. У той же час, формування сленгу в різних мовах відбувається по-різному: відрізняються темпи його поширення і студіювання, понятійно-семантична сутність, склад носіїв тощо.

З другої половини ХХ ст. починається поглиблене студіювання сленгу в різних мовах. Більш активно дослідження з тематики сленгу проводяться в мовознавстві Англії, США, нарощуються в Росії, в основному з першого десятиріччя ХХІ ст. – в Україні. У багатьох інших мовах ці дослідження проводяться мляво. Серед досліджень зі сленгу в більшості мов превалює молодіжна тематика (сленг шкільний, студентський, молодіжних груп тощо).

У дослідженнях лінгвістів знайшли відображення актуальні теоретичні питання сленгу: історія розвитку, поглиблення диференціації і спеціалізації лексики сленгу, розділення сленгу на загальний і спеціальний, обґрунтування причин використання термінів *сленг / жаргон* у філологічній практиці, територіальна диференціація, зіставлення лексики сленгу в різних мовах, словотвір тощо.

Студіювання літератури зі сленгу другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. дозволяє виділити найбільш виразні характерні риси сленгу: нестандартний характер, різноманітність, відкритість, недовговічність і, в той же час, живучість; експресивність, емоційність, оцінний характер, образність, багатозначність тощо.

4.3. Висновки до розділу 4

У ХІХ ст. – на початку ХХ ст. сленг застосовувався переважно на англomовному ґрунті. Наприкінці ХІХ ст. в США сленг користується значно більшою популярністю, ніж в Англії. Тільки в першій половині ХХ ст. ставлення до сленгу в Англії стає більш терпимим. У цей же час сленг починає поширюватися і в інших індоєвропейських мовах, особливою популярністю він користується в молоді.

Для другої половини ХІХ ст. характерне звернення до різних особливостей сленгу (уперше в мовознавстві) і перехід від звичайного складання словників і глосаріїв до наукового студіювання. Д. Анґлікус, А. Барер і Ч. Г. Леланд, Г. Бауман, Дж. С. Фармер і У. Е. Хенлі, Дж. К. Хоттен здійснили в теоретичному аспекті перші спроби історичного аналізу сленгу, визначення контурів поняття *slang*, його трактування, характеристики, диференціації, творення сленгізмів тощо. Дослідники сленгу другої половини ХІХ ст. виявилися по суті першовідкривачами у вивченні цього мовного феномену, зробивши цілу низку важливих відкриттів і висновків. Водночас учені не змогли дати відповіді на багато питань, що торкаються сленгу. Однак безсумнівним є те, що зусилля вчених у ХІХ ст. заклали основу для поглибленого студіювання сленгу в ХХ – ХХІ ст.

У першій половині ХХ ст. дослідження зі сленгу активізуються. У 10-і – 40-і рр. ХХ ст. виділяються праці ряду авторів (Ф. Сехріста, О. Єсперсена, А. Керноя, Г. В. Фаулера і Ф. Г. Фаулера, Д. Греттана та ін.), де сленг досліджується в теоретичному аспекті. Значний внесок у студіювання сленгу здійснив Е. Партрідж, який розглядав сленг з лінгвістичних позицій, глибоко й різнобічно. Треба відзначити й певні досягнення у вивченні сленгу на американському ґрунті (Г. Л. Менкен, Дж. Б. Грінаф і Дж. Л. Кіттрідж, Л. Блумфілд). Проте, попри певні зусілля, у зазначений період так і не була прийнята дефініція поняття *сленг*, яка враховувала б усі ознаки сленгізмів, не проведена диференціація сленгу, не виділені чітко притаманні сленгу функції тощо.

У 50-і рр. ХІХ ст. – 40-і рр. ХХ ст. соціолінгвісти виділили такі характерні особливості сленгу: 1) стародавність і спадкоємність (А. Барер і Ч. Г. Леланд, Е. Партрідж, Дж. К. Хоттен); 2) наявність спільного сленгу і спеціального сленгу (А. Барер і Ч. Г. Леланд, Е. Партрідж, Дж. К. Хоттен); 3) групову приналежність (Ч. Анандейл, А. Барер і Ч. Г. Леланд, Г. Бауман, Ф. Оберпфальцер-Йілка, Е. Партрідж, Дж. К. Хоттен); 4) відкритість (водночас наявність у другій половині ХІХ ст. поглядів на сленг як на таємну мову); 5) функцію конспіративної комунікації римованого сленгу, зворотного сленгу (*back slang*), серединного сленгу (*centre slang or medial slang*) (А. Барер і Ч. Г. Леланд, Г. Бауман, Д. Греттан, Е. Партрідж, Дж. Френклін, Дж. К. Хоттен); 6) мінливість, рухливість, але водночас існування сленгізмів, що тривалий час не зникають і не змінюються (А. Барер і Ч. Г. Леланд, Г. Бауман, Л. Блумфілд, Дж. Генунг, Д. Греттан, О. Єсперсен, А. Мелвіл, Е. Партрідж, Дж. К. Хоттен); 7) образність і багатство експресії, гумор і жарт (Л. Блумфілд, Дж. Б. Грінаф і Дж. Л. Кіттрідж, О. Єсперсен, Е. Партрідж, Ф. Дж. Уїлстек, Дж. К. Хоттен); 8) багату синоніміку сленгу, його метафоричність (Е. Партрідж, С. І. Хаякава, Дж. К. Хоттен); 9) живі факти словотворчості, новоутворення (А. Барер і Ч. Г. Леланд, Г. Бауман, Дж. Б. Грінаф і Дж. Л. Кіттрідж, Е. Партрідж, Дж. К. Хоттен); 10) активну взаємодію сленгу з іншими соціальними діалектами, територіальними діалектами, літературною мовою (її розмовним стилем) (Г. Бауман, Дж. Голсуорсі, Е. Партрідж, М. Пей, О. Ріттер) тощо.

У другій половині ХХ ст. – на початку ХХІ ст. термін *сленг* застосовується при характеристиці субстандартної лексики англійської, французької, німецької, шведської, чеської, словацької, хорватської, болгарської, польської, української російської та інших мов. Це пояснюється певною зручністю терміна *сленг*, який дозволяє поєднати в межах єдиної категорії одиниці, що відповідають певному набору ознак (знижена тональність, емоційно-експресивна забарвленість, протиставлення літературній мові, обмеженість лексико-семантичним рівнем) (О. Д. Швейцер). При цьому треба мати на увазі, що сленг як мовленнєвий шар системи мови по-різному формувався в різних мовах. Відрізняються не тільки долі сленгу, а й його понятійно-семантична сутність.

У 50-і рр. ХХ ст. сленгізми були недостатньо дослідженою частиною лексики. У другій половині ХХ ст. – на початку ХХІ ст. відбувається поглиблене студювання сленгу. Багато досліджень зі сленгу знаходимо в англійському та російському мовознавстві, збільшення зацікавленості щодо цієї проблематики спостерігаємо в українській лінгвістиці. У багатьох інших лінгвістиках вивчення сленгу не набуло бажаного рівня. У всіх мовах підвищена увага приділяється вивченню молодіжного сленгу.

У дослідженнях лінгвістів другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. знайшли відображення актуальні теоретичні питання сленгу: 1) історія розвитку (І. Р. Гальперін, Я. Губачек, О. Т. Ліпатов, І. Ніколів, Г. В. Рябичкіна, Р. Л. Сердега і А. А. Сагаровський, Л. О. Ставицька, С. Б. Флекснер, В. О. Хом'яков та ін.); 2) поглиблення диференціації і спеціалізації лексики сленгу (С. В. Вахітов, Ю. Л. Мосенкіс, О. Т. Ліпатов, Л. О. Ставицька, Г. О. Судзіловський, Р. Чепмен та ін.); 3) розподіл сленгу на загальний і спеціальний (С. В. Вахітов, В. Г. Вілюман, О. Т. Ліпатов, М. М. Маковський, Л. О. Ставицька, В. О. Хом'яков та ін.); 4) обґрунтування причин використання термінів *сленг* / *жаргон* у філологічній практиці (З. Кьостер-Тома, О. Т. Ліпатов, К. Є. Мозжухін, Л. І. Скворцов, Л. О. Ставицька та ін.); 5) притаманність певних функцій (Е. М. Березівська, О. Є. Матюшенко, Л. О. Ставицька); 6) аналіз сленгу за тематичними групами, певними сферами життєдіяльності (Е. М. Березівська, О. М. Величко,

Дж. Е. Лайтер, К. Є. Мозжухін); 7) територіальна диференціація (П. М. Грабовий, Енциклопедія українознавства, М. М. Маковський, Ю. Л. Мосенкіс, Л. О. Ставицька); 8) зіставлення лексики сленгу в різних мовах (К. К. Агузарова, О. Т. Ліпатов); 9) шляхи формування лексики сленгу (Л. В. Бері і М. Ван ден Барк, К. Ібле, М. Д. Кузнець і Ю. М. Скребньов, І. Николів, Р. А. Спіерс, С. Стойков, С. Б. Флекснер та ін.); 10) взаємодія сленгової лексики з лексикою інших шарів (М. О. Грачов, А. Кельнер, М. М. Маковський, Р. А. Спіерс, С. Б. Флекснер, О. Д. Швейцер, М. Шредер, І. І. Щур та ін.); 11) активне використання одиниць сленгу в засобах масової інформації, художній літературі, публіцистиці, кінофільмах, Інтернеті та інших засобах, орієнтованих на широку аудиторію (А. В. Гусякова, О. Є. Матюшенко, Р. А. Спіерс, Г. О. Судзіловський) тощо.

На основі аналізу досліджень багатьох авторів можна виділити такі найбільш виразні особливості сленгу: 1) популярність (К. Є. Мозжухін, Р. А. Спіерс, С. Б. Флекснер); 2) нестандартний характер, різноманітність, розмитість терміна сленг (І. Р. Гальперін, М. Д. Кузнець і Ю. М. Скребньов, Дж. Е. Лайтер, Р. А. Спіерс, С. Б. Флекснер, В. О. Хом'яков та ін.); 3) відкритість, незамкненість сленгу по відношенню до інших сфер загальнонаціональної мови (К. Ібле, П. Г. Перрін, Л. І. Скворцов, Л. О. Ставицька, В. В. Хімік, Г. В. Цибулевська та ін.); 4) недовговічність лексичного складу сленгу і водночас його живучість (Л. Андерсен і П. Традгіл, С. І. Левікова, І. Николів, С. Стойков, С. Б. Флекснер, О. Д. Швейцер та ін.); 5) експресивність, емоційність, різноманітність відтінків слів (жартівливі, іронічні, глузливі, презирливі, грубі і навіть вульгарні) (П. М. Грабовий, К. Ібле, Ц. Карастойчева, М. Д. Кузнець і Ю. М. Скребньов, Дж. Е. Лайтер, С. Пиркало, Л. О. Ставицька, С. Б. Флекснер, В. В. Хімік та ін.); 6) яскраво виражений оцінний характер, жвавність, образність (Г. Р. Андреева, І. В. Арнольд, Словник Н. Уебстера, В. В. Хімік, А. Шумейкіна та ін.); 7) багатозначність (Р. Луцич, О. Є. Матюшенко, І. Николів); 8) розпливчатість меж сленгу (І. В. Арнольд, З. Кьостер-Тома, О. Т. Ліпатов, Л. І. Скворцов, В. О. Хом'яков); 9) стати «нижче» літературної мови, протиставлення їй (І. Р. Гальперін, А. Кельнер, Р. А. Спіерс, І. І. Щур та ін.); 10) уживання сленгу в

усному мовленні (Дж. Е. Лайтер, М. М. Маковський, Р. А. Спіерс, С. Б. Флекснер та ін.) тощо. Вищенаведені якості сленгу свідчать про багатство і різноманітність цього лінгвістичного феномену.

Незважаючи на значну кількість проаналізованих у дисертації теоретичних праць з питань сленгу, багато питань з цієї проблематики залишаються проблематичними і дискусійними, що відкриває широкі можливості й перспективи для подальших досліджень.

Основні положення цього розділу викладені в публікаціях автора [184; 262; 268; 272; 273; 275].

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Дослідження соціальних діалектів, надзвичайно важливе для розвитку лінгвістики, може бути успішним лише за умови послідовного й усебічного студіювання проблем соціальної діалектології в лінгвоісторіографічному аспекті (з обов'язковим розв'язанням питань термінології соціальної діалектології та її складових). Проте здійснений нами огляд праць лінгвоісторіографічного спрямування, присвячених вивченню теоретичних проблем соціальної діалектології упродовж XIX ст. – початку XXI ст., засвідчив, що в мовознавстві до цього часу немає спеціальних комплексних праць лінгвоісторіографічного характеру, в яких було б розкрито специфіку студіювання соціальних діалектів (арго, жаргону та сленгу) у загальнотеоретичному аспекті. З метою встановлення цієї специфіки виклад матеріалу доцільно здійснювати за такими напрямками: 1) розкриття специфіки лінгвоісторіографічного аспекту дослідження аргю, жаргону та сленгу; 2) з'ясування теоретичних проблем дослідження аргю в соціолінгвістиці 30-х рр. XIX ст. – 20-х рр. XX ст.; 3) аналіз теоретичних тверджень мовознавців щодо аргю в 30-і рр. XX ст. – на початку XXI ст.; 4) виявлення й інтерпретація поглядів соціолінгвістів на теоретичні проблеми дослідження жаргону в 40-і рр. XIX ст. – 20-і рр. XX ст.; 5) з'ясування теоретичних аспектів студіювання жаргону в мовознавстві 30-х рр. XX – початку XXI ст.; 6) розкриття специфіки студіювання сленгу в соціолінгвістиці 50-х рр. XIX ст. – 40-х рр. XX ст.; 7) аналіз теоретичних тверджень соціолінгвістів щодо сленгу в 50-і рр. XX ст. – на початку XXI ст.

2. Теоретичні аспекти, пов'язані з функціонуванням аргю, активно досліджуються вже в лінгвістиці 30-х рр. XIX ст. – 20-х рр. XX ст. У багатьох індоєвропейських та інших мовах існують різні аргю: бродячих ремісників і торговців, жебраків, лірників, лаборів, злочинців, різних декласованих елементів, студентів, школярів, фронтовиків тощо. Перші достатньо глибокі дослідження аргю починають з'являтися наприкінці XIX ст. – на початку

XX ст. Більш активно досліджується французьке, російське арго, дещо пасивніше українське й білоруське. Оцінки, трактування, характеристики арго в різних авторів XIX ст. – початку XX ст. суттєво розходяться: від вкрай негативної оцінки (Дж. К. Хоттен) до цілком толерантної (М. І. Греч). Дослідники арго 30-х рр. XIX ст. – 20-х рр. XX ст. відзначають притаманні йому характерні риси, властивості, якості: а) спадкоємність; б) соціально-групову приналежність; в) нестабільність, мінливість, але, водночас, наявність основного словникового фонду; г) поступове зближення різних арго (водночас кожне арго відзначається своєрідністю, часто має регіональні відмінності); ґ) багатозначність; д) синонімічність; е) стислість, образність; є) вільність від вузької професійної спеціалізації; ж) взаємодію арго одне з одним і з іншими формами національної мови тощо. Розвиток арготичної лексики в різних європейських мовах виявляє в основному однакові тенденції (В. М. Жирмунський), але кожне національне арго має свою специфіку (В. С. Єлістратов). У XX ст. арго змінилося. У Франції воно стало невід'ємною частиною усної мови. На території колишнього СРСР у першій половині XX ст. яскраво виявилось арго злочинного світу. У кінці XX ст. – на початку XXI ст. в Росії, Україні арго злочинного світу широко проникає в розмовну мову широких верств населення.

3. Вагомими є теоретичні твердження мовознавців щодо арго в 30-і рр. XX ст. – на початку XXI ст. У першій половині XX ст. дослідження активізуються. З другої половини XX ст. інтерес до студіювання арго посилюється, розширилися географія й тематика відповідних теоретичних досліджень. Водночас погляди авторів на сутність арго розходяться (розмитість, дифузність). Експланаторним видаються визначення арго В. В. Хіміка (2000) і Л. О. Ставицької (2005), згідно з якими арго виступає як закрита лексична підсистема спеціальних номінацій, що обслуговують вузькі соціально-групові (найчастіше професійні) інтереси. У наш час арго потребує подальшого глибокого дослідження. Ідеться про вивчення еволюції

словотвірної системи арго, про формування сталого погляду на його класифікацію тощо.

4. У 40-і рр. XIX ст. – 20-і рр. XX ст. в теоретичному плані активно досліджується й жаргон. Чітка диференціація жаргонів ще не склалася, але більшість дослідників виділяє дві основні групи: а) молодіжні жаргони, б) професійні і корпоративні жаргони. У Німеччині, Франції, Англії, США, Росії, Україні та ін. фіксується жаргон декласованих елементів. Жаргон еволюціонує: на території колишнього СРСР «блатна» мова післяреволюційної епохи (1917 р.) зазнала певних змін: вона стала набутком вулиці, перестала бути таємною (В. В. Стратен). Тракткування жаргону дослідниками суттєво відрізняється, єдиного визначення немає. У досліджуваній період теоретичні питання студіювання жаргону в науковій літературі відображені недостатньо. У XIX ст. жаргон фіксується переважно в глосаріях і словниках, теоретичних досліджень дуже мало. Тільки наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. з'являються поодинокі ґрунтовні теоретичні праці з жаргону.

5. Дослідження теоретичних проблем жаргону поглиблюється в мовознавстві 30-х рр. XX ст. – початку XXI ст. У другій половині XX ст. жаргон помітно трансформувався, за короткий термін (з 70-х – 80-х рр. XX ст.) він змінив свої основні ознаки, властивості й функції. Зокрема, жаргон уже не розглядається як таємна мова. З 30-х рр., а особливо з другої половини XX ст. в європейському й американському мовознавстві теоретичні дослідження жаргону активізуються. Особлива увага приділяється вивченню молодіжного жаргону. З 70-х – 80-х рр. XX ст. жаргон студіюється на матеріалі багатьох мов, але дослідження зосереджені переважно на вивченні одного з його різновидів. Перспектива подальших теоретичних досліджень жаргону полягає в розширенні кола розглядуваних мов.

6. У 50-і рр. XIX ст. – 40-і рр. XX ст. в теоретичному плані активно вивчається й сленг. У XIX ст. – на початку XX ст. сленг застосовувався переважно на англomовному ґрунті. У першій половині XX ст. сленг починає

поширюватися і в інших індоєвропейських мовах, особливою популярністю він користується в молоді. Дослідники сленгу другої половини XIX ст. (Д. Англікус, А. Барер і Ч. Г. Леланд, Г. Бауман, Дж. С. Фармер і У. Е. Хенлі, Дж. К. Хоттен) виявилися першовідкривачами у вивченні сленгу, вони зробили цілу низку важливих відкриттів. Водночас залишилося без відповіді багато питань, що торкаються сленгу. Проте, безсумнівно, зусилля вчених у другій половині XIX ст. заклали основу для поглибленого вивчення сленгу в XX – XXI ст. У першій половині XX ст. дослідження зі сленгу активізуються завдяки працям Л. Блумфілда, Д. Греттана, Дж. Б. Грінафа і Дж. Л. Кіттріджа, О. Єсперсена, А. Керноя, Г. Л. Менкена, Е. Партріджа, Ф. Сехріста, Г. В. Фаулера і Ф. Г. Фаулера та ін. Було виділено низку характерних особливостей сленгу, які пізніше були докладно й усебічно проаналізовані послідовниками.

7. Вагомими виступають теоретичні твердження соціолінгвістів щодо сленгу в 50-і рр. XX ст. – на початку XXI ст. Термін *сленг* застосовується при характеристиці субстандартної лексики англійської, французької, німецької, шведської, чеської, словацької, хорватської, болгарської, польської, російської, української та інших мов. При цьому треба мати на увазі, що сленг як мовленнєвий шар системи мови по-різному формувався в різних мовах. Відрізняються не тільки долі сленгу, а й його понятійно-семантична сутність. Було виявлено найбільш виразні особливості сленгу: а) популярність; б) нестандартний характер, різноманітність, розмитість терміна *сленг*; в) відкритість, незамкненість сленгу по відношенню до інших сфер загальнонаціональної мови; г) недовговічність лексичного складу сленгу і водночас його живучість; ґ) експресивність, емоційність, різноманітність відтінків слів (жартівливі, іронічні, глузливі, презирливі, грубі й навіть вульгарні); д) яскраво виражений оцінний характер, жвавість, образність; е) багатозначність; є) розпливчатість меж сленгу; ж) стан «нижче» літературної мови, протиставлення їй; з) уживання сленгу в усній мові тощо (ці якості сленгу свідчать про його багатство й різноманітність). Водночас у

низці праць сленг досліджується однобічно: здебільшого вивчається сучасний сленг, окремі модні його різновиди (молодіжний, комп'ютерний тощо), як правило, однієї мови; до студіювання беруться окремі вузькі питання сленгу (семантична характеристика, словотвір, фразеологія, сленг і засоби масової інформації, сленг у лексикографії, сучасний сленг певної мови тощо). Недостатньо уваги приділяється комплексному вивченню сучасного сленгу та його різновидів у різних індоєвропейських мовах і мовах інших сімей. Саме в комплексному дослідженні сучасного сленгу полягають перспективи подальших наукових розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамічева О. М. Теорія та практика молодогограматизму в українському і російському мовознавстві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство». Донецьк, 2005. 20 с.
2. Аврорин В. А. Проблемы изучения функциональной стороны языка: К вопросу о предмете социолингвистики. Москва : Наука, 1975. 276 с.
3. Агузарова К. К. Семантическая характеристика общего английского сленга (general slang) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Москва, 2005. 110 с.
4. Алефиренко Н. Ф. Современные проблемы науки о языке. Москва : Флинта: Наука, 2005. 416 с.
5. Андреева Г. Р. Лексико-семантические особенности специального сленга : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Москва, 2004. 177 с.
6. Анищенко О. А. Эволюция обозначения молодежной речи: от технического языка до жаргона. *Вопросы языкознания*. 2009. № 2. С. 108–116.
7. Апресян В. Ю., Апресян Ю. Д. Метафора в семантическом представлении эмоций. *Вопросы языкознания*. 1993. № 3. С. 27–35.
8. Арапов М. В. Жаргон. *Языкознание* : большой энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. Изд. 2-е. Москва : Большая Российская энциклопедия, 1998. С. 151.
9. Арапов М. В. Тайные языки. *Языкознание* : большой энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. Изд. 2-е. Москва : Большая Российская энциклопедия, 1998. С. 502.
10. Арго. *Энциклопедия Кругосвет. Универсальная научно-популярная энциклопедия*. URL : http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/lingvistika/ARGO.html?page=0,4 (дата обращения: 14.07.2018).
11. Аркушин Г. Старицька мова (Арго сліпців-жебраків Західного Полісся). *Slavia orientalis*. 1996. Т. 14, № 2. С. 229–277.

12. Аркушин Г. Арго лаборів. *Slavia orientalis*. 2002. Т. 41, № 3. С. 447–471.
13. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык : учебник для вузов. Москва : Флинта: Наука, 2002. 384 с.
14. Арутюнова Н. Д. Метафора. *Русский язык* : энциклопедия. Москва : Советская Энциклопедия, 1979. С. 140–141.
15. Бабенко О., Кравченко О. В усному мовленні – сленг. *Урок Української*. Київ, 2004. № 11–12. С. 21–24.
16. Балабін В. В. Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство». Київ, 2002. 20 с.
17. Балабін В. В. Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2002. 308 с.
18. Балабін В. В. Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу. Київ : Логос, 2002. 315 с.
19. Балли Ш. Французская стилистика. Москва : Эдиториал УРСС, 2001. 392 с.
20. Баранников А. П. Цыганские элементы в русском воровском арго. *Язык и литература*. Ленинград, 1931. Т. 71. С. 139–158.
21. Бартоліні М. Г. О. Горбач, Українське арго. *Міжнародна наукова конференція* : зб. наук. ст. Львів : Інститут ім. Крип'якевича НАН України, 2006. 636 ст. С. 107–110.
22. Беликов В. И., Крысин Л. П. Социолінгвістика : учебник для вузов. Москва : Рос. гос. гуманит. ун-т, 2001. 315 с.
23. Белл Р. Т. Социолінгвістика. Москва : Международные отношения, 1980. 320 с.
24. Беляева Т. М., Хомяков В. А. Нестандартная лексика английского языка. Ленинград : Изд-во Ленингр. ун-та, 1985. 316 с.
25. Береговская Э. М. Социальные диалекты и язык современной французской прозы. Смоленск : СГПИ, 1975. 120 с.

26. Береговская Э. М. Молодежный сленг: формирование и функционирование. *Вопросы языкознания*. Москва : Наука, 1996. № 3. С. 32–41.

27. Беспалова Д. С. Семантико-структурные свойства и пути формирования французских арготизмов и русских жаргонизмов : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание». Уфа, 2016. 24 с.

28. Блумфилд Л. Язык. Москва : Прогресс, 1968. 608 с.

29. Богословский П. С. К вопросу о составе лексики современного школьного языка (Из материалов изучения языка учащихся пермских школ). *Уральский учитель*. 1927. № 1–2 (23–24). 5 с. URL : http://www.starling.rinet.ru/~minlos/Non-literary_Russian/1927%20Богословский (дата обращения: 10.06.2018).

30. Бодуэн де Куртенэ И. А. Воровской язык. *Энциклопедический словарь Ф. А. Брокгауза и И. А. Ефрона* / ред.: И. Е. Андреевский, К. К. Арсеньев, О. О. Петрушевский. Санкт-Петербург : Типо-Литография И. А. Ефрона, 1892. Т. 7 (13). С. 201–203.

31. Бодуэн де Куртенэ И. А. Предисловие. *Трахтенберг В. Ф. Блатная музыка: (жаргон тюрьмы): по материалам, собранным в пересыльных тюрьмах: Петербургской, Московской (Бутырки), Виленской, Варшавской, Киевской и Одесской; в тюрьмах: в Крестах, в Доме предварительного заключения, в Дерябинских казармах (Петербург), в Каменщиках (Москва)*. Санкт-Петербург : Тип. А. Г. Розена, 1908. С. V–XIX.

32. Бодуэн де Куртенэ И. А. Блатная музыка. *Бодуэн де Куртенэ И. А. Избранные труды по общему языкознанию*. Москва : Изд-во АН СССР, 1963. Т. 2. С. 161–162.

33. Бодуэн де Куртенэ И. А. Язык и языки. *Бодуэн де Куртенэ И. А. Избранные труды по общему языкознанию*. Москва : Изд-во АН СССР, 1963. Т. 2. С. 67–95.

34. Бойко (Руденко) М. Ю. Арго, жаргон, сленг: питання термінології. *Германістика у ХХІ столітті: когнітивна, соціо- та прагмалінгвістика* : III Всеукраїнська наукова конференція германістів з міжнародною участю (м. Харків, 5 квітня 2014 р.) / відп. за вип. В. Г. Пасинок. Харків : Харківський нац. ун-т імені В. Н. Каразіна, 2014. С. 120–121.

35. Бойко (Руденко) М. Ю. Дослідження жаргону в мовознавстві ХІХ ст.–початку ХХІ ст. *Актуальні питання сучасної науки і освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів і студентів ДДПУ, учителів та учнів загальноосвітніх закладів (м. Слов'янськ, 22–24 квітня 2014 р.) / відп. ред. Н. М. Маторіна. Слов'янськ : Донбаський дер. пед. ун-т, 2014. Вип. 6. С. 58–62.

36. Бойко (Руденко) М. Ю. Соціальна діалектологія: лінгвістично-історіографічний огляд. *Перший крок у науку* : матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Луганськ, 7–8 квітня 2014 р.) / Луганський нац. ун-т; голов. ред. С. В. Савченко. Луганськ : Глобус – Прінт, 2014. Т. 1. С. 87–93.

37. Бойко (Руденко) М. Ю. Л. О. Ставицька про історію дослідження арго, жаргону та сленгу. *Система і структура східнослов'янських мов* : зб. наук. праць / відп. ред. В. І. Гончаров. Київ : Вид-во Нац. пед ун-ту ім. М. П. Драгоманова, 2014. Вип. 7. С. 33–41.

38. Бондалетов В. Д. Финно-угорские заимствования в русских условно-профессиональных арго. *Вопросы теории и методики изучения русского языка*. Саратов, 1965. С. 260–268.

39. Бондалетов В. Д. Условно-профессиональные языки русских ремесленников и торговцев : автореф. дис. на соискание учен. степени доктора филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык». Москва, 1966. 28 с.

40. Бондалетов В. Д. Условно-профессиональные языки русских ремесленников и торговцев : дис. ... доктора филол. наук : 10.02.01. Москва, 1966. 604 с.

41. Бондалетов В. Д. Греческие элементы в условных языках русских торговцев и ремесленников. *Этимологические исследования по русскому языку*. Москва : Изд-во МГУ, 1972. Вып. 7. С. 19–62.

42. Бондалетов В. Д. Условные языки русских ремесленников и торговцев. *Условные языки как особый тип социальных диалектов*. Рязань : Рязанский гос. пед. ин-т, 1974. Вып. 1. 111 с.

43. Бондалетов В. Д. Условные языки русских ремесленников и торговцев: словопроизводство. Рязань : Рязанский гос. пед. ин-т, 1980. 104 с.

44. Бондалетов В. Д. Варианты арго (арготическо-русские словари). *Типология и генезис русских арго* : учеб. пособие к спецкурсу. Рязань : Рязанский гос. пед. ин-т, 1987. С. 69–82.

45. Бондалетов В. Д. Социальная лингвистика : учебное пособие. Москва : Просвещение, 1987. 160 с.

46. Бондалетов В. Д. Типология и генезис русских арго : учеб. пособие к спецкурсу. Рязань : Рязанский гос. пед. ин-т, 1987. 84 с.

47. Бондалетов В. Д. В. И. Даль и тайные языки в России. Москва : Флинта: Наука, 2004. 456 с.

48. Бондалетов В. Д. Арготические изолексы: пензенские арго, их сходство и различия. *Лексика и лексикография*. Москва : Отд. ист.-филол. наук РАН; ОрелГТУ, 2006. Вып. 17. С. 22–32.

49. Боржковский В. Лирники. *Киевская старина*. 1889. Т. 26, № 9. С. 653–708.

50. Борисова Е. Г. О некоторых особенностях современного жаргона молодежи. *Русский язык в школе*. Москва, 1987. № 3. С. 30–36.

51. Борисова О. Е. Арго в українській мові: стан і перспективи досліджень. *Вісник Запорізького національного університету. Серія : Філологічні науки*. Запоріжжя, 2012. № 1. С. 77–81.

52. Боричевский И. Искусственный офенский язык. *Журн. М-ва нар. просвещения*. 1850. Ч. 65, отд-ние 6. С. 160–164.

53. Бояджиев Т. Езикът на младите: Тарикатският жаргон. София : НС ОФ, 1966. 36 с.
54. Бояджиев Т. За тарикатския жаргон. *Вопросы на езиковата култура*. София, 1972. С. 122–134.
55. Бугера О. А. Соціальні діалектизми: історія розвитку та теоретичного опрацювання. *Філологічні студії*. 2011. Вип. 6, ч. 2. С. 30–38.
56. Будагов Р. А. Введение в науку о языке : учебное пособие. Москва : Добросвет, 2002. 544 с.
57. Бурдин Л. С. Словарная помета *slang* и ее толкование в современной англистике. *Вопросы лингвистики и методики преподавания иностранных языков*. Москва : МГУ, 1968. С. 67–79.
58. Бурковська О. Й. Теорія односкладного речення в європейській лінгвістиці ХІХ – початку ХХІ століть : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.15 «Загальне мовознавство». Одеса, 2017. 20 с.
59. Быков В. Б. История и современность русского аргю. *Русистика*. Берлин, 1991. № 2. С. 50–59.
60. Быков В. Б. Жаргоноиды и жаргонизмы в речи русскоязычного населения (Новые слова и значения в современном русском языке). *Русистика*. Берлин, 1994. № 1–2. С. 85–95.
61. Быков В. Б. Лексикологические и лексикографические проблемы исследования русского субстандарта : автореф. дис. на соискание учен. степени доктора филол. наук : спец. 10.02.01, 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание». Москва, 2001. 41 с.
62. Вандриес Ж. Язык. Москва : Соцэкгиз, 1937. 235 с.
63. Вахитов С. В. Лекция о русском сленге. Уфа : Изд-во Башкирского гос. пед. ун-та, 2001. 48 с.
64. Величко Е. М. Немецкий студенческий язык как исторический социолект и его специфические свойства : автореф. дис. на соискание учен.

степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки». Москва, 1996. 19 с.

65. Вернадский В. И. Очерки и речи. Петроград : Науч. хим.-техн. изд-во, 1922. Вып. 2. 123 с.

66. Виденов М. Пак за ученический жаргон. *Родна реч.* 1972. № 7. С. 74–76.

67. Викторин К. (Студинський К.). Дедовска (жебрацка) мова. *Зоря.* 1886. С. 237–239.

68. Вилюман В. Г. О способах образования слов слэнга в современном английском языке. *Ученые записки ЛГПИ им. А. И. Герцена.* Ленинград : Изд-во ЛГПИ, 1955. № 111. С. 137–140.

69. Винник В. О. Арго. *Українська мова : енциклопедія / співгол.* : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Українська енциклопедія, 2004. С. 31.

70. Винник В. О. Жаргон. *Українська мова : енциклопедія / співгол.* : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Українська енциклопедія, 2004. С. 182–183.

71. Виноградов Г. С. Детские тайные языки. *Сибирская живая старина : этногр. сб.* Иркутск, 1926. Вып. 2 (4). С. 87–112.

72. Виноградов Н. Н. Галивонские алеманы. Условный язык галичан (Костромской губернии). Петроград : Типография императорской Академии наук, 1915. 52 с.

73. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. Москва : Международные отношения, 1980. 416 с.

74. Волошин Ю. К. Американский студенческий социолект. *Лингвистические единицы разных уровней в языке и речи : сборник научных трудов.* Краснодар, 1988. С. 15–20.

75. Вусик Г. Л. Основи красномовства : навчальний посібник. Донецьк : Ландон – XXI, 2013. 226 с.

76. Вусик А. Л. Основы лингвокультурологии : учебное пособие. Донецк : Юго-Восток, 2008. 139 с.
77. Вусик А. Л. Риторика : учебное пособие для магистрантов. Донецк : Ландон – XXI, 2013. 237 с.
78. Вусик Г. Л. Типологія станів мовної ситуації в Центрально-Східній Україні в першій половині ХХ століття : монографія. Донецьк : ТОВ Юго-Восток, ЛТД, 2007. 204 с.
79. Гальперин И. Р. О термине слэнг. *Вопросы языкознания*. Москва : Изд-во АН СССР, 1956. № 6. С. 107–114.
80. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка. Москва : Изд-во литературы на иностранных языках, 1958. 460 с.
81. Гамперц Д. Типы языковых обществ. *Новое в лингвистике. Социолингвистика*. Москва : Прогресс, 1975. Вып. 7. С. 182–198.
82. Гарелин Я. П. Суздаля, офени или ходебщики. *Вестник Имп. русск. геогр. общ-ва за 1857 г.* Санкт-Петербург, 1857. Кн. 2. С. 87–108.
83. Глущенко В. А. Принципи порівняльно-історичного дослідження в українському і російському мовознавстві (70-і рр. ХІХ ст.–20-і рр. ХХ ст.). Донецьк : НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, 1998. 222 с.
84. Глущенко В. А. Лінгвістичний метод: сучасні концепції. *Наукові праці. Серія : Філологія. Мовознавство*. 2012. Вип. 183, т. 195. С. 17–20.
85. Глущенко В. А. Лінгвістичний метод і його структура. *Мовознавство*. 2010. № 6. С. 32–44.
86. Гнатюк В. Лірники. Лірницькі пісні, молитви, слова, звістки і т. п. про лірників повіту Бучацького : етнографічний збірник. 1896. Вип. 2. С. 1–76.
87. Годунова Е. В. Этнокультурная специфика английских социальных диалектов в синхронии и диахронии : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка». Москва, 2012. 24 с.
88. Голуб О. М. Лінгвістична спадщина П. О. Бузука в сучасному контексті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство». Донецьк, 2006. 22 с.

89. Горбач О. Арго українських школярів і студентів. *Наукові Записки Українського Вільного Університету*. Мюнхен, 1964–1966. № 8. С. 3–55.
90. Горбач О. Львівські проступницько-тюремні арготизми (до 1930-их років). *Науковий Збірник Українського Вільного Університету*. Мюнхен, 1983. Т. 10. С. 296–326.
91. Горбач О. Арго на Україні : зібрані статті. Мюнхен : Logos, 1993. 359 с.
92. Горбач О. Т. Арго в Україні. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2006. 688 с.
93. Гошева Е. В. Критерии этимологической интерпретации в современном английском сленге. *Ученые записки. Серия : Математика, информатика, филология и лингвистика*. 2011. № 3. С. 223–228.
94. Грабовий П. М., Мосенкіс Ю. Л. Місце сленгу в суспільстві. *Мова та історія*. Київ; Умань : ПП Жовтий, 2009. Вип. 111. С. 24–30.
95. Грабовий П. М. Соціокультурні особливості сленгового лексикону. *Мова та історія*. Київ; Умань : СПД Жовтий, 2009. Вип. 98. С. 95–100.
96. Грабовий П. М. Український молодіжний сленг: сучасна картина світу. Київ : Жовтий, 2010. 220 с.
97. Грачев М. А. Русское дореволюционное арго 1861–1917 гг. : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Горький, 1986. 295 с.
98. Грачев М. А. По фене ботаю – тюрьму схлопотаю. *Русская речь*. 1993. № 4. С. 51–56.
99. Грачев М. А. От Ваньки Каина до мафии. *Волга*. 1995. № 1. С. 154–175.
100. Грачев М. А. Происхождение и функционирование русского арго : автореф. дис. на соискание учен. степени доктора филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык». Санкт-Петербург, 1995. 35 с.
101. Грачев М. А. Как появляются арготизмы в нашей речи. *Русская речь*. 1996. № 4. С. 67–71.
102. Грачев М. А. Русское арго. Нижний Новгород : НГЛУ, 1997. 246 с.

103. Грачев М. А. От Ваньки Каина до мафии: Прошлое и настоящее уголовного жаргона. Москва : Авалон; Азбука-классика, 2005. 384 с.
104. Грачев М. А. Интервенция криминального языка. *Наука и жизнь*. Москва, 2009. № 4. С. 128–132.
105. Грачев М. А. Описание искусственных языков в словарях В. И. Даля. *Новая русистика*. Брно, 2013. С. 3–12.
106. Грачев М. А. Социальные диалекты в Толковом словаре живого великорусского языка В. И. Даля. *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского*. Нижний Новгород, 2013. № 6 (2). С. 64–68.
107. Греч Н. И. Чтения о русском языке. Санкт-Петербург : Тип. Н. Греча, 1840. Ч. 1. 4, VI, 336 с.
108. Григорович Л. А. Жаргонная единица как предмет лексикографического описания в словарях субстандартной лексики (лексико-семантический аспект). *Проблемы фразеологической и лексической семантики* : Материалы Международной научной конференции (Кострома, 18–20 марта 2004 г.). Москва : ИТИ Технологии, 2004. 286 с.
109. Громова Г. А. Структурно-семантические особенности сложных лексических единиц в современном французском аргю : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.05 «Романские языки». Москва, 1983. 23 с.
110. Губачек Я. О традиции в изучении сленга в чешском языке. *Вопросы языкознания*. Москва : Наука, 1980. № 2. С. 127–135.
111. Гусякова А. В. Особенности современного американского сленга (на материале прессы США за последнее десятилетие) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Москва, 2008. 171 с.
112. Даль В. И. О наречиях русского языка. По поводу «Опыта областного великорусского словаря», изданного Вторым отделением Императорской Академии наук. *Вестник Императорского Русского географического общества*. Санкт-Петербург, 1852. Кн. 5. С. 46–92.

113. Даль В. И. Табуизированная лексика из «Толкового словаря живого великорусского языка» В. И. Даля под редакцией проф. И. А. Бодуэна де Куртенэ. Москва : Адрес-пресс, 2003. 311 с.

114. Демченко В. Арго як органічний елемент повсякденної української мови. *Дивослово*. Київ : Дивослово, 2010. № 5. С. 34–37.

115. Дзендзелівський Й. Арго волинських лірників. *Дзендзелівський Й. Українське і слов'янське мовознавство* : збірник праць. Львів : Наукове товариство ім. Т. Г. Шевченка, 1996. С. 310–348.

116. Дзендзелівський Й. Арго нововивівських кожухарів на Волині. *Дзендзелівський Й. Українське і слов'янське мовознавство* : збірник праць. Львів : Наукове товариство ім. Т. Г. Шевченка, 1996. С. 245–285.

117. Дзендзелівський Й. Про арго спиських дротарів. *Дзендзелівський Й. Українське і слов'янське мовознавство* : збірник праць. Львів : Наукове товариство ім. Т. Г. Шевченка, 1996. С. 307–309.

118. Дзендзелівський Й. Про арго українських ремісників (колківське кравецьке арго на Волині). *Дзендзелівський Й. Українське і слов'янське мовознавство* : збірник праць. Львів : Наукове товариство ім. Т. Г. Шевченка, 1996. С. 286–305.

119. Дзендзелівський Й. Український бурсацько-семінарський жаргон середини ХІХ ст. На матеріалах повісті «Люборацькі» А. Свидницького. *Дзендзелівський Й. Українське і слов'янське мовознавство* : збірник праць. Львів : Наукове товариство ім. Т. Г. Шевченка, 1996. С. 353–359.

120. Дзендзелівський Й. Дослідження К. В. Широцьким жаргону учнів Кам'янець-Подільської духовної семінарії. *Збірник Харківського історико-філологічного товариства. Нова серія*. Харків, 1998. Т. 6. С. 167–174.

121. Дзюбишина-Мельник Н. Сучасний жаргон і сучасне розмовне мовлення. *Наукові записки Національного університету Києво-Могилянська академія : Філологічні науки*. Київ, 2002. Т. 20. С. 14–18.

122. Дмитриев Н. К. Турецкие элементы в русских арго. *Язык и литература*. Ленинград : Изд-во АН СССР, 1931. Т. 7. С. 159–179.

123. Добровольский В. Н. О дорогобужских мещанах и их шубрейском или кубрацком языке. *Известия Отд. русск. яз. и слов. Акад. Наук.* Санкт-Петербург, 1897. Т. 2, кн. 2. С. 320–352.

124. Добровольский В. Н. Некоторые данные условного языка калужских рабочих. *Изв. ОРЯС.* 1899. Т. 4, кн. 4. С. 1386–1410.

125. Дьячок М. Т., Шаповал В. В. Русские арготические этимологии. *Русская лексика в историческом развитии.* Новосибирск, 1988. С. 52–60.

126. Дьячок М. Т. Русское солдатское арго (материалы к описанию). *Russian Linguistics.* Dordrecht, 1990. Vol. 14. S. 255–267.

127. Дьячок М. Т. Солдатский быт и солдатское арго. *Русистика.* Берлин, 1992. № 1. С. 35–42.

128. Дьячок М. Т. Диалектная лексика в современных русских арго. *Материалы Первой научной конференции.* Новосибирск : Наука. Университет, 2000. С. 69–72.

129. Елистратов В. С. Арго и культура. *Словарь московского арго.* Москва : Русские словари, 1994. С. 592–699.

130. Елистратов В. С. Арго и культура. *Словарь русского арго.* Москва : Русские словари, 2000. С. 574–692.

131. Ермакова О. П. Источники пополнения и тематические группы жаргона. *Ермакова О. П., Земская Е. А., Розина Р. И. Слова, с которыми мы все встречались.* Москва : Азбуковник, 1999. С. IX–XVII.

132. Жельвис В. И. Поле брани: Сквернословие как социальная проблема в языках и культурах мира. Москва : Ладомир, 2001. 349 с.

133. Жирмунский В. М. Национальный язык и социальные диалекты. Ленинград : Художественная литература, 1936. 300 с.

134. Жихарева О. Л. Проблема походження східнослов'янських мов у мовознавстві ХІХ ст.–20-х–30-х рр. ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство». Донецьк, 2004. 22 с.

135. Звегинцев В. А. Очерки по общему языкознанию. Москва : Изд-во МГУ, 1962. 384 с.
136. Зеленин Д. Семинарские слова в русском языке. *Русский филологический вестник*. Варшава, 1905. Т. 4, № 3–4. С. 109–119.
137. Земская Е. А. Словообразование. *Ермакова О. П., Земская Е. А., Розина Р. И. Слова, с которыми мы встречались*. Москва : Азбуковник, 1999. С. XVIII–XXVII.
138. Илиади А. И. Значения ‘способ’ & ‘движение’, ‘курс’: к верификации одной этимологии. *Актуальные проблемы лингвистики*. Сургут : РИО СурГПУ, 2017. Вып X. С. 35–40.
139. Илиади А. И. К сравнительно-исторической лексикологии славянских и иранских языков. *Индоевропейское языкознание и классическая филология-XXI* / отв. редактор Н. Н. Казанский. СПб. : Наука, 2017. – С. 310–323.
140. Илиади А. И. Основы славянской этимологии. Киев : Довіра, 2005. 270 с.
141. Іліаді О. І. Етимологічне гніздо з коренем *veg- у праслов'янській мові : монографія. Кіровоград : ДЛАУ, 2001. 162 с.
142. Іліаді О. І. Слов'янські мовні релікти в топонімії Балкан : монографія. Кіровоград : Код, 2008. 420 с.
143. Истомин В. С. Норма и социальная вариативность в языке. *Лингвокультурологическая парадигма в современных исследованиях* : сборник научных статей. Гродно, 2011. С. 191–197.
144. Йордан Й. Романское языкознание. Москва : Прогресс, 1971. 620 с.
145. Калинин А. В. Жаргонная лексика. *Лексика русского языка*. Москва, 1978. С. 143–146.
146. Карастойчева Ц. Българският младежки говор. Източници, словообразуване. София : Наука и изкуство, 1988. 161 с.
147. Карпов А. Б. Сборник слов и выражений, употребляемых амурскими казаками. Санкт-Петербург, 1909. 21 с.

148. Касарес Х. Введение в современную лексикографию. Москва : Изд-во иностр. лит-ры, 1958. 354 с.
149. Касаткин Л. Л. Диалект. *Языкознание* : большой энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. Изд. 2-е. Москва : Большая Российская энциклопедия, 1998. С. 132–133.
150. Кестер-Тома З. Сферы бытования русского социолекта (социологический аспект). *Русистика*. Берлин, 1994. № 1–2. С. 18–28.
151. Кодухов В. И. Общее языкознание. Москва : Высшая школа, 1974. 304 с.
152. Козельская Е. А. Арго во французской поэзии XX века : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.05. Москва, 2002. 232 с.
153. Колесниченко И. И. Особенности функционирования арготизмов в немецком языке : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Москва, 2006. 170 с.
154. Колесов В. В. Язык города. Москва : Высш. шк., 1991. 192 с.
155. Колесов В. В. Как слово наше отзовется... (Русский язык в современной России). *Современные языковые процессы* : межвуз. сб. науч. тр. Санкт-Петербург : Изд-во СПбГУ, 2003. С. 32–46.
156. Копнин П. В. Диалектика как логика и теория познания. Москва : Наука, 1973. 324 с.
157. Копорский С. А. Воровской жаргон в среде школьников: По материалам обследования ярославских школ. *Вестник просвещения*. 1927. № 1. С. 7–12.
158. Копорский С. А. О культуре языка и речи молодежи (20-е годы). *Русская речь*. 1990. № 1. С. 88–97.
159. Коровушкин В. П. Общетеоретическая категориально-понятийная база и терминосистема междисциплинарных социально-лингвистических наук. *Актуальные проблемы германистики, романистики и русистики*. Екатеринбург, 2010. Ч. 1. С. 127–136.
160. Красса С. И., Горлова Е. Б. Русская арготическая фразеология. Ставрополь : Изд-во Северо-Кавказского ГТУ, 2001. 116 с.

161. Крашевский Г. Нищие в древней Польше и Украине. *Северная Пчела*. 1846. № 123. С. 50–74.
162. Крестовский Вс. Петербургские трущобы. *Отечественные записки* : журнал. 1864–1866.
163. Крысин Л. П. Социолингвистические аспекты изучения современного русского языка. Москва : Наука, 1989. 188 с.
164. Крючкова Т. Б., Нарумов Б. П. Зарубежная социолингвистика. Москва : Наука, 1991. 157 с.
165. Кузнец М. Д., Скребнев Ю. М. Стилистика английского языка. Ленинград : Лен-ое отд-е Учпедгиза, 1960. 175 с.
166. Кузнецова Н. И. Наука в ее истории (методологические проблемы). Москва : Наука, 1982. 127 с.
167. Кузьмич И. В. Звукоизобразительная лексика американского сленга: фоносемантический анализ : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Санкт-Петербург, 1993. 348 с.
168. Куликова В. Соціолінгвістичний аспект дослідження французького молодіжного сленгу як одна з проблем сучасного перекладознавства. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. Вип. 116. С. 158–161.
169. Лавриненко О. В. Становление понятийно-методологического аппарата науки о жаргонах. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Мовознавство*. Дніпропетровськ, 2009. № 11, вип. 15, т. 2. С. 65–72.
170. Лакова М. Младежнянт жаргон и езиковата култура. *Проблеми на българската книжовна реч*. София, 1974. С. 202–212.
171. Ларин Б. А. О лингвистическом изучении города. *Русская речь* : сборник. Ленинград : Academia, 1928. Вып. 3. С. 61–74.
172. Ларин Б. А. Западно-европейские элементы русского воровского аргю. *Язык и литература*. Ленинград, 1931. Т. 7. С. 113–130.
173. Ларин Б. А. История русского языка и общее языкознание (Избранные работы) : учеб. пособ. Москва : Просвещение, 1977. 224 с.

174. Ларин Б. А. О лингвистическом изучении города. *История русского языка и общее языкознание*. Москва : Просвещение, 1977. С. 175–189.
175. Ласкина Е. Е. Американский сленг как способ коммуникации. *Гуманитарные и социальные науки*. Ростов-на-Дону, 2013. № 1. С. 192–197.
176. Лебедева А. Роль запозичень з англійської мови у формуванні сучасного російського сленгу (на матеріалі лексикографічних джерел). *Південний архів. Серія : Філологічні науки : зб. наук. праць*. Херсон, 2009. С. 111–115.
177. Левикова С. И. Молодежный сленг как своеобразный способ вербализации бытия. *Бытие и язык*. Новосибирск, 2004. С. 167–173.
178. Лейчик В. М., Гоева Н. П. Стилистическое расслоение лексики и обучение иностранных студентов лексике современного русского языка. Москва : Диалог-МГУ, 1998. 24 с.
179. Липатов А. Т. Сленг в аспекте его диахронии. *Социальные варианты языка*. Нижний Новгород : Нижегородский гос. лингвистический ун-т, 2003. Ч. 2. С. 380–386.
180. Липатов А. Т. Сленг как проблема социолектики : монография. Москва : Элпис, 2010. 318 с.
181. Лихачев Д. С. Черты первобытного примитивизма воровской речи. *Язык и мышление – Le langage et la mentalité* : сборник Ин-та яз. и мышл. им. Н. Я. Марра. Москва; Ленинград : Изд-во АН СССР, 1935. № 3–4. С. 47–100.
182. Лихачев Д. С. Арготические слова в профессиональной речи. *Развитие грамматики и лексики современного русского языка* : сборн. статей. Москва : Наука, 1964. С. 311–359.
183. Лихачев Д. С. Черты первобытного примитивизма воровской речи. *Словарь тюремно-лагерно-блатного жаргона: речевой и графический портрет советской тюрьмы*. Москва : Края Москвы, 1992. С. 354–398.
184. Лось (Руденко) М. Ю. Сленг американських студентів. *Актуальні питання сучасної науки та освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-

теоретичної та науково-методичної конференції викладачів і студентів СДПУ, учителів загальноосвітніх закладів (м. Слов'янськ, 24–25 квітня 2012 р.) / відп. ред. Н. М. Маторіна. Слов'янськ : Слов'янський дер. пед. ун-т, 2012. Вип. 4. С. 161–169.

185. Лукашанец Е. Г. О теоретических предпосылках к созданию типологии социальных диалектов. *Язык и социум (5–6 дек. 1996)* : сборник научных статей. Минск, 1998. Ч. 1. С. 52–53.

186. Лукашанец Е. Г. Славянские социальные диалекты: сравнительно-типологическая характеристика. *XII международный съезд славистов*. Минск; Краков, 1998. С. 1–24.

187. Макдэвид Р. И. Диалектные и социальные различия в городском обществе. *Новое в лингвистике: Социолингвистика*. Москва : Прогресс, 1975. Вып. 7. С. 363–381.

188. Маковский М. М. Языковая сущность современного английского слэнга. *Иностранные языки в школе*. 1962. № 4. С. 102–112.

189. Маковский М. М. Взаимодействие ареальных вариантов слэнга и их соотношение с языковым стандартом. *Вопросы языкознания*. Москва : Изд-во АН СССР, 1963. № 5. С. 21–30.

190. Маковский М. М. Английские социальные диалекты (онтология, структура, этимология) : учебное пособие. Москва : Высшая школа, 1982. 135 с.

191. Максимов С. В. Сибирь и каторга. Санкт-Петербург : Тип. А. Траншеля, 1871. 392 с.

192. Малинка А. Н. Кобзари и лирники. *Земский сборн. Черниговской губ.* 1903. № 4. С. 60–92.

193. Масенко Л. Т. Нариси соціолігвістики. Київ : Видавничий дім Києво-Могилянська академія, 2010. 241 с.

194. Мартинович П. Словничок лірницької мови. *Записки історичної секції Всеукраїнської Академії Наук* : науковий збірник. Київ, 1929. С. 191–192.

195. Мартос С. А. Студентський сленг як соціолект української мови. *Система і структура східнослов'янських мов* : зб. наук. праць. Київ, 2001. С. 169–176.
196. Мартос С. А. Молодіжний сленг як складова мови міста. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія : Філологія*. Харків, 2004. Вип. 42. С. 240–243.
197. Мартос С. А. Молодіжний сленг у мовленнєвій структурі м. Херсона : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Луганськ, 2006. 21 с.
198. Мартос С. А. Молодіжний сленг у мовленнєвій структурі м. Херсона : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Луганськ, 2006. 244 с.
199. Мартос С. А. Жаргонні стилі спілкування в системі урбаністичних форм комунікації. *Materiály VIII mezinárodní vědecko-practická konference (Vědecký průmysl evropského kontinentu, 2012) : Filologické vědy. Historie*. Praha : Publishing House: Education and Science s.r.o., 2012. Díl 17. S. 43–48.
200. Мартос С. А. Жаргонно-сленгові страти в міському спілкуванні. *Науковий вісник ХДУ. Серія : Лінгвістика* : зб. наук. праць. Херсон : Вид-во ХДУ, 2013. Вип. 19. С. 159–163.
201. Мартынов П. Одоевские прасолы и их особенный разговорный язык. *Тульские губ. вед-ти*. 1870. № 44.
202. Масенко Л. Нариси з соціолінгвістики : посібник. Київ : Києво-Могилянська академія, 2010. 243 с.
203. Матвіяс І. Г. Українська мова і її говори. Київ : Наукова думка, 1990. 168 с.
204. Матюшенко Е. Е. Современный молодежный сленг: формирование и функционирование : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Волгоград, 2007. 188 с.
205. Мельничук О. С. Методологія у мовознавстві. *Українська мова* : енциклопедія. Київ : Українська енциклопедія, 2004. С. 338–339.

206. Мизюрина Т. В. Определение и общие характеристики понятия сленг, его роль в языке и культуре современной России. *Вестник Челябинского государственного университета. Серия : Филология. Искусствоведение.* Челябинск, 2013. № 1, вып. 73. С. 106–111.

207. Миколенко Т. М. Український міський сленг (на матеріалі усного мовлення тернопільців) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Тернопіль, 2006. 260 с.

208. Микуцкий С. П. Областные слова белорусских старцев. *Известия имп. АН по ОРЯС.* 1853. Т. 2.

209. Микуцкий С. П. Областные слова белорусских старцев. *Материалы для сравнит. и объяснит. словаря и грамматики.* Санкт-Петербург, 1854. Т. 1. Стб. 400.

210. Миллер А. А. Стилистически сниженная лексика и ее отражение в двуязычных словарях : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание». Алма-Ата, 1972. 38 с.

211. Миловская Н. Д. О некоторых тенденциях развития молодежного сленга. *Вестник Ивановского государственного университета. Серия : Филология.* Иваново : Ивановский государственный университет, 2001. Вып. 1. С. 93–100.

212. Модзолевский Л. Быт студентов в Германии. Санкт-Петербург : Типография В. Безобразова, 1865. 166 с.

213. Мозжухин К. Е. Сленг в речи студентов американских университетов : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Москва, 2005. 194 с.

214. Мокиенко В. М., Никитина Т. Г. Проблемы составления «Большого словаря русского жаргона». *Язык. Речь. Речевая деятельность* : межвуз. сб. науч. трудов. Нижний Новгород : НГЛУ им. Н. А. Добролюбова, 2000. Вып. 3, ч. 2. С. 65–77.

215. Мокиенко В. М. Украинские источники русского жаргона. *Українське і слов'янське мовознавство.* Ужгород, 2001. С. 365–378.

216. Мокиєнко В. М. Жаргон в России – больше чем жаргон. *Неизвестное об известном*. Санкт-Петербург : Журнал «Санкт-Петербургский университет», 2010. № 9 (3816). URL : <http://www.journal.spbu.ru> (дата обращения: 24.01.2018).

217. Мосєнкїс Ю. Л. Крутий базар, або молодїжний слєнг живе і процвітає. *Український молодїжний слєнг сьогодні* : зб. наук. праць / уклад. С. Пиркало. Київ, 1999. С. 84–86.

218. Мосєнкїс Ю. Л. Український молодїжний слєнг. *Дивослово*. Київ : Дивослово, 2007. С. 32–35.

219. Мурдаров В. Използуване на елементи от жаргона в публистичния стил. *Журналистика и езикова култура*. София, 1981. С. 56–64.

220. Надель-Червиньска М. Жаргонные элементы современного новояза: проблема культуры речи или уголовной психологии? *Политическая лингвистика*. Екатеринбург, 2008. Вып. 3 (26). С. 64–79.

221. Николїв І. Місце слєнгу у мовленні хорватської молодї. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Серія : Мовознавство*. Львів, 2012. Вип. 19. С. 91–99.

222. Николаева А. Т. Методология и методика русского источниковедения в период его становления (к вопросу о преемственности). *Вопросы методологии исторической науки* / отв. ред. Б. А. Белый. Москва, 1967. С. 163–164.

223. Николаева Т. М. Бодуэн де Куртенэ – редактор словарей. *Ученые записки Казанского государственного университета. Серия : Гуманитарные науки*. Казань, 2006. Т. 148, кн. 3. С. 132–137.

224. Николайчик Ф. Отголосок лирницкого языка. *Киевская старина*. 1890. Т. 29. С. 121–129.

225. Овчаренко В. М. Теорія родовідного дерева та хвильова теорія в українському мовознавстві (XIX ст.–20–30-і рр. XX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство». Донецьк, 2003. 20 с.

226. Овчинникова А. В. Социолінгвістическіе аспекти изучения речи испанской молодежи : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.05. Москва, 2012. 197 с.

227. Овчинникова О. А. Французское арго конца XX века: словообразование и семантика : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.05. Смоленск, 2010. 182 с.

228. Огієнко К. О. Актуальне членування речення в теоретичному і прикладному мовознавстві XX століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство». Одеса, 2018. 22 с.

229. Ондрус П. К вопросу о характеристике и классификации социальных диалектов. *Вопросы языкознания*. Москва : Наука, 1975. № 5. С. 110–113.

230. Орел А. С. Історія фонологічних систем східнослов'янських мов: лінгвоісторіографічний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство». Донецьк, 2009. 20 с.

231. Орлова Н. О. Сленг как способ творческого самовыражения. *Иностранные языки в высшей школе*. Рязань, 2011. Вып. 1 (16). С. 83–90.

232. Пампура С. Ю. Етимологізація запозичень у різноструктурних мовах: лінгвоісторіографічний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство». Одеса, 2015. 20 с.

233. Петров В. З фольклору правопорушників. *Етнографічний Вісник*. Київ : УАН, 1926. Кн. 2. С. 43–60.

234. Пиркало С. Сленг: ненормативно, але нормально. *Урок Української*. Київ : Києво-Могилянська Академія, 2000. № 4. С. 26–28.

235. Піскунов О. В. Лінгвістична реконструкція в українському і російському мовознавстві XIX ст. – 30-х рр. XX ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.15 «Загальне мовознавство». Одеса, 2018. 22 с.

236. Подкорытов Г. А. О природе научного метода. Ленинград : Изд-во Ленингр. ун-та, 1988. 224 с.

237. Поливанов Е. Д. Задачи социальной диалектологии русского языка. *Родной язык и литература в трудовой школе*. 1928. № 2. С. 39–49.
238. Поливанов Е. Д. Факторы фонетической эволюции языка, как трудового процесса. I. Обзор... *Учен. зап. Ин-та яз. и лит.* Москва : РАНИОН, 1929. Т. 3. С. 20–42.
239. Поливанов Е. Д. За марксистское языкознание : сб. попул. лингвист. ст. Москва : Федерация, 1931. 183 с.
240. Поливанов Е. Д. О блатном языке учащихся и о славянском языке революции. *За марксистское языкознание*. Москва, 1931. С. 161–172.
241. Поливанов Е. Д. Стук по блату. *За марксистское языкознание*. Москва, 1931. С. 152–160.
242. Поливанов Е. Д. Статьи по общему языкознанию : изб. работы. Москва : Наука, 1968. 376 с.
243. Польская Д. М. Язык молодежи в словаре и тексте (на материале немецкой молодежной литературы и прессы) : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки». Смоленск, 2013. 21 с.
244. Помяловский Н. Г. Очерки бурсы. Ленинград : Худож. лит., 1971. 190 с.
245. Попова З. Д., Стернин И. А. Общее языкознание : учебное пособие. Москва : АСТ: Восток – Запад, 2007. 408 с.
246. Постовалова В. И. Историческая фонология и её основания: Опыт логико-методологического анализа. Москва : Наука, 1978. 203 с.
247. Приемышева М. Н. Тайные и условные языки в России XIX в. : монография. Санкт-Петербург : Нестор-История, 2009. Ч. 1. 455 с.
248. Ретинская Т. И. Источники и механизмы формирования французского студенческого аргю : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.05. Москва, 2004. 225 с.

249. Ретинская Т. И. Социолингвистический и функционально-стилистический анализ французских профессиональных аргю : дис. ... доктора филол. наук : 10.02.05. Орел, 2012. 366 с.

250. Розен Е. В. Новые слова и устойчивые словосочетания в немецком языке. Москва : Просвещение, 1991. 192 с.

251. Роман В. В. Адаптація лексичних запозичень у мові-реципієнті (лінгвоісторіографічний аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство». Одеса, 2018. 20 с.

252. Романов Е. Р. Катрушницкий лемезень. Условный язык шерстобитов м. Дрибина. *Живая Старина*. 1890. Вып. 1. С. 6–19.

253. Романов Е. Р. Очерк быта нищих Могилевской губернии и их условный язык. *Этногр. обозрение*. 1890. № 4. С. 118–145.

254. Романов Е. Р. Катрушницкий лемезень. Условный язык дрибинских шаповалов. *Сборник Отдел. русск. яз. и слов. Акад. Наук*. 1902. Т. 71. С. 1–44.

255. Романов Е. Р. Опыт словаря условных языков Белоруссии (с параллелями великорусскими, малорусскими и польскими). *Белорусский сборник*. Вильна : Типография А. Г. Сыркина, 1912. Вып. 9. 124 с.

256. Романова М. С. Специфика функционирования англицизмов в немецком молодежном языке : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Москва, 2001. 180 с.

257. Россихина М. Ю. Молодежный жаргон в русской и немецкой лексикографии XIX – XXI вв. : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01, 10.02.19. Брянск, 2009. 281 с.

258. Россихина М. Ю. Немецкий буршеский язык в лексикографических источниках первой половины XIX века. *Вестник Брянского государственного университета*. 2012. Вып. № 2. С. 284–288.

259. Россихина М. Ю. Немецкий молодежный жаргон XIX и XXI веков: семантические и словообразовательные параллели. *Вестник Брянского государственного университета*. 2014. Вып. № 2. С. 375–379.

260. Руденко М. Ю. Лінгвоісторіографічний аспект дослідження арго, жаргону та сленгу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного ун-ту. Серія : Філологія* : зб. наук. праць / голов. ред. І. В. Ступак. Одеса, 2014. Вип. 13. С. 178–182.

261. Руденко М. Ю. До питання про термінологію соціальної діалектології (та її складових). *Гуманітарний та інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих учених* : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених (м. Одеса, 24 квітня 2015 р.). Одеса : Міжнародний гуманітарний ун-т, 2015. Ч. 3. С. 150–152.

262. Руденко М. Ю. З історії дослідження сленгу. *Перспективні напрямки сучасної науки та освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів і студентів ДДПУ, учителів та учнів загальноосвітніх закладів (м. Слов'янськ, 22–24 квітня 2015 р.) / відп. ред. Н. М. Маторіна. Слов'янськ : Донбаський дер. пед. ун-т, 2015. Вип. 7. С. 375–378.

263. Руденко М. Ю. З історії дослідження соціальних діалектів. *Сучасна філологія: теорія і практика* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Молодий вчений) (м. Київ, 20–21 березня 2015 р.). Херсон : Гельветика, 2015. С. 104–107.

264. Руденко М. Ю. До питання про демаркацію понять *арго, жаргон, сленг*. *Актуальні проблеми філології та журналістики* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції студентів та аспірантів (м. Ужгород, 21–22 квітня 2016 р.) / Ужгородський нац. ун-т; відп. ред. Н. Ф. Венжинович. Ужгород : Гражда, 2016. Вип. 4. С. 159–161.

265. Руденко М. Ю. До питання про класифікацію соціальних діалектів. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки* : зб. наук. праць / Кіровоградський дер. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка; голов. ред. О. Семенюк. Кіровоград, 2016. Вип. 145. С. 65–70.

266. Руденко М. Ю. Исследование аргю, жаргона и сленга: вопросы терминологии. *Филологические науки. Вопросы теории и практики* : научно-теоретический и прикладной журнал / гл. ред. Д. Н. Рябцев. Тамбов : Грамота, 2016. № 5 (59), ч. 3. С. 127–134.

267. Руденко М. Ю. Про терміни соціальний діалект і соціолект. *Перспективні напрямки сучасної науки та освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів і студентів ДДПУ, учителів та учнів загальноосвітніх закладів (м. Слов'янськ, 19–20 травня 2016 р.) / відп. ред. Н. М. Маторіна. Слов'янськ : Донбаський дер. пед. ун-т, 2016. Вип. 8, ч. 1. С. 269–273.

268. Руденко М. Ю. Дослідження сленгу в мовознавстві ХІХ ст. *Перспективні напрямки сучасної науки та освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів і студентів ДДПУ, учителів та учнів загальноосвітніх закладів (м. Слов'янськ, 17–19 травня 2017 р.) / відп. ред. Н. М. Маторіна. Слов'янськ : Донбаський держ. пед. ун-т, 2017. Вип. 9, ч. 1. С. 229–233.

269. Руденко М. Ю. Дослідження аргю в мовознавстві ХХ ст.–початку ХХІ ст. *Східні слов'яни: історія, мова, культура, переклад* : матеріали VIII Всеукраїнської науково-методичної конференції (м. Кам'янське, 18–19 квітня 2017 р.) / Дніпровський дер. техн. ун-т, каф. перекладу; відп. ред. К. О. Біла. Кам'янське : Дніпро, 2017. С. 12–23.

270. Руденко М. Ю. Загальнотеоретичне вивчення жаргону в соціолінгвістиці ХІХ ст. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки* : зб. наук. праць / Кіровоградський дер. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка; голов. ред. О. Семенюк. Кропивницький, 2017. Вип. 153. С. 585–590.

271. Руденко М. Ю. З історії вивчення аргю в європейському й американському мовознавстві (30-і рр. ХХ ст.–початок ХХІ ст.). *Філологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 8–9 грудня 2017 р.). Львів : ГО Наукова філологічна організація ЛОГОС, 2017. С. 18–20.

272. Руденко М. Ю. До питання про сленг у мовознавстві (50-і рр. XIX ст.–40-і рр. XX ст.). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Лінгвістика* : зб. наук. праць / голов. ред. В. Олексенко. Херсон : Херсонський дер. ун-т, 2018. Вип. 34. С. 95–98. (Збірник зареєстровано в міжнародній наукометричній базі Index Copernicus International S. A.).

273. Руденко М. Загальнолінгвістичний аспект вивчення сленгу (50-і рр. XIX ст.–початок XXI ст.). *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології* : зб. наук. праць / за заг. ред. В. А. Глущенко. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2018. Вип. 7. С. 8–20.

274. Руденко М. Ю. З історії дослідження арго в європейському мовознавстві XIX ст.–початку XX ст. *Перспективні напрямки сучасної науки та освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів і студентів ДДПУ, учителів та учнів загальноосвітніх закладів (м. Слов'янськ, 22–24 травня 2018 р.) / відп. ред. Н. М. Маторіна. Слов'янськ : Донбаський дер. пед. ун-т, 2018. Вип. 10, ч. 2. С. 112–116.

275. Руденко М. Ю. Мовознавці про розвиток і функціонування сленгу (50-і рр. XX ст.–початок XXI ст.). *Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених* : матеріали Четвертої всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 26 жовтня 2018 р.). Одеса : Міжнародний гуманітарний ун-т, 2018. С. 130–133.

276. Руденко М. Ю. Общетеоретическое изучение арго в социолингвистике (30-е гг. XIX в.–20-е гг. XX в.). *Вестник Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы. Серыя 3 : Філалогія. Педагогіка. Псіхалогія* : научный рецензируемый журнал / гл. ред. И. Ф. Китурко. Гродно, 2018. Т. 8, № 3. С. 70–76.

277. Руденко М. Ю. Специфіка дослідження загальнотеоретичних проблем арго в соціолінгвістичних студіях європейських та американських учених (30-і рр. XX ст.–початок XXI ст.). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного ун-ту. Серія : Філологія* : збірник наукових праць / голов. ред.

В. Я. Мізецька. Одеса, 2018. Вип. 34, т. 1. С. 105–109. (Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща)).

278. Руденко М. Ю. Специфіка дослідження загальнотеоретичних проблем жаргону в соціолінгвістичних студіях європейських та американських учених (XX ст.–початок XXI ст.). *Закарпатські філологічні студії* : науковий журнал / Ужгородський нац. ун-т; голов. ред. І. М. Зимомря. Ужгород, 2018. № 4, т. 2. С. 74–82.

279. Руденя Ж. И. Жаргонная лексика в современном русском молодежном дискурсе и возможности ее представления в словаре для изучающих русский язык как иностранный : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык». Воронеж, 2017. 24 с.

280. Рюмин Р. В. Вклад С. Б. Флекснера и Г. Уэнворта в американскую субстандартную лексикографию. *Вестник Тюменского государственного университета*. Тюмень, 2006. С. 145–150.

281. Рюмин Р. В. Формирование русской социолектной лексикографии как самостоятельной отрасли языкознания и ее современное состояние. *Вестник ИГЛУ*. 2010. С. 195–202.

282. Рябичкина Г. В. Английская субстандартная лексикография (середина XVI в.–середина XIX в.) : монография. Астрахань : Издательский дом Астраханский университет, 2009. 274 с.

283. Рябичкина Г. В. Дж. Е. Лайтер в истории англоязычной социолексикографии. *Филологические науки*. 2009. № 9. С. 32–36.

284. Рябичкина Г. В. Проблемы субстандартной лексикографии английского и русского языков: теоретический и прикладной аспекты : дис. ... доктора филол. наук : 10.02.20. Пятигорск, 2009. 503 с.

285. Рябініна І. М. Джерела вивчення історії мови в українському та російському мовознавстві XIX ст.–30-х рр. XX ст. : автореф. дис. на здобуття

наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство». Донецьк, 2008. 20 с.

286. Саблина Е. Н. Семантические способы обогащения синонимических рядов в лексике социального диалекта : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.05. Москва, 1982. 160 с.

287. Саляев В. А. Об основных этапах эволюции арготического слова. *Русский язык в школе*. 1996. № 5. С. 90–93.

288. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.

289. Селищев А. М. Язык революционной эпохи: Из наблюдений над рус. яз. последних лет, 1917–1926. Москва : Работник просвещения, 1928. 248 с.

290. Селищев А. М. Язык революционной эпохи: Из наблюдений над русским языком последних лет (1917–1926). *Труды по русскому языку*. Москва : Языки славянской культуры, 2003. Т. 1. С. 47–279.

291. Семенова Н. В. Фразеология молодежного сленга (на материале немецкого языка) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Владимир, 2006. 194 с.

292. Сердега Р. Л., Сагаровський А. А. Українська діалектологія : навчальний посібник. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 156 с.

293. Серебренников Б. А. Общее языкознание. Москва : Наука, 1970. 604 с.

294. Серебренников Б. А. Проблема взаимоотношений общей методологии, лингвистической науки и частных методов лингвистического исследования. *Общее языкознание. Методы лингвистических исследований*. Москва : Наука, 1973. С. 257–313.

295. Сирил Ч. Н. Новый сленг в английском языке XX века (в сопоставлении с литературным английским языком) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20. Душанбе, 2007. 286 с.

296. Скворцов Л. И. Об оценках языка молодежи (жаргон и языковая политика). *Вопросы культуры речи*. Москва : Наука, 1964. Вып. 5. С. 45–70.

297. Скворцов Л. И. Взаимодействие литературного языка и социальных диалектов (на материале русской лексики послеоктябрьского периода) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Москва, 1966. 284 с.
298. Скворцов Л. И. Арго. *Большая Советская Энциклопедия*. Изд. 3-е. Москва : Советская Энциклопедия, 1970. Т. 2. С. 181.
299. Скворцов Л. И. Арготизмы. *Большая Советская Энциклопедия*. Изд. 3-е. Москва : Советская Энциклопедия, 1970. Т. 2. С. 181–182.
300. Скворцов Л. И. Литературный язык, просторечие и жаргоны в их взаимодействии. *Литературная норма и просторечие*. Москва : Наука, 1977. С. 29–57.
301. Скворцов Л. И. Теоретические основы культуры речи. Москва : Наука, 1980. 352 с.
302. Скворцов Л. И. Жаргон. *Русский язык : энциклопедия*. Москва : Дрофа, 1997. С. 129.
303. Срезневский И. И. Афинский язык в России. *Отечественные записки*. Санкт-Петербург, 1839, август. Т. 5, отд. 8. С. 1–12.
304. Срезневский И. И. Частные вопросы о местных видоизменениях русского народного языка. *Изв. Отделения русского языка и словесности АН*. Санкт-Петербург, 1852. Т. 1. С. 185–188.
305. Срезневский И. И. Мысли об истории русского языка. Москва : Гос. учебно-педагог. изд-во, 1959. 133 с.
306. Ставицька Л. О. Про взаємодію жаргону і сленгу. *Українська мова та література*. 2000. № 15. С. 7–8.
307. Ставицкая Л. А. Украинская жаргонология: итоги, проблемы, перспективы. *Российско-украинский бюллетень*. 2000. № 6–7. С. 164–169.
308. Ставицька Л. О. Функційнування жаргонної лексики у сучасній українській уснорозмовній мові. *Вісник Харківського університету*. Харків, 2000. Вип. 491. С. 294–296.
309. Ставицька Л. О. Проблеми й аспекти вивчення жаргонної лексики: Соціолінгвістичний аспект. *Українська мова*. 2001. № 1. С. 55–68.

310. Ставицька Л. О. Національно-мовна специфіка сучасного українського сленгу. *Південний архив. Серія : Філологічні науки* : зб. наук. пр. Херсон, 2002. Вип. 14. С. 115–121.
311. Ставицька Л. О. Сучасний український інтержаргон: проблеми й аспекти вивчення. *Доповіді та повідомлення IV Міжнародного конгресу україністів. Серія : Мовознавство*. Київ : Пульсари, 2002. С. 213–216.
312. Ставицька Л. О. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. Київ : Критика, 2005. 464 с.
313. Ставрович Ф. Лабори. *Виленский сборник*. Вильна, 1869. Т. 1. С. 119–145.
314. Старченко Я. Сучасна жаргонологія й словотвірні інновації в жаргонах української мови (до постановки питання). *Лінгвістичні студії* : збірн. наук. праць. Донецьк : ДонНУ, 2011. С. 93–97.
315. Степанов Ю. С. Основы общего языкознания : учебное пособие. Москва : Просвещение, 1975. 271 с.
316. Степанова М. Д., Чернышева И. И. Лексикология современного немецкого языка. Москва : Высшая школа, 1962. 311 с.
317. Стойков С. Социальные диалекты. *Вопросы языкознания*. Москва : Изд-во АН СССР, 1957. № 1. С. 78–84.
318. Стойков С. Българска диалектология. София : Наука и изкуство, 1968. 296 с.
319. Столярчук О. В. Молодіжний сленг: функційнальний, лексико-семантичний та структурний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15. Одеса, 2015. 224 с.
320. Стратен В. В. Об арго и арготизмах. *Рус. яз. в сов. шк.* 1929. № 5. С. 39–53.
321. Стратен В. В. Арго и арготизмы. *Известия комиссии по русскому языку*. Ленинград : АН СССР, 1931. Т. 1. С. 111–147.
322. Студинський К. Лірники. Львів : Зорі, 1894. 56 с.

323. Судзиловский Г. А. Сленг – что это такое? Английская просторечная военная лексика. Москва : Воениздат, 1973. 182 с.
324. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / заг. ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1973. 439 с.
325. Тищенко К. А. Історія української мови в науковій концепції А. Ю. Кримського : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Донецьк, 2006. 212 с.
326. Тиханов П. Н. Криптогlossарий: Отрывок: (Представление глагола «выпить»). Санкт-Петербург, ценз. 1891. 2, 18 с.
327. Тиханов П. Черниговские старцы (Псалки и криптогlossон). *Труды Черниговской губернской архивной комиссии*. Чернигов, 1899–1900. Вып. 2. С. 65–158.
328. Тихонравов К. М. Офени Владимирской губернии и словарь искусственного их языка. *Владимирский сборник*. Москва, 1857. С. 22–27.
329. Трембіцькій А. М. Арго носіїв українського (незрячого) мандрівного епічного мистецтва: стан наукової розробки проблеми. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта* : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський, 2008. С. 110–148.
330. Третяк Н. В. Жаргонна лексика в друкованих ЗМІ (номінативно-експресивна функція) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Київ, 2008. 21 с.
331. Третяк Н. В. Місце жаргонної лексики у структурі соціальних діалектів української мови. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка*. Кам'янець-Подільський, 2009. Вип. 18. С. 49–52.
332. Туманян Э. Г. Язык как система социолингвистических систем. Синхронно-диахроническое исследование. Москва : Наука, 1985. 247 с.
333. Ускова А. И. Статус арго в английском языке и художественной речи : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Воронеж, 2014. 174 с.

334. Усович В. А. Жаргон офицеров и слушателей сибирского кадетского корпуса (г. Новосибирск): лексика и фразеология. *Вестник Омского университета*. Омск, 1999. Вып. 1. С. 88–90.

335. Французова Н. П. Исторический метод в научном познании (вопросы методологии и логики исторического исследования). Москва : Мысль, 1972. 303 с.

336. Фридман М. М. Еврейские элементы блатной музыки. *Язык и литература*. Ленинград, 1931. Т. 7. С. 131–138.

337. Химик В. В. Поэтика низкого, или Просторечие как культурный феномен. Санкт-Петербург : Филологический факультет СПбГУ, 2000. 272 с.

338. Химик В. В. Предисловие. *Большой словарь русской разговорной экспрессивной речи*. Санкт-Петербург : Норинт, 2004. С. 5–12.

339. Химик В. В. Современная русская лексикография: норма, традиция и реальность живой речи. *Словарное наследие В. П. Жукова и пути развития русской и общей лексикографии (Третьи Жуковские чтения)* : мат. междунар. науч. симпоз. Великий Новгород : НовГУ, 2004. С. 107–111.

340. Холодов О. В. Теоретичні проблеми дослідження субстрату в європейському мовознавстві ХІХ–ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство». Донецьк, 2008. 20 с.

341. Холодова Н. В. Морфологічна класифікація мов у лінгвістиці ХІХ–ХХ ст. : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15. Слов'янськ, 2010. 227 с.

342. Хомяков В. А. О термине сленг (Из истории вопроса). *Вопросы теории английского и немецкого языков* : учен. зап. Ленинград : Ленинградск. гос. пед. ин-т им. А. И. Герцена, 1969. Т. 352. С. 68–80.

343. Хомяков В. А. Введение в изучение слэнга – основного компонента английского просторечия. Вологда : Вологодский гос-й пед-й ин-т, 1971. 104 с.

344. Хомяков В. А. Особенности английского экспрессивного просторечия. Вологда : Вологодский гос. пед. ин-т, 1974. 104 с.

345. Хомяков В. А. Нестандартная лексика в структуре английского языка национального периода : автореф. дис. на соискание учен. степени доктора филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки». Ленинград, 1980. 39 с.

346. Хорошева Н. В. Русский общий жаргон: к определению понятия. *Изменяющийся языковой мир*. Пермь, 2002. URL : <http://www.philology.ru/linguistics2/khorosheva-02.htm> (дата обращения: 02.05.2018).

347. Цыбулевская А. В. Эмотивный арготический лексикон : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Ставрополь, 2005. 176 с.

348. Чистяков Д. В. Жаргонизмы как явление вторичной номинации (на материале современного немецкого языка) : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки». Москва, 2009. 17 с.

349. Шарандина Н. Н. Арготическая лексика в функциональном аспекте : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык». Тамбов, 2000. 21 с.

350. Шарандина Н. Н. О некоторых функциях арготического языка. *Культура речи и образование* : сборник материалов регионального научно-методического семинара. Тамбов : Изд-во Першина Р. В., 2007. С. 171–177.

351. Шарифуллин Б. Я. Язык современного сибирского города. *Теоретические и прикладные аспекты речевого общения*. Красноярск, 1997. Вып. 5. С. 8–26.

352. Швейцер А. Д., Никольский Л. Б. Введение в социолингвистику : учебное пособие. Москва : Высш. школа, 1978. 216 с.

353. Швейцер А. Д. Социальная дифференциация английского языка в США. Москва : Наука, 1983. 216 с.

354. Шерцль В. И. О словах с противоположными значениями (или о так называемой энантиосемии). Воронеж : Тип. В. И. Исаева, 1884. 2, 83 с.

355. Широцький К. В. Бурсацький жаргон української мови на Поділю. *Збірник Харківського історико-філологічного товариства. Нова серія*. Харків, 1998. Т. 6. С. 175–180.
356. Шовгун Н. О. Молодіжний сленг: причини та шляхи розвитку. *Наукові дослідження в галузі української та русинської філології*. Київ, 1997.
357. Шовгун Н. О. Формування українського сленгу в мовленнєвій діяльності малих соціальних груп : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Київ, 2000. 17 с.
358. Шоков Н. Жаргон и проблемы совершенствования речи молодежи. *Молодіжна політика: проблеми та перспективи*. Дрогобич, 2009. С. 231–234.
359. Шор Р. О. Язык и общество. Москва : Либроком, 2010. 160 с.
360. Шумейкіна А. Сучасний український сленг: конотативний аналіз. *Дивослово*. Київ : Дивослово, 2010. № 7. С. 31–34.
361. Шурупова М. В. Проблематика англійського сленга в аспекте теорії перекладу. *Вестник МГОУ. Серія : Лінгвістика*. Москва : Изд-во МГОУ, 2010. № 4. С. 130–135.
362. Шурупова М. В. Проблема передачі сленга з англійського на російський мову : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание». Москва, 2012. 21 с.
363. Щепотьєв В. Мова наших школярів. *Етнографічний вісник*. 1927. Кн. 3. С. 76–81.
364. Щур І. І. Внутрішня форма одиниць комп'ютерного сленгу. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2003. Вип. 7. С. 135–143.
365. Щур І. І. Українськомовний комп'ютерний сленг: формування і функціонування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Київ, 2006. 20 с.
366. Ядринцев Н. М. Русская община в тюрьме и ссылке. Санкт-Петербург : Типография А. Моригеровского, 1872. VII, 1, 719 с.

367. Якубинский Л. П. Классовый состав современного русского языка: Язык крестьянства. *Лит. учеба*. 1930. № 4. С. 80–95.
368. Якубинский Л. П. Классовый состав современного русского языка: Язык пролетариата. *Лит. учеба*. 1931. № 7. С. 22–43.
369. Якубинский Л. П. Русский язык в эпоху диктатуры пролетариата. *Лит. учеба*. 1931. № 9. С. 66–76.
370. Якубинский Л. П. О классовых языках. *Учеб. рус. языка*. Ленинград, 1932. С. 40–97.
371. Andersson L., Trudgill P. *Bad Language*. Oxford; Cambridge (Mass) : Blackwell, 1990. 202 p.
372. Androutsopoulos J. K. *Deutsche Jugendsprache. Untersuchungen zu ihren Strukturen und Funktionen*. Frankfurt am Main u.a. : Peter Lang, 1998. 684 s.
373. Avé-Lallemant F. C. B. *Das Deutsche Gaunerthum*. Leipzig : F. A. Brockhaus, 1862. Bd. 4. 544 s.
374. Barbiery F. Patterns of age-based linguistic variation in American English. *Journal of Sociolinguistics*. 2008. № 12. P. 58–88.
375. Bausinger H. *Jugendsprache. Neue Praxis 17*. Darmstadt; Neuwied, 1987. S. 170–176.
376. Bergman C. Ausdruck von Wertungen durch lexikalische Einheiten. *Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung*. 1987. Bd. 3, h. 3. S. 303–309.
377. Bergmann K. *Wie der Feldgraue spricht. Scherz und Ernst in der neuesten Soldatensprache*. Giessen : A Töpelmann, 1916. 64 s.
378. Boesch B. Die Sprache des Protests. *Sprache-Brücke und Hindernis*. München, 1972. S. 261–272.
379. Bornemann E. *Sex im Volksmund. Der obszöne Wortschatz der Deutschen*. Reinbeck : Reinbek bei Hamburg, 1974. 501 s.
380. Boudard A. Préface. *Dontchev D. Dictionnaire du français argotique, populaire et familier*. Monaco : Éd. du Rocher, 2000. P. 7–8.

381. Burke W. J. *The Literature of Slang*. New York : New York Public Library, 1939. vii, 180 p.
382. Calvet L.-J. *L'Argot en 20 Leçons*. Paris : Payot, 1993. 214 p.
383. Calvet L.-J. *L'argot*. Paris : Presse Universitaire de France, 1994. 128 p.
384. Calvet L.-J. *L'argot*. Paris : Presse Universitaire de France, 1999. 127 p.
385. Chereau O. *Le Jargon ou Langage de l'Argot reformé*. Lyon, 1630. 58 p.
386. Clavería C. *Argot. Enciclopedia lingüística hispánica*. Madrid : Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1967. P. 349–351.
387. Cohen M. Notes sur l'argot. *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris*. Paris, 1919. Vol. 21. P. 132–147.
388. Cohen M. Note sur l'argot. *In : M. Cohen. Cinquante années de recherches*. Paris, 1995. P. 110–150.
389. Coleman J. *The Life of Slang*. Oxford : Oxford University Press, 2012. 354 p.
390. Commenda H. *Die Deutsche Soldatensprache der K. und K. Armee. Ein erster Versuch der Darstellung auf Grund eigener vielfältiger Aufzeichnungen im Felde, in der Etappe wie im Hinterlande*. Wien, 1918. 150 s.
391. Daniel P. Panorámica del argot español. *León V. Diccionario de argot español*. Madrid : Alianza, 1992. P. 5–19.
392. Dankert H. *Sportsprache und Kommunikation Untersuchungen zur Struktur der Fußballsprache und zum Stil der Sportberichterstattung*. Tübingen : Tübinger Vereinigung für Volkskunde E. V. Tübingen Schloss, 1969. 175 s.
393. Dauzat A. *Les argots de métiers franco-provençaux*. Paris : Champion, 1917. 268 p.
394. Dauzat A. *L'Argot de la guerre. D'après une enquête auprès des officiers et soldats*. Paris : Librairie Armand Colin, 1918. 295 p.
395. Dauzat A. *Trois lexiques d'argots militaires romans recueillis pendant la guerre. RLR LX*, 1918–1920. P. 387.
396. Dauzat A. *La langue française d'aujourd'hui*. Paris : Armand Colin, 1923. 275 p.

397. Dauzat A. Les argots; caractères, évolution, influence. Paris : Delgrape, 1929. 189 p.
398. Dauzat A. Les argots. Caractères, évolution, influence. Paris : Librairie Delagrave, 1956. 189 p.
399. Dauzat A., Fournier P.-F. Argots de métiers auvergnats et marchois. *Revue des Langues Romanes. Septième série. Vol. 7. T. 67 de la Collection.* Montpellier, 1933–1936. Nendeln / Liechtenstein : Kraus Reprint, 1970. P. 446–470.
400. David B. Jugendsprache zwischen Tradition und Fortschritt. Ein aktuelles Phänomen im historischen Vergleich. Alsbach : Leuchtturm, 1987. 448 s.
401. Delaplace D. Bruant et l'argotographie française. Paris : Honoré champion, 2004. 305 p.
402. Dittmar N. Grundlagen der Soziolinguistik. Ein Arbeitsbuch mit Aufgaben. Tübingen : Niemeyer Verlag, 1997. 253 s.
403. Djurin V. Interesne govornice slang, žargon, argo. *Slavistična revija.* Ljubljana, 1974. № 1. P. 66.
404. Domaschnev A. Umgangssprache / Slang / Jargon. *Sociolinguistics / Soziolinguistik. Ammon U., Dittmar N., Mattheier K. J. (Hrsg.) Erster Halbband.* Berlin; New York : de Gruyter, 1987. S. 308–315.
405. Dronč L. K otázke sociálnych nárečí. *SaS*, 1957. № 18. S. 180.
406. Eble C. College Slang 101. Georgetown; Connecticut : Spectacle Lane Press, 1989. 95 p.
407. Eble C., Hill C. Slang and Sociability: in-group language among college students. New York : University of North Carolina Press, 1996. 228 p.
408. Ehmann H. Jugendsprache und Dialekt: Regionalismen im Sprachgebrauch von Jugendlichen. Opladen : Westdt. Verl., 1992. 256 s.
409. Einat T., Einat H. Inmate argot as an expression of prison subculture: The Israeli case. *The Prison Journal.* 2000. № 80. P. 309–325.

410. Esnault G. Le poilu tel qu'il se parle: Dictionnaire des termes populaires récents et neuf employés aux armées en 1914–1918, étudiés dans leur étymologie, leur développement et leur usage. Paris : Editions Bossard, 1919. 610 p.

411. Esnault G. L'imagination populaire. Métaphores occidentales. Essai sur les valeurs imaginatives concrètes du français parlé en Bas-Bretagne comparé avec les patois, parlers techniques et argots français. Paris : Les Presses universitaires de France, 1925. 348 p.

412. Estreicher K. Szwargot wiezienny. Kraków : Nakł. Księgarni D. E. Friedleina; Warszawa : E. Wende i Spółka, 1903. 4, 177, 2 s.

413. Filipec J. Česká synonyma z hlediska stylistiky a lexikologie. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. 384 s.

414. Fowler H. W., Fowler F. G. The King's English. Oxford : Oxford Clarendon Press, 1930. 384 p.

415. François D. Les argots. *Le Langage. Encyclopédie de la Pléiade*. Paris : Gallimard, 1968. № 25. P. 620–646.

416. Fries C. C. Usage Labels and Dialekt Distribution. *Harbrace Guide to Dictionaries*. New York; Burlingame, 1963. P. 148.

417. Gadet F. Le français populaire. Paris : PUF Fondamental, 1992. 127 p.

418. Galsworthy J. On Expression. Oxford : English Assotiation, 1924. P. 7.

419. García Ramos J. Lenguajes marginales. Análisis y vocabulario. Cuadernos de Formación. Madrid, 1990. 156 p.

420. Gauchat L. Studentensprache. *In : Rektoratsrede und Jahresbericht 1925 / 1926*. Zürich, 1926. *Bibliothek zur historischen deutschen Studenten- und Schülersprache*. Berlin; New York : de Gruyter, 1984. Bd. 6. S. 165–177.

421. Givanel Mas J. Argot Barceloni. Notes per a un vocabulari. Barcelona : Impr. de la Casa de Carital, 1919. 64 p.

422. Göhler J. Die Leibesübungen in der deutschen Sprache und Literatur. *Deutsche Philologie im Anfriß*. Berlin, 1962.

423. Götze A. Deutsche Studentensprache. Berlin, 1928.

424. Grabias S. Ši zawodowe odmiany je socjolekty. *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*. Wroclaw, 1993. T. 2. S. 223–241.
425. Grabias S., Kaczmarek L., Skubalanka T. Wstep. W dwadziescia lat pózniej. *Slovník gwary studenckiej*. Lublin : Wydawnictwo UMCS, 1994. S. IX, 1, 5–327.
426. Grabias S. Jezyk w zachowaniach społecznych. Lublin : Wydawnictwo UMCS (wydanie drugie poprawione), 2001. 384 s.
427. Grattan J. H. On Slang, Cant and Jargon. *Transactions of the Yorkshire Dialekt Society*. 1935. Vol. 5, № 36. P. 9–22.
428. Greenough J. B., Kittredge G. L. Words and their ways in English speech. New York : The Macmillan Company, 1901. 456 p.
429. Greenough J. B., Kittredge G. L. Words and their ways in English speech. New York : The Macmillan Company, 1920. 431 p.
430. Greenough J. B., Kittredge G. L. Words and their ways in English speech. New York : The Macmillan Company, 1929. 431 p.
431. Grosse R., Neubert A. Thesen sur marxistischen Soziolinguistik. *Linguistische Arbeitsberichte*. Leipzig, 1970. S. 3–15.
432. Guiraud P. L'argot. Paris : Presse Universitaire de France, 1956. 128 p.
433. Günther L. Die deutsche Gaunersprache. Leipzig, 1919.
434. Halliday M. A. K. Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning. London : Arnold, 1978. 256 p.
435. Havránek B., Jedlička A. Česká mluvnice. Praha : Státni pedagogické nakladatelství, 1970. 560 s.
436. Hayakawa S. T. Language in thought and action. New York : Harcourt, Brace & Co, 1941. 196 p.
437. Henne H. Jugend und ihre Sprache. Darstellung – Materialien – Kritik. Berlin; New York : de Gruyter Verlag, 1986. 385 s.
438. Herrero G. Aspectos sintácticos del lenguaje juvenil. *El lenguaje de los jóvenes* / F. Rodríguez González (coord.). Barcelona : Ariel (social), 2002. P. 67–96.

439. Hertzler J. O. *A Sociology of Language*. New York : Random House, 1964. 574 p.
440. Heyne M. Rezension zu Friedrich Kluge: *Deutsche Studentensprache*. In : *Anzeiger für Deutsches Altertum und Deutsche Literatur*. Straßburg, 1895. № 22. *Bibliothek zur historischen deutschen Studenten- und Schülersprache*. Berlin; New York : de Gruyter, 1984. Bd. 6. S. 135–140.
441. Hirt H. *Etymologie der neuhochdeutschen Sprache*. München : Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1909. XV, 404 s.
442. Hotten J. C. *The history of cant, or the secret language of vagabonds. The slang dictionary*. East Ardsley; Wakefield; Yorkshire; England : Republished by EP Publishing, Ltd., 1972. (This reprint taken from the 1887 edition). P. 1–26.
443. Hotten J. C. *A short history of slang, or the vulgar language of fast life. The slang dictionary*. East Ardsley; Wakefield; Yorkshire; England : Republished by EP Publishing, Ltd., 1972. (This reprint taken from the 1887 edition). P. 34–70.
444. Hubáček J. *O českých slanziich*. Ostrava : Profil, 1979. 170 s.
445. Hudson J. A., Haworth J. *Dimensions of word recognition. United Kingdom Reading Association*. 1983. Vol. 17(2). P. 87–94.
446. Iliadi A. Meanings 'body' and 'person', 'self', 'soul': one semantical universal. *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики* : наук. журнал. Чернівці : Родовід, 2017. Вип. 1(14). P. 211–213.
447. Iliadi A. Serb. *Odriboḡ* and croat. *Odribozić*: deceptively trivial form. *Paradigm of Knowledge*. 2018. № 4 (30). P. 53–64.
448. Ivas I. *Ideologija u govoru*. Zagreb : Hrvatsko filozofsko društvo, 1988. 267 s.
449. Jagič V. *Die Geheimsprachen bei den Slaven. Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien. Philosophisch-Historischeklasse*. Wien, 1895. Bd. 133. S. 5–80.
450. Jagič V. *Die Geheimsprachen bei den Slaven. Sitzungsberichte d. Wiener Ak. d. Wiss., Phil.* Wien, 1896. Hist. Klasse, Bd. 133. S. 5–80.

451. Jaworskij J. Kumač po lemersku. Przyczynek do slownika lwowskiej gwary zlodziejskiej. *Lud.* Lwów, 1901. T. 7. S. 276–281.
452. Jaworskij J. Kumač po lemersku: Przyszynek do slownika gwary zlodziejskiej lwowskiej. *Lud.* Lwów, 1902. № 2. S. 276–281.
453. Jespersen O. Mankind, Nation and Individual from a Linguistic Point of View. Oslo : H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard), 1925. 221 p.
454. Jespersen O. Mankind, Nation and Individual from a Linguistic Point of View. Bloomington : Indiana University Press, 1964. 198 p.
455. K. E. Gwara zloczynców. Warszawa : Druk. Gazety Polskiej, 1867. 2, II, 47 s.
456. Kekez S. Zinotinski nazivi u slengu. *Kulturni bestijarij.* Zagreb : Hrvatski radio-televizija, Hrvatski radio, Treći program, 1999. S. 371–387.
457. Kellner A. Uvod do dialektologie. Praha : Státni pedagogické nakl. 1954. 113 s.
458. Klimeš L. Příspěvek k poznání západočeského slangu, habilitační spis. Praha : Karlova univerzita, 1969. 98 s.
459. Kluge F. Deutsche Studentensprache. Straßburg : Verlag Karl J. Trübner, 1895. X, 136 s.
460. Kluge F. Unser Deutsch. Leipzig : Quelle und Meyer, 1910. 151 s.
461. Kluge F. Seemannssprache. Halle a. d. S. : Verlag der Buchhandlung des Waisenhauses, 1911. XI, 847 s.
462. König W. dtv-Atlas zur deutschen Sprache. Tafeln und Texte. *Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co. KG.* München, 1994. 180 s.
463. Kraszewski J. I. Pomniki do historij obyczajow w Polsce w XVI–XVII wieku. Warszawa : S. Orgelbranda, 1843. 269 s.
464. Křístek V. Ostravská hornická mluva. Praga : Statni pedagogické nakladatelstvi, 1956. 198 s.
465. Křístek V. Poznámky k problematice argotu a slangů. *Slovo a slovesnost.* 1973. № 34. S. 98–103.

466. Krištof Š. Mládeznický slang. *Juhász Gyula tanárképző főiskola*. Szeged, 1975. S. 165–182.
467. Krollmann F. Zur Wehresprache der Gegenwart. *Muttersprache*, 1958.
468. Kubczak H. Was ist ein Soziolekt? Überlegungen zur Symptomfunktion sprachlicher Zeichen unter besonderer Berücksichtigung der diastratischen Dimension. Heidelberg : Winter, 1979. 168 s.
469. Küpper H. ABC-komiker bis Zwitschergemüse. Das Bundessoldatendeutsch. Wiesbaden : Verlag für deutsche Sprache, 1978. 229 s.
470. Kuttner M. Von der Geltung des Argot. *Philologisch-philosophische Studien. Festschrift für Eduard Wechsler zum 19. Oktober 1929*. Jena; Leipzig, 1929. S. 346.
471. Kuzmanović M. Kreativnost žargonske tvorbe. *Umijetnost riječi*. 1970. 1–2. S. 129–135.
472. Lighter J. E. Introduction. *Random House historical dictionary of American slang*. New York : Random House, 1994. Vol. 1. P. VI–XXXIX.
473. Lindner K. Zur Sprache der Jäger. *Zeitschrift Für deutsche Philologie*. 1966. № 85. S. 407–431. 1967. № 86. S. 101–125.
474. Löffler H. Germanistische Soziolinguistik. Berlin : Schmidt, 1985. 267 s.
475. Looser D. Boobslang; A lexicographical study of the argot of New Zealand prison inmates, in the period 1996–2000: A thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the Degree of Doctor of Philosophy in English in the University of Canterbury. Canterbury : University of Canterbury, 2001.
476. Lučić R. Kako briju brijači. *Jezik u društvenij interakciji. Zbornik HDPL*. Zagreb-Rijeka, 2005. S. 285–291.
477. Ludwikowski W., Walczak W. Zargon mowy przestepców. *Blatna muzyka. Ogólny zbiór słów gwary złodziejskiej*. Warszawa, 1922. 126 s.
478. Maples M. *The University Slang*. London : Williams & Norgate, 1950. 187 p.
479. Marcus H. Zum Twen-Deutsch. *Zeitschrift für deutsche Wortforschung*. 1962. № 18. S. 151–159.

480. McKnight G. H. *English Words and Their Background*. New York : D. Appleton, 1923. 449 p.
481. Meier J. *Hallische Studentensprache*. Halle, 1894. 91 s.
482. Meier J. Vorwort. *Basler Studentensprache*. Basel : Georg, 1910. S. III–XXVIII.
483. Melville A. H. An investigation of the function and use of slang. *The pedagogical seminary*. 1912. Vol. 19. P. 10.
484. Melzer F. *Die Breslauer Schülersprache (1928)*. Henne H., Objartel G. (Hrsg) *Bibliothek zur historischen deutschen Studenten- und Schülersprache*. 1986. Bd. 5. S. 435–582.
485. Mencken H. L. *The American Language: Supplement 2*. New York : Alfred A. Knopf, INC, 1948. 890 p.
486. Mencken H. L. *The American Language*. New York : Alfred A. Knopf, 1960. 655 p.
487. Mencken H. L. *The American Language, Supplement Two*. New York : Knopf, 1961. XV, 739, XXXV p.
488. Mencken H. L. *The American Language: an inquiry into the development of English in the United States*. New York : Knopf, 1980. xi, 769 p.
489. Merle P. *Le Blues de l'argot*. Paris : Le Seuil, 1990. 117 p.
490. Merle P. *Argot, verlan et tchatches*. Paris : Le Seul, 1997. 117 p.
491. Michalak M. Remarques sur l'argot dans les "Communistes" de Louis Aragon. *Romanica wratislaviensia I. Acta universitatis wratislaviensis*. Wrocław, 1968. № 59. P. 3–19.
492. Michel F. *Etudes de philologie comparée sur l'argot*. Paris : Librairie de Firmin Didot Frères, Fils et Cie, 1856. 516 p.
493. Möhn D. *Sondersprachen. Lexikon der Germanistischen Linguistik*. Tübingen, 1980. S. 384–390.
494. Moreno Fernández F. *Historia social de las lenguas de España*. Barcelona : Ariel, 2005. 1^a ed. 287 p.

495. Neubert A. Zu Gegenstand und Grundbegriffen einer marxistisch-leninistischen Soziolinguistik. *Beiträge zur Linguistik*. Halle, Saale, 1974. S. 34.
496. Neuland E. Jugendsprache in der Diskussion: Meinungen, Ergebnisse, Folgerungen. *Die deutsche Sprache zur Jahrtausendwende. Sprachkultur oder Sprachverfall?* Mannheim; Leipzig-Wien-Zürich : Duden, 2000. S. 107–123.
497. Neuland E. Jugendsprache. *Studienbibliographien Sprachwissenschaft*. Tübingen : Julius Groos Verlag, 2007. Bd. 29. 51 s.
498. Neuland E. Jugendsprache. Tübingen; Basel : Fraucke Verlag, 2008. 210 s.
499. Niceforo A. IL gergo nei normali, die degenerati e die criminali. Torino : F. Bossa, 1897. 182 s.
500. Niceforo A., Sighele S. La mala vita a Roma. Torino : Forni, 1898. 219 s.
501. Niceforo A. Le Génie de l'Argot. Essai sur les langages spéciaux, les argots et les parlers magiques. Paris : Mercure de France, 1912. 277 p.
502. Nosek J. Semantic Features of Modern Colloquial English. *Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik*. 1963. № 1. P. 5–28.
503. Oberpfalzer F. Argot a slangy. *Československá vlastivěda. Jazyk*. Praha, 1934. № 3. S. 311–375.
504. O'Grady W., Dobrovolsky M., Aronoff M. *Contemporary Linguistics*. New York : St. Martin's Press, 1997. 751 p.
505. Orășanu N. T. *Intemnitățile mele politice*. București : Tipografia Natională, 1861. 87 p.
506. Partridge E. *Slang to-day and yesterday, with a short historical sketch; and vocabularies of English, American, and Australian slang*. London : Routledge, 1933. ix, 476 p.
507. Partridge E. *Slang Today and Yesterday*. London : George Routledge, 1935. ix, 476 p.
508. Partridge E. *The world of words. An introduction to language in general and to English and American in particular*. London : Hamish Hamilton, 1948. 201 p.

509. Partridge E. *Slang Today and Yesterday: A history of slang*. London : Published by Routledge and Kegan Paul, 1960. ix, 476 p.
510. Partridge E. *Usage and Abusage: A Guide to Good English*. London : Penguin Reference Books, 1964. 378 p.
511. Partridge E. *Slang To-day and Yesterday*. London : Routledge & Kegan Paul Ltd., 1970. viii, 381 p.
512. Partridge E. *Slang to-day and yesterday*. London : Routledge & Kegan Paul, 1972. viii, 476 p.
513. Partridge E. *Usage and Abusage. A Guide to Good English*. Harmondsworth : Penguin Books, 1978. 380 p.
514. Partridge E. *Slang to-day and yesterday*. London : Routledge & Kegan Paul, 1979. ix, 476 p.
515. Partridge E. *Usage and Abusage: A Guide to Good English*. London : Penguin Books, 1999. 401 p.
516. Partridge E. *Slang today and yesterday*. New York : The Macmillan, 2007. ix, 476 p.
517. Perrin P. G. *Reference Handbook of Grammar and Usage*. New York : Crown, 1972. 378 p.
518. Pott A. F. *Die Zigeuner in Europa und Asien*. Halle : Druck und Verlag von Ed. Heynemann, 1845. Bd. 1–2. 552 s.
519. Potter S. *Language in the Modern World*. Pelican Books, 1964. 321 p.
520. Renier R. *Cenno sull'antico gergo furbesco nella letteratura italiana*. *Miscellanea di studi critici edita in onore di Arturo graf*. Bergamo, 1903. P. 123–142.
521. Ritter O. *Zur herkunft von neuenenglischen slang*. *Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen*. 1906. S. 84, 116.
522. Robertson S. *The development of modern English*. New York : Prentice-Hall, 1945. 571 p.
523. Rodríguez González F. *Lenguaje y contracultura juvenil*. *El lenguaje de los jóvenes*. Barcelona : Ariel, 2002. P. 21–56.

524. Sabljak T. Rječnik hrvatkoga žargona. Zagreb : V. B. Z., 2001. 376 s.
525. Sainéan L. L'Argot ancien (1455–1850). Paris : Honoré Champion Editeur, 1907. VII, 350 p.
526. Sainéan L. Les sources de l'argot ancien : 2 vol. Paris : Librairie ancienne Honoré et Edouard Champion, 1912. Vol. 1. XV, 492 p. Vol. 2. – Le dix-neuvième siècle (1800–1850). 470 p.
527. Sainéan L. L'Argot des tranchées. D'après les lettres des poilus et les journaux du front. Paris : Editions Manucius, 1915. 160 p.
528. Sainéan L. Le langage parisien au XIXe siècle. Paris : E. de Boccard Editeur, 1920. XII, 590 p.
529. Sainéan L. La langue de Rabelais. Paris : E. De Boccard, 1922–1923. 587 p.
530. Saluzzo Th. S. Die deutsche Burschensprache. Breslau, 1862. 42 s.
531. Sauvageot A. Les procédés expressifs de l'argot modern. Paris, 1957. 315 p.
532. Scharnhorst J. Stilfärbung und Bedeutung. Die Darstellung der Stilfärbung "adwertend" (pejorativ) im Wörterbuch. *Vorschungen und Fortschritte: Nachrichtenblatt der deutschen Wissenschaft und Technik*. Berlin, 1962. Jg. 36, h. 7. S. 208–212.
533. Schlieben-Lange B. Soziolinguistik. Eine Einführung. Stuttgart; Berlin; Köln, 1991. 3. Aufl. 290 s.
534. Schmidt E. Rezension zu Friedrich Kluge: Deutsche Studentensprache. *In : Zeitschrift des Vereins für Volkskunde*. Straßburg, 1895. № 5. *Bibliothek zur historischen deutschen studenten- und Schülersprache*. Berlin; New York : de Gruyter, 1984. Bd. 6. S. 107–134.
535. Schneider P. Die Sprache des Sports. Terminologie und Präsentation in Massenmedien. Eine statistisch-vergleichende Analyse. Düsseldorf : Pädagogischer Verlag Schwann, 1974. 517 p.
536. Schröder M. Ganz schön abgerissen. Reinbek bei Hamburg : Rowohlt, 1990. 122 s.

537. Schwob M., Guieysse G. Etude sur l'argot français. Paris : Eds du Boucher, 2003. 38 p.
538. Skelin Horvat A. Sleng kao odraz identiteta mladih : doktorska disertacija. Zagreb, 2009. 384 s.
539. Sperber H. Einführung in die Bedeutungslehre. Bonn; Leipzig : Dümmler, 1923. 47 s.
540. Spitzer L. Die Umschreibungen des Begriffes Hunger im Italienischen. Stilistischonomasiologische Studie auf Grund von unveröffentlichtem Zensurmaterial. Halle : Max Niemeyer Verlag, 1920.
541. Spitzer L. Italienische Kriegsgefangenenbriefe. Materialien zu einer Charakteristik der vokstümlichen italienischen Korrespondenz. Bonn : Peter Hanstein, Verlag, 1921. 305 s.
542. Spitzer L. Zum Problem des französischen Argot. N Mon, 1930. № 1. S. 205.
543. Stroh F. Handbuch der germanischen Philologie. Berlin : de Gruyter, 1952. 820 s.
544. Téma B. Mluva studentů východního Těšínska. *Acta Palachého Univerzity v Olomouci. Philologica*. 1966. № 17. S. 14.
545. Trávníček F. Uvod do českého jazyka: cesky jazyk jako celost. Brno : Komenium, 1948. 86 s.
546. Vallins G. H. Good English. London, 1963. 224 p.
547. Wagner M. L. Mexikanisches Rotwelsch. *ZrPh*. 1919. № 39. P. 513–550.
548. Wagner M. L. Notes linguistiques sur l'argot barcelonais. Barcelona : Institut d'Estudis Catalans, 1924. 69 p.
549. Wagner M. L. Sobre algunas palabras gitano-españolas y otras jergales. *RFE*. 1941. № 25. P. 163–181.
550. Wagner M. L. A propósito de algunas palabras gitano-españolas y otras jergales. *Filologia*. Buenos Aires, 1951. № 3. P. 161–181.
551. Wartburg W. v. Vom Ursprung und Wesen des Argot. *GRM*. 1930. № 18. P. 376.

552. Wiczorkiewicz B. Gwara warszawska dawniej i dzis. Warszawa : Panstwowy instytut wydawniczy, 1968. 520 s.

553. Wolf S. A. Die Ische, die Brumme und der steile Zahn. *Der Sprachwart*, 1959. № 9. S. 165–180.

554. Yve-Plessis R. Bibliographie raisonnée de l'argot et de la langue verte en France du XVe au XXe siècle. Paris : H. Daragon, 1901. 173 p.

555. Zgusta L. Manuel of Lexicography. Praha : Academia & Hague, 1971. 360 p.

556. Zimmermann K. La variedad juvenil y la interacción verbal entre jóvenes. *El lenguaje de los jóvenes* / F. Rodríguez González (coord.). Barcelona : Ariel (social), 2002. P. 137–163.

ПЕРЕЛІК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

557. Авдеенко И. К. (Ванька Бец (псевд.)). Босяцкий словарь. Опыт словотолкователя выражений, употребляемых босяками. Составлен по разным источникам. Одесса : Типография Я. М. Сагала, 1903. 8 с. (репринт : 1908 г.).

558. Анищенко О. А. Словарь русского школьного жаргона XIX века. Москва : ЭЛПИС, 2007. 368 с.

559. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. Москва : Советская Энциклопедия, 1969. 608 с.

560. Балугев Я. Условный язык воров и конокрадов. *Вестник полиции*. 1909. № 32. С. 678–679.

561. Большая Советская Энциклопедия : в 30 т. / гл. ред. А. М. Прохоров. Москва : Советская Энциклопедия, 1972. Т. 9. 624 с.

562. Бондалетов В. Д. Офенско-русский словарь. *Условные языки русских ремесленников и торговцев. Условные языки как особый тип социальных диалектов*. Рязань : Рязанский гос. пед. ин-т, 1974. Вып. 1. С. 85–110.

563. Бондалетов В. Д. Арготическо-русский словарь (Словарь жгонского арго). *Условные языки русских ремесленников и торговцев: Словопроизводство*. Рязань : Рязанский гос. пед. ин-т, 1980. С. 77–99.

564. Брокгауз Ф. А., Ефрон И. А. Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона. Санкт-Петербург : Семеновская типография (И. А. Ефрона), 1894. Т. 11А (22). 961 с.

565. Булыко А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов. Москва : Мартин, 2008. 704 с.

566. Быков В. Русская феня. Словарь современного интержаргона асоциальных элементов. Смоленск : ТРАСТ-ИМАКОМ, 1994. 222 с.

567. Вахек Й. Лингвистический словарь пражской школы. Москва : Прогресс, 1964. 350 с.

568. Виноградов Н. Н. Условный язык заключенных Соловецких лагерей особого назначения. *Соловецкое общество краеведения* : материалы. Соловки : Типолитография УСЛОН ОГПУ, 1927. Вып. 17. С. 15–46.

569. Виноградов Н. Н. Условный язык заключенных Соловецких лагерей особого назначения. *Материалы Соловецкого общества краеведения. Из работ Криминологической секции*. Соловки : Типолитография УСЛОН ОГПУ, 1927. Вып. 17. 38 с. URL : [http:// www.starling.rinet.ru/~minlos/ Non-literary_Russian/1927%20Виноградов](http://www.starling.rinet.ru/~minlos/Non-literary_Russian/1927%20Виноградов) (дата обращения: 25.07.2018).

570. Грачев М. А. Словарь дореволюционного арго. Нижний Новгород : ЖЕКО, 1991. 128 с.

571. Грачев М. А. Язык из мрака: блатная музыка и феня : словарь арготизмов. Нижний Новгород : Флокс, 1992. 207 с.

572. Грачев М. А. Словарь тысячелетнего русского арго. Москва : РИПОЛ КЛАССИК, 2003. 1120 с.

573. Грачев М. А. Словарь современного молодежного жаргона. Москва : Изд-во Эксмо, 2006. 672 с.

574. Даль В. И. Условный язык петербургских мошенников, известный под именем Музыки или байкового языка : рукопись писарская, 139 слов // Место нахождения : Санкт-Петербург : РНБ ОР и РК. Фонд № 234. Ед. хр. № 9. 1842–1854. 11 с. [репринт : Вопросы языкознания. 1990. № 1. С. 134–137].

575. Даль В. И. Словарь русско-офенский : писарская копия в переплете // Место нахождения : Санкт-Петербург : РНБ ОР и РК. Фонд № 234. Ед. хр. № 7. 1854–1855. 85 с.

576. Даль В. И. Словарь офенского языка : рукопись // Место нахождения : Санкт-Петербург : РНБ ОР и РК. Фонд № 234. Ед. хр. № 8. 1850-е годы. 157 с.

577. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 ч. Москва : Тип. А. Семена, 1863. Ч. 1. 627 с.

578. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. Санкт-Петербург : Товарищество М. О. Вольф, 1903–1909. Т. 1. 1903. А–З. 1743, [I–VI] с. Т. 2. 1905. И–О. 2030 с. Т. 3. 1907. П–Р. [2], 1782 с. Т. 4. 1909. С–V. 1592, [56] с.

579. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. Москва : Гос. изд-во иностр. и национ-х словарей, 1955. Т. 1. 699 с.

580. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. Репринтное воспроизведение издания 1903–1909 гг., осуществленного под редакцией проф. И. А. Бодуэна де Куртенэ. Москва : Издательская группа «Прогресс»: «Универс», 1994. Т. 1. 912 с.

581. Досталь Г. Воровской словарь. *Слобода Покровская*. Издание Германа Досталья, 1904. 7 с.

582. Енциклопедія Українознавства / гол. ред. В. Кубійович. Львів : Наукове т-во ім. Т. Шевченка у Львові, 1993. Т. 2. С. 402–800.

583. Енциклопедія Українознавства / гол. ред. В. Кубійович. Львів : Наукове т-во ім. Т. Шевченка у Львові, 2000. Т. 8. С. 2808–3200.

584. Елистратов В. С. Словарь московского арга: Материалы 1984–1994 гг.: около 8000 слов, 3000 идиоматических выражений. Москва : Русские словари, 1994. 700 с.

585. Елистратов В. С. Язык старой Москвы: Лингвоэнциклопедический словарь: около 4000 единиц. Москва : Русские словари, 1997. 703 с.

586. Елистратов В. С. Словарь русского арга. Москва : Русские словари, 2000. 694 с.

587. Елистратов В. С. Толковый словарь русского сленга. Москва : АКТ-ПРЕСС КНИГА, 2005. 672 с.

588. Ермакова О. П., Земская Е. А., Розина Р. И. Слова, с которыми мы все встречались : Толковый словарь русского общего жаргона. Москва : Азбуковник, 1999. XLI, 320 с.

589. Кудрявцева Л. А., Приходько И. Г. Словарь молодежного сленга города Киева : учебное пособие. Киев : ООО ИД Аванпост–Прим, 2006. 198 с.

590. Лебедев В. И. Краткий словарь воровского языка. *Справочный указатель для чинов полиции: фотографии профессиональных преступников по категориям, с очерком антропометрии и приложением краткого словаря воровского языка.* Москва : Тип. Н. И. Пастухова, 1903. С. 147–152.

591. Лебедев В. И. Словарь воровского языка. *Вестник полиции* : еженед. журнал. с ил. Санкт-Петербург, 1909. № 22–24.

592. Лебедев В. И. Словарь воровского языка. *Вестник полиции* : еженед. журнал. с ил. Санкт-Петербург, 1909. № 22–24. 26 с. URL : http://www.starling.rinet.ru/~minlos/Non-literary_Russian/1909%20Лебедев (дата обращения: 17.05.2018).

593. Махов В. Н. Словарь блатного жаргона в СССР: посвящается 100-летию «Крестов». Харьков : Божена, 1991. 151 с.

594. Михельсон А. Д. 30000 иностранных слов, вошедших в употребление в русский язык, с объяснением их корней. Москва : Собственное издание автора, 1870. 771 с.

595. Мокиенко В. М., Никитина Т. Г. Большой словарь русского жаргона. Санкт-Петербург : Норинт, 2000. 720 с.

596. Никитина Т. Г. Молодежный сленг : толковый словарь. Москва : Астрель: АСТ, 2007. 912 с.

597. Пиркало С. Перший словник українського молодіжного сленгу. Київ : Віпол, 1998. 83 с.

598. Попов В. М. Словарь воровского и арестантского языка. Киев : Печатня, 1912. 128 с.

599. Попов В. М. Словарь воровского и арестантского языка. Киев, 1912. 111 с. URL : http://www.starling.rinet.ru/~minlos/Non-literary_Russian/1909%20Попов (дата обращения: 04.02.2018).

600. Поповченко О. І. Словник жаргону злочинців. Київ : ТОВ Оверіг, 1996. 144 с.

601. Потапов С. М. Блатная музыка: Словарь жаргона преступников: не подлежит оглашению. Москва : Изд. Упр. Уг.-Ро Республики, 1923. 67 с.

602. Путилин И. Д. Условный язык петербургских мошенников, известный под именем «Музыки» или «Байкового языка». *Записки Ивана Дмитриевича Путилина : в 6 кн.* Санкт-Петербург, 1904. Кн. 4. С. 261–267.

603. Словарь социолингвистических терминов / отв. ред. В. Ю. Михальченко. Москва : ИЯ РАН, РАЛН, 2006. 312 с.

604. Словник чужомовних слів / уклад. : І. Бойків, О. Ізюмов, Г. Калишевський, М. Трохименко. – Київ : Родовід, 1996. 535 с.

605. Смирнов Н. Слова и выражения воровского языка, выбранные из романа Вс. Крестовского «Петербургские трущобы». *Известия Отделения русского языка и словесности Императорской Академии Наук 1899 г.* Санкт-Петербург, 1899. Т. 4, кн. 3. С. 1065–1087.

606. Смирнов Н. Слова и выражения воровского языка, выбранные из романа Вс. Крестовского «Петербургские трущобы». *Известия Отделения русского языка и словесности Императорской Академии Наук, 1899.* Санкт-

Петербург, 1899. Т. 4, кн. 3. 21 с. URL : http://www.starling.rinet.ru/~minlos/Non-literary_Russian/

1899%20Смирнов (дата обращения: 16. 06.2018).

607. Собрание выражений и фраз, употребляемых в разговоре С.-Петербургскими мошенниками. *Северная Пчела* : ежеднев. газета полит., и литературная. Санкт-Петербург, 1859. 24 дек. № 282. С. 1129–1130.

608. Ставицька Л. О. Короткий словник жаргонної лексики української мови. Київ : Критика, 2003. 336 с.

609. Сцепура Ф. Русско-нищенский словарь, составленный из разговора нищих Слуцкого уезда Минской губернии, местечка Семежова. *Сборник ОРЯС*. Санкт-Петербург, 1881. Т. 21. С. XXIII–XXXII.

610. Толковый словарь уголовных жаргонов / отв. ред. : Ю. П. Дубягин, А. Г. Бронников. Москва : Интер-ОМНИС, РОМОС, 1991. 207 с.

611. Толль Ф., Зотов В. Р. Настольный словарь для справок по всем отраслям знания (Справочный энциклопедический лексикон) : в 3 т. Санкт-Петербург : Издание Ф. Толля, 1863–1864. Т. 1. 1863. А–Д. 801 с. Т. 2. 1864. Д–О. 1134 с. Т. 3. 1864. П–Я. 1173 с.

612. Тонков В. А. Опыт исследования воровского языка. Казань : Татполиграф, 1930. 89 с.

613. Тонков В. А. Опыт исследования воровского языка. Казань : Татполиграф, 1930. 67 с. URL : http://www.starling.rinet.ru/~minlos/Non-literary_Russian/1930%20Тонков (дата обращения: 10. 07.2018).

614. Трахтенберг В. Ф. Блатная музыка: (жаргон тюрьмы): по материалам, собранным в пересыльных тюрьмах: Петербургской, Московской (Бутырки), Виленской, Варшавской, Киевской и Одесской; в тюрьмах: в Крестах, в Доме предварительного заключения, в Дерябинских казармах (Петербург), в Каменщиках (Москва). Санкт-Петербург : Тип. А. Г. Розена, 1908. 116 с.

615. Українська мова : енциклопедія / співгол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Українська енциклопедія, 2004. 824 с.
616. Фабричный П. Язык каторги. *Каторга и ссылка: историко-революционный вестник*. Москва : Изд-во Всесоюзн. об-ва полит. каторжан и ссыльно-переселенцев, 1923. № 6. С. 177–188.
617. Фабричный П. Язык каторги. *Каторга и ссылка: историко-революционный вестник*. Москва : Изд-во Всесоюзн. об-ва полит. каторжан и ссыльно-переселенцев, 1923. № 6. 14 с. URL : http://www.starling.rinet.ru/~minlos/Non-literary_Russian/1923%20Фабричный (дата обращения: 12. 01.2018).
618. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка : в 4 т. Москва : Прогресс, 1967. Т. 2. 671 с.
619. Флегон А. За пределами русских словарей: (Дополнительные слова и значения с цитатами Ленина, Хрущева, Сталина и др.). Троицк : Рике, 1973. 413 с.
620. Хэмп Э. Словарь американской лингвистической терминологии. Москва : Прогресс, 1964. 264 с.
621. Чернышев В. И. Список слов портновского языка. *Изв. Отдел. русского языка и словесности Академии наук*. 1898. Т. 3, кн. 1. С. 251–262.
622. Широцький К. В. Словарець бурсацького говору. *Збірник Харківського історико-філологічного товариства. Нова серія*. Харків, 1998. Т. 6. С. 181–206.
623. Щур І. І. Словник комп'ютерного сленгу української мови: понад 1500 слів і стійких словосполучень. Київ : Діал, 2006. 143 с.
624. Юганов И., Юганова Ф. Словарь русского сленга (сленговые слова и выражения 60 – 90-х годов). Москва : Метатекст, 1997. 304 с.
625. Agricola E., Fleischer W., Protze H. Die deutsche Sprache. Kleine Enzyklopedie in zwei Bänden. Leipzig : Bibliographisches Institut, 1969. Bd. 1. 1174 s.

626. Andrewes G. Dictionary of the Slang and Cant Languages: ancient and modern. London : G. Smeeton, 1809. 12 p.

627. Annandale Ch. The concise English dictionary. London : Blackie and Son Ltd, 1910. XVI, 848 p.

628. Barrère A., Leland C. G. A Dictionary of Slang, Jargon, and Cant : in 2 vol. London : George Bell & Sons, 1897. Vol. 1. xix, 500 p.

629. Barrère A., Leland C. G. A Dictionary of slang, jargon, and cant, embracing English, American, and Anglo-Indian slang, Pidgin English, tinkers' jargon and other irregular phraseology. With a new Introduction by Eric Partridge : in 2 vol. The Ballantyne Press. MDCCCLXXXIX. Republished by Gale Research Company. Detroit : Gale Research Co., Book Tower, 1967. Vol. 1. P. v–xi, xiii–xxiii.

630. Barrère A. Argot and Slang: A new French and English Dictionary. New York : Cornell University Library, 2009. 560 p.

631. Basler Studentensprache. Eine Jubiläumsausgabe für die Universität Basel. Basel : Georg, 1910. 52 s.

632. Baumann H. Londinismes – Slang and Cant – Alphabetisch geordnete Sammlung der Eigenartigen Ausdrucksweisen der Londoner Volkssprache. Berlin, 1887.

633. Baumann H., Aauflage D. Londonismen (Slang and Cant). Wörterbuch der Londoner Volkssprache sowie der üblichsten Gauner-, Matrosen-, Sport- und Zunftausdrücke. Mit Einleitung und Musterstücken. Ein Supplement zu allen Englisch-Deutschen Wörterbüchern von H. Baumann. Berlin; Schöneberg : Langenscheidtsche Verlabuchhandlung, 1902. CXVI, 285 p.

634. Bee J. Slang. A Dictionary of the Turf, the Ring, the Chase, the Pit, of Bon Ton, and the Varieties of Life. London : T. Hughes, 1823.

635. Bee J. Sportsman's Slang: A New Dictionary of Terms. London : W. Lewis, 1825. XVI, 202 p.

636. Berlin A. Le français vagabond: dictionnaire d'argot-français et français-argot. Paris : La pensée universelle, 1983. 216 p.

637. Besses L. Diccionario de argot español. Barselona : Manuel Soler, 1905. 273 p.
638. Cellard J., Rey A. Dictionnaire du français non conventionnel. Paris : Larousse, 1990. 700 p.
639. Chambers Cyclopaedia of English / W. and R. Chamber. London, 1893. Vol. 1. 872 p.
640. Chambers's twentieth century dictionary / 1 st. American ed. New York : Hawthorn Books, 1965. XII, 1396 p.
641. Chapman R. L. American slang. New York : Harper & Row, Publishers, Inc., 1987. xiii, 499 p.
642. Colin J.-P., Mével J.-P., Leclère Ch. Dictionnaire de l'argot français et de ses origines. Paris : Larousse, 2002. 903 p.
643. Dalzell T., Victor T. The Concise New Partridge Dictionary of Slang and Unconventional English. Routledge, 2007. 740 p.
644. Dauzat A. Dictionnaire étymologique de la langue française. Paris : Librairie Larousse, 1938, 1949, 1954. XXXVIII, 762 p.
645. Delvau A. Dictionnaire de la langue verte (Préface). Paris : Marpon et E. Flammarion, Editeurs, 1876. 37 p.
646. Diccionario de la Real Academia Española. 22a ed. 2001. URL : <http://www.biblioteca.uoc.edu/es/recurso/diccionario-de-la-real-academia-espanola> (Last accessed: 02. 05.2018).
647. Dictionnaire d'argot / Jean la Rue. Paris : Flammarion, 1986. 186 p.
648. Ducange, Anglicus. The Vulgar Tongue comprising Two Glossaries of Slang, Cant, and Flash Words and Phrases used in London at the Present Day. London : Bernard Quaritch, 1857. 46 p.
649. Ducange, Anglicus. The Vulgar Tongue: A Glossary of Slang, Cant, and Flash Words and Phrases, Used in London, from 1839 to 1859... Second edition, Improved and much Enlarged. London : Bernard Quaritch, 1859. 80 p.
650. Encyclopaedia Britannica / chief editors J. L. Garvin, F. H. Hooper. London; New York, 1929–1933. № 20. 1936 p.

651. Esnault G. Dictionnaire historique des argots français. Paris : Librairie Larousse, 1965. XVIII, 644 p.

652. Farmer J. S., Henley W. E. Slang and its Analogues. Past and Present. A Dictionary, Historical and Comparative, of the Heterodox Speech of All Classes of Society for more than Three Hundred Years. With Synonyms in English, French, German, Italian, etc. : in 7 vol. MDCCCXC, 1890. Vol. 1. Reprinted / New York : Kraus Reprint Corporation, 1974. Vol. 1. x, 405 p.

653. Flexner S. B. American slang. Introduction to Dictionary of American Slang. New York, 1967. VI, 414 p.

654. Fowler H. W. A Dictionary of Modern English Usage. Oxford : The Clarendon Press Press, 1927. 748 p.

655. Fowler H. W. A Dictionary of Modern English Usage. Oxford : At the Clarendon Press, 1958. 742 p.

656. Franklyn J. A Dictionary of Rhyming Slang. London : Routledge, 1960. xii, 202 p.

657. Galler M., Marquess H. E. Soviet prison camp speech. A Survivor's Glossary. Supplemented by terms from the works of A. I. Solzenicyn. Madison : The University of Wisconsin Press, 1972. 216 p.

658. Grose F. A Classical Dictionary of the Vulgar Tongue. London : Printed for S. Hooper, 1785. v, 182 p.

659. Hall B. H. A Collection of College Words and Customs. Cambridge, MA : John Bartlett, 1851.

660. Heinemann M., Ehmman H. Kleines Wörterbuch der Jugendsprache. Leipzig : VEB Bibliographisches Institut, 1990. 122 s.

661. Heyse J. C. Fremdwörterbuch. Hannover; Leipzig : Hohn'sche Buchhandlung, 1903. № 7. 927 s.

662. Hotten J. C. A dictionary of modern slang, cant and vulgar words, used at the present day in the streets of London. London : John Camden Hotten, Piccadilly, 1860. xvi, 300 p.

663. Hotten J. C. The slang dictionary or, the vulgar words, street phrases, and fast expressions of high and low society: many with their etymology, and a few with their history traced. Replica of 1869 edition. London : Elibron Classics, 2004. 362 p.

664. Hotten J. C. The slang dictionary. East Ardsley, Wakefield, Yorkshire, England : Republished by EP Publishing, Ltd., 1972. (This reprint taken from the 1889 edition). 382 p.

665. Kent G. Modern Flash Dictionary; by George Kent, Historian to the Prize Ring. London : J. Duncombe, 1835.

666. Kluge F. Rotwelsch. Quellen und wortschatz der Gaunersprache und der verwandten Geheimsprache von Fridrich Kluge, Prof. an der Universitaet Freiburg i. B. I. Rotwelsches Quellenbuch. Strassburg, 1901. XVI, 519 s. (репринт : Berlin; New York, 1987).

667. Küpper H. Wörterbuch der deutschen Umgangssprache. Jugenddeutsch von A bis Z. Düsseldorf; Hamburg : Claassen Vergal, 1970. Bd. 6. 438 s.

668. Kurka A. Słownik mowy złodziejskiej. Lwów, 1899. Wyd. 2. 55 s.

669. La Rue J. Dictionnaire d'argot. Paris : Flammarion, 1986. 186 p.

670. Longman Dictionary of Contemporary English / ed. D. Summers. London : Pearson Education, 2003. 1949 p.

671. Matsell G. Vocabulum, or, the Rogue's Lexicon. Complied from the most Authentic Sources. New York : George W Matsell & Co, 1859.

672. Mish F. C. Webster's Ninth New Collegiate Dictionary. Springfield; Massachusetts : Merriam-Webster, 1984. 1563 p.

673. Moliner M. Diccionario del uso del español (DUEM) : t. 2. Madrid : Gredos, 2007. T. 1. 1466 p. T. 2. 1585 p.

674. Morris W. The American Heritage Dictionary of the English Language. New York : American Heritage Publishing Company, 1969. 1550 p.

675. Müller-Thurau C. P. Lass uns mal'ne Schnecke angraben. Sprache und Sprüche der Jugendszene. Düsseldorf; Wien : Econ, 1983. 175 s.

676. Neilson W. A. Webster's New International Dictionary. Cambridge; Mass : Meriam, 1959. 3194 p.

677. Partridge E. A Dictionary of Slang and Unconventional English : in. 2 vol. London : Hardback Publisher : Routledge, 1963. Vol. 1. 974 p.
678. Partridge E. Smaller Slang Dictionary. London : Routledge & K. Paul, 1964. 204 p.
679. Pokorny J. Indogermanisches etymologisches Wörterbuch. Bern : Francke, 1959. 864 s.
680. Seko M. Diccionario del Español Actual. Madrid : Aguilar, 1999. Vol. 2. 4600 p.
681. Skeat W. W. A Concise Etymological Dictionary of the English Language. Oxford : Clarendon Press, 1958. 663 p.
682. Spears R. A. Slang and euphemism. New York : Jonathan David Publishers, Inc. Middle Village, 1981. xxviii, 448 p.
683. Spears R. A. NTC's Dictionary of American Slang and Colloquial Expressions. Москва : Рус. яз., 1991. xv, 528 p.
684. Spears R. A. Slang and euphemism: A dictionary of oaths, curses, insults, ethnic slurs, sexual slang and metaphor, drug talk, college lingo, and related matters. New York : New Amer Library Classics (Mm), 2001. xxviii, 412 p.
685. Summers D. Longman Dictionary of Contemporary English. London : Pearson Education, 2003. 1949 p.
686. The American Thesaurus of Slang with Supplement, by Lester V. Berrey and Melvin Van den Bark. New York : Thomas Y. Crowell Company, 1953. 1328 p.
687. The American Thesaurus of Slang, by Lester V. Berrey and Melvin Van den Bark. New York, 1962. 1572 p.
688. The shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles / prepared by W. Little, H. W. Fowler, J. Coulson. Oxford : Oxford at the Clarendon Press, 1947. Vol. 2. XXII, 2494 p.
689. The shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles / prepared by W. Little, H. W. Fowler, J. Coulson. Oxford : Oxford at the Clarendon Press, 1956. Vol. 2. XXII, 2515 p.

690. Trésor de la langue française. Dictionnaire de la langue du XIXe et du XXe siècle / sous la rédaction de P. Imbs. Paris : Larousse, 2001.

691. Vollmann J. Burschicoses Wörterbuch. Ragaz : Unteregger, 1846. Bd. 1–2. XI, 520 s.

692. Webster's new International dictionary of the English language. Springfield, Mass, 1955. cxxxvi, 3194 p.

693. Webster's New International Dictionary. Second Edition. Cambridge, Mass : Merriam, 1959. cxxxvi, 3350 p.

694. Wentworth H., Flexner S. B. Dictionary of American Slang. New York : Crowell, 1960. XVIII, 766 p.

695. Wentworth H., Flexner S. B. Dictionary of American Slang. New York : Thomas Y. Crowell Publishers, 1975. XVIII, 766 p.

ДОДАТОК А
СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА, В ЯКИХ ОПУБЛІКОВАНІ
ОСНОВНІ НАУКОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДИСЕРТАЦІЇ

**Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати
дисертації, у фахових виданнях України:**

1. Бойко (Руденко) М. Ю. Л. О. Ставицька про історію дослідження арго, жаргону та сленгу. *Система і структура східнослов'янських мов*: зб. наук. праць / відп. ред. В. І. Гончаров. Київ : Вид-во Нац. пед ун-ту ім. М. П. Драгоманова, 2014. Вип. 7. С. 33–41.

2. Руденко М. Ю. Лінгвістичноісторіографічний аспект дослідження арго, жаргону та сленгу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного ун-ту. Серія : Філологія* : зб. наук. праць / голов. ред. І. В. Ступак. Одеса, 2014. Вип. 13. С. 178–182.

3. Руденко М. Ю. До питання про класифікацію соціальних діалектів. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки* : зб. наук. праць / Кіровоградський дер. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка; голов. ред. О. Семенюк. Кіровоград, 2016. Вип. 145. С. 65–70.

4. Руденко М. Ю. Загальнотеоретичне вивчення жаргону в соціолінгвістиці ХІХ ст. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки* : зб. наук. праць / Кіровоградський дер. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка; голов. ред. О. Семенюк. Кропивницький, 2017. Вип. 153. С. 585–590.

5. Руденко М. Ю. Специфіка дослідження загальнотеоретичних проблем жаргону в соціолінгвістичних студіях європейських та американських учених (ХХ ст.–початок ХХІ ст.). *Закарпатські філологічні студії* : науковий журнал / Ужгородський нац. ун-т; голов. ред. І. М. Зимомря. Ужгород, 2018. № 4, т. 2. С. 74–82.

6. Руденко М. Загальнолінгвістичний аспект вивчення сленгу (50-і рр. ХІХ ст.–початок ХХІ ст.). *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної*

філології : зб. наук. праць / за заг. ред. В. А. Глущенко. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2018. Вип. 7. С. 8–20.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації, що входять до міжнародних наукометричних баз:

7. Руденко М. Ю. Специфіка дослідження загальнотеоретичних проблем арго в соціолінгвістичних студіях європейських та американських учених (30-і рр. ХХ ст.–початок ХХІ ст.). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного ун-ту. Серія : Філологія* : збірник наукових праць / голов. ред. В. Я. Мізецька. Одеса, 2018. Вип. 34, т. 1. С. 105–109. (Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща)).

8. Руденко М. Ю. До питання про сленг у мовознавстві (50-і рр. ХІХ ст.–40-і рр. ХХ ст.). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Лінгвістика* : зб. наук. праць / голов. ред. В. Олексенко. Херсон : Херсонський дер. ун-т, 2018. Вип. 34. С. 95–98. (Збірник зареєстровано в міжнародній наукометричній базі Index Copernicus International S. A.).

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації, у зарубіжних спеціалізованих виданнях:

9. Руденко М. Ю. Исследование арго, жаргона и сленга: вопросы терминологии. *Филологические науки. Вопросы теории и практики* : научно-теоретический и прикладной журнал / гл. ред. Д. Н. Рябцев. Тамбов : Грамота, 2016. № 5 (59), ч. 3. С. 127–134.

10. Руденко М. Ю. Общетеоретическое изучение арго в социолінгвістике (30-е гг. ХІХ в.–20-е гг. ХХ в.). *Веснік Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы. Серыя 3 : Філалогія. Педагогіка. Псіхалогія* : научный рецензируемый журнал / гл. ред. И. Ф. Китурко. Гродно, 2018. Т. 8, № 3, С. 70–76.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

11. Лось (Руденко) М. Ю. Сленг американських студентів. *Актуальні питання сучасної науки та освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної та науково-методичної конференції викладачів і студентів СДПУ, учителів загальноосвітніх закладів (м. Слов'янськ, 24–25 квітня 2012 р.) / відп. ред. Н. М. Маторіна. Слов'янськ : Слов'янський дер. пед. ун-т, 2012. Вип. 4. С. 161–169. Форма участі – очна.

12. Бойко (Руденко) М. Ю. Арго, жаргон, сленг: питання термінології. *Германістика у ХХІ столітті: когнітивна, соціо- та прагмалінгвістика* : III Всеукраїнська наукова конференція германістів з міжнародною участю (м. Харків, 5 квітня 2014 р.) / відп. за вип. В. Г. Пасинок. Харків : Харківський нац. ун-т імені В. Н. Каразіна, 2014. С. 120–121. Форма участі – очна.

13. Бойко (Руденко) М. Ю. Соціальна діалектологія: лінгвістично-історіографічний огляд. *Перший крок у науку* : матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Луганськ, 7–8 квітня 2014 р.) / Луганський нац. ун-т; голов. ред. С. В. Савченко. Луганськ : Глобус – Прінт, 2014. Т. 1. С. 87–93. Форма участі – очна.

14. Бойко (Руденко) М. Ю. Дослідження жаргону в мовознавстві ХІХ ст.–початку ХХІ ст. *Актуальні питання сучасної науки і освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів і студентів ДДПУ, учителів та учнів загальноосвітніх закладів (м. Слов'янськ, 22–24 квітня 2014 р.) / відп. ред. Н. М. Маторіна. Слов'янськ : Донбаський дер. пед. ун-т, 2014. Вип. 6. С. 58–62. Форма участі – очна.

15. Руденко М. Ю. З історії дослідження соціальних діалектів. *Сучасна філологія: теорія і практика* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Молодий вчений) (м. Київ, 20–21 березня 2015 р.). Херсон : Гельветика, 2015. С. 104–107. Форма участі – заочна.

16. Руденко М. Ю. З історії дослідження сленгу. *Перспективні напрямки сучасної науки та освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної

конференції викладачів і студентів ДДПУ, учителів та учнів загальноосвітніх закладів (м. Слов'янськ, 22–24 квітня 2015 р.) / відп. ред. Н. М. Маторіна. Слов'янськ : Донбаський дер. пед. ун-т, 2015. Вип. 7. С. 375–378. Форма участі – очна.

17. Руденко М. Ю. До питання про термінологію соціальної діалектології (та її складових). *Гуманітарний та інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих учених* : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених (м. Одеса, 24 квітня 2015 р.). Одеса : Міжнародний гуманітарний ун-т, 2015. Ч. 3. С. 150–152. Форма участі – очна.

18. Руденко М. Ю. До питання про демаркацію понять *арго, жаргон, сленг*. *Актуальні проблеми філології та журналістики* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції студентів та аспірантів (м. Ужгород, 21–22 квітня 2016 р.) / Ужгородський нац. ун-т; відп. ред. Н. Ф. Венжинович. Ужгород : Гражда, 2016. Вип. 4. С. 159–161. Форма участі – очна.

19. Руденко М. Ю. Про терміни *соціальний діалект і соціолект*. *Перспективні напрямки сучасної науки та освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів і студентів ДДПУ, учителів та учнів загальноосвітніх закладів (м. Слов'янськ, 19–20 травня 2016 р.) / відп. ред. Н. М. Маторіна. Слов'янськ : Донбаський дер. пед. ун-т, 2016. Вип. 8, ч. 1. С. 269–273. Форма участі – очна.

20. Руденко М. Ю. Дослідження аргю в мовознавстві ХХ ст.–початку ХХІ ст. *Східні слов'яни: історія, мова, культура, переклад* : матеріали VIII Всеукраїнської науково-методичної конференції (м. Кам'янське, 18–19 квітня 2017 р.) / Дніпровський дер. техн. ун-т, каф. перекладу; відп. ред. К. О. Біла. Кам'янське : Дніпро, 2017. С. 12–23. Форма участі – очна.

21. Руденко М. Ю. Дослідження сленгу в мовознавстві ХІХ ст. *Перспективні напрямки сучасної науки та освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів і студентів ДДПУ, учителів та

учнів загальноосвітніх закладів (м. Слов'янськ, 17–19 травня 2017 р.) / відп. ред. Н. М. Маторіна. Слов'янськ : Донбаський дер. пед. ун-т, 2017. Вип. 9, ч. 1. С. 229–233. Форма участі – очна.

22. Руденко М. Ю. З історії вивчення арго в європейському й американському мовознавстві (30-і рр. ХХ ст.–початок ХХІ ст.). *Філологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 8–9 грудня 2017 р.). Львів : ГО Наукова філологічна організація ЛОГОС, 2017. С. 18–20. Форма участі – заочна.

23. Руденко М. Ю. З історії дослідження арго в європейському мовознавстві ХІХ ст.–початку ХХ ст. *Перспективні напрямки сучасної науки та освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів і студентів ДДПУ, учителів та учнів загальноосвітніх закладів (м. Слов'янськ, 22–24 травня 2018 р.) / відп. ред. Н. М. Маторіна. Слов'янськ : Донбаський дер. пед. ун-т, 2018. Вип. 10, ч. 2. С. 112–116. Форма участі – очна.

24. Руденко М. Ю. Мовознавці про розвиток і функціонування сленгу (50-і рр. ХХ ст.–початок ХХІ ст.). *Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених* : матеріали Четвертої всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 26 жовтня 2018 р.) / Одеса : Міжнародний гуманітарний ун-т, 2018. С. 130–133. Форма участі – заочна.

ДОДАТОК Б

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Результати дослідження були представлені здобувачем на 18 наукових, науково-практичних і науково-методичних конференціях, з них 7 – *міжнародні*: Міжнародна наукова конференція «Актуальні питання російської філології: теорія, методика, переклад» (Київ, 10–11 квітня 2014 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасна філологія: теорія і практика» (Київ, 20–21 березня 2015 р.); I Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих учених «Гуманітарний та інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих учених» (Одеса, 24 квітня 2015 р.); X Міжнародна науково-практична конференція «Мови і світ: дослідження та викладання» (Кіровоград, 17–18 березня 2016 р.); II Міжнародна науково-практична конференція студентів та аспірантів «Актуальні проблеми філології та журналістики» (Ужгород, 21–22 квітня 2016 р.); XI Міжнародна науково-практична конференція «Мови і світ: дослідження та викладання» (Кропивницький, 23–24 березня 2017 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Філологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень» (Львів, 8–9 грудня 2017 р.); 11 – *всеукраїнські*: Всеукраїнська науково-теоретична та науково-методична конференція викладачів і студентів Слов'янського державного педагогічного університету, учителів загальноосвітніх закладів «Актуальні питання сучасної науки та освіти» (Слов'янськ, 24–25 квітня 2012 р.); Всеукраїнська науково-теоретична та науково-методична конференція викладачів і студентів Донбаського державного педагогічного університету, учителів загальноосвітніх закладів «Актуальні питання сучасної науки та освіти» (Слов'янськ, 23–25 квітня 2013 р.); III Всеукраїнська наукова конференція германістів з міжнародною участю «Германістика у XXI столітті: когнітивна, соціо- та прагмалінгвістика» (Харків, 5 квітня 2014 р.); IX Всеукраїнська науково-практична конференція «Перший крок у науку» (Луганськ, 7–8 квітня

2014 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція викладачів і студентів Донбаського державного педагогічного університету, учителів та учнів загальноосвітніх закладів «Актуальні питання сучасної науки та освіти» (Слов'янськ, 22–24 квітня 2014 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція викладачів і студентів Донбаського державного педагогічного університету, учителів та учнів загальноосвітніх закладів «Перспективні напрями сучасної науки та освіти» (Слов'янськ, 22–24 квітня 2015 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція викладачів і студентів Донбаського державного педагогічного університету, учителів та учнів загальноосвітніх закладів «Перспективні напрями сучасної науки та освіти» (Слов'янськ, 19–20 травня 2016 р.); VIII Всеукраїнська науково-методична конференція «Східні слов'яни: історія, мова, культура, переклад» (Кам'янське, 18–19 квітня 2017 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція викладачів і студентів Донбаського державного педагогічного університету, учителів та учнів загальноосвітніх закладів «Перспективні напрями сучасної науки та освіти» (Слов'янськ, 17–19 травня 2017 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція викладачів і студентів Донбаського державного педагогічного університету, учителів та учнів загальноосвітніх закладів «Перспективні напрями сучасної науки та освіти» (Слов'янськ, 22–24 травня 2018 р.); Четверта всеукраїнська науково-практична конференція «Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених» (Одеса, 26 жовтня 2018 р.).